

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

SURİYELİ GÖÇÜ BAĞLAMINDA SOSYAL HİZMETLERİN SİVİL ÖRGÜTLENMESİ VE İŞLEYİŞİ: İSTANBUL'DAKİ GÖNÜLLÜ KURULUŞLAR ÜZERİNE BİR KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI

ENVER MENGÜ

DANIŞMAN
PROF. DR. ÖMER MİRAÇ YAMAN

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET PROGRAMI

İSTANBUL-2022

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

SURİYELİ GÖÇÜ BAĞLAMINDA SOSYAL HİZMETLERİN SİVİL ÖRGÜTLENMESİ VE İŞLEYİŞİ: İSTANBUL'DAKİ GÖNÜLLÜ KURULUŞLAR ÜZERİNE BİR KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI

ENVER MENGÜ

DANIŞMAN
PROF. DR. ÖMER MİRAÇ YAMAN

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET PROGRAMI

İSTANBUL-2022

TEZ KABUL VE ONAYI

Doküman No	İlk Yayın Tarihi	Revizyon No	Revizyon Tarihi	Sayfa No
414.1.17F	04.03.2020	0	00.00.0000	1 / 1

Bu çalışma 28.12.2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Doktora Programı Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve bilimsel etik kuralları içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını ve her türlü hukuki sorumluluğu aldığımı kabul ederim.

Enver MENGÜ

"Sizin yaptığınız çalışmayla bu bilgi birikimi, yapılan edilenler gelecek nesillere bırakılacak. Ne olacak ki orada bir adımız geçse ne olur geçmese ne olur? Ama yarın öbür gün birileri bunları okuyacak ve diyecek ki birileri orada katliam yapmış, burada birileri onları misafir etmiş, birileri de bunlara karşı çıkmış"

(Hamza Bey, kurum yöneticisi, 10 yıl)

TEŞEKKÜR

Bana bahşettiği her şey için alemlerin Rabbine hamd ederim…

İlk ve en büyük teşekkürümü tez konumu belirlerken bana "ortalık yangın yeriyken akademik zevklerimizin peşinden gidemeyiz" diyen ve kendisiyle çalışmaktan onur duyduğum danışman hocam Prof. Dr. Ömer Miraç YAMAN'a borçluyum. Kendisinin değerli katkılarıyla araştırmamız hedeflendiği şekilde nihayete ermiştir. Yine tez izleme sürecinde kritik katkılarıyla araştırmanın olgunlaşmasına katkı sunan Dr. Öğr. Üyesi Abdulhakim BEKİ hocama ve doktora ders sürecinde bana olan özel katkıları nedeniyle Doç. Dr. Taner ARTAN hocama hususen teşekkür ederim. Ayrıca tez savunma sınavındaki değerli katkıları için Dr. Öğr. Üyesi Fatih KUCUR ve Doç. Dr. Hıdır APAK hocalarıma çok teşekkür ederim.

Araştırma sürecindeyken Suriye sahasına girmeme vesile olan İstanbul Genç İHH'dan Şeyma Nur GÜR'e ve Suriye sahasında bana rehberlik yapan sosyal çalışmacı Çetin ALDEMİR'e içten teşekkürlerimi sunarım. Yine bana İstanbul sahası için süpervizör olan sosyal çalışmacılar Ali YAŞAR'a, Cansu BERK'e ve Durmuş TÜRK'e teşekkürü bir borç bilirim. Doktora tez grubunda birlikte bulunduğum ve tez sürecinin birçok girdabından destekleriyle çıktığım Burak ACAR'a, Hakan KARAMAN'a, Veysi AKA'ya ve İhsan YILKAN'a bir teşekkür de buradan etmek isterim.

Katılımcı olarak araştırmaya katkı sağlayan saha çalışanlarına sanırım sadece teşekkür etmek yeterli olmayacaktır. Bu yoğun göç dalgasında ve matruşka gibi iç içe geçmiş sorunlarda üstlendikleri rol ile büyük bir takdiri ve saygıyı da hak ediyorlar. Kendilerinin sosyal hizmette sıklıkla aktarılan "hayata dokunma" eylemlerine yakinen tanık oldum ve bu tanıklık beni birçok fikirsel ve duygusal sancının da içerisine çekti. Yaşattıkları bu deneyimlerle kendileri doktora sürecimin özel eğitmenleri oldular ve iyi ki varlar.

Son ve en özel teşekkürümü ise benim bu konuma kadar gelmemde her zaman emeklerini ve dualarını hissettiğim anne ve babama, doktora eğitimimin her aşamasında heyecanımı paylaşan eşime ve kızlarıma iletmek isterim.

Enver MENGÜ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI **ii**
BEYAN **iii**
TEŞEKKÜR **v**
İÇİNDEKİLER **vi**
TABLO LİSTESİ **ix**
ŞEKİL LİSTESİ **x**
KISALTMA LİSTESİ **xi**
ÖZET **xii**
ABSTRACT **xiii**
1. GİRİŞ **1**
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ 2
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI 3
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ 3
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE **5**
2.1. TERİMLER VE TANIMLAR 5
2.2. TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM YAPILANMASI 9
2.2.1. Dernek 11
2.2.2. Vakıf 14
2.2.3. Diğer 17
2.3. SİVİL TOPLUM VE GÖÇ 18
2.3.1. Göç Odaklı Gönüllü Kuruluşlar 19
2.3.2. Suriyeli Göçünde Gönüllü Kuruluşlar 23
2.3.3. Suriyelilere Yönelik Sosyal Hizmet Faaliyetleri 26
2.3.3.1. Mikro Düzey İhtiyaçlar ve Faaliyetler 27
2.3.3.2. Mezzo Düzey İhtiyaçlar ve Faaliyetler 32
2.3.3.3. Makro Düzey İhtiyaçlar ve Faaliyetler 35
3. GEREÇ VE YÖNTEM **43**
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ 43
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM 46
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI 49
3.3.1. Yüz-yüze Anket 50

3.3.2. Derinlemesine Mülakat 51
3.3.3. Katılımlı Gözlem 52
3.3.4. Görsel Materyal 53
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ 54
3.4.1. Nicel Verilerin Toplanması ve Analizi 55
3.4.2. Nitel Verilerin Toplanması ve Analizi 56
3.5. VARSAYIMLAR VE SINIRLILIKLAR 59
4. BULGULAR **62**
4.1. NİCEL BULGULAR 62
4.1.1. Gönüllü Kuruluşların Yapısı 64
4.1.1.1. Teşkilatlanma Biçimi 64
4.1.1.2. Personel Durumu 66
4.1.2. Suriyelilere Yönelik Çalışmalar 68
4.1.2.1. Sosyal Yardım Faaliyetleri 71
4.1.2.2. Sosyal Hizmet Faaliyetleri 72
4.1.2.3. Faaliyetlerin İşleyiş Süreci 75
4.1.3. Kuruluşlar Arası İlişki Ağları 77
4.1.3.1. Uluslararası İlişki Ağları 77
4.1.3.2. Yerel ve Ulusal İlişki Ağları 79
4.2. NİTEL BULGULAR 83
4.2.1. Göç Sonrası Suriyelilerin İhtiyaçları 85
4.2.1.1. Temel Gereksinimler 87
4.2.1.2. Ruhsal Güçlendirme 90
4.2.1.3. Eğitim Desteği 93
4.2.1.4. Hukuki Statü 96
4.2.1.5. Sosyal Yardım 99
4.2.1.6. Sosyal Uyum 104
4.2.2. Gönüllü Kuruluşların Çalışmaları 113
4.2.2.1. İstanbul Saha Çalışmaları 114
4.2.2.2. Suriye Saha Çalışmaları 118
4.2.2.3. Gönüllü Kuruluşların Rolü ve İşlevi 125
4.2.3. Olumlu ve Olumsuz Saha Deneyimleri 130
4.2.3.1. Toplumsal Dayanışma 131

4.2.3.2. Sosyal Hizmetlerde Gelişim 134
4.2.3.3. Üçüncü Sektörde İhtisaslaşma 138
4.2.3.4. Pandemi Krizi 140
4.2.3.5. Yardımlara Bağımlılık ve İstismar 142
4.2.3.6. Yerel Halkın Tepkisi 147
4.2.3.7. Tükenmişlik Sendromu 150
4.2.4. Koordinasyon ve İşbirliği Deneyimleri 154
4.2.4.1. Merkezi ve Yerel Yönetim 156
4.2.4.2. Yerli Gönüllü Kuruluşlar 161
4.2.4.3. Uluslararası Sivil Kuruluşlar 171
4.2.4.4. Suriyeli Gönüllü Kuruluşlar 175
5. TARTIŞMA 178
6. SONUÇ VE ÖNERİLER 193
KAYNAKLAR 197
FORMLAR 207
EKLER 214
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI 217
ETİK KURUL İZNİ 218
KURUM İZNİ 219
ÖZGEÇMİŞ 220

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Derneklerin Yıllara Göre Dağılımı 13
Tablo 2.2: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı 14
Tablo 2.3: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Vakıfların Yıllara Göre Dağılımı 16
Tablo 2.4: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Vakıfların Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı 17
Tablo 2.5: Türkiye'de Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler 24
Tablo 3.1: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı 47
Tablo 3.2: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İstanbul İline Göre Dağılımı 47
Tablo 3.3: Araştırmanın Nitel Örneklemine Katkı Sunan Katılımcı Listesi 58
Tablo 4.1: Gönüllü Kuruluşların İsimlendirmelerinde Anahtar Kelimelerin Dağılımı 63
Tablo 4.2: Gönüllü Kuruluşların Suriyeli Hedef Gruplarına Göre Dağılımı 70
Tablo 4.3: Gönüllü Kuruluşların Sosyal Yardım Faaliyetlerine Göre Dağılımı 71
Tablo 4.4: Gönüllü Kuruluşların Sosyal Hizmet Faaliyetlerine Göre Dağılımı 72
Tablo 4.5: Gönüllü Kuruluşların Sosyal Hizmet Düzeylerine Göre Dağılımı 73
Tablo 4.6: Gönüllü Kuruluşların Sosyal Hizmet Rollerine Göre Dağılımı 75
Tablo 4.7: Gönüllü Kuruluşların Bağlantı Kurma Biçimine Göre Dağılımı 76
Tablo 4.8: Gönüllü Kuruluşların Bilgi Edinme Biçimine Göre Dağılımı 77
Tablo 4.9: Gönüllü Kuruluşların Uluslararası Ağ Sayısı 78
Tablo 4.10: Gönüllü Kuruluşların Uluslararası Ağ Haritası 79
Tablo 4.11: Gönüllü Kuruluşların Ulusal Ağ Sayısı 80
Tablo 4.12: Gönüllü Kuruluşların Ulusal Ağ Haritası 82
Tablo 4.13: MAXQDA Programına Göre 1. Tema Kod Dağılımı 85
Tablo 4.14: MAXQDA Programına Göre 2. Tema Kod Dağılımı 113
Tablo 4.15: MAXQDA Programına Göre 3. Tema Kod Dağılım 130
Tablo 4.16: MAXQDA Programına Göre 4. Tema Kod Dağılımı 155

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Derneklerin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı 12
Şekil 2.2: Türkiye'de Faaliyet Göstere Vakıfların Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı 15
Şekil 2.3: Karşılaştırmalı Göçmen Politikaları 39
Şekil 4.1: Gönüllü Kuruluşların Teşkilatlanma Yapısına Göre Dağılımı 65
Şekil 4.2: Gönüllü Kuruluşların İstanbul'daki Faaliyet Yıllarına Göre Dağılımı 66
Şekil 4.3: Gönüllü Kuruluşların Personel Sayısına Göre Dağılımı 67
Şekil 4.4: Gönüllü Kuruluşların Sosyal Çalışmacı Sayısına Göre Dağılımı 67
Şekil 4.5: Gönüllü Kuruluşların Suriyelilere Yönelik Faaliyet Yıllarına Göre Dağılımı 68
Şekil 4.6: Gönüllü Kuruluşların Suriyeli Hedef Gruplarına Göre Dağılımı 68
Şekil 4.7: Gönüllü Kuruluşların Suriyelilere Yönelik Tanımlamalarına Göre Dağılımı 69
Şekil 4.8: MAXQDA Programına Göre Araştırmanın Kod Bulutu 84
Şekil 4.9: Suriye'de harabe kent Eriha'nın tepe bakışından görünümü 86
Şekil 4.10: Suriye'de harabe kent Eriha'nın yakın bakıştan görünümü 87
Şekil 4.11: Suriye sahasında bulunan Seyyale isimli çadır bölgesi 88
Şekil 4.12: Suriye sahasında çadır içine kurulmuş bir eğitim sınıfı 94
Şekil 4.13: Savaştan önce üst tabaka şehir olarak görülen Neyrab'dan bir villa 100
Şekil 4.14: Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gönderilecek yardımların toplandığı bir depo 115
Şekil 4.15: Babul Hava Lojistik Merkezinde bekleyen insani yardım TIR'ı 117
Şekil 4.16: Suriye sahasının girişindeki gönüllü kuruluşların tabelaları 119
Şekil 4.17: AID Uluslararası Doktorlar Derneği ile İHH'nın inşa ettiği sağlık merkezi 120
Şekil 4.18: Babıska'da inşa edilen briket ev projesinin sokak arası görünümü 121
Şekil 4.19: İHH, Yetim Vakfı ve Fetih Derneği'nin inşa ettiği sosyal hizmet merkezi 124
Şekil 4.20: Babıska Sosyal Hizmet Merkezi'ndeki görsel sanat çalışmalarından örnekler 125
Şekil 4.21: Suriye kuruluşu ACPT ile İHH'nın inşa ettiği fizyoterapi merkezi 139
Şekil 4.22: Sabahları kamplara verilmek üzere yerel ekmek yapan bir fırın 143

KISALTMA LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMYYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
DB	: Dünya Bankası
GEM	: Geçici Eğitim Merkezi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
HDD	: Hayata Destek Derneği
IBC	: Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı
IŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İKGV	: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
KGK	: Kar Gütmeyen Kuruluş
NASW	: Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
NGO	: Hükümet Dışı Örgütler
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
SGDD	: Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SHÇEK	: Sosyal Hizmetle ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
STÖ	: Sivil Toplum Örgütü
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
WALD	: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
bk.	: Bakınız
vd.	: Ve diğerleri

ÖZET

Mengü, E. (2022). Suriyeli Göçü Bağlamında Sosyal Hizmetlerin Sivil Örgütlenmesi ve İşleyişi: İstanbul'daki Gönüllü Kuruluşlar Üzerine Bir Karma Yöntem Araştırması. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Doktora Tezi. İstanbul.

Suriye'de çıkan iç savaşın akabinde Suriye'den komşu ülkelere doğru büyük bir göç dalgası başladı. İlk dalgasıyla 2011 yılının Nisan ayında tanışan Türkiye, kısa süre içinde Suriye'den en fazla göçmen alan ülke konumuna geldi. Karşılıklı olarak en uzun sınır hattını paylaştığı ülkeden gelen insanlara yönelik açık kapı politikasıyla başlayan bu göç yönetim sürecinde ise 10 yıl geride kaldı. Geride kalan 10 yıl içerisinde gerek merkezi yönetimin gerek yerel yönetimlerin gerekse de sivil kuruluşların çok boyutlu olarak deneyimledikleri bu süreç, göç yönetiminde tüm aktörlere anlamlı bir gelişim imkanı sağlamıştır. Günümüzde mevcut ve gelecekte olası göç hareketlerine yönelik güçlü bir göç yönetim süreci inşa edebilmek adına söz konusu deneyimlerin zaman aşımına uğramaksızın derlenmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda İstanbul örnekleminden hareketle bu sürecin aktif aktörleri olarak gönüllü kuruluşların Suriye göçü deneyimleri ele alınmıştır. Bu doğrultuda hem İstanbul'da faaliyet yürüten gönüllü kuruluşların bir araya gelerek sahada oluşturdukları bütünlüklü işleyiş hem de bu işleyişin arka planında var olan öznel boyut elde edilmek istenmiştir. Bu sebeple de kullanılmasının araştırmaya anlamlı katkı sunacağı düşünülen karma yöntemin yine araştırmayla ilişkili olduğu varsayılan yakınsayan paralel deseni kullanılmıştır. Buna göre doğrudan Suriyelilere yönelik İstanbul'da faaliyet yürüten 75 gönüllü kuruluştan elde edilen nicel veriler; gönüllü kuruluşların yapısı, Suriyelilere yönelik saha çalışmaları ve kuruluşlar arası ilişki ağları üzerinden kategorize edilmiştir. İstanbul'da ve Suriye'de doğrudan Suriyelilerle temas eden toplamda 22 saha çalışanından elde edilen nitel veriler ise göç sonrası Suriyelilerin ihtiyaçları, gönüllü kuruluşların çalışmaları, olumlu ve olumsuz saha deneyimleri, koordinasyon ile işbirliği deneyimleri üzerinden kategorize edilmiştir. Yüz yüze ve online anket tekniği kullanılarak toplanan nicel verilerin analizinde Gephi yazılım programı, derinlemesine mülakat ve katılımlı gözlem tekniği kullanılarak toplanan nitel verilerin analizinde ise MAXQDA yazılım programı kullanılmıştır. Bu minvalde elde edilen nicel ve nitel verilerin; Suriyeli göçü ve gönüllü kuruluşlar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler, koordinasyon ve işbirliği şeklinde üç odak üzerinden yakınsayan bir ilişki gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Suriyeli, göç, sosyal hizmet, gönüllü kuruluş, sivil toplum, saha çalışanı.

ABSTRACT

Mengü, E. (2022). Civil Organization and Functioning of Social Services in the Context of Syrian Migration: A Mixed Method Research on Voluntary Organizations in Istanbul. Istanbul Univesity-Cerrahpasa, Institute of Graduate Studies, Department of Social Work. Doctoral Thesis. Istanbul.

Great migration from Syria towards neighboring countries started as a result of civil war in Syria. Turkey, started to affected this wave in April 2011, became country with most immigrants from Syria. It has been 10 years after in this migration management process, which started with an open-door policy for people coming from the country with. This provides opportunities for development about managing migration for central management, local government and also civil. Appropriately, it is important to compilation of these experiments without delay for building migration movement management for migrations. With this, the Syrian migration experiences of voluntary organizations were discussed based on Istanbul sample. In this direction, both integrated operations created by voluntary organizations operating in Istanbul and created in the field and the subjective dimension that exists in the background of this operation were desired to be obtained. For this reason, convergent parallel design of mixed method was used. Accordingly, the quantitative data obtained from 75 voluntary organizations operating directly for Syrians in Istanbul were categorized through the structure of voluntary organizations, field studies for Syrians and inter-organizational relations networks. Qualitative data categorized by obtained from 22 field workers in Istanbul and Syria who directly contacted Syrians are needs of Syrians after migration, work of voluntary organizations, positive and negative field experiences, coordination and cooperation experiences. Gephi software was used in the analysis of quantitative data collected using face-to-face and online survey technique, and MAXQDA software was used in the analysis of qualitative data collected using in-depth interview and participatory observation technique. It has been concluded that the quantitative and qualitative data obtained in this way show a convergent relationship over three focuses: Syrian migration and voluntary organizations, social assistance and social services, coordination and cooperation.

Keywords: Syrian, migration, social work, voluntary organization, civil society, field worker.

1. GİRİŞ

Geride kalan 100 yıllık tarihinde Türkiye, göç deneyimi yüksek bir ülke görünümündedir. Gerek yurtdışına giden vatandaşları nedeniyle "köken ülke", gerekse yurtdışından kendisine yönelen kitleler nedeniyle "ev sahibi ülke" konumunda olan Türkiye'nin göç tarihi çeşitlilik açısından da güçlü bir birikim içermektedir (Buz, 2008: 2). Özellikle 1970'lere kadar Avrupa'ya göçmen gönderen kaynak ülkeyken coğrafi konumunda bulunan İran, Irak ve Rusya gibi komşu ülkelerdeki gelişmeler neticesinde hedef ülke halini almıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 20). Türkiye'nin hedef ülke olmasında etkili olan önemli faktörler arasında komşu ülkelerinde çıkan siyasi belirsizlik ve çatışma durumu öne çıkmaktadır (Deniz, 2014: 184). Bu noktada Türkiye'nin tanık olduğu yeni göç dalgası da yine benzer sebeple 2011 yılında Suriye'de çıkan iç savaş olmuştur.

Arap Baharının bir uzantısı olarak başlayan süreç Suriye'de, diğer ülkelerdeki politik değişimlerden oldukça farklı sonuca uzanmıştır. BM, ABD, Çin, Rusya, İran, ÖSO, IŞİD, İran ve bölgedeki Kürt gruplar derken denklem büsbütün değişerek diğer ülkelerde olandan farklı olarak uluslararası alanda bir ayrışma oluşmuştur (Erdoğan, 2018: 230). Söz konusu süreç, şiddeti her geçen gün yükselen bir iç savaşa dönmüş ve insanların kitleler halinde Suriye'den çıkmasına sebep olmuştur. Tarihteki aktarımlar da göstermektedir ki göç sürecinde can güvenliği riskinin bulunması durumunda ilk yön komşu ülkeler olmaktadır (Bartram vd., 2019: 230). Bu sebeple de Türkiye 2011 yılının Nisan ayında ilk Suriyeli göçmen kitleyle tanışmıştır. Kısa sürede büyüyen Suriyeli göçmen kitlesi günümüzde resmi kayıtlara göre 4 milyona yaklaşmıştır (GİGM, 2022). Esasında Türkiye göç tarihiyle güçlü bir ülke olsa da yaşanan süreç birçok bakımdan farklı bir durum oluşturmaktadır. Çünkü Türkiye göç tarihinde, çapı bu denli büyük ve niteliği bu denli farklı bir göçmen grupla ilk defa karşılaşmaktadır (Erdoğan, 2015: 342).

Suriyeli göçüyle birlikte ortaya çıkan kriz yönetim süreci gerek merkezi yönetimde, gerek yerel yönetimlerde ve gerekse de sivil sektörde büyük bir seferberlik hali başlatmıştır. Göç yasal mevzuatında merkezi yönetimi, kamu idaresinde yerel yönetimi ve kaynak kullanımında sivil toplumu adeta kapasitesinin üstüne çıkmaya zorlamıştır. Özellikle de savaş sürecine duyarlı davranan Türkiye'deki gönüllü gücünün oluşturduğu imkan alanları ve

uluslararası sivil kuruluşların fon destekleri sivil toplumu ve ilgili paydaşlarını önemli aktörler haline getirmiştir. Bu araştırma kapsamında da 10. yılı geride kalan Suriyeli göçünde önemli aktörler olarak gönüllü kuruluşların deneyimleri sosyal hizmet bağlamında ele alınmıştır.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Betimleyici yaklaşımla ve karma yönteme dayalı olarak yürütülen araştırmanın ana sorusu "Geride kalan 10 yıllık göç süreci içerisinde gönüllü kuruluşların sahada edindikleri deneyim birikimi sosyal hizmet bağlamında hangi mesajları içermektedir?" yönünde kurgulanmıştır. Araştırmanın yaklaşımına ve yöntemine uyumlu olarak araştırmaya kaynaklık eden nicel ve nitel alt araştırma soruları ise aşağıdaki şekilde hazırlanmıştır:

- Gönüllü kuruluşların çalışma yaptıkları saha sınırları nereye ulaşmaktadır? Gönüllü kuruluşlar ne zamandan beri Suriyelilere yönelik faaliyet yürütmektedir? (Nicel)
- Gönüllü kuruluşların hedef kitlesi arasında hangi Suriyeli gruplar bulunmaktadır? Hizmet verilen dezavantajlı gruplar arasında nasıl bir dağılım görülmektedir? (Nicel)
- Gönüllü kuruluşlar tarafından Suriyeli göçmenlere yönelik yerine getirilen sosyal hizmet faaliyetleri nelerdir? Bu faaliyetler arasında bir yığılma söz konusu mudur? (Nicel)
- Gönüllü kuruluşlar tarafından Suriyeli göçmenlere yönelik yerine getirilen sosyal hizmetler içerisinde sosyal çalışmanın yeri ne boyuttadır? Saha çalışanları arasında sosyal çalışmacıların yoğunluğu ne düzeydedir? (Nicel)
- Gönüllü kuruluşların ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla irtibatı ne boyuttadır? Bu irtibatta içe dönük bir görünüm mü dışa dönük mü bir görünüm bulunmaktadır? (Nicel)
- Suriyeli göçmenlerin ihtiyaç düzeylerinde ve ihtiyaç duydukları hizmetlerin içeriğinde nasıl bir değişim söz konusudur? (Nitel)

- Suriyeli göçü yönetim sürecinde gönüllü kuruluşların edindiği rol ve yerine getirdikleri işlev ne yöndedir? (Nitel)

- Saha çalışması sürecinde edinilen olumlu veya olumsuz deneyimler saha çalışanlarında nasıl bir değişim oluşturmuştur? (Nitel)

- Suriyeli göçünde edinilen 10 yıllık deneyim Türkiye sosyal hizmet sistemine neler katmıştır? (Nitel)

- Gönüllü kuruluşların sahada faaliyet gösteren diğer paydaşlarla kurduğu ilişki ve işbirliği pratikleri gönüllü kuruluşlara hangi deneyimleri kazandırmıştır? (Nitel)

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Türkiye'de halihazırda büyük bir dezavantajlı grup olarak Suriyeli göçmenler, içerdiği çocuk, kadın, engelli, yaşlı vb. gereksinim sahibi kişilerle birlikte karmaşık bir insan grubunu teşkil etmektedir. Gerek grubun karmaşık görünümü gerekse de Türkiye'de gündelik yaşam inşa etme sürecinde ihtiyaçların dönemsel değişimi, Suriyelilere yönelik sunulan sosyal hizmet faaliyetlerini de çok boyutlu hale getirmiştir. Bu çok boyutlu sosyal hizmet sisteminde bazı araştırmalar (Tezel, 2016; Barın, 2019; Karataş, 2021), belirli gönüllü kuruluşların rolü üzerinden konuyu ele almış olsa da gönüllü kuruluşların aralarındaki koordinasyon ve iş birliği üzerinden konunun ele alınmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında özellikle Suriyelilere doğrudan temas eden ve göç sürecini sahada takip eden saha çalışanlarının gözüyle de meselenin daha önce ele alınmadığı görülmüştür. Bu minvalde 10. yılını geride bıraktığımız Suriyeli göçü üzerine gönüllü kuruluşların sosyal hizmet bağlamında sahip oldukları deneyimi ve birikimi bir araya getirmek amaçlanmıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

2011 yılında çıkan iç savaşın ardından en büyük dalgası Türkiye'ye yönelen Suriyeli göçünde 10 yıl geride kalmıştır. Bu 10 yıllık süre zarfında göçün karşılanması adına gönüllü kuruluşlar, kapsamlı ve çok boyutlu sosyal hizmet faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Geriye dönük olarak söz konusu sosyal hizmet faaliyetleri, konunun doğrudan muhatapları olarak saha çalışanlarında ciddi bir deneyim ve tahayyül biriktirmiştir. Gerek Türkiye'deki sosyal

hizmet sistemi adına gerekse de toplumdaki sivil çalışmaların dinamikleri adına anlamlı veriler içeren bu deneyimin ve tahayyülün ise sosyal hizmette bir doktora araştırması olmayı fazlasıyla hak ettiği düşünülmektedir. Özellikle Türkiye'de "en" fazla gönüllü kuruluşun ve "en" yoğun Suriyeli göçmen grubun yer alması nedeniyle İstanbul'un söz konusu deneyim ve tahayyül birikiminin ortaya konulmasında "en" anlamlı örneklem olduğu varsayılmaktadır.

10 yılı geride kalan Suriyeli göçü süreci, uluslararası ilişkilerden hukuka, siyaset biliminden eğitim bilimine, sosyolojiden psikolojiye birçok disiplin için birden fazla boyutta veriler içermektedir. Söz gelimi sosyal hizmet disiplini çerçevesinden bakıldığında bu 10 yıllık süreç içerisinde Suriyeli göçmenlerin ihtiyaç düzeylerinde ve ihtiyaç duydukları hizmetlerin içeriğinde bir değişim göze çarpmaktadır. Nitekim 10 yıl önce insani yardıma olan şiddetli ihtiyaç durumunun, 10 yıl sonra kültürel temelli yaşanan çatışma örnekleri nedeniyle uyum desteğine dönüştüğü görülmektedir. Yine 10 yıl önce çocukların eğitim kaybı sosyal bir sorunken, 10 yıl sonra eğitime kavuşan çocukların okulu bırakmalarına neden olan akran zorbalıkları sosyal bir sorun halini almıştır. Bu konuda yaşanan değişim süreci Suriyelilere yönelik sunulan sosyal hizmetlere de yansımıştır. Bu araştırma kapsamında da söz konusu sosyal hizmetlerin geçtiğimiz 10 yıla dönük olarak edinmiş olduğu deneyim birikimi ve geçirmiş olduğu değişim süreci ele alınmıştır.

Suriyeli göçü öyle girift bir sosyal mesele halini almıştır ki her alınan ve alınmayan karar bir grup sorunu ortadan kaldırırken yeni bir grup sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda Suriyelilerle doğrudan temas etmelerinin yanında çeşitli kültürel nitelikler taşıyan farklı gruplarla da irtibat kurmaları nedeniyle gönüllü kuruluşların saha çalışanlarının genellenebilir bilgi sahibi oldukları ve geçen süre zarfında edindikleri ciddi birikim kanalıyla göç yönetim sürecine dair vizyon geliştirilebilecek imkana da eriştikleri düşünülmüştür. Geriye dönük 10 yıla yönelik olarak Suriyeli göçü sürecinin gönüllü kuruluşlar ekseninde oluşturduğu deneyim üzerine yapılan bu araştırmada, Suriyelilere yönelik faaliyet yürüten İstanbul'daki 75 gönüllü kuruluşun çalışmaları incelenmiştir. Bu çalışmalara dair genel bir görünüm ortaya koyulduktan sonra saha çalışanlarının bu süreçte edindikleri kişisel deneyimleriyle hem gönüllü çalışmaların genel görünümüne dair açıklamalarına hem de Suriyeli göçmen gruplara dair değerlendirmelerine yer verilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Akademik teamüle göre, araştırmanın başlangıcında araştırmacıdan temel kavramlarına ilişkin bilgilendirmede bulunması beklenir. Bu bilgilendirmeyle konuyla ilgilenen kitlenin kavramsal açıdan bilgi eksikliğinin giderilmesi amaçlanmaktadır. Ancak bu çalışmada karşılaştığımız durum bir farklılık arz etmektedir. Çünkü araştırmanın temel kavramları bir karmaşa içermektedir. Araştırmanın temel zeminini teşkil eden sivil toplum kavramlarında genel bir kabulden bahsetmek mümkün görünmemektedir. Bu sebeple de bu kavramsal tartışmalardan tercih edilen tanımlamaların belirtilmesi araştırmanın muğlak çerçeveden arınması adına önem taşımaktadır.

2.1. TERİMLER VE TANIMLAR

Sivil toplum kavramı geçmişten günümüze düşünürler tarafından farklı biçimlerle tanımlanmış ve çağrışımları nedeniyle birden çok anlamı bulunan ama gelinen noktada net bir tanımlaması yapılamadığı için "terminolojik bir bataklık" (Aslan: 2010a: 189), "amorf bir terim" (Hendriks, 2006: 486) halini almıştır. Sivil toplum kavramı Aristoteles'in Politika eserine dayandırılmaktadır, ancak Aristoteles doğrudan sivil toplum kavramını kullanmamıştır. Eserinde Aristoteles, en yüce topluluğun sistemi hukukla belirlenmiş politik düzen anlamında "politike koinonia" olduğunu belirtir. 1438 yılında bu ifade "civilis societas" şeklinde çevrilmiş ve daha sonraki kullanımlarda sivil toplum kavramının ilk versiyonu olarak kabul görmüştür (Gönenç, 2001:12).

Türkiye literatüründe sivil toplum kavramı etrafında üç bağlam üzerinden tartışmalar üretilmiştir: Avrupa tarihinde sosyal bir aşama, medeni anlayış ve bir tarih felsefesi (Mardin, 2020: 10). Bu bağlamlar içerisinde özellikle sosyal aşama vurgusuyla kavrama yüklenen iki olumlu fakat farklı içerik, sivil toplum kavramına dünya çapında yaygınlık kazandırmıştır (Acar-Savran, 2013: 18-19). Birinci içeriğe göre, sivil toplum Avro-komünizme doğru potansiyel bir sosyalizm projesidir. Sivil toplumun içerisinde sosyalist toplum tohumları taşıdığını düşündüren faktör ise Batı'da görünen yeni toplumsal hareketlerdir. İkinci içeriğe göreyse sivil toplum, devlet müdahalesine karşı bireysel özgürlüklerin teminatı ve biten refah

devleti döneminden sonra yeni refah arayışıdır. Buna göre de hem sosyalizme geçişin, hem de kapitalizmi onarmanın bir modeli olarak sivil toplum iki tezat tarafın da desteğini görmüştür.

Sivil toplum kavramının Türkiye gündemine geliş serüvenine bakıldığında benzer etkinin yaşandığı anlaşılmaktadır. Nitekim 1980 sonrasında sivil toplum kavramı, sol aydınlar tarafından ülkede bulunması istenilen ve sosyalizmin ikame aracı bir toplumsal proje olarak getirilmiştir. Bu kavram "ceberut" devlet geleneğini aşma özleminin bir parçası olarak İslamcı aydınların da desteğini almıştır (Çaha, 2016: 74-75). Bu noktada kavramın dışarıdan Türkiye gündemine dahil edilmesini Doğu-Batı karşıtlığı üzerinden oryantalist bir baskı aracı olarak görmek de mümkündür. Nitekim ülkede sivil toplumun gündemleştiği dönemler de bu dışsal itkiyi hatıra getirmektedir (Aktay, 2008: 57). Kaldı ki Batının siyasi kavramları arasında Türkiye literatürüne sivil toplum kavramı, yaygın hatalı kullanımla "askeri olmayan" şeklinde ele alınmaktadır (Mardin, 2020: 9). Oysa ki esasında sivil toplum kavramı, şehre ve medeni olmaya yönelik vurgu içermektedir.

Sivil toplum kavramının içine doğduğu Batı toplumunda var olan politik, ekonomik ve kamusal alan ayrımlarını Türkiye'de görmek mümkün değildir. Bu ayrımları göremeyince de sivil toplum kavramı ciddi bir muğlaklık ortaya çıkarmaktadır, çünkü toplum bizatihi sivil bir alandır. Benzer şekilde kamu ile özel alan arasındaki sınırsal ilişki de Türkiye'de mevcut değildir. Nitekim Türkiye'de kamu ile ifade edilen alan, Fransızcadaki özgün kullanım biçimiyle halkı değil aksine devleti işaret etmektedir. Bu kavramsal kargaşa içinde Türkiye'deki yaygın kullanımına bakıldığında anlaşılmaktadır ki sivil toplum şeklinde ifade edilen alan; genelde devletin iktidar alanının dışında kalan tüm alanları (Akatay ve Harman, 2017: 241) özelde ise devlet, özel ve hane arasında yer alan ve bir takım amaçlar adına insanların gönüllü olarak bir araya geldikleri alanı (Tosun, 2008: 201) kastetmektedir.

Kavramsal zeminde karşımıza çıkan ikinci karmaşa sivil toplum unsurlarının isimlendirmelerine yöneliktir. Sivil toplumun tarihsel gelişim seyrine bakıldığında, sivil toplum unsurlarına ilişkin ilk olarak 1949 yılında Birleşmiş Milletler tarafından NGO (Non-Governmental Organization) şeklinde kısaltılan ve uzun süre başvurulan bir kullanım göze çarpmaktadır. Günümüzde hükümet dışı organizasyonlar şeklinde halen kullanımda olan bu kavramsallaştırmayla dayanışma birliklerinden lobi gruplarına, hayır kuruluşlarından yardım

derneklerine kadar geniş bir alan ifade edilmiştir (Öner, 2004: 6). Türkiye'de ise sivil toplumun tarihinde iki yapı bulunmaktadır. İlk olarak siyasi alan dışında vücut bulan örgütlenme olarak bakıldığında bu tarih Osmanlı'daki vakıflara uzanmaktadır. Özellikle toplumsal dayanışma ekseninde örgütlenen vakıf yapıları, hayırseverlik çerçevesinde ciddi boyutlu bir sosyal vatandaşlık inşa etmiştir. Ancak sivil toplum, devlet ve ekonomi dışı alanda gönüllülük temelli ve demokratikleşme amaçlı örgütlenme olarak ele alındığında 1980'de gündeme gelen ve 2000'de vücut bulan bir yapı olarak (Bikmen ve Meydanoğlu, 2006: 35-36) kısa bir tarihe karşılık gelmektedir.

Küresel karşılığı NGO (hükümet dışı örgütler) olan sivil yapılanmaların Türkiye'de karşılığı olarak benzer genişlikte kavramsal kuşatmayla dernek ve vakıf kavramları üzerinden yapılandığı görülmektedir. Ancak 1996 yılında Birleşmiş Milletler, sürdürülebilir kalkınma üzerine ikincisini düzenlediği Habitat Konferansı'nı İstanbul'da yapmaya karar vermiş ve bir kavramsal denklik arayışı başlamıştır. Bu süreçte Dernekler Forumu veya Vakıflar Forumu gibi isimlendirmeler üzerine durulsa da konferansı hazırlayan Toplu Konut İdaresi (TOKİ) nin de kabulüyle herkes "STK bohçası" içine girmiştir (Gümüş, 2008: 13-14). Her ne kadar günümüzde yaygın kullanım STK kavramı üzerine olsa da oluşturduğu tanım karmaşası nedeniyle kavram halen eleştirilmektedir. Çünkü STK kavramı, bir kuruluşla sınırlandırdığı sivil toplumu örgütsel yapıya ve faaliyetlere indirgemektedir (Aslan, 2010b: 279). Ayrıca STK ifadesi, sivil toplum ile devlet arasındaki ilişkide devletin yasal ve finansal denetimini harekete geçirmektedir. Oysa ki Avrupa'daki görünen asli işlevinde sivil toplum devlet ile ilişki sınırını çizerek demokratik bir aktör halini almaktadır (Keyman, 2004: 12-13).

Sivil toplum ile sivil toplum kuruluşu arasındaki fark, organize olma ve kurumsallaşma durumu ile ilişkilidir. Sivil toplum her çeşit gönüllü faaliyeti içerirken, sivil toplum kuruluşu kurumsallaşmış bir örgütlenmeyi sembolize etmektedir (Akatay ve Harman, 2017: 2). Ancak diğer taraftan sivil toplum kuruluşu kavramsallaştırılması iki açıdan tezatlık içermektedir. Birincisi kavram bir yandan halkın katılımını barındırırken bir yandan da halkın belirli kişilerce temsil edilmesini ifade etmektedir ki bu durum sivil toplumun ruhuna aykırıdır. İkinci olarak da bu kavramsallaştırma sivil toplum ifadesiyle sivil saha içeriğini, kuruluş ifadesiyle de resmi içeriği barındırmaktadır (Gümüş, 2008: 15-17). Her ne kadar bu kullanım karşısında sivil toplum örgütü (STÖ) kavramı geliştirilmiş olsa da örgüt, hem daha

soyut bir anlamı ifade etmekte hem de kuruluşa göre genel ve büyük bir ölçeği çağrıştırmaktadır (Tomanbay, 2011: 171). Söz konusu eleştiriler ışığında anlamı karşılayan kavramsal arayış çabası "üçüncü sektör" kavramı ile devam etmektedir.

İktisadi ve idari açıdan güçlü bir ekonomiye ve yönetime sahip ülkeler, kamu sektörü ve özel sektöre destek olacak yeni bir sektör tanımlamasıyla üçüncü sektör kavramını öne çıkarmaktadır. Bugünkü kullanma biçimiyle devlete işaret eden kamu sektörü birinci, ticari faaliyetlere işaret eden özel sektör ikinci, gönüllü çalışmalar ise bunları tamamlayan üçüncü sektör olarak ele alınmaktadır (Sellümi, 2016: 68). Üçüncü sektör, 1980 sonrası Batı refah sisteminde yaşanan ekonomi-politik dönüşümün bileşeni olarak devlet ve piyasa alanlarının dışını ifade etmek için kullanılan bir kavramsallaştırma olmuştur. Ancak üçüncü sektör ifadesi de yine bir mutabakat içermemektedir. Nitekim üçüncü sektör bazı kullanımlarda sivil ve gönüllü sektör şeklinde ayrı ele alınmaktadır. Aile, akraba ve komuşuluk bu bağlamda kadim dayanışma mekanizmaları olarak sivil sektöre, dini ve hayırsever yardım kuruluşları ise gönüllü sektöre ithafen kullanılabilmektedir (Özdemir, 2007: 375). Ayrıca üçüncü sektörün dünya çapında da hükümet dışı kuruluşlar, bağımsız sektör, hayır sektörü, hayırseverlik sektörü, gönüllü sektör şeklinde tanımlamaları bulunmaktadır (Sellümi, 2016: 72). Sivil toplum kuruluşu gibi üçüncü sektörün de söylem olarak farklı grupları bir araya getirme çabasında olduğu için yetersiz kaldığı, bu sebeple de kar gütmeyen kuruluş (KGK) kavramının anlamı daha iyi yakaladığı ifade edilmektedir (Özdemir, 2004: 133-134).

Görüldüğü üzere kavramsal karmaşayı ve muğlaklığı artıran faktör tüm alanları kapsayıcı tanımlama çabasından kaynaklanmaktadır. Kaldı ki sivil toplum gerek organizasyon yapısı, gerek üye olma biçimi, gerekse de faaliyetleri bakımından birbirinden farklı unsurları içermektedir. Yani Türkiye'de STK kavramsallaştırması ile büyük bir heterojen yapı kastedilmektedir. Bu araştırma kapsamında sivil toplum kuruluşları kavramı yerine gönüllü kuruluşlar kavramı tercih edilmiştir. Çünkü araştırmanın konusuyla yakından ilişkili olarak sendika, oda gibi bütün sivil toplum unsurları yerine dernek, vakıf gibi sivil toplumun bir grubuna işaret edilmektedir. Bu noktada da her ne kadar profesyonel ekibi ücret mukabilinde çalışsa dahi temel teşkilatlanması ve üyelik sistemi gönüllülüğe dayandığı için bu kavram tercih edilmiştir.

Gönüllü kuruluş kavramıyla ifade ettiğimiz yapının dört temel özelliği bulunmaktadır (Akatay ve Harman, 2017: 81-82). İlk olarak her ne kadar gelir getirici faaliyette bulunabilse de bunu üyelerine dağıtmaması ve kar amacı gütmemesi beklenir. İkinci olarak işbirliği ve koordinasyon anlamında bir araya gelseler de siyasal iktidar ve türevlerinden bağımsız ve özerk kalması beklenir. Üçüncü olarak üyeliğin ve katılımın gönüllülük esasına dayanması gerekir. Dördüncü olarak da insanların tek başlarına yerine getirmekte zorlandıkları ve gerçekleştirme ümidiyle bir araya geldikleri bir ideale sahip olması beklenir. Bu temel nitelikler gönüllü kuruluşların temel karakteristiğini de teşkil etmektedir.

2.2. TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM YAPILANMASI

Sivil toplum konusu birden fazla disiplinin kesişim alanını teşkil etmektedir. Sosyal hizmet, sosyoloji, sosyal politika, felsefe, uluslararası ilişkiler, hukuk, iktisat, işletme, siyaset bilimi vb. birçok disiplin sivil toplum meselesine kendi zaviyesinden yaklaşmaktadır. Bu yaklaşım farklılıkları da beraberinde farklı tartışma zeminleri getirmektedir. Bu tartışma zeminleri içerisinde çalışma çerçevesine uygun olan boyutlar ise Türkiye'de sivil toplumun yapısı ve çalışma alanlarıdır.

Türkiye'de sivil toplum yapısında, siyasal kültürün etkisiyle aşırı içselleşmiş olan bir devlet düşüncesi dikkat çekmektedir. Batı'da liberal siyasal düşüncenin etkisiyle devletin "vatandaş için" varlık bulduğu, Türkiye'deyse vatandaşın aşkın bir yerde konumlandırdığı "devlet için" varlık bulduğu kabul görmektedir (Atatanır, 2019: 155; Çaha, 2016: 14). Günümüz toplumunda işitilen "mevzubahis vatansa gerisi teferruattır", "vatan sana canım feda", "vatan sağ olsun" söylemleri de bu siyasal kültüre ait özdeyişlere örnektir. Söz konusu siyasal kültür yalnız sivil halka değil, sivil toplum unsurlarına da sirayet etmiştir. Tarihsel olarak bu siyasal kültür üzerinde, gerek Osmanlı'nın son döneminde gerekse de Cumhuriyet'in ilk döneminde yaşanan gelişmelerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre de Osmanlı'da başlangıçta devletten bağımsız yapılanan lonca ve vakıflar, 19. yüzyıldaki modernleşme sürecinde gittikçe merkezi yönetimin etki alanı içerisine girerek bağımsız olma işlevini büyük oranda yitirmiştir. Cumhuriyeti kuran devletçi-seçkinler de toplumu kontrol etmenin birincil seçeneği olarak devleti görmüş ve özellikle Tek parti döneminde zayıf sivil toplum, güçlü devlet geleneği sürdürülmüştür (Akatay ve Harman, 2017: 242-243). Devlet ile

kurulan bu zımni ilişki, günümüzde sivil toplum unsurları arasında görünen ve sivil toplumun ruhuna aykırı olan zorunlu üyelik uygulamasında görünür olabilmektedir.

Türkiye'deki sivil toplum yapısında kuruluş biçimi belirleyici nitelik arz etmektedir ve sivil toplum altında birbirinden farklı yapılanmalar öne çıkmaktadır. Kuruluş yapılarına göre sivil toplum kuruluşları üçe ayrılır (Tuncel, 2011: 85-88). İlk olarak üye olma zorunluluğu bulunması nedeniyle her ne kadar sivil toplum kuruluşu olması tartışılsa da faaliyetleri dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarından sayılabilecek olan meslek odaları ve barolar, kuruluş yapısına göre yarı resmi örgütlenmelerdir. İkinci olarak örgütlenme biçimi yasal dayanak yerine gönüllülük esasına dayanan sendika ve kulüpler kuruluş yapısına göre bağımsız örgütlenmelerdir. Üçüncü olarak da her ne kadar bağımsız çalıştıklarını ifade etseler dahi siyasal bir partinin veya politik bir örgütün güdümlü aracı olarak işlev gören ve ekonomik bağımsızlığı olmayan sivil yapılanmalar, kuruluş yapısına göre kurum ve kuruluşlara bağımlı örgütlenmelerdir. Aidat, gönüllülük, kamu yetkisi, kamu yararı gözetme gibi kriterler açısından farklılık gösteren bu yapılardan bir kısmı da uluslararası standartlara göre sivil toplum unsuru olarak kabul görmemektedir. Nitekim yarı resmi devlet kurumu niteliğindeki odalar, sendikalar ve meslek kuruluşları en fazla baskı grubu olarak ifade edilebilmelidir (Akatay ve Harman, 2017: 247-248). Türkiye'deki siyasal kültürün de etkisiyle, liberal kültür birikiminden yoksun olan sendika, dernek ve siyasi partiler de devletin öncü karakolu gibi çalışarak sivil bir yapı olmak yerine politik yapının sivil uzantıları görünümündedir (Çaha, 2016: 17). Yine Türkiye'nin siyasal tarihi ve toplumsal yapısı ışığında konuşacak olursak 12 Eylül sonrasında birçok İslami yapı, faaliyetini sivil toplum alanına taşımıştır ve sivil toplum kuruluşu olarak anılmaya başlanmıştır. Bu da daha sonraki süreçte sivil toplumun yapısını doğrudan etkileyecek bir gelişme halini almıştır (Aldemir, 2020: 56).

Türkiye'de sivil toplum çatısı altında yürütülen faaliyetler, sivil toplum yapılanmasını çalışma alanları üzerinden sınıflandırma ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu noktada kuruluşların amaçlarında ciddi farklılık ve çeşitlilik dikkat çekmektedir. Amaçlarına göre sivil toplum yapılanmasını siyasi amaçlı, ekonomik amaçlı, sosyal ve kültürel amaçlı, dini amaçlı, çevreci olmak üzere beş kategoriye ayırmak mümkündür (Tuncel, 2011: 89-96). Siyasi partiler siyasi amaçlı sivil toplum kuruluşlarına; işçi ve işveren sendikaları ekonomik amaçlı sivil toplum kuruluşlarına; sağlıktan eğitime, barınmadan gıdaya kadar çeşitli sosyal

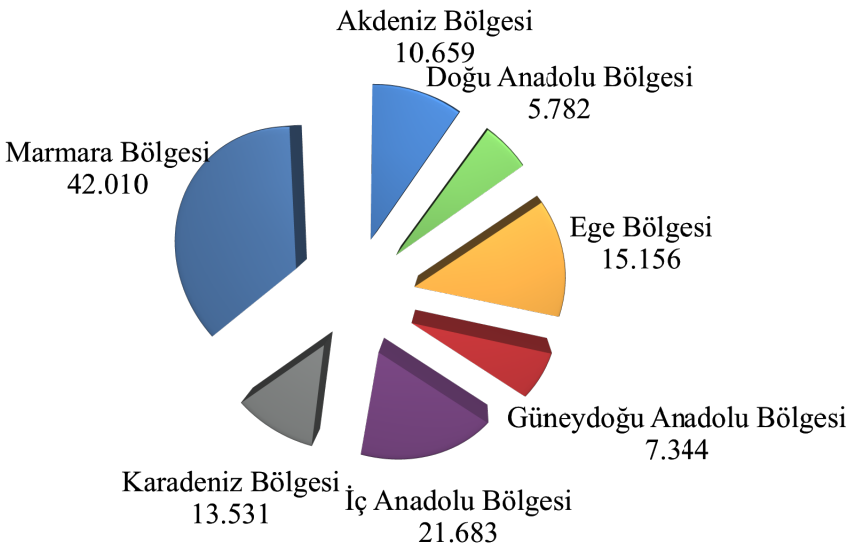
meseleler üzerine proje üreten vakıflar ve dernekler sosyal ve kültürel amaçlı sivil toplum kuruluşlarına; dini dayanışmayı artırma veya dini araçları geliştirme hedefiyle çalışan vakıfları dini amaçlı sivil toplum kuruluşlarına; çevre kirlenmesine karşı ve teknolojik gelişmelerin yanında sürdürülebilir kalkınmayı gündemleştiren ekolojik gönüllü kuruluşları ise çevreci sivil toplum kuruluşlarına örnek olarak gösterebiliriz. Bu amaçlar doğrultusunda ayrışan sivil toplum unsurlarının dolaylı olarak tamamının, doğrudan olaraksa sosyal ve kültürel amaçlı kuruluşların sosyal hizmetin alanına baktığını söyleyebiliriz. Bu kuruluşlar da Türkiye'de genel olarak dernekler, vakıflar, sendikalar ve mesleki kuruluşlar şeklinde dört ana kategoride (Uğur, 2013: 46) veya bunların yanında kooperatifler ve birlikler şeklinde altı başlık altında (Bektaş, 2014: 18) bir araya gelmektedir. Bu yapılanmalar içerisindeyse ağırlığı büyük ölçüde dernekler ve vakıflar oluşturmaktadır.

2.2.1. Dernek

> "Dernek; kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarını ifade eder" (5253 sayılı Dernekler Kanunu)

Dernekler belirli bir fikir, amaç veya çıkar etrafında bir araya gelen insanların oluşturduğu sivil birliklerdir ve ekonomiden kültürele, siyasaldan sportife her şey derneklerin kapsam alanı içinde olabilmektedir (Uğur, 2013: 53). Bu sebeple de dernekler, Türkiye'de tüm sivil toplum unsurları içerisinde yelpazesi en geniş olan ve sayı olarak da yoğunluğu teşkil eden gönüllü örgütlenmeler olarak dikkat çekmektedir. Söz gelimi Türkiye genelinde 116.134'ü faal çalışmakta olan toplam 319.780 dernek bulunmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2022). Bu yekünün içerisinde en yoğun derneğin faaliyet gösterdiği coğrafi bölge olarak %36 oranıyla açık ara Marmara Bölgesi dikkat çekmektedir.

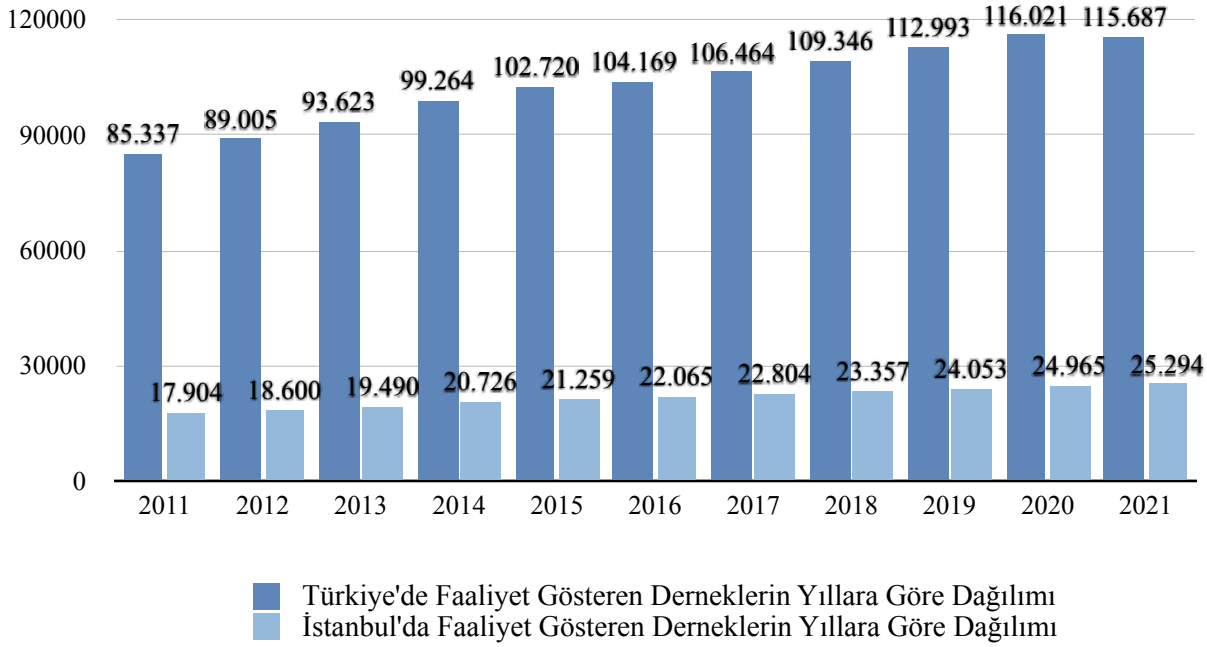
Şekil 2.1: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Derneklerin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: İçişleri Bakanlığı (https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-bolgelere-gore-dagilimi, Erişim Tarihi: 21.07.2022)

Türkiye'deki mevcut sayılarının yanı sıra Türkiye'de son 10 yıl içerisinde dernek sayılarının sürekli yukarı yönlü hareket halinde olduğu görülmektedir. Geriye dönük bu 10 yıl aynı zamanda araştırmanın çerçevesi dahilinde Suriyelilerin Türkiye'de tamamladıkları 10 yılı göstermektedir. Buna göre Türkiye genelinde de İstanbul özelinde de derneklerin sayısında toplamda %41 oranında bir artış dikkat çekmektedir. Aynı oranda artışın olması ise anlamlı bir veri olmuştur. Türkiye genelinde feshedilen derneklerin 2021 yılında sayıyı geriye düşürmesine rağmen İstanbul'da ivme hep yukarı yönlü kalmayı sürdürmüştür.

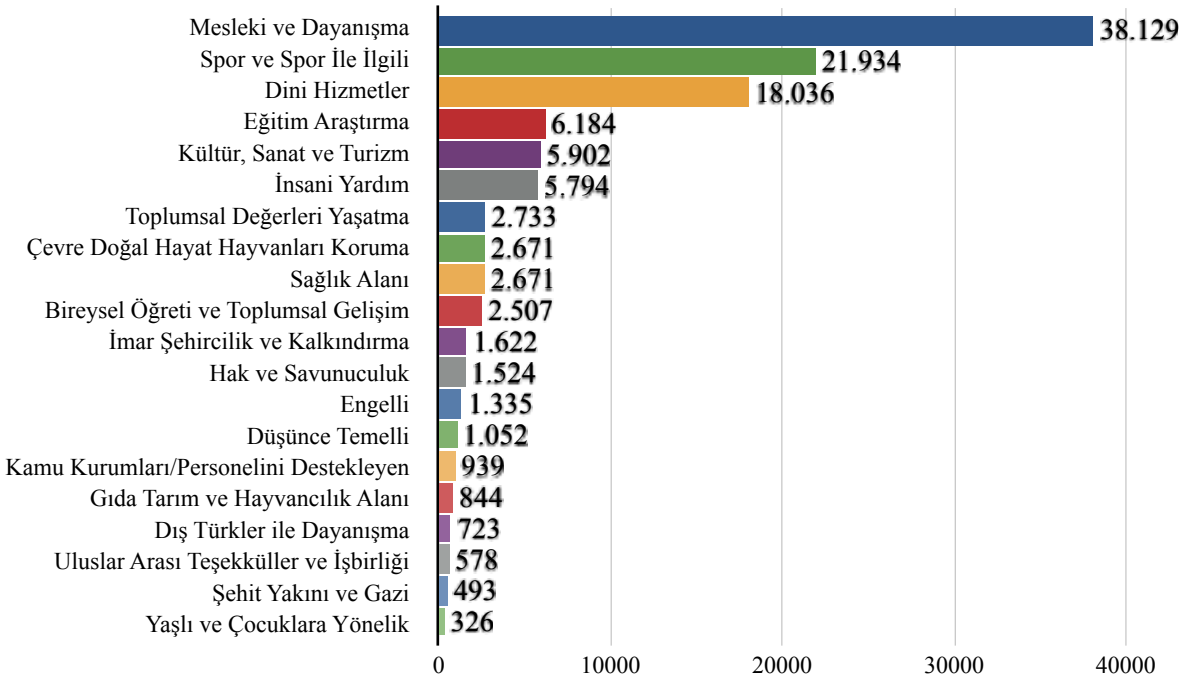
Tablo 2.1: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Derneklerin Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: İçişleri Bakanlığı (https://www.siviltoplum.gov.tr/yillara-gore-faal-dernek-sayilari, Erişim Tarihi: 21.07.2022).

Dernekler içerisinde ayrıcalıklı bir konum olarak "kamu yararına çalışan dernek" statüsüne sahip olan dernekler, kamu hizmetlerine destek olacak şekilde toplumsal yarara yönelik olarak sosyal sorumluluk çalışmaları yürütmektedirler. Zaman zaman kamunun uzanamadığı noktalara da ulaşan bu yapılar arasında Yeşilay Cemiyeti ve Türkiye Kızılay Derneği başta gelmektedir (Akatay ve Harman, 2017: 67-68).

Araştırma kapsamında derneklerin faaliyet alanları önem taşımaktadır. Buna göre faaliyet alanı geniş bir yelpaze içinde bulunan dernekler arasında yaşlı ve çocuklara yönelik, uluslararası teşekküller ve işbirliği, engelli, hak ve savunuculuk, sağlık, insani yardım, eğitim araştırma ve dini hizmetler alanı yani toplamda 20 alanın sekiz alanı çalışmanın odağını oluşturan Suriyelilere yönelik gönüllü çalışmalar kapsamında görülebilmektedir.

Tablo 2.2: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Kaynak: İçişleri Bakanlığı (https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarina-gore-dagilimi, Erişim Tarihi: 21.07.2022).

2.2.2. Vakıf

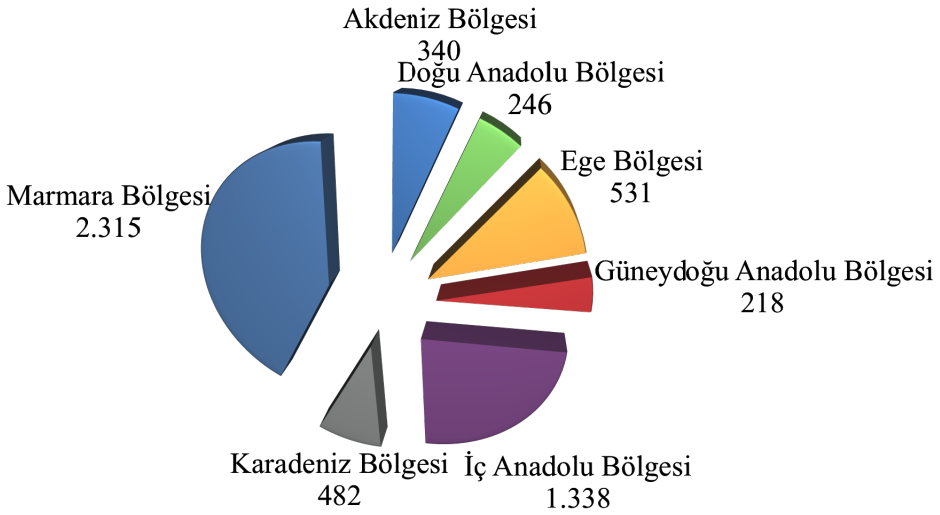
> "Vakıf, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır" (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu)

Türkiye'deki sivil toplum mirasının atası konumunda bulunan ve Selçuklu dönemine kadar uzanan vakıf, iki yönüyle dernekten ayrışmaktadır. İlk olarak yasal mevzuattaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, temel olarak üyelik bağlamında bir ayrışma söz konusudur. Dernekler insan birlikteliği üzerinden tüzel kişilik kazanırken vakıflar bağışlanan mülkiyet

üzerinden tüzel kişilik kazanmaktadır. İkinci olaraksa vakıflar, kültürel dayanağıyla da derneklerden farkılık taşımaktadır (Akatay ve Harman, 2017: 68). Nitekim vakıfların, kurulduğu ülkenin sosyal yapısı ve değerleriyle yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Söz gelimi Osmanlı'da vakıf sistemi, alan ile veren arasında karşılıklı bir ihtiyaç karşılamasını ve dahi ihtiyacı karşılananın ihtiyaç karşılayan duruma gelmesini ifade etmektedir (Aldemir, 2020: 59-60). Bu bağlamda Osmanlı'daki vakıf sisteminde, dini motiflerle örülen ve bu doğrultuda toplumsal hizmetlerin içeriğini belirleyen bir vakıf kültürü mevcuttur (Akatay ve Harman, 2017: 242).

Türkiye'deki sivil toplum yapılanmasında niceliksel olarak derneklerden sonra ikinci sırada vakıflar gelmektedir. Halihazırda 255'i mülhak, 167'si cemaat, 12'si yabancı, biri esnaf vakıfları olmak üzere toplamda 6341 vakıf bulunmaktadır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2022). Yine derneklerde olduğu gibi vakıfların da sayı yoğunluğu %42 ile Marmara Bölgesinde yer almakta ve ikinci sırada İç Anadolu Bölgesi gelmektedir.

Şekil 2.2: Türkiye'de Faaliyet Göstere Vakıfların Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

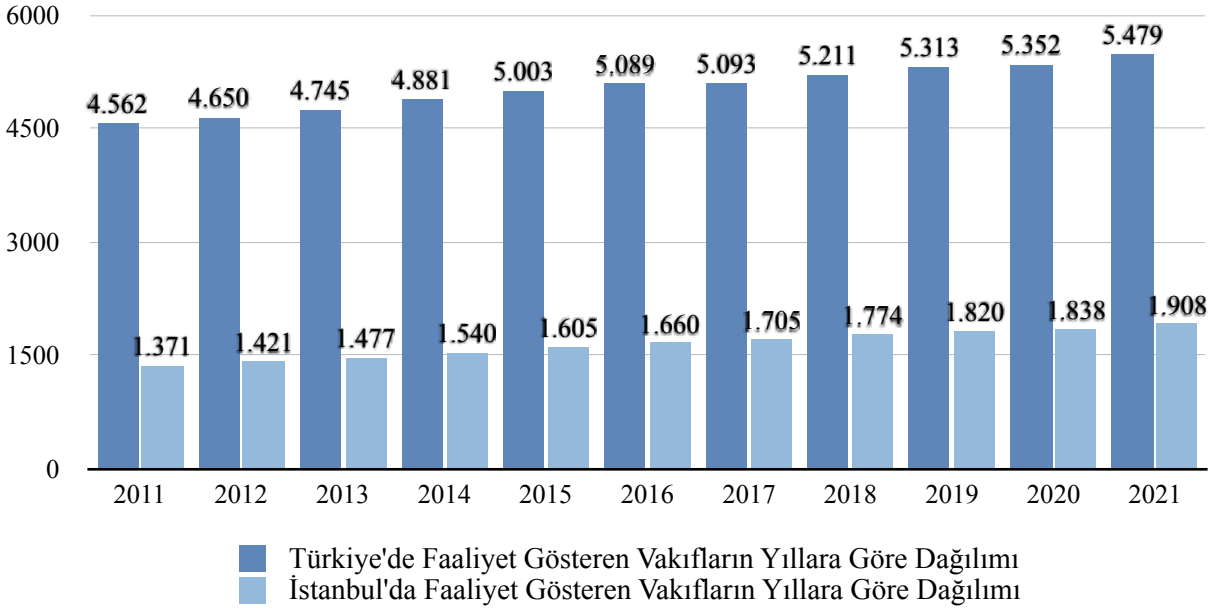

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü (https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/03yeni-vakiflarin-cografi-bolgelere-gore-dagilimi-.pdf, Erişim Tarihi: 21.07.2022)

Türkiye'deki toplam vakıf sayısına tarihsel olarak bakıldığında son 10 yıldaki vakıf sayısının hiç bir yıl geri düşmeksizin ileriye doğru gittiği görülmektedir. Gerek Türkiye'deki

gerekse İstanbul'daki bu tablo bize küresel düzeyde gönüllü kuruluşların sayısında ifade edilen artışla uyumlu bir görünüm arz etmektedir (Sellümi, 2016: 206).

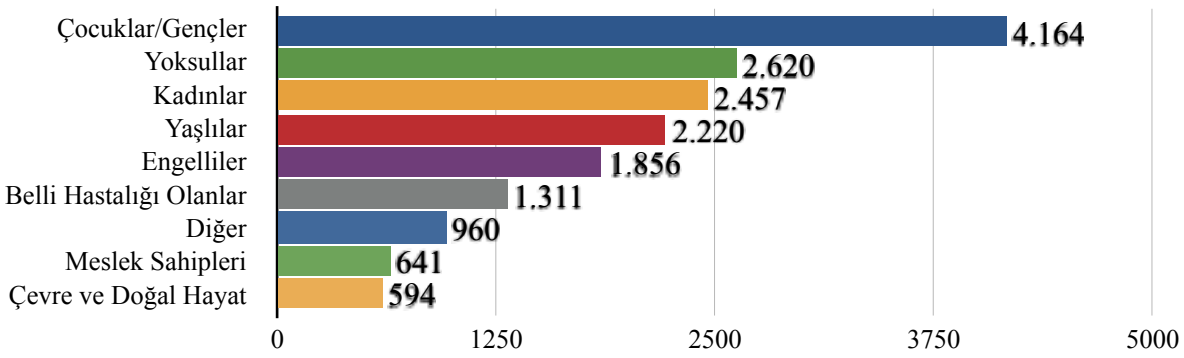
Tablo 2.3: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Vakıfların Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü (https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/04yeni-vakiflarin-yil-bazinda-illere-gore-dagilimi.pdf, Erişim Tarihi: 21.07.2022).

Vakıf, yürütülen faaliyetler üzerinden dernekle benzeşmektedir. Nitekim Osmanlı'da özellikle 16. yüzyıl "vakıf cenneti" olarak öne çıkmıştır. Henüz sosyal adalet, sosyal güvenlik ve adil gelir dağılımı gündemlerinin oluşmadığı dönemde Osmanlı'da vakıflar, sivil halkın sosyal politika uygulayıcıları olarak ciddi sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik faaliyetler üstlenmiştir (Uğur, 2013: 53). Bu faaliyetler günümüzde de halen sürmekte olup bugünkü vakıfların içerisinde 1003'ü doğrudan sosyal yardımlaşma ve dayanışma üzerine yapılanmaktadır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2022). Diğer taraftan vakıflar günümüzde bazı büyük işletmeler tarafından ticari yollardaki çıkmazları aşmak için kullanılan stratejilere de dönüşmektedir (Aldemir, 2020: 55). Nitekim ücret talep eden vakıf üniversitesi veya vakıf hastanesi söylemi kendi kültürel kökeni ile zıt bir görünüm teşkil etmektedir.

Tablo 2.4: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Vakıfların Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü (https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/09hedef-kitlesine-gore-yeni-vakiflarin-dagilimi-13.pdf, Erişim Tarihi: 21.07.2022)

Vakıfların tarihten süregelen kültürüyle sosyal sorunlara ilişkin önemli çalışmaları bulunmaktadır. Derneklerden farklı olarak faaliyet alanında daha dar bir odağı olan vakıfların, sosyal hizmetin hedef gruplarına yönelik daha fazla yer ayırdığı görülmektedir. Buna göre de dokuz faaliyet alanının yedi tanesi doğrudan sosyal hizmetin hedef gruplarını vücuda getirmektedir. Bunun yanında vakıf kültürü diğer sivil toplum yapıları arasında farklı bir görünüm arz etmektedir. Çünkü insani yardım çalışmaları yapan derneklerin faaliyetleri sosyal sorunlara geçici çözümler getirirken vakıf sistemi ihtiyaç sahibi ile mülkiyet sahibi kişiyi bir zeminde buluşturmaktadır (Aldemir, 2020: 59-60). Bu bağlamda vakıf kültürü, mülkiyetin bir elde toplanmasını engelleyen sınıfsal bir mücadele boyutu da içermektedir.

2.2.3. Diğer

Dernekler ve vakıflar kadar yoğun sayıda olmasalar da Türkiye'de sivil toplum çatısı altında başka örgütlenmeler de dile getirilmektedir. Bunlar arasında sendika, meslek odaları, konfederasyon, barolar, sanayi odası, ticaret odası gibi örgütlenmeler öne çıkmaktadır. Ancak bu yapılanmalar yerine getirdikleri işlevleri nedeniyle sivil toplum örneklikleri olarak kabul görmektedir (Akatay ve Harman, 2017:71). Çünkü özellikle Cumhuriyetin ilk dönemlerinde

devletçi uygulamaların yönlendirmesiyle kurulmuş olan bu unsurların, kamu hukuku tüzel kişisi olmaları yönüyle üye olma zorunlulukları bulunmaktadır (Tuncel, 2011: 85). Bu yapılar kamu kurumu temelinde yapılandıkları için de yarı örgüt olarak görülmektedir.

Bunların dışında üye olma zorunluluğu bulunmayıp dernek ve vakıf gibi gönüllülük temelli örgütlenmeler de bulunmaktadır. Platform, hareket, birlik, girişim, koza, inisiyatif gibi isimlendirmeler altında işlev yürüten bu yapılar, Türk hukuk sistemindeki yasal mevzuat kapsamında tanımlı yapılanmalar değillerdir (Akatay ve Harman, 2017: 70). Bunlar gittikçe yaygınlık kazanan yeni oluşumlar arasında gösterilmektedir ve zaman zaman bazı sivil oluşumları bir araya getiren üst yapılanmalar biçiminde görülmektedir.

2.3. SİVİL TOPLUM VE GÖÇ

Merkezi planlı ekonominin yerine yeniden liberal ekonomiye dönüşle birlikte 1980 sonrası dönemde sosyal politika anlayışında, merkezi yönetimlerin sosyal refah harcamalarında sivil sektörü daha fazla öne çıkardığı ifade edilmektedir. Bu noktada devletin sosyal refah harcamalarını kısması yönünde sonuçlanan sürecin gelişiminde üç grup teşhis bulunmaktadır. İlk olarak sosyal refah harcamalarının piyasayı boğduğu ve yatırım yapma isteğini aşındırdığı, ikinci olarak nüfusun yaşlanmasıyla birlikte sosyal refah harcamalarını sürdürme imkanının kalmadığı, üçüncü olaraksa ekonomik rekabete iten küresel ekonomik sistemin sosyal refah harcamalarından kaçınmayı zorladığı aktarılmaktadır (Esping-Andersen, 2013: 56). Söz konusu Neoliberal etki altındaki sosyal politika dönüşümüne Türkiye, ilk olarak Dünya Bankası yapısal uyum programıyla katılmış ve Avrupa Birliği uyum süreciyle de devam etmiştir. Türkiye'de bu yeni dönemin "refah karması" modelinde (Özdemir, 2007), genelde sosyal politika özelde ise sosyal hizmetler alanında sosyal sorunlarla mücadele ederken sivil toplum unsurlarının katkısının artırılma çabası sürmektedir.

Toplumsal refahı artırma mücadelesinde sivil toplum unsurlarının büyüyen rolüne yönelik olumlu ve olumsuz yaklaşım bir aradadır. İlk olarak sivil toplumun refah hizmetlerinde devletin ikamesi haline getirildiği ve dahi sosyal politikanın bir "devletsizleştirme" sürecinden geçtiği öne sürülmektedir (Sarıipek, 2017: 82-83). Bunun yanında hayırseverlik temelinden refah devleti uygulamalarıyla insan hakları temeline yöneltilen sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin yeniden tarihsel bir geri dönüşle hayırseverliğe

taşındığı ifade edilmektedir (Taşğın ve Özel, 2011: 176). Diğer taraftan olumlu bir gelişme olarak sivil toplumun rolünün büyümesinde ulus devlet modelini aşındıran küreselleşmenin etkisine dikkat çekilmektedir. Bu noktada etnik ve yerel kültürlerin daha fazla su yüzüne çıkmasıyla birlikte sosyal ve kültürel amaçlı sivil toplum unsurlarının sayısının her geçen gün arttığı, hatta bu gelişmenin uluslararası aktörlerden de destek aldığı dile getirilmektedir (Tuncel, 2011: 94). Buradan yaklaşımla sivil toplumun öne çıkarılmasını yalnızca "dışarıdan" talep edilen bir okumaya indirgemek yerine toplumsal bir talebin karşılığı olarak okumak da mümkündür.

Sivil toplumun son dönemde yeniden öne çıkmasında dolaylı yoldan küreselleşme sürecine dayanan göç hareketliliğinin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Nitekim özellikle 1990 sonrası dönemde teknolojik gelişmelerin iletişim kanallarına ve ulaşım imkanlarına yansımasıyla kitlesel göç hareketliliği hız kazanmıştır (Erder, 2017: 126). Bu minvalde gerek ülke içi gerekse ülkeler arası göç hareketleri, sivil toplum unsurlarının sayılarını artıran toplumsal bir dayanak olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca yine iletişim araçlarının gelişmesiyle fiziksel mesafelerin bir öneminin kalmadığı yeni dönemde, sorunlara karşı toplumsal farkındalık ve sosyal sorumluluk da ulus ötesine taşınmaktadır. Bu durumun da yine yerel veya uluslararası ölçekte göç odaklı çalışan sivil toplum unsurları üzerinde nicel bir etki oluşturduğu söylenebilmektedir.

2.3.1. Göç Odaklı Gönüllü Kuruluşlar

Göç, sosyal bir sorun alanını ifade etmek üzere kullanılan anlam yükü bakımından güçlü bir kavramdır. Öz bir ifadeyle süresi, nedeni ve yapısı değişkenlik gösteren nüfus hareketliliği anlamına gelen göç (Çiçekli, 2009: 22), esasında yalnızca bir coğrafi hareketlilik olmanın ötesinde politik, kültürel, ekonomik ve toplumsal veçheler taşıyan bir yaşam deneyimidir (Bartram vd., 2019: 13). Söz gelimi göçün nedenlerine bakıldığında tek bir sebebe indirgenemeyecek bir durum söz konusudur. Çünkü mikro, mezzo ve makro yapılar göç süreci içinde birbiri içine girer ve insanlar göç etme sebebini ifade ederken tatmin eden tek bir neden açıklayamazlar (Castles ve Miller, 2008: 39). Benzer şekilde Everett Lee'nin göç kuramı da göstermektedir ki göç edecek insanlar itici ve çekici faktörlerin hesabını yaparken hukuki belirsizlik ve göç mesafesi gibi mikro (kişisel), göç kanunu ve ulusal kimlik

gibi makro (kişisel olmayan) engeller arasında göç sürecine dahil olmaktadırlar (Adıgüzel, 2016: 26). Bu bakımdan da tek başına bir sosyal sorun olarak göç, yeni sosyal sorunlara gebe bir alana işaret etmektedir.

Göç alanında öncelikli karmaşa göç gerçekleştiren özneyi tanımlamada karşımıza çıkmaktadır, çünkü yaygın olarak kullanılan göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları birbirinden farklı tanımlamalar içermektedir. Göçmen, dışarıdan bir zorlama olmaksızın kendi iradesiyle mevcut sosyal ve maddi durumları daha iyi hale getirmek ve dahi gelecek beklentisini artırmak için yer değiştirenleri ifade etmektedir (Çiçekli, 2009: 22). Mülteci, ırkı, dini, dili, tabiiyeti veya siyasi görüşü nedeniyle tehdit altında kaldığı ülkesinden bu yönde korkusu nedeniyle ayrılan kişidir (Çiçekli, 2009: 43). Sığınmacı, mültecilik statüsü için başvuru yapan ve bu başvuru sonucu olumlu sonuçlanana kadar kişinin sahip olduğu statüsüdür. Yanıt olumsuz çıkarsa ülkeyi terk etmeleri gerekmektedir (Çiçekli, 2009: 49). Bu bakımdan da göç gerçekleştirilen ülkeler arasındaki anlaşmalar göç eylemini gerçekleştiren kişiyi hukuki açıdan farklı tanımlamaktadır ve bu durum terminolojik bir karmaşanın ötesinde göçmenlerin yasal haklarına da kaçınılmaz olarak yansımaktadır.

Göç alanının çok boyutlu doğası yalnızca özne tanımlamasında göze çarpmaz, aynı zamanda göç tıpkı bir matruşka gibi kendi içinden zamanla yeni sosyal sorunlar çıkarmaktadır. Bu noktada göçmenlerin zaman içinde sarmalına girdiği sosyal sorunlar arasında fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları, aile içi şiddet, çocuk istismarı, çocuk suçluluğu, çeteleşme, yaşlı bakımı, madde bağımlılığı ve alkolizm sorunları öne çıkmaktadır (Balgopal, 2000: x). Ayrıca bu sorunlar yaşa, cinsiyete, bölgeye, medeni duruma, eğitime ve kimliğe göre belli oranda benzerlikler de göstermektedir (Collett, 2004: 79). Diğer taraftan söz konusu iç içelik görünümü, göçmenlerin kesişimsel dezavantajlılık konumuyla da doğrudan ilişkilidir. Nitekim toplumdaki sosyal konumun birbirini ortadan kaldırmadan aynı anda gerçekleşebilir çoklu sosyal kimlikler içermesi anlamında kesişimsellik (Rogers vd., 2019: 73), özellikle mülteci durumunda bulunan göçmenlerin dezavantajlı konumunda görünür olmaktadır. Örneğin mültecilerde eğitimden mahrum kalmanın yanında ev ekonomisine destek için çocuk işçi olmak, yoksul olmanın yanında savaşta uzvunu kaybeden bir engelli olmak, yetim veya dul olmanın yanında dışlanan bir göçmen olmak gibi kesişimsel dezavantajlılık durumu ortaya çıkmaktadır.

Sosyal sorunlara yönelik duyarlılığın kurumsal uzantısı görünümünde olan gönüllü kuruluşlar sosyal işlevleri açısından ihtiyaçlar ve sorunlar doğrultusunda bir dayanışma mekanizması oluşturmaktadır. Bu doğrultuda gönüllü kuruluşların göçmenler bağlamında yerine getirdiği işlevler göçmenlerin alımlarından uyumlaşmalarına, temsiliyetlerinden köken ülkeyle irtibatlandırılmalarına kadar geniş bir yelpaze meydana getirmektedir (Cordero-Guzmán, 2005: 902-907). Söz konusu işlevleri yönüyle de gönüllü kuruluşlar göçmenler ile yerel halk arasında bir "tampon" (Özer, 2008: 98), göçmenler ile kurumlar arasındaki çatlakları dolduran bir "çimento" (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 25) ve sistem içerisindeki baskının sıkışmasını engelleyen bir "düdüklü tencere" (Erkilet, 2008: 76) görevi görmektedir. Bu noktada göçmenlerin korunmasında ortaya çıkan boşluğu ve koruma eksikliğini devletin ulaşamadığı yerlere de erişerek gönüllü kuruluşlar gerçekleştirmektedir.

Soğuk savaş döneminden beri dünya genelinde değişen güç dengelerine göre yaşanan nüfus hareketliliği iyice artmış ve özellikle 21. yüzyılın başlarında sığınmacıların içinde bulunduğu tehlike ve riskler gönüllü kuruluşların rollerini daha da artırmıştır (Sellümi, 2016: 112). Küresel ölçekte gönüllü kuruluşları 21. yüzyılın parlayan aktörleri haline getiren diğer bir gelişme ise sürdürülebilir kalkınma vurgusudur. Nitekim ekonomik iyileşmenin yanında sosyal iyileşme, çevresel iyileşme ve sağlık alanında iyileşme gibi çok boyutlu iyileşme vurgusu içeren sürdürülebilir kalkınma politikasında gönüllü kuruluşlara özel rol ithaf edilmiştir (Uğur, 2013: 34). Türkiye'de gönüllü kuruluşların refah sisteminde somut olarak kabul görmesi ise ilk olarak 2005 yılında 5378 sayılı kanun kapsamında doğrudan sivil toplum kuruluşu kavramına yer verilmesiyle olmuştur:

> "Bu Kanun kapsamına giren sosyal hizmetlere ilişkin faaliyetler, Devletin denetim ve gözetiminde, sivil toplum kuruluşları ile halkın gönüllü katkı ve katılımı da sağlanarak bir bütünlük içinde yürütülür" (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 5378 sayılı kanun, 27. madde)

Gönüllü kuruluşların söz konusu mevzuatta tanımlanan konumu kritik önem taşımaktadır. Çünkü Türkiye'de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, göç üzerine yapılan uygulamaların Göç İdaresi Genel Müdürlüğüyle birlikte iki kurumsal muhatabından birisidir (Taşçı, 2018: 63). Süreç içerisinde de olumlu bir yansıma olarak Türkiye'de gönüllü kuruluşların hem nicelik olarak arttığı hem de nitelik olarak çeşitlendiği görülmektedir. Sağlıktan eğitime, insan haklarından sosyal yardımlaşmaya, çevreden doğal afete birçok

alanda bazı gönüllü kuruluşlar belirli bir alana yönelik, bazılarıysa birden fazla alana yönelik faaliyette bulunmaktadır (Jabbari, 2020: 40).

Türkiye'de doğrudan veya dolaylı olarak göçmenlere yönelik faaliyet yürüten birçok gönüllü kuruluş bulunmaktadır. Bunların arasında tarihsel geçmişi ve bilinirliğiyle İnsani Yardım Vakfı (İHH), Türkiye Kızılay Derneği, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM), İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (MAZLUMDER) ve İnsan Hakları Derneği ilk akla gelen gönüllü kuruluşlardır (Apak, 2015: 277). Ayrıca sonradan kurulsalar da güçlü saha etkileriyle Mülteci Destek Derneği (MUDEM), Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği), Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD), Tarlabaşı Toplumunu Destekleme Derneği (Tarlabaşı Toplum Merkezi) ve Uluslararası Mülteci Hakları Derneği doğrudan göç odaklı çalışan gönüllü kuruluşlar arasında öne çıkmaktadır. Bununla birlikte Hayata Destek İnsani Yardım Derneği, İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV) ve İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı da uluslararası fonlardan aldığı destek ve yönlendirmeyle doğrudan göç odaklı etkin çalışmalar yürüten gönüllü kuruluşlardandır.

Türkiye'de doğrudan göç odaklı çalışmasa da dolaylı olarak göçmenlere yönelik faaliyet gerçekleştiren ciddi sayıda gönüllü kuruluş yer almaktadır. Söz gelimi çocuk koruma üzerine çalışan Çocuk İstismarı ve İhmali İle Mücadele Derneği (ÇİP), Mutlu Yuva Derneği ve Yetim Vakfı yine korunmaya ihtiyacı olan göçmen çocuklara da hizmet vermektedir. Bunun yanında Anadolu Eğitim ve Davet Gönüllüleri Federasyonu (Anadolu Platformu), Genç Hayat Vakfı, Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği, İyilikhane Çocuk Derneği, Maya Vakfı, Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG), Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEF) ve Yeryüzü Çocukları Derneği de asli odak olarak eğitim alanında çalışan ancak eğitimde dezavantajlı konumda bulunan göçmen çocuklara da yönelen gönüllü kuruluşlardandır. Benzer şekilde ihtiyaç sahiplerine sağlık hizmeti veren AID Uluslararası Doktorlar Derneği, Dünya Doktorları Derneği, Pozitif Yaşam Derneği ve Yeryüzü Doktorları Derneği de dolaylı olarak göçmen sağlığı üzerine faaliyet gerçekleştirmektedir. Ayrıca medya alanında çalışan Human Movie Team ve çevreyi koruma alanında çalışan Yuva Derneği de yine dolaylı olarak göçmenlere yönelik çalışmalar yürütmektedir.

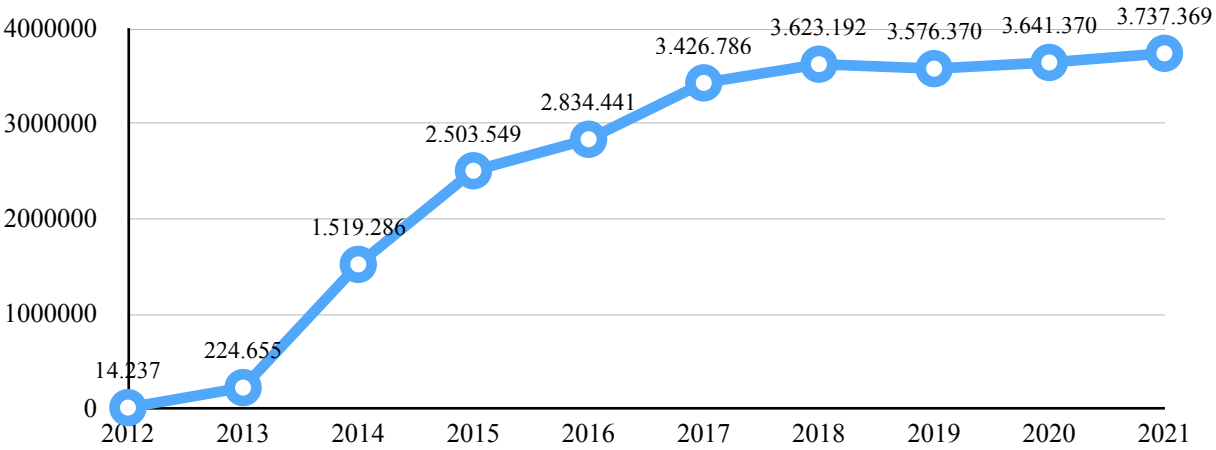
Türkiye'de dolaylı olarak eğitimden sağlığa, hukuktan medyaya birçok gönüllü kuruluş göçmenlere yönelik faaliyet gerçekleştirmektedir. Ancak göçmenlere yönelik yapılan çalışmaların faaliyet alanında ağırlık açık ara insani yardım çalışmalarındadır (Aldemir, 2020: 16). Nitekim Acil Yardım Gönüllüleri Derneği (ACİLDER), Anda Kardeşe Vefa Derneği, Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı, Beşir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Bir Dünya İyilik Derneği, Bir İnsan Dünyaya Bedeldir Sağlık ve Eğitim Gönüllüleri Derneği (BİSEG), Boğaziçi Vakfı, Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Darul Eytam Vakfı, Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Deva Dayanışma ve Eğitim Vakfı, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD), Fetih 1453 Derneği, Fetih İnsani Yardım Vakfı, Hacı Habibullah Geredevi Vakfı (HAGEV), Hak İnsani Yardım Derneği, Hayat Yolu Derneği, Hayrat İnsani Yardım Derneği, İnsan Eğitimi Kültür ve Yardımlaşma Vakfı (İnsan Vakfı), İnsana Değer Veren Dernekler Federasyonu (İDDEF), İnsanı İnşa Derneği, İnsanı Müdafa ve Kardeşlik Derneği (İMKANDER), İnsani Hayat Derneği, İsimsiz İyilikler Grubu, İstanbul Ensarları Dayanışma Platformu, İyiliğe Çağrı Uluslararası İnsani Yardım Derneği, İyilik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (İyilik Derneği), İyilikte Yarışanlar Derneği, Masum Eli Derneği, Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Nef Vakfı, Önce İnsan Uluslararası Kadın ve Çocuklarla Dayanışma Derneği, Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği (Özgür-Der), Rahmet Eli Yetimler Derneği, Rahmet İnsani Yardım Derneği, Sadaka Gölgesi İnsani Yardım Derneği, Sadakataşı Derneği, Selamet Uluslararası İnsani Yardım Derneği, Türkiye Diyanet Vakfı, Uluslararası İnsani Himaye ve Yardım Derneği (IHCRO), Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC), Umut Ol İnsani Yardım Derneği, Verdiğin Senindir İnsani Yardım Derneği, Verenel Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Yardımeli Uluslararası İnsani Yardım Derneği ve Yardımhane Derneği göçmenlere yönelik gerçekleştirdiği insani yardım faaliyetleri ile öne çıkmaktadır.

2.3.2. Suriyeli Göçünde Gönüllü Kuruluşlar

Arap nüfusu yoğun ülkeler arasında politik bir değişim dalgası olarak ortaya çıkan Arap Baharı, diğer ülkelerden farklı bir görünümle Suriye'de iç savaşa yol açmıştır. 2011 yılında çıkan bu iç savaşın ardından Suriyeliler, kitleler halinde öncelikle komşu ülkelere göç etmeye başlamıştır. Türkiye'ye yönelik olarak da 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişiyle görülen ilk göç dalgası, çok boyutlu faktörlerin (Erdoğan, 2018: 5) etkisiyle tüm beklentileri aşan

boyutta büyümüştür. Gelinen noktada II. Dünya Savaşı sonrası en büyük göç hareketi olarak kabul gören Suriyeli göçü (Sezer, 2020: 11), niteliği yönüyle Türkiye'nin göç tarihinde görünen en özgün dalgayı oluşturmaktadır (Erdoğan, 2015: 342).

Tablo 2.5: Türkiye'de Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: GİGM (https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638, Erişim Tarihi: 27.07.2022)

Suriyeli göçünün ilk yıllarında bu dalgayı birlikte yönetme hususunda Türkiye ile BMMYK arasında isteksiz bir tutum dikkat çekmiştir (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 95). Çünkü Suriye muhalefeti ile siyasi ilişkisi ve Suriyelilere yönelik güvenlik kaygısı nedeniyle Türkiye, uluslararası kuruluşların temasına sıcak bakmamıştır (Erdoğan, 2018:11). Diğer taraftan BMMYK da Türkiye'nin bu çekingen tavrından şikayetçi görünmemiştir (Erder, 2017: 129). Göç dalgasının Avrupa'ya sıçradığı ikinci dönemdeyse Avrupa Parlamentosu finansal sorunlar, güvenlik ve seçmen sorunları nedeniyle bu göç dalgasını Türkiye sınırları içinde tutmak için uğraş vermeye başlamış ve 20.03.2016 tarihinde Türkiye'ye barınma, istihdam ve eğitim politikalarına maddi destek sağlama vaadi içeren maddi bir pazarlıkla anlaşmaya varmıştır (Sezer, 2020: 12). Ancak kurulduğu tarihten beri çevre, kadın ve çocuk hakları konusunda ülkelerin politikalarına yön veren ve devletler üstü güç merkezi olarak kabul gören Birleşmiş Milletlerin (Çaha, 2016: 79), uluslararası yardım çağrısı birkaç ülkenin verdiği sembolik destekler dışında karşılıksız kalınca tüm yük çevre ülkelere, en büyüğü de Türkiye'ye bırakılmıştır (Erdoğan, 2018: 4). Meseleye insani bakış açısıyla yaklaşan Türkiye'de "açık kapı" politikası ile bir göç yönetim süreci başlamıştır.

Suriyeli göçünü yönetme sürecinde uluslararası kuruluşların sürece uzun süre müdahil olmaması üzerine Türkiye'de kamu ve sivil birlikteliğiyle yola çıkılmıştır. Özellikle sürecin başında devletin, AFAD ve muhtarlıklar üzerinden aktif çalışmalar yürüttüğü (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 73), devletin yetişemediği alanlarda ise sivil toplum unsurlarının devletle birlikte aktif rol aldığı görülmüştür. Söz konusu sivil toplum unsurları ise üç gruba ayrılmaktadır. İlk olarak göçmen hakları ve yardımları konusunda uluslararası kuruluşlar tarafından fonlanan proje esaslı sivil toplum yapılarıdır. İkinci olarak haksızlık, eşitsizlik ve yoksulluk gibi sosyal sorunlar odağında örgütlenen yerel sivil toplum yapılarıdır. Üçüncü olarak da ihtiyaçlarına duyarlı ve hayırseverlik temelinde yardımlarda bulunan geçici ağlardır (Erder, 2017: 131).

Çalışmaların sivil ayağında uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenen "hak temelli" kuruluşlar ve nispeten daha az düzeyde sendika, meslek odaları ve siyasi parti teşkilatları yer almış olsa da (Erdoğan, 2018: 253) süreç içerisinde Suriye meselesinin siyasallaşmasının da bir sonucu olarak büyük gönüllü kuruluşların bu krize sırtını döndükleri ve yükün inanç temelli gönüllü kuruluşlarda olduğu anlaşılmaktadır (Çorabatır ve Hassa, 2013: 20). Başta İHH olmak üzere yardım çalışmalarının neredeyse tamamının İslami kimliğe sahip yapılar ve gruplar eliyle gerçekleştirildiği, diğer örgütlü yapıların ise destek olduğu görülmektedir (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 77-81).

Suriyeli göçünün karşılanmasında gerek uluslararası konumu gerekse de devletle olan yakın ilişkisi nedeniyle Türk Kızılay'ının büyük bir rol ve misyon yüklendiği anlaşılmaktadır. Gerek uluslararası yapılardan aldığı fonlar, gerekse de ülke içinde toplanan bağışlar yoluyla elde ettiği kaynakları Türk Kızılay, 2015 yılından itibaren teşkilatlandırdığı Toplum Merkezleri üzerinden çok boyutlu olarak Suriyelilerin ihtiyaçlarına kullanmıştır (Akıncı ve Altuntaş, 2021: 169). Türk Kızılay'ın yanında Türkiye'deki Suriyelilere yönelik sosyal hizmet çalışmalarında bulunan diğer yerel gönüllü kuruluşlar arasında Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Deneği, Hayata Destek Vakfı, İHH, Mazlumder, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Uluslararası Mavi Hilal Vakfı ve Uluslararası Mülteci Hakları Derneği öne çıkmaktadır (Artan ve Arıcı, 2017: 17). Suriyelilere yönelik psiko-sosyal destek sağlama ve vaka yönetimi gerçekleştiren önde gelen gönüllü kuruluşlar arasında Hayata Destek Derneği (HDD), Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD),

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV), IBC (Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı), Türk Kızılay, ve Mülteciler Derneği (Sultanbeyli Belediyesi Toplum Merkezi) gelmektedir (Hayata Destek Derneği, 2016: 34).

2.3.3. Suriyelilere Yönelik Sosyal Hizmet Faaliyetleri

Sosyal hizmet, toplum içerisinde maruz kalınan sorunlar karşısında kaybedilen sosyal işlevselliğin kişilere, ailelere, gruplara ve topluluklara yeniden kazandırılma mücadelesini ifade etmektedir (Zastrow, 2016: 6). İçerisinde sosyal çalışmacıların farklı düzeylerde mesleki uygulamalar gerçekleştirdiği sosyal hizmet alanında (Tomanbay, 2017: 50), sosyal hizmet mesleğiyle birlikte birden fazla meslek de insanların iyilik halini geliştirme yönünde faaliyetlerde bulunmaktadır (Tuncay ve Tekin, 2021: 31). Bu nispetle gönüllü kuruluşların Suriyelilere yönelik gerçekleştirdiği sosyal hizmet faaliyetlerini iki boyutta ele almak daha anlamlı olacaktır. Birincisi sosyal çalışmacılar tarafından gerçekleştirilen doğrudan mesleki uygulamalar, ikincisi ise diğer saha çalışanları (avukat, pedagog, psikolog, sosyolog vd.) tarafından yapılan yardım çalışmalarıdır.

Özellikle gönüllü kuruluşlar bağlamında bakıldığında saha çalışanı olarak ifade edebileceğimiz çatı pozisyonun içerisinde, yardım üzerine mesleki eğitim almış ve ihtisaslaşmış kimseler dışında, aldığı eğitim farklı olmasına rağmen sahada yardım çalışmalarında rol alan ciddi sayıda profesyonel bulunmaktadır. Çünkü sosyal hizmet sunumunda insanlarla iletişim kurulurken, gündelik aktivitelerde başvurulan kavramların kullanılması ve bu kavramlar içinde hususen sosyal yardım kavramlarının etkin olması nedeniyle sosyal hizmetten insanların ve kuruluşların anladıklarının farklılaştığı görülmektedir (Özdemir, 2018: 22). Bu bağlamda Türkiye'de geleneksel kullanıma göre sosyal hizmet kavramı, hem alanı hem de mesleği birlikte ifade etmekte (Tomanbay, 2011: 105-107) ve bu sebeple söylemde alandaki mesleki uygulama ayrışamamaktadır. Bu araştırma kapsamında da sosyal hizmet uygulamaları yerine sosyal hizmet faaliyetleri ifadesi hususen tercih edilmiştir. Bu kullanımla kastedilen anlam, sosyal çalışmacıların gerçekleştirdiği uygulamaları kapsayan ama onlarla sınırlı olunmayan faaliyetler bütünüdür. Buradan yaklaşımla da sosyal hizmeti dar ve geniş anlamıyla ayrıştırmak önem taşımaktadır (Abay ve Ceylan, 2011). Dar anlamıyla sosyal hizmet, yardım çalışmalarında yer alan mesleki

uygulamaları, geniş anlamıyla sosyal hizmet ise insanların refahını artırmaya yönelik yapılan her türlü sosyal nitelikli hizmeti ifade etmektedir.

Gönüllü kuruluşlar tarafından Suriyelilere yönelik yapılan sosyal hizmet faaliyetlerini kapsayıcı ve işlevsel olması yönüyle ekolojik kuramın ifade biçimine göre mikro, mezzo ve makro biçiminde ayrıştırmak anlamlı görüldüğü için burada tercih edilmiştir. Sosyal hizmet literatüründe sıklıkla görünen bu ayrımda ihtiyaç sahibi grubun büyüklüğüne göre yapılan bu sınıflamada (Sheafor ve Horejsi, 2016: 28) kişiden başlayarak topluma kadar kademeli bir müdahale düzeyi bulunmaktadır. Buna göre birey ve aileleri mikro ölçek, grup ve örgütlenmeleri mezzo ölçek, sosyal politikayı ve toplumu ise makro ölçek işaret etmektedir (Tuncay ve Tekin, 2021: 52). Ancak burada şunu belirtmek gerekir ki gerek bu müdahale düzeylerinde gerekse de sosyal hizmetin içeriğinde küresel bir uzlaşı bulunmamaktadır. Çünkü sorunları ortaya çıkaran sosyal yapılar, olaylar ve ilişkiler farklılık göstermektedir ve sosyal hizmet toplumların, uygulayıcıların veya yararlanıcıların kullanma biçimine göre değişiklik arz etmektedir. Bu yüzden de değişim oluşturabilmesi adına sosyal hizmetin her yerde ve her zaman geçerli bir tanımını yapmak olanaklı ve doğru değildir (Payne, 2020: 36). Buradan yaklaşımla Suriyelilere yönelik yapılan sosyal hizmet faaliyetlerini mikro, mezzo ve makro düzeylerde kategorize etmenin mümkün olduğunu, ancak yapılan çalışmaların birebir Batıdan aktarılan biçimiyle uygulama düzeylerine oturmasının ise mümkün olmadığını belirtmek gerekmektedir.

2.3.3.1. Mikro Düzey İhtiyaçlar ve Faaliyetler

Mikro düzey sosyal hizmet faaliyetlerinin iki temel bileşeni bulunmaktadır: birey ve aile.

Bireylerle sosyal hizmette sorunların çözümü birebir ilişkide ve sıklıkla danışmanlık rolüyle gerçekleştirilir. Ailelerle sosyal hizmette ise bazen bir sosyal kurum olarak ailenin, bazen de birey olarak aile üyelerinin sorunlarının çözümü aile odağında aranır. Sosyal hizmetin odağında da genellikle aileyle çalışma vardır. Çünkü birey hem ailenin dinamiklerinden etkilenir hem de aile dinamiklerini etkiler (Duyan vd., 2008: 84-86). Sosyal hizmet çalışmalarının sistematik hale geldiği ilk dönemde müdahalenin odağında bireyin kendisi vardır. Daha sonra bu ölçek zamanla genişlese de yine birey, değişimin başlangıç

noktası olmayı sürdürmüştür. Bugün de sosyal hizmet müdahale düzeyleri arasında ağırlığı birey ve aile odaklı mikro müdahaleler oluşturmaktadır (Tuncay ve Tekin, 2021: 155). Bu noktada bireyin ve ailenin birbirini etkileyen içsel bir ilişkisi bulunmakla birlikte daha detaylı açıklayabilmek amacıyla genelde ayrı ele alınmaktadır.

Mikro düzey çalışmalarda birinci odak bireyin kendisidir. Birey odaklı uygulamada sosyal hizmet, kişilerin yakın çevresiyle veya kurumlarla yaşadığı sorunları çözmeyi ve kişilere sosyal işlevsellik kazandırmayı, bu yolla da görev ve sorumluluklarını yerine getirebilecek konuma getirmeyi amaçlamaktadır (Duyan, 2019: 208). Bu minvalde sosyal işlevselliğe sahip olan bireylerin beslenme, sağlık, korunma, barınma ve kabul görme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilme; aile üyesi, ebeveyn, komşu, çalışan ve vatandaş gibi toplumsal rollerini yerine getirebilme becerilerine haiz olması beklenmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2016: 23). Bu bağlamda da birey odaklı sosyal hizmette, temel ihtiyaçların karşılanması, geçim olanakları, barınma imkanları, sağlık hizmetlerine erişim, sosyal ilişkilerin yapısı gibi konulara odaklanılır. Bu kapsamda bireyle uygulama gerçekleştiren sosyal çalışmacılar, sorunların çözüme kavuşması için ihtiyaç sahibinin güçleriyle birlikte hareket ederken (Tuncay ve Tekin, 2021: 156), diğer yardım çalışanları da ihtiyaç sahibinin ihtiyacına yönelik doğrudan sosyal hizmetler sunabilmektedir.

Mikro düzey çalışmalarda ikinci odak bireyin ailesidir. Çünkü aile, bireyle uygulamada hem sorunun kaynağı hem de çözüm noktasında ihtiyaç duyulan desteğin kaynağı olabilmektedir (Zastrow, 2016: 104). Bireyden aileye doğru ölçek genişlediğinde artık sorunların çözüm arandığı zemin bütünlüklü olarak aile ve aile üyeleri arasındaki etkileşimler olmaktadır (Tuncay ve Tekin, 2021: 176). Aile odaklı sosyal hizmet uygulamasında evde ve ev dışında olmak üzere iki grup hizmet modeli bulunmaktadır (Zastrow, 2016: 105-106). Nakdi yardım sağlama, çocukları ihmal ve istismardan koruma, aile ilişkilerini geliştirme, çocuk veya yaşlı bakımı için hizmet sağlama, çocuk eğitimi ve iletişim becerileri geliştirme gibi çalışmalar evde hizmet kapsamında değerlendirilirken; kurum bakımı sağlama, dışarıdan koruyucu bir hizmet getirme, yargı sistemini harekete geçirme gibi çalışmalar ise ev dışında yürütülen hizmetlere örnektir.

Birey ve ailesiyle birlikte çalışırken temel olarak çevresi içinde birey yaklaşımı kullanılan sosyal hizmet uygulaması biyolojik, ekonomik, sosyal, duygusal ve ruhsal birçok alanda dolaylı olarak yer almayı gerektirmektedir (Duyan, 2019: 20). Bu çoklu faaliyet alanında diğer yardım çalışanlarıyla birlikte hareket eden sosyal çalışmacılar ise mesleki uygulama kapsamında sosyal bakım, sosyal tedavi ve sosyal gelişim çalışmalarında bulunmaktadır. Sosyal bakım kişinin temel ihtiyaçlara erişimini ve psikolojik ihtiyaçlarının giderilmesini tanımlar. Sosyal tedavi kişinin ve ailenin olumsuz davranış ve alışkanlıklardan arındırılmasını kapsar. Sosyal gelişim ise halihazırda işlevini yerine getirebilen kişinin bu becerisinin daha ileriye taşınmasını ifade eder (Sheafor ve Horejsi, 2016: 24). Böylelikle mikro düzey çalışmada temel ihtiyaçların karşılanması yoluyla bireysel refahın artırılması amaçlanmaktadır, ancak bireysel refah ile sosyal adalet arasındaki dengenin kurulması için de planlamanın mikro düzeyle sınırlı kalmaması gerekmektedir (Tuncay ve Tekin, 2021: 167).

Bireysel refahın artırılması ve mevcut sosyal işlevselliğin geliştirilmesi amacıyla yürütülen sosyal hizmet çalışmalarına yönelik iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. İhtiyaç odaklı sosyal hizmet yaklaşımında ihtiyaçların değerlendirilmesine ve karşılanma sürecine vurgu yapılırken, hak odaklı sosyal hizmet yaklaşımında vurgu uygulamanın değer temeline yani sosyal adalet temeline yapılmaktadır (Ife, 2017: 41). İhtiyaç odaklı yaklaşımda ihtiyaç sahibi kişilerin güçlendirilerek ideal ve normatif bir konuma taşınması söz konusudur (Kucur, 2021: 238). Hak odaklı yaklaşımda ise hak sahibi kişilerin toplumsal yaşama katılmaları, siyasi aktörlerin sorumluklarına bakan politik bir mesele olarak görülmektedir (Buğra, 2013: 12-13). Esasında her iki yaklaşım da sosyal, ekonomik ve kültürel haklar olarak bilinen ve sosyal hizmetin çekirdeği hükmünde olan ikinci kuşak haklarla doğrudan irtibatlıdır. Yeterli beslenme, barınma, eğitim, çalışma, sosyal güvenlik, makul ücret alma, sağlık hizmetlerinden yararlanma, boş zaman ve eğlence şeklinde sıralanabilecek olan bu hakların hukuki güvence altına alınmasa dahi devlet tarafından hayata geçirilme sorumluluğu bulunmaktadır (Ife, 2017: 47-48). Bu noktada içinde bulunduğu yaşamsal faaliyetlere ve sosyal koşullara bakıldığında göçmen ailelerin doğrudan sosyal hizmete bakan aile yapılarından birisi olduğu anlaşılmaktadır (Tuncay ve Tekin, 2021: 176). Nitekim mülteciler kırılgan gruplar arasında yer almaktadır ve mültecilerle çalışan sosyal çalışmacılar sıklıkla ya doğrudan refah devleti eliyle ya da üçüncü sektör eliyle yerine getirilen uygun gelir, barınma, eğitim ve çalışma

haklarıyla karşı karşıya bulunmaktadır (Ife, 2017: 60). Benzer durum Türkiye'ye göç etmiş Suriyeli göçmen bireyler ve aileler için de söz konusudur.

Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin mikro düzeyde sosyal hizmet faaliyetlerine konu olmasının birçok sebebi bulunmaktadır. İç savaşın ortaya çıkmasıyla ülkelerinden apar topar çıkan Suriyeliler, planlı bir göç süreci yaşamadıkları gibi göç ederken yanlarında büyük eksikliklerle gelmişlerdir. Bahsi geçen faaliyetlerden temel ihtiyaçların karşılanması, barınma imkanları, sağlık hizmetlerine erişim, eğitim olanakları, geçim olanakları, sosyal ilişkiler vb. hemen hemen tüm mikro sosyal hizmet faaliyetlerine bakan bir dezavantajlı grup olmuşlardır. Bu imkanlardan faydalanmalarının önündeki en büyük sorun ise hukuki statü olarak dikkat çekmektedir. Öncelikle Suriye'den gelmiş oldukları için Türkiye'nin de tarafı olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü çerçevesinde tanımlı olan coğrafi kapsam tanımının yani "Avrupa'da meydana gelen olaylar" dışında kaldıkları için mülteci statüsüne (BMYYK, 2013: 23), 1994 yönetmeliğine göre Avrupa dışından gelenler için yapılan tanımlamaya göre ise inceleme sürecini aşacak hızda ve boyutta olduğu için sığınmacı statüsüne (Kaya ve Yılmaz-Eren: 2015: 30) sahip olamamışlardır. Yani buradan anlaşılmaktadır ki Suriyeliler "mekansız" göçleriyle mülteci, "zamansız" göçleriyle de sığınmacı statüsünü yitirmişlerdir.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de geçirdikleri statü tanımlama süreci değişkenlik arz etmektedir. Suriyeliler ilk dönemde misafir statüsüyle Türkiye'de bulunmaya başlamıştır. Suriyelilerin kamplardan çıkarak şehir insanları arasına karışmaya başlamasıyla "sonu gelmeyen misafirlik" söyleminin artması (Erdoğan, 2018: 16), bunun yanında iç savaşın halen devam ediyor olması ve dolayısıyla göçmen sayısının artıyor olması nedeniyle statü değişimine gidilmiştir (Tuncay ve Tekin, 2021: 320). Bunun yerine tartışmaların sonucunda Suriyelilerin hukuki statüsü 6458 sayılı kanun kapsamında geçici koruma yönetmeliği çerçevesinde ele alınmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2014). Bu kanun kapsamında tanımlanan geçici korumanın ise üç unsuru bulunmaktadır. İlki güvenli alana gidişe izin vermek, ikincisi geri gönderme yasağına uymak, üçüncüsü temel insani ihtiyaçları karşılamaktır (Adıgüzel, 2016: 15). Suriyelilere verilen "geçici koruma statüsü" gibi kaldıkları yerlere "geçici barınma merkezleri" eğitim kurumlarına ise "geçici eğitim merkezi" isimlendirmesi yapılmıştır. Ancak gelinen noktada geçici koruma statüsü her geçen gün yetersiz kalmakta ve Türkiye'de doğan Suriyeli bebekler için farklı düzenleme ihtiyacı gün be gün artmaktadır (Erdoğan, 2018: 238).

Kaynak ülke olarak Türkiye ve göç edilen ülke olarak Suriye yasaları arasındaki uyuşmazlık nedeniyle Türkiye'de doğan çocuklar için "vatansız kişi" durumu ortaya çıkmaktadır (Efe ve Ulusoy, 2013: 22). Bunun yanında geçici eğitim merkezlerinin kapatılması ve geçici barınma merkezlerinin boşaltılıyor olması nedeniyle Suriyelilere yönelik özel olarak üretilen bu geçici koruma statüsünün de sonuna gelindiği düşünülmektedir.

Türkiye'de statü tanımlama belirsizliği nedeniyle Suriyeliler bir süre kamusal hizmetlere erişimde belirli kısıtlamalarla karşılaştılar. Bu noktada gerek yerel ve gerekse uluslararası gönüllü kuruluşlar bu ihtiyaca yönelik önemli bir misyon edinmişlerdir. Gönüllü kuruluşların sosyal refah uygulamalarında iki önemli görevi öne çıkmaktadır. İlk görevi yaşanılan hak ihlalleri karşısında savunuculuk rolüyle devleti hizmet üretmeye yönlendirmek, ikinci görevi ise savaş ve afet gibi olayların sonucu olarak ortaya çıkan sosyal sorunlara yönelik doğrudan kendisi hizmet üretmektir (Akatay ve Harman, 2017: 93-95). Suriyeli göçünde gönüllü kuruluşların her iki kanaldan da hizmetleri olmuştur. Nitekim eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde devletin harekete geçtiği sürece kadar doğrudan hizmet üretirken uluslararası gönüllü kuruluşların kamu hastanesi ve okullarına fon desteğinde bulunduğu görülmektedir. Özellikle Türk Kızılay'ı bu ikili ilişkinin örnek gönüllü kuruluşu konumundadır. Türk Kızılay bazı çalışmaları Toplum Merkezleri çatısı altında sunmak üzere acil yardım, ayni-nakdi yardım, çocuk koruma, uyum, psiko-sosyal destek, meslek kursu, dil kursu, savunma, sınır yardımları şeklinde çok boyutlu sosyal hizmet çalışmalarında bulunmaktadır (Tuncay ve Tekin, 2021: 321-322). Bu anlamda barınma, gıda, sağlık, güvenlik gibi temel ihtiyaçların yanında gerek bireysel gerekse grupsal olarak eğitimler yoluyla kendine yeter konuma getirerek güçlendirmeye yönelik dil, bilgisayar, terzilik, el sanatları gibi kurslar vermekte, bütün bunların yanı sıra psiko-sosyal destek ve sosyal uyum programları ile de sosyal hizmeti mikro, mezzo ve makro düzeyde harekete geçirerek çalışmalar yürütmektedir. Böylelikle yaşanan bu kriz sonrası süreçte Suriyelilerin çok yönlü olarak iyilik hallerini geliştirmeye çalışmaktadır (Akıncı ve Altuntaş, 2021: 169-170). Suriyelilere yönelik yapılan bu çalışmalar dolaylı olarak Türkiye'nin lehine de etkiler oluşturmaktadır. Çünkü gönüllü kuruluşlar ihtiyaç sahiplerinin acil durumlarına yönelik oynadıkları rolün yanında kalkınma faaliyetlerine de olumlu katkılar sunmaktadır (Sellümi, 2016: 67).

2.3.3.2. Mezzo Düzey İhtiyaçlar ve Faaliyetler

Mezzo düzey sosyal hizmet faaliyetlerinin iki temel bileşeni bulunmaktadır: gruplar ve kuruluşlar.

Sosyal hizmetin mezzo uygulaması olan gruplarla sosyal hizmette, grubu yardım araçlarından birisi olarak kullanmak vardır. Küçük bir toplum niteliğinde olan grup, bireylere sorunlarının çözümü adına gelişme imkanı sağlamaktadır ve 1800'lü yıllardan beri var olan bir uygulama düzeyidir (Duyan vd., 2008: 91). Mezzo düzey sosyal hizmet çalışmasının iki farklı boyutu bulunmaktadır. İlk olarak belirli bir soruna yönelik kurulan bir grupta lider ve üyeler tarafından yaşanan bir sorunun etkisi azaltılmaya çalışılmaktadır. İkinci olarak belirli bir ihtiyaç sahibi gruba kurumlar tarafından sunulan hizmetler de mezzo çalışma kapsamına girmektedir (Tuncay ve Tekin, 2021: 191). Bu noktada iki boyutun da farklı dinamiklere dayanması ve daha iyi açıklanabilme çabası nedeniyle ayrı ele alındığı görülmektedir.

Mezzo düzey sosyal hizmet çalışmasının birinci boyutu grup uygulamasıdır. Grupla sosyal hizmet uygulaması, grup deneyimi üzerinden kişilere davranışların etkisini görme imkanı tanır ve bu sebeple uyum becerisi edinme anlamında işlevsel bir uygulama yöntemidir (Duyan, 2019: 291). Mezzo çalışmayla bilgi düzeyini artırma, birlikte hareket edebilme, farkındalık geliştirme, değişim sağlama olarak dört odakta amaç öne çıkmaktadır (Tuncay ve Tekin, 2021: 196). Grupla sosyal hizmet uygulaması nispeten son 30 yılda azalmış görünse de ailelerle, nitelikleri belirlenmiş özel bir müracaatçı grubuyla, iş arkadaşlarıyla çalışırken işlevsel olabilmektedir. Özellikle toplum içerisinde marjinalleşen ve baskıya maruz kalan üyeler, kendi aralarında yaptıkları deneyim aktarımıyla birbirlerini güçlendirebilmektedir (Teater, 2019: 282-283). Çünkü grup uygulaması kişinin biyo-psiko-sosyal denge düzenini bozan güçlükleri aşmasına, kendini kötü hissettiren durumlarla başa çıkmasına ve kendini daha gerçek algılamasına imkan tanıyan etkili bir uygulama yöntemidir (Duyan, 2019: 292). Grup uygulamasında görünen grup türleri arasında bilgi ve beceri geliştirmek adına bir araya gelen eğitim grupları, ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını daha organize gidermek amacıyla bir araya gelen problem çözme ve karar alma grupları, belirli bir sorun etrafında kişilerin birbirlerini desteklemeleri adına bir araya gelen kendine yardım grupları, üyelerinin tutum ve davranışlarını istendik yönde geliştirme amacıyla bir araya gelen sosyalleşme grupları,

şiddetli düzeyde yaşanan duygusal veya kişisel sorunları çözme motivasyonuyla bir araya gelen terapi grupları (Zastrow, 2016: 110-112), göçmenlere yönelik yapılacak mezzo çalışmalar adına işlevsel öneme sahip grup türleri olarak öne çıkmaktadır.

Mezzo düzey sosyal hizmet çalışmasının ikinci boyutu kurum ve kuruluşlardır. Sosyal hizmeti diğer danışmanlık mesleklerinden ayıran karakteristik özelliklerinden birisi kurum temelli olmasıdır. Çünkü danışan ile sosyal çalışmacı bir kurum temelinde bir araya gelir (Sheafor ve Horejsi, 2016: 33). Kurumsal temelli bu karakteristik yapı diğer taraftansa bazı kısıtlamalar içermektedir. İlk olarak bürokratik işleyiş kısıtlamasından bahsedilebilir. Sosyal çalışmacılar sorun yaşayan ihtiyaç sahibine yönelik var olan kaynakları en üst düzeyde kullanmak adına değişiklik ararken buna karşın bürokrasi değişime direnç göstermektedir. Ayrıca sosyal çalışmacı ihtiyaç sahibini kişiselleştirirken bürokrasiyse kişiliksizleştirilmiş bir sistem olarak hem sosyal çalışmacıyı hem de danışanı genelleştirmektedir (Zastrow, 2016: 117). İkinci kısıtlama ise sosyal çalışmacıların bünyesinde çalıştıkları kurumun kaynak kapasitesi tarafından hissedilmektedir. Çünkü gerek danışanın alacağı hizmeti gerekse sosyal çalışmacının sorumluluklarını kurumun yapısı belirler. Yine ihtiyaç duyulan kaynaklar da kurumun kapasitesine göre değişim göstermektedir (Duyan, 2019: 341). Bu noktada talep edilen hizmetin yerine getirilmesinde sosyal çalışmacıların bu bürokratik işleyişi ve kaynak kapasitesini en üst düzeyde kullanmaları vurgulanırken üçüncü bir kısıtlama olarak ihtisaslaşma ile karşılaşılır. Nitekim kurumlardaki ihtisaslaşmanın artması topluma sunulan hizmetlerin de parçalanması gibi olumsuz bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Bu parçalanan hizmetlerin herbiri de farklı gereklilikler ve işleyişler içermektedir. Bu bilgilerden mahrum kalmak bile tek başına ihtiyaç sahiplerini sistem dışında bırakmaktadır. Ayrıca ihtiyaç sahipleri kurumlar arasındaki bu bölünme nedeniyle sorununu da bölümlere ayırmak durumunda kalmaktadır (Brody ve Nair, 2020: 361). Bu sebeple kurum temelli çalışmanın yerine kurumlararası çalışmanın daha fazla önem kazandığı anlaşılmaktadır.

Kurumlar arası sosyal hizmet çalışmaları bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin etkisiyle büyük gelişim göstermiştir. Gönüllü kuruluşlar bilişim teknolojilerini etkin kullanmalarıyla sivil toplum ağlarını ileri boyutlara taşımış ve bilgi ile farkındalık oluşturma anlamında benzeri daha önce görülmemiş bir nüfuz imkanına erişmiştir (Sellümi, 2016: 224). Ayrıca ihtisaslaşmanın dezavantajlılık getiren işlevini avantaja çevirerek belirli bir sorunda

sorunun diğer boyutları için başka kuruluşların kaynaklarından faydalanma imkanı sağlamaktadır (Brody ve Nair, 2020: 365). Söz gelimi çok yapılı toplumsal bir sorun örneği olarak göç alanında eğitimden sağlığa, insani yardımdan psiko-sosyal desteğe birçok alanda ilgili alanın yetkin kuruluşlarını yakınlaştırarak etkin bir güç birleşimi sağlamaktadır. Ancak kurumlararası çalışma yapmak, içerdiği avantajlı noktaların yanı sıra bazı sorunlu alanları da bünyesinde barındırmaktadır. Örneğin mezzo çalışmalar yürütecek gönüllü kuruluşların yönetim sisteminde kişisel liderler yerine kurumsal liderlik modeli sürdürülebilir yönetim açısından önem taşımaktadır (Öner, 2004: 19). Ancak gönüllü kuruluşların liderlerini genelde yönetim becerileri üzerinden değil bağlılık derecesi üzerinden seçtiği ve işleyiş konusunda da genelde lidere bağımlı kalındığı görülmektedir (Akatay ve Harman, 2017: 256). Bunun yanında gönüllü kuruluşların bir takım yönetim zaafiyetleri de mezzo çalışmaları sekteye uğratmaktadır. Nitekim Türkiye'de gönüllü kuruluşlar, yönetim anlayışlarında gerek kamu, gerekse diğer sivil toplum oluşumlara karşın kapalı sistem kullanmaları nedeniyle güç birleşimlerinden uzak durmaktadır (Bektaş, 2014: 107). Bu noktada sosyal planlama gerçekleştirme sürecinde kamu kurumlarının liderlerini ve çalışanlarını, kurumlar arasında bulunan ara kuruluşları insani hizmet üretme noktasında bir araya getirme ve ikna etmede sosyal çalışmacıların iletişim becerileri ve sunum becerileri kritik önem taşımaktadır (Brody ve Nair, 2020: 380). Aksi durumdaysa olağan işleyiş İstanbul'da Suriyeliler örneğinde görüldüğü gibi kamu ve sivil kaynakların etkin kullanımını olumsuz etkilemektedir (Artan ve Arıcı, 2017: 19).

Türkiye'de yaşayan Suriyeliler gerek grup boyutuyla gerekse kurum boyutuyla mezzo düzey sosyal hizmet faaliyetlerinin doğrudan muhatabı konumundadır. Öncelikle grup boyutuyla ele alınacak olursa, Suriyelilerin birçok nedenden ötürü mezzo sosyal hizmet faaliyetlere ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Nitekim iç savaş sürecinde travmatik sahnelere tanık olma, savaş nedeniyle uzuv kaybı yaşama, aile içinde fert kaybı yaşama, göç öncesi ve sonrası sosyal tabakanın farklılaşması, göç süreciyle kaybedilen ekonomik ve sosyal sermaye, sürecin uzamasıyla birlikte girilen yeni yaşam evreleri, yeni kültürü tanımama, dil yetersizliği, yerel halkla iletişim sorunları vb. birçok konu Suriyeli gruplara yönelik çeşitli türleriyle grup uygulamasının gerekliliğini düşündürmektedir. Nitekim göçmen ailelerin sağlık hizmetlerinden faydalanmalarının önündeki önemli engellerden biri de dil bariyeridir (Hek,

2005: 21). Bu noktada gruplarla sosyal hizmet, savaş travması yaşamış olan ve toplumsal dışlanmaya maruz kalan bir grup olarak Suriyeliler için esasında anlamlı bir uygulama yöntemidir. Çünkü mezzo düzey çalışmada grup çalışmaları kurma yoluyla göçmenlere yönelik beceri geliştirme, deneyim paylaşma, denetim kazanma, güç edinme ve duygusal tepki kontrolü sağlama çalışmaları gerçekleştirilir (Tuncay ve Tekin, 2021: 326).

İkinci olarak kurumsal boyutuyla ele alınacak olursa Suriyeliler, göçün ilk yıllarında statü belirsizliği nedeniyle kurumsal hizmetlere erişim noktasında tam kısıtlama haliyle karşılaşmışlardır. 2013 yılına gelindiğinde ise verilen geçici koruma statüsü ile sağlık hizmetlerinden başlayarak Suriyelilerin kamuda eğitim ve çalışma hakları kademeli olarak tanınmaya başlamıştır. Ancak göç süreci içerisindeki bu yumuşak geçişin kurumsal boyuta yansıması konusu bir gereklilik olarak öne çıkmaya başlamıştır. Nitekim Suriyeli göçü sürecinin başlamasıyla birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) devlet idaresi tarafından iki öncü aktör olarak tanımlanmıştır. Ancak Suriyeliler için artık konu "acil durum yönetimi" olmaktan çıkmıştır, çadır kentlerden çıkarak kentlere yerleşmişler ve durum kalıcığa evrilmiştir. İkinci aktör olan GİGM ise artık Suriyeli sayısını kaldıramaz duruma gelmiş, uyum için koordinasyona ciddi ihtiyaç duymaya başlamış ve genel müdürlük yerine başkanlık veya bakanlık ihtiyacını artırmıştır (Erdoğan, 2018: 251). Haliyle değişen konjonktürle birlikte Suriye sürecinin iki temel aktörü olan AFAD'ın ve GİGM'nin rolleri de değişime zorlanmaktadır.

2.3.3.3. Makro Düzey İhtiyaçlar ve Faaliyetler

Makro düzey sosyal hizmet faaliyetlerinin iki temel bileşeni bulunmaktadır: toplum ve sosyal politika.

Sosyal çalışmacılar uygulamalarında olumlu sonuçlar almak adına birey ve grup çalışmalarını toplumla da destekleyip toplumsal gelişim etkinlikleriyle ihtiyaçların karşılanmasına çalışmaktadırlar. Burada makro uygulamanın ikinci boyutu olarak çalışma düzeyini ifade eden toplum, yerel düzeyde insanların ihtiyaçlarını karşılayan sosyal sistem ve sosyal ünitelerin bir aradalığını ifade etmektedir (Duyan vd., 2008: 151). Makro sosyal hizmet, yaşanan sosyal sorunun daha fazla büyümesini ve bu sebeple sosyal hizmete ihtiyaç duyacakların sayısının artmasını engellemeyi amaçlamaktadır (Duyan, 2019: 379).

Günümüzde ABD ve İngiltere etkisi altında aktarılan sosyal hizmet modelinde ise birey ve aile odağında vaka çalışmalarına ağırlıkla odaklanıldığı görülmektedir (Ife, 2017: 62). Ancak her geçen gün sosyal hizmetin çalışma alanlarının genişlediği de gözlemlenen bir diğer gelişmedir. Sosyal haklar, ayrımcılıkla mücadele ve savunuculuk meseleleri makro ölçeğin sosyal hizmet uygulamalarındaki ağırlığını artırmaktadır (Tuncay ve Tekin, 2021: 155). Bu kapsamda devleti, kurumları ve toplulukları çalışma alanına dahil eden makro sosyal hizmet, aşağıdan yukarıya doğru toplumun kendisinde veya yukarıdan aşağıya doğru sosyal politika yapısında faaliyet gerçekleştirmeyi ifade etmektedir.

Makro sosyal hizmet faaliyetlerinin birinci zemini toplumdur. Toplum uygulaması sosyal hizmette 1800'lere kadar gitmektedir. Bu dönemde hayırsever kuruluşlar özellikle ABD'deki yerleşim evleri hareketi toplum düzeyinde yoksullukla mücadele bağlamında başarılı sosyal hizmet çalışmaları gerçekleştirmişlerdir (Zastrow, 2016: 129). Ancak zamanla geleneksel sosyal hizmet yaklaşımı birey ile aile üzerine yoğunlaşmaya ve merkez temasını yitirmeye başlamıştır (Thompson, 2017: 28). Son dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler ve büyük sosyo-ekonomik değişim dalgası ise yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde yeniden toplumla çalışma yöntemini öne çıkarmıştır (Duyan, 2019: 380). Çünkü esasında ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçları bir yandan bireysel olarak kendileriyle ilişkiliyken diğer yandan sosyal aksaklıklarla da yakından ilişkilidir (Thompson, 2017: 24). Bunun için de sosyal hizmetin sosyal bütünleşme, toplumsal değişim ve dahi güçlendirme amaçları özellikle sosyal hizmetin makro uygulamasıyla yola çıkmayı gerektirmektedir (Tuncay ve Tekin, 2021: 219). Sosyal hizmetin toplum uygulamasında 3 model öne çıkmaktadır (Zastrow, 2016: 131). İlk olarak toplumdaki mevcut yaşamı geliştirmek amacıyla birlikte hareket etme anlamında yerel gelişim modeli, ikinci olarak toplumda belirlenen bir sorunu çözüme kavuşturmak noktasında bir planlayıcının etrafında hareket etme anlamında sosyal planlama modeli, üçüncü olaraksa toplumdaki sosyal adaletsizliğe ve güç eşitsizliğine karşı baskı altındaki grupların lehine toplumsal değişim oluşturma noktasında baskı altındaki grupla hareket etme anlamında sosyal eylem modeli bulunmaktadır.

Makro sosyal hizmet faaliyetlerinin ikinci zemini sosyal politikalardır. Makro çalışmanın anahtar kavramı olan değişim, çalışma alanı içine kurumları, sistemleri ve politikaları da dahil etmektedir (Tuncay ve Tekin, 2021: 221). Bu kapsamda da sosyal

çalışmacıların kaynak geliştirme, mevzuat önerme ve politikaya yön verme eylemlerinde bulunmaları beklemektedir (Sheafor ve Horejsi, 2016: 28). Sosyal politikanın sağlık, barınma, düzenli gelir, eğitim ve bireye yönelik sosyal hizmetler şeklinde beş temel alanı vardır. Bu beş alanda ya sorunların oluşmasını engelleme ya da sosyal sorunlar ortaya çıktığı takdirde bu sorunlar karşısında insanların refahını artırma yönünde çalışmalar yürütülür (Thompson, 2017: 66). Örneğin göçmen refahına yönelik eğitimden sağlığa, yardımdan desteğe duyulan ihtiyaçlar için kaynak araştırma, kaynaklarla buluşturma ve politika oluşumuna katkı sağlama çalışmaları gerçekleştirilir (Tuncay ve Tekin, 2021: 326). Bu noktada amaçlanan hedefler, hizmetlerin planlanması ve bütünleştirilmesi, insani kalkınma ve toplam yaşam kalitesinin yükseltilmesi, savunuculuk ve sosyal adaletin tesis edilmesi olarak öne çıkmaktadır (Duyan, 2019: 384). Sosyal hizmetin bu bağlamda makro kavramlarla sosyal politikalara dönük cümleler kurmaya başlamasında özellikle 1960'lardaki politik yapının etkisi görülmektedir. Bu dönemde yoğunlaşan hak taleplerine dayalı toplumsal hareketler sosyal hizmette de insan hakları, ayrımcılık ve sosyal adalet gibi bir dizi makro değerin yükselmesinde etkili olmuştur (Reamer, 2018: 23). Nitekim bu doğrudan etkiyi Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) tarafından 1960 yılında yayınlanan etik kodlarda doğrudan görmek mümkündür.

Türkiye'de yaşayan Suriyelileri makro düzey sosyal hizmet faaliyetlerinin konusu yapan meselelerin ilki farklı biçimlerde maruz kaldıkları dışlanmalardır. Elbetteki bölgesel olarak bazı kırılganlıklar olmasına rağmen nicelikte bu kadar büyük Suriyeli göçmenin bu derece az sorunla toplumda yaşayabiliyor olması Türkiye halkının toplumsal kabul düzeyinde ciddi bir yükseklik olduğunun göstergesidir (Erdoğan, 2018: 12). Ancak zamanla göçün kalıcılık durumu artmaya başlayınca Türkiye'nin kurum, kaynak ve deneyim açısından bu ölçüde büyük ve farklı bir göçmen grup konusunda yetersizliği su üstüne çıkmaya başlamıştır (Erder, 2017: 129). Tarihsel tecrübeler ise göstermektedir ki halk; iş, rutin ve refah seviyesi hususunda güven kaybı yaşamaya başlamasıyla olası tepkilerini kitlesel göçmenlere yönlendirmektedir (Erdoğan, 2018: 244). Nitekim Suriyelilere yönelik kamuoyu algısı üzerine yapılan saha araştırmalarında da olumsuz algının büyük oranda ekonomik faktörlere dayandığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda yerel halk Suriyelilerle ilgili "işlerini ellerinden aldıklarını", "kira fiyatlarını yükselttiklerini" ve "vergi kaçırdıklarını" ifade etmişlerdir

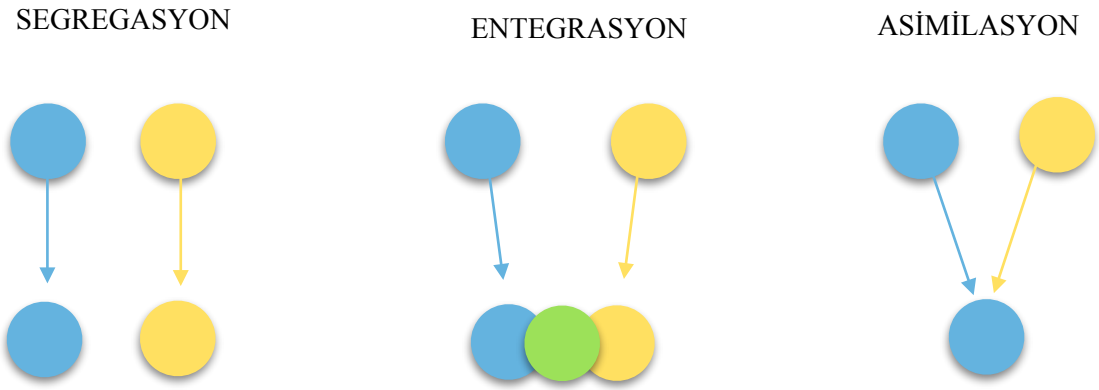
(Doğan, 2021: 153). Bu bağlamda geriye dönük bakıldığında Suriyelilere yönelik ilk dönem söylemlerine yansıyan "misafir" statüsünün dahi sosyal dışlanmaya kapı açtığı söylenebilir. Çünkü geçicilik içeren misafir yakıştırması, halkta "misafirlik üç gün olur", "misafirse misafirliğini bilsin" gibi zaman içinde olumsuz bir söylemsel karşılık bulmuştur (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 41). Ayrımcılık ilk günden beri diyaloglarla hissettirilmiştir: "Bize ismimizle değil de Suriyeli diye sesleniyorlar. Benim bir ismim var diyorum ama beni dinlemiyorlar" (Apak, 2014: 65).

Suriyelilere yönelik karşılaşılan sosyal dışlanmanın arkasındaki faktörlerde özgün bir köken dikkat çekmektedir. Nitekim uzun dönem Milli eğitim sisteminde bilinçaltına yerleştirilen "Araplar bizi arkadan vurdu" söylemiyle tohumu ekilen bir Arap nefreti, saha araştırmalarında da karşılaşılan bir olgudur. Söz konusu tarihsel ve tekil bir örneğin Suriye kimliği üzerinden milliyetçi bir motivasyonla etnik ve özcü bir genellemeye döndüğü görülmektedir. Bu tutumun kültürel olarak deyimler yoluyla da pekiştirildiği anlaşılmaktadır. "Anladıysam Arap olayım" söyleminin yanında siyahi olanları dışlamak için kullanılan ve hatta bazı yerlerde siyah köpeklere dahi verilen "Arap" etiketi dikkat çekici örneklerdir (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 43-44). Suriyelilerin karşılaştıkları bu dışlanma pratiklerinin elbette tek faktörü kültürel aktarım değildir. Esasında Suriyelilerin devlet tarafından kabul görmesinin akabinde sokaklarda görünür olmasıyla Türkiye halkında korku, şaşkınlık ve yardım duygusu aynı anda deneyimlenmeye başlamıştır (Erder, 2017: 129). İlk dönemde aktarılan mağdur, muhtaç, mazlum söylemlerinin ardından ise yerel halk, gündelik hayat pratiklerinde karşılaştıkları Suriyelilerin aslında "insan" olduklarını keşfetmişlerdir (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 109). Bu durum ise iyi planlanmış ve dikkatli yürütülen bir göçmen yönetimini gerektirmektedir.

Suriyeliler üzerinden yapılan uyum tartışmaları makro düzey sosyal hizmet faaliyetlerine konu olmalarının ikinci sebebini teşkil etmektedir. Çünkü göç sürecinden sonra ortaya çıkan sosyal uyum, gelir farklılığı ve çatışma durumları makro çalışma kapsamına girmektedir (Tuncay ve Tekin, 2021: 221). Dünyada göç yazını göstermektedir ki göçün fıtratında kalıcılık vardır ve kitlesel göç hareketlerinde eğer kısa sürede bir geri dönüş olmazsa göçün kalıcılık olasılığı daha da artmaya başlamaktadır. Bir de yaşanılan ülke gelinen ülkeye göre daha iyi yaşam şartları sunuyorsa, yaşanılan ülkenin dili öğrenilmişse, yetişkinler

işe girmeye ve çocuklar da okula gitmeye başlamışsa geri dönüş motivasyonu iyiden iyiye azalmış demektir (Erdoğan, 2018: 17). Göçmen çocukların köken ülkeye dönüş motivasyonlarının tatil gibi geçici süreliğine olduğu, eğitim ve yaşamlarını göç edilen yerde kurma eğiliminde oldukları görülmektedir (Moskal, 2015: 150). Nitekim Türkiye'de de bu çerçevede 2016 yılında geçici eğitim merkezlerinin kademeli olarak kapatılıp Suriyeli çocukların Türkiye eğitim sistemine entegre edilmesi kararı verilmiştir. Suriyeli göçünün kalıcılık olasılığının artmasıyla birlikte de uyum tartışmalarının yükseldiği görülmektedir. Halihazırdaki göç yazınında birlikte yaşamla ilgili genelde üç model öne sürülmektedir.; segregasyon, entegrasyon ve asimilasyon. Segregasyonda kültürler tamamen ayrışarak konumlanmıştır ve kültür muhafaza edilir. Entegrasyonda kültürlerin temel karakteristiği korunmakla birlikte ortak bir kültür inşa edilir. Asimilasyondaysa göçmen kültürü tamamen ortadan kalkar.

Şekil 2.3: Karşılaştırmalı Göçmen Politikaları

Kaynak: Soyupek, Akgül ve Özkaya, 2015: 262

Kendisini geldiği ülkede öteki ve yalnız olarak konumlandıran göçmen kitlenin köken ülkesine ait güven ilişkisi kurabileceği bir zemine duyduğu ihtiyaçtan kaynaklı olarak kurduğu ve kendisini öteki olarak kodlayan toplumdan yalıtarak oluşturduğu gettolar (Yaman, 2017: 210) segregasyona örnek gösterilebilir. Asimilasyon ise II. Dünya Savaşı öncesinde yaygın görünen ama 1970'lerde sömürge eleştirileri ardından resmi söylemlerden uzaklaşan, ulus devletler içinde yer alan azınlıkların eritilmesine ve farklılıkların ortadan kaldırılarak sorunların aşılabileceği düşüncesine dayalı bir göç politikasıdır (Yanık, 2013: 13-14). Uyum olarak da bilinen entegrasyon ise kültürel zeminde bir araya gelmeyi ifade etmektedir.

Entegrasyonda bazı olası uyumsuz davranışlara yönelik siyasi ve sosyolojik yaklaşımın farkını görmek mümkündür (Yaman, 2017: 216). Bu çerçevede entegrasyon, göçmenlerin toplumun birer parçası haline gelme sürecidir. Bu süreçte göçmenler, devlet, kurumlar ve bizatihi toplum sorumluluk sahibidir (Çiçekli, 2009: 17). Söz konusu davranışı tüm kitleye genelleştirmek siyasi bir yaklaşım, ekonomik ve ailevi zorluklara dayalı tanımlamak ise sosyolojik bir yaklaşım göstergesidir.

Türkiye'de Suriyelilere yönelik olarak entegrasyon modeli yani sosyal uyum politikaları yüksek sesle konuşulmaya başlanmıştır. Ancak gelenlerin uyuma hazırlanılmasının yanında toplumsal kabulün de buna hazır hale getirilmesi gerekmektedir. Çünkü uyum çift yönlü bir meseledir ve karşılıklı yükümlülükler içermektedir (Erdoğan, 2018: 20). Bu noktada toplumun iyi tahlil edilmesi ve birlikte hareket edilecek toplulukla toplumun bağlantısının iyi kurulması önem taşımaktadır (Duyan, 2019: 386). Nitekim yerel halkın göçmen halka ilişkin kültürel bilgi zayıflığı dikkat çekici boyuttadır. Örneğin gece geç saatlerde gürültü yapmaları dahi kültürel bir farklılığa dayanmaktadır. Çünkü geldikleri bölge gündüz çok sıcak olduğu için gündüz dışarı çıkmamaktadırlar ve geceleri sosyalleşme aracı olarak kullanmaktadırlar. Ayrıca yine Suriye'deki hayatlarında kırsal bölgede müstakil evlerde yaşadıkları için apartman kültürüne yabancıyken bir de burada daha da kalabalık yaşamaları nedeniyle bu gürültü ortaya çıkmaktadır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 41). Bu noktada bilinçlendirme ve farkındalık oluşturma gibi makro uygulama pratiklerini harekete geçirerek (Tuncay ve Tekin, 2021: 220) uyumsuz davranışların kültürel farklılığa dayalı tanımlama bilgisine kamuoyunun erişmesi sağlanabilir. Diğer taraftan yerel halkın göçmen halka bakışında yalnız kültürel değil ayrıca politik zeminin de büyük rol oynadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Suriyeliler meselesi ciddi anlamda politikleşmiş bir konu haline gelmiştir. Hükümete yakınlık ve karşıtlık pozisyonu Suriyelilere bakışı doğrudan etkiler bir hal almıştır. Hükümeti eleştirmenin bir aracına dönmesi ise meselenin insani boyutunu gölgelemektedir (Erdoğan, 2018: 18).

Türkiye'de esasında Suriyelilerin kamplardan çıkarak şehirlerde dağılım göstermeleri kendiliğinden bir uyum süreci başlangıcı olmuştur. Kendi iradeleriyle dağılmaları ise uyum süreci için olumlu bir zemin oluşturmuştur (Erdoğan, 2018: 250). Ancak toplumla çalışma yapılırken değişim oluşturma sürecinde toplumun desteğine ciddi ihtiyaç duyulmaktadır

(Duyan, 2019: 379). Diğer taraftan uyumun öncelikli paydaşı olan Suriyeli gruplar için de sorun çeperlerinden bahsetmek mümkündür. Nitekim boş zaman faaliyetleri sosyal uyum açısından önemli veriler barındırmaktadır. Ancak maddi yetersizlik, fazla mesai ve dil engeli nedeniyle Suriyelilerin boş zaman faaliyetlerini ya evde, ya akraba ziyaretinde ya da parklarda geçirdiği anlaşılmaktadır. Komşularıyla vakit geçirmek ise yine dil engeli nedeniyle neredeyse hiç bulunmamaktadır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 158). Bu da sosyal mesafenin kapanmasını geciktirmekte ve olası sosyal yarıklara kapı aralamaktadır. Bu noktada sosyal hizmet uygulamasının belkemiği niteliğinde bir kavram olan uyum (Akbaş, 2014: 7) için sosyal çalışmacılara daha fazla alan açılması ve daha yetkin görevler verilmesi söz konusu olası sosyal yarıkların kapatılması adına önem taşımaktadır. Ancak bilinmelidir ki sosyal çalışmacılar, ihtiyaç sahibi olan göçmen gruplar ile göçmen grupları istemeyen yerel halk arasında sıkışıp kalırlar (Sheafor ve Horejsi, 2016: 613). Türkiye gibi siyasal gerilimlerin yüksek olduğu siyasal atmosfere sahip bir ülkede "insan hakları" temelinde Suriyelilerin haklarını ifade etmek ve savunmak oldukça zordur (Erder, 2017: 131). Türkiye'de Suriyelilere yönelik çalışan sosyal çalışmacılar kendilerini tabiri caizse "iki ateş arasında" (Thompson, 2017: 24) bulacaklardır.

Makro düzey sosyal hizmet faaliyetlerinde gönüllü kuruluşların önemi diğer alanlara nispeten bir nebze daha büyüktür. Çünkü gönüllü kuruluşların makro uygulama örneği olarak yaptıkları insani yardım çalışmaları (Tuncay ve Tekin, 2021: 221), Suriyeli meselesine ilişkin toplumda olası bir göçmen korkusunu önemli ölçüde azaltmıştır (Erder, 2017: 130). Ayrıca gönüllü kuruluşlar yerine getirdikleri faaliyetlerle sosyal dayanışma ve bütünleşme sağlayarak bir "toplumsal tutkal" görevi gerçekleştirmektedir (Akatay ve Harman, 2017: 101). Bu bağlamda gönüllü çalışmalar bir yandan ihtiyaç sahibinin temel gereksinimlerini karşılayarak onun yaşamını iyileştirirken diğer yandan alan ile veren el arasında kurduğu ilişki nedeniyle de toplumsal gruplar arasında güçlü bir bağ inşa etmektedir (Sellümi, 2016: 75). Son olarak gönüllü kuruluşların makro düzeyde gerçekleştirdiği kritik önemdeki işlevlerinden birisi de toplumsal bilinçlendirmedir. Bunu bir yandan göç sonrasında sosyal dışlanma yaşayan bireylere sahip oldukları hakları öğreterek gerçekleştirirler. Diğer yandan da gönüllüler kanalıyla çalışmalarına toplumu dahil ederek saha ile insanları buluşturmak suretiyle toplumsal bilinçlenme sürecine katkı sunarlar (Akatay ve Harman, 2017: 104). Örneğin

Suriyelilere yönelik kamuoyu çalışmaları ve toplumu bilinçlendirme kapsamında hazırladığı "doğru bilinen yanlışlar bilgiselleri" ile Mülteciler Derneği olumlu yönde bir etki oluşturmuştur (Mülteciler Derneği, 2019).

Özetle Türkiye'de geçici koruma statüsü altında yaşayan Suriyeliler birçok özelliği nedeniyle özel bir dezavantajlı grubu oluşturmaktadır. Göç alanının doğası nedeniyle birden fazla sosyal hizmet alanını sahaya çağıran bu dezavantajlı grup, kuruluşları birlikte çalışmaya da zorlamaktadır. Ayrıca dezavantajlılıkları yalnızca içinde bulunduğu yaşam koşullarından değil aynı zamanda birlikte yaşadığı toplumla ilişkisinden de kaynaklanmaktadır. Bu sebeple burada Suriyelilerin ihtiyaçları ve sorunları, Suriyelilere yönelik temel tartışmalar ve çalışmaları kapsayıcı olması bakımından mikro, mezzo ve makro sosyal hizmet faaliyetleri altında ele alınmıştır. Ancak sosyal hizmette esas olan bütüncül yaklaşım nedeniyle bireyle çalışırken aileye, mikro düzeyde çalışırken mezzo ve makro düzeye gidilebilmelidir (Duyan, 2019: 209). Çünkü ele alınan sorunların yapısı bunu gerektirmektedir. Her ne kadar anlaşılması için çalışma düzeylerini ayrıştırıyor olsak da bu çalışmalar iç içe bir yapıya sahiptir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmacının amacına göre seçebileceği üç araştırma türü bulunmaktadır: açıklayıcı, keşifsel ve betimleyici araştırma (Neuman, 2020: 89). Açıklayıcı araştırmada konuyu bir kuram ışığında ele almak ve kuramı geliştirmek amaçlanmaktadır. Bu araştırma türünde kuram test edilir ve yeni meseleler doğrultusunda genişletilir. Keşifsel araştırmada sınırlı aşinalık sahibi olunan bir konuda aşinalık kazanmak ve genel bir resim ortaya çıkarmak amaçlanır. Bu araştırma türüyle gelecekte yapılacak araştırmalara yeni fikirler, yeni sorular ve yeni teknikler sunulur. Betimleyici araştırmada ise bir durumun arka planını ortaya koymak ve detaylı bir resim çıkarmak amaçlanır. Bu araştırma türünde önceki verilerle karşılaştırma yapılarak yeni kategori ve sınıflandırmalar geliştirilir.

Yapılan bu araştırmada betimleyici araştırma türü tercih edilmiştir. Çünkü araştırmada elde edilmesi amaçlanan deneyim birikimi, betimleyici araştırma türüne daha yakın durmaktadır. Betimleyici araştırmada araştırma süreci "nasıl" ve "kim" sorularına odaklı yönetilir. Durumun nasıl ortaya çıktığı ve nasıl geliştiği, kimlerin durum içinde olduğu ve durumun kimler tarafından geliştirildiği bu araştırma türünde ortaya konulmaya çalışılır (Neuman, 2020: 92). Bu noktada Suriyelilere yönelik olarak gönüllü kuruluşlar tarafından yerine getirilen sosyal hizmet faaliyetlerinin nasıl gerçekleştirildiği, etkin olan aktörlerin kimler olduğu ve nasıl bir işleyiş mekanizmasına sahip olduğu araştırmada elde edilmesi amaçlanan noktalardır. Bu amaç doğrultusunda yapılan araştırma için en uygun seçenek olarak görülen betimleyici araştırma türü, aşağıda aktarıldığı üzere araştırmanın yöntemini ve içeriğini de biçimlendirmektedir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Suriyeli göçü örneğinden hareketle İstanbul'da gönüllü kuruluşların sosyal hizmet sunumunda örgütlenmesini ve işleyişini söz konusu kuruluşların saha çalışanları gözüyle ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmada, karma yöntem tercih edilmiştir. Karma yöntem ilk olarak Sam Sieber tarafından kullanılmıştır (Sieber, 1973). Nicel ve nitel araştırma arasındaki tarihsel karşıtlığın bu iki yöntemin bir araya gelerek oluşturacağı faydayı engellediğini savunan Sieber, daha kapsamlı ve daha zengin bir resim ortaya koyacağı gerekçesiyle mülakat

ve anket verilerini birleştirerek yeni bir sosyal araştırma tarzı kullanmıştır. Karma yöntemin yaygınlaşmasında ise 1990'lardan beri araştırma alanındaki gelişmelerin doğrudan etkisi olmuştur. Bu noktada araştırma problemleri yalnızca niceliksel açıdan sayıların ve yalnızca niteliksel açıdan kelimelerin ötesine geçerek daha karmaşık hale gelmiştir. Bu durum da iki veri türünün kombinasyonunu gerektirmiştir (Creswell ve Plano-Clark, 2018: 25). Karma yöntem kullanılarak yapılan araştırmalarda istatistiki eğilimler gibi nicel veriler ve kişisel deneyimler gibi nitel veriler bir araya getirilerek her iki yöntemin avantajlarını kullanan bir yaklaşım gerçekleştirilmektedir (Creswell, 2019: 2). Karma yöntem araştırması ile çoklu yöntem araştırması arasında fark bulunmaktadır (Balcı, 2011: 42-43). Çoklu yöntem araştırmasında bir paradigma üzerinde kalınarak yöntemler çeşitlenirken karma yöntemde ise nicel ve nitelin dayandığı iki paradigmadan araştırmanın doğasına uygun yöntemler birleştirilir.

Suriyeli göçü bağlamında gönüllü kuruluşların sosyal hizmet birikimini bir araya getirmeyi amaçlayan bu araştırma kapsamında, tek veri kaynağının ilgili deneyimleri aktarmada yetersiz kalacağı düşünülmüştür. Buna göre genelde göç alanında özelde ise Suriyeliler odağında sosyal hizmet faaliyetlerinde bulunan gönüllü kuruluşların hangi hizmet alanlarında faaliyet yürüttükleri, hangi hizmet alanlarının bu anlamda görece daha zayıf kaldığı, sosyal hizmet sunumunda kullandıkları işleyiş mekanizmaları ve dışarıyla geliştirdikleri irtibatların boyutları belirli genellemeler içerdiği için nicel analiz gerektirmektedir. Diğer taraftan sosyal hizmet faaliyeti gerçekleştirme sürecinde sahada karşılaşılan özgün örneklikler, faaliyet alanına göre dağılımın arkasında yatan faktörler, sosyal hizmet sunumu sürecinde gönüllü kuruluşların nasıl bir yol izledikleri ve dışarıyla geliştirdikleri irtibatlarda edindikleri deneyimler ise özel anlatılar içerdiği için nitel analiz gerektirmektedir. Bu gerekçelerle de araştırma için karma yöntem tercih edilmiştir.

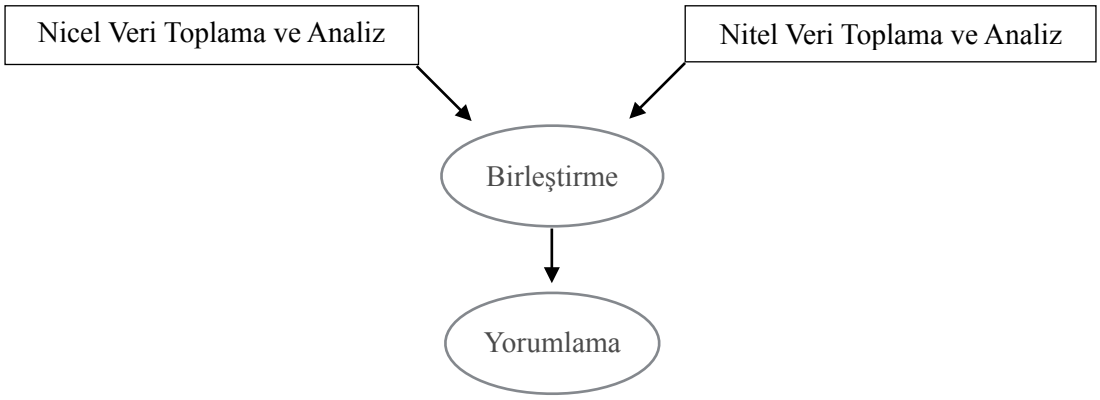
Son dönemde yaygınlık kazanan karma yöntemin sosyal bilimlerde başlıca üç deseni öne çıkmaktadır. İlk olarak açımlayıcı sıralı desende, önce nicel veriler elde edilip yorumlandıktan sonra nicel verileri açıklamak için nitel veriler kullanılır. Bu araştırma deseninde nicel veriler genel izlenim için elde edilir ve daha sonra nitel veriler sonuçları derinleştirmek amacıyla kullanılır. İkinci olarak keşfedici sıralı desende önce nitel veriler elde edilir ve sahaya ilişkin bakış açısını oluştuktan sonra nicel veriler toplanır. Burada sahaya dair

kapsamlı bilgi eksikliğinden ötürü sahayı keşfetmek amacıyla önce nitel veriler toplanır, daha sonra nicel veriler elde edilir. Üçüncü olarak yakınsayan paralel desende ise nicel ve nitel veriler birbirine yakın zamanda toplanır ve veriler benzerlikler/farklılıklar ekseninde bütünleştirilir. Bu karma yöntem araştırma deseninde de hem nicel hem nitel veriler sonuçları kıyaslama noktasında bir araya getirilerek bütünleştirilir (Creswell, 2017: 15-16; Creswell, 2019: 6). Buna göre açımlayıcı sıralı desende nicel öncelikli, keşfedici sıralı desende nitel öncelikli, yakınsayan paralel desende ise eş zamanlı veri toplama vardır.

Bu araştırma çerçevesinde yakınsayan paralel desen tercih edilmiş olup nicel ve nitel veriler eş zamanlı olarak toplanmıştır. Bir yandan İstanbul örnekleminde gönüllü kuruluşların Suriyelilere ilişkin çalışmalarına dair genel bir panorama çıkarılmış, diğer yandan bu çalışma sürecinde biriken deneyim derlenmiştir. Bu kapsamda nicel veya nitel verilerin elde edilmesi bir sonraki nicel veya nitel aşamayı etkilemeyeceği için soru formları da buna göre oluşturulmuştur. Nitekim nicel aşama soruları kurumsal kimliğe odaklı, nitel aşama soruları ise saha deneyimine odaklı olarak hazırlanmıştır.

Yakınsayan paralel desende dört aşama bulunmaktadır. Birinci aşamada araştırmacı, eş zamanlı olarak hem nicel hem de nitel verileri toplar. İkinci aşamada araştırmacı hem nicel hem de nitel verileri ayrıştırarak analiz eder. Üçüncü aşamada araştırmacı iki ayrı veri kümesini birleştirir. Bunun için bazen karşılaştırma yapar bazen de bir veri kümesini diğerine dönüştürerek birleştirir. Dördüncü aşamada araştırmacı hangi noktalarda birleşmenin hangi noktalardaysa ayrılmanın olduğunu yorumlar (Creswell ve Plano-Clark, 2018: 85).

Şekil 3.1: Yakınsayan Paralel Desen

Kaynak: Creswell, 2019: 38

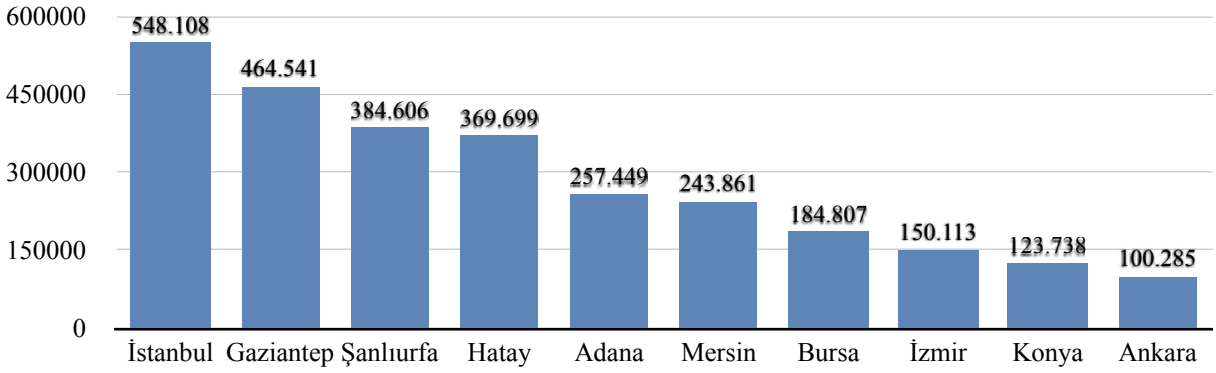
Burada yapılan araştırmada ise eş zamanlı olarak tüm gönüllü kuruluşlara yönelik anket çalışması yapılırken, deneyim birikiminin derinlikli okumasını elde etme amacıyla konuşma isteği iyi düzeyde ve saha deneyimi yeterli düzeyde olan özel bir grupla da mülakat çalışması yapılmıştır. Bulgular başlığı altında önce nicel daha sonra da nitel bulgular sunulmuş, tartışma bölümünde ise iki bulgu kümesi benzerlik ve farklılık, kesişim ve ayrışım noktaları üzerinden bir araya getirilmiştir. Karma yöntemde nicel ve nitel şeklinde iki farklı veri türünü çalışılan olgu ile bir araya getirmek anlamına gelen üçgenleme (Creswell, 2020: 699) tartışma bölümünde yapılmış ve böylelikle hem nicel hem de nitel verilerle gönüllü kuruluşların deneyimlerine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Sosyal bilim araştırmalarında belirli kriterler doğrultusunda yapılan seçimlerin genelleme yapıldığı bütüne evren denir. Evren sınırları belirsiz ve ölçülemez boyutta olan genel evren, sınırları belirli ve ulaşılabilir boyutta olan hedef evren şekilde ikiye ayrılmaktadır (Balcı, 2011: 92). Örneklem ise belirli kurallar doğrultusunda yapılan seçimler neticesinde evreni temsilen çıkarım yapılan birimdir ve temsili ile temsili olmayan örneklem olarak ikiye ayrılmaktadır. Temsili örneklemde istatistiksel kriterlerle evreni temsil edecek güçte bir örneklem oluşturulur. Temsili olmayan örneklemde amaçlı, bağlantı-izlemeli, aykırı durum, ardışık veya kuramsal şeklinde beş türde araştırmacının seçimleri öne çıkmaktadır (Neuman, 2020: 431). Bu noktada araştırmanın amacına göre temsili bir örneklem kurmak gerekmeyebilir, hatta temsili olmayan örneklem araştırmanın amacı için daha uygun olabilmektedir.

Türkiye'deki sosyal hizmetlerin sivil yapılanmasına yönelik yapılan bu araştırma kapsamında, gönüllü kuruluşların tüzel kişilikleri kayıt altında bulunduğu için ve bilgilere İçişleri Bakanlığı sitesinden erişmek mümkün olduğu için genelleme yapılan Türkiye'deki sivil yapılanmalara hedef evren diyebiliriz. Araştırmanın örneklemini ise en fazla gönüllü kuruluşun ve en fazla Suriyeli'nin konumlandığı şehir olarak İstanbul teşkil etmektedir. Bu anlamda iki "en"in kesişimi olarak İstanbul'un Türkiye'deki sivil yapılanmayı görmek açısından anlamlı bir örneklem olduğu düşünülmektedir.

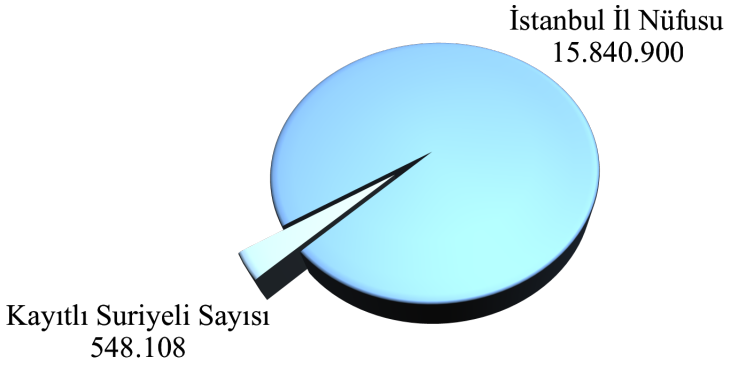
Tablo 3.1: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Kaynak: GİGM (https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638, Erişim Tarihi, 27.07.2022)

Türkiye'de en fazla İstanbul'da bulunan Suriyelilerin (Tablo 3.1), İstanbul'un toplam nüfusuna oranı 1/29 olmaktadır (Tablo 3.2). Buna göre İstanbul'daki Suriyeli sayısı Türkiye genelinin en üst sırasında yer alırken il nüfusuna oranı Türkiye ortalamasının (% 4) altında seyretmektedir (Erdoğan, 2017: 8).

Tablo 3.2: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İstanbul İline Göre Dağılımı

Kaynak: GİGM (https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638, Erişim Tarihi: 27.07.2022)

Araştırmanın dayandığı karma yöntem, nicel ve nitel veri setlerini bir araya getirerek her iki yöntemin avantajlarından faydalanma imkanı vermektedir. Ancak bu durum araştırmacıyı temellendirilmiş gerekçelerle bazı seçimlere taşımaktadır. Örneğin burada kullanılan karma yöntemin yakınsayan paralel deseni örneklem konusunda araştırmacıdan iki kararı vermesini gerektirmektedir. Birinci karar nicel ve nitel aşamada örneklem aynı mı yoksa farklı kişilerden mi seçilecek? İkinci karar nicel ve nitel aşamada örneklem aynı mı yoksa farklı büyüklükte mi olacak? (Creswell ve Plano-Clark, 2018: 194). Çünkü nicel ve

nitel aşamalar için örneklemin yeri farklı anlamlar içermektedir. Nicel araştırmada örneklem toplumsal dünyanın yerine geçerken, nitel araştırmada örneklem toplumsal dünyanın taşıyıcısı olarak seçilmektedir (Neuman, 2020: 395) ve nitel araştırmanın amacı evreni temsil etmek değil verileri derinleştirmektir (Krysik ve Finn, 2015: 191). Bu yüzden de örneklem nicel ve nitel araştırmada farklı amaçla kullanılmaktadır.

Burada ele alınan araştırma konusu her iki aşama için ayrı örneklem kurmayı gerektirmektedir. Çünkü bir yandan İstanbul'daki gönüllü kuruluşların faaliyetlerinden hareketle yapılan genellemeler, diğer yandan genel görünümü ortaya çıkaran özel dinamikler içeren iki farklı veri kümesi iki farklı örneklem geliştirme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte hem gönüllü kuruluş sayısının sınırlarına ulaşabilme imkanı nedeniyle araştırmanın nicel aşaması için hem de saha çalışanları arasındaki ağların taşıyıcı gücü nedeniyle araştırmanın nitel aşaması için temsili olmayan örneklem tercih edilmiştir.

Araştırmanın nicel bileşeni için tercih edilen temsili olmayan örneklem türü amaçlı örneklemedir. Amaçlı örneklemede belirli bir amaca göre örnekler seçilir ve bu seçimde uzman kanaatinden faydalanılır (Neuman, 2020: 432). Buna göre katılım listesi oluşturulurken katılımcıların belirlenmesine kaynaklık edecek anahtar kişiler tespit edilir (Suri, 2011: 66). Bu doğrultuda araştırmanın kapsamına giren ve genelde göç alanında özelde ise Suriyelilere yönelik çalışan gönüllü kuruluşları belirlemede yardımcı olacak yine göç alanında profesyonel görev almış üç sosyal çalışmacı belirlenmiştir. Bu anahtar kişilerin rehberliğinde geriye dönük olarak 10 yıllık süreçte Suriyelilere yönelik sahada faaliyet gerçekleştiren gönüllü kuruluşlar tespit edilmiştir. Buna göre de geride kalan 10 yıla dönük yürütüldüğü için 2019 ve 2020 yılında kurulan International Migration and Refugee Association (İmra), Hayır Hasenat ve Eğitim Vakfı (HASEV) ve Yetim ve Öksüzler İçin El Ele Derneği araştırmanın sınırlarına dahil edilmemiştir. Yine saha çalışmalarından ziyade akademik çalışma ve raporlama faaliyetleri yürüten Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı (TOHAV), Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) ve Yurttaşlık Derneği (Helsinki Yurttaşlar Derneği) gibi gönüllü kuruluşlar saha çalışanlarına odaklı yürütülen bu araştırmanın dışında tutulmuştur. Araştırmanın kapsamı içinde kalan ve anahtar kişilerle birlikte oluşturulan listenin tamamına anket çalışması teklif edilmiştir.

Araştırmanın ikinci bileşeni olarak nitel veri toplama sürecindeyse yine temsili olmayan örneklem türlerinden biri olan bağlantı-izlemeli örnekleme kullanılmıştır. Bağlantı-izlemeli örnekleme insan veya kurumlar arasındaki dolaylı veya dolaysız ilişkilerin ortaya çıkardığı ağ aracılığıyla seçim yapar (Neuman, 2020: 432). Ağ aracılığıyla geliştirilen bağlantı-izlemeli örneklemenin altında ise kartopu örneklemeden yararlanılmıştır. Kartopu örnekleminde inceleme sınırına gelinceye, yani veri doyumuna (Krysik ve Finn, 2015: 192) erişinceye kadar çalışma sürdürülür. Bu doğrultuda yeterli saha deneyimi ve konuşma isteğine sahip kişi ile görüşme gerçekleştirilmiş, ardından katılımcı kişi bilgi kaynağı haline getirilerek yeni kişiler araştırmaya dahil edilmiştir. Bu süreç de veri doyumuna erişilinceye kadar sürdürülmüştür.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Karma yöntem araştırması tutarlı ve uyumlu olmak şartıyla araştırmacıya nispeten daha geniş bir seçim alanı tanımaktadır. Nitekim bu araştırmada diğer desenler arasından yakınsayan paralel desen, diğer örneklemeler arasından amaçlı örnekleme ve bağlantı-izlemeli örnekleme seçilmiştir. Benzer şekilde yakınsayan paralel desen, veri toplama sürecine başlamadan önce de araştırmacıdan soru formlarıyla ilgili yine iki konuda bir seçim yapmasını gerektirmektedir. Nicel ve nitel aşamada kullanılacak olan kavramlar ve sorular ile kaynaklar ve soru formları aynı mı yoksa farklı mı olacak? (Creswell ve Plano-Clark, 2018: 194).

Sosyal hizmetlerin sivil yapılanmasını Suriyeli göçü bağlamında ele alan bu araştırmada nicel ve nitel aşamalar için birbiriyle uyumlu ancak birbirinden farklı iki soru formu hazırlanmıştır. Çünkü gönüllü kuruluşların çalışmaları üzerine genel bir görünüm ortaya çıkarmayı hedefleyen nicel aşama ve gönüllü kuruluşların saha çalışanlarında biriken deneyimler üzerine derinlikli bir anlatı ortaya çıkarmayı hedefleyen nitel aşama bu ayrımın daha anlamlı olacağını düşündürmüştür. Her iki soru formu için de iki farklı veri toplama aracına başvurulmuştur. Buna göre nicel aşama için yüz yüze anket, nitel aşama için derinlemesine mülakat araçları kullanılmış olup yine araştırmaya veri zenginliği katması hedefiyle katılımlı gözlem ve görsel materyaller de veri toplama aracı olarak dahil edilmiştir.

3.3.1. Yüz-yüze Anket

Suriyelilere yönelik gönüllü kuruluşlar tarafından yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerine ilişkin genel bir görünüm ortaya koymak için başvurulan araştırmanın nicel boyutunda veri toplama aracı olarak yüz yüze anket kullanılmıştır. Görüşülen kişi ile görüşen kişiyi önceden hazırlanmış soru listesi üzerinden diyaloga geçiren anket, araştırmanın türüne göre belirlenmiş hipotez veya araştırma sorularına dayalı olarak standartlaştırılmış yanıtlar elde etmeyi sağlamaktadır (Balcı, 2011: 150). Betimleyici araştırma türünün tercih edildiği bu araştırmada da anket aracı, belirlenmiş hipotez yerine aşağıdaki araştırma soruları ışığında hazırlanmıştır:

- Gönüllü kuruluşların çalışma yaptıkları saha sınırları nereye ulaşmaktadır? Ne zamandan beri Suriyelilere yönelik faaliyet yürütmektedir?
- Gönüllü kuruluşların hedef kitlesi arasında hangi Suriyeli gruplar bulunmaktadır? Hizmet verilen dezavantajlı gruplar arasında nasıl bir dağılım görülmektedir?
- Gönüllü kuruluşlar tarafından Suriyeli göçmenlere yönelik yerine getirilen sosyal hizmet faaliyetleri nelerdir? Bu faaliyetler arasında bir yığılma söz konusu mudur?
- Gönüllü kuruluşlar tarafından Suriyeli göçmenlere yönelik yerine getirilen sosyal hizmetler içerisinde sosyal çalışmanın yeri ne boyuttadır? Saha çalışanları arasında sosyal çalışmacıların yoğunluğu ne düzeydedir?
- Gönüllü kuruluşların ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla irtibatı ne boyuttadır? Bu irtibatta içe dönük mü yoksa dışa dönük bir görünüm mü bulunmaktadır?

Literatürde araştırmanın konusuyla uyumlu olarak hazırlanmış ve geçerlilik-güvenilirlik testiyle sınanmış hazır bir ölçme materyali mevcut olmadığı için anket soruları tez danışmanı rehberliğinde araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Oluşturulan anket soruları ilk olarak tez izleme komitesinde yer alan iki danışmana sunulmuş ve eleştiriler doğrultusunda geliştirilmiştir. Akabinde de dokuz gönüllü kuruluş üzerinden yapılan ön saha çalışması ile anket formu revize edilmiştir. Buna göre revize edilmiş haliyle anket formu, 02.09.2021 tarihinde İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları

Etik Kurul Başkanlığı'na etik açıdan incelenmek üzere teslim edilmiştir. Kurul tarafından talep edilen iki adet revizyonun da yerine getirilmesinin ardından anket formuna son hali verilmiş ve 2021/213 sayılı etik kurul onayı alınmıştır (bk. Ekler).

Hazırlanan anket formu çerçevesinde katılımcılarla 1 açık uçlu, 10 kapalı uçlu ve 6 kısmen kapalı uçlu toplamda 17 soruluk bir anket gerçekleştirilmiştir (bk. Ekler). Veri toplama aracı olarak anketi kullanmanın çeşitli yolları bulunmaktadır. Herbiri avantaj ve dezavantajlar içeren telefon, internet, posta yoluyla veya yüz yüze anket uygulaması yapmak mümkündür. Araştırma sürecindeyse yüz yüze anket türü kullanılmıştır. Çünkü anketlerin yüz yüze yapılması araştırmacıya katılımcıyı gözlemleme imkanı vermektedir ve anlaşılmayan sorunun açıklanmasını da sağlamaktadır (Neuman, 2020: 556). Özellikle ön saha çalışmasında sosyal hizmetin temel kavramları üzerine bir kavram karmaşası olduğu görülmüş, mesleki rollere ilişkin açıklama ihtiyacı hasıl olmuştur. Bu sebeple de gönüllü kuruluşlar birebir ziyaret edilerek yüz yüze anket çalışmasına dahil edilmiştir.

3.3.2. Derinlemesine Mülakat

Suriyelilere yönelik çalışan gönüllü kuruluşların saha çalışanları tarafında biriken deneyime ilişkin derinlikli bir anlatı ortaya çıkarmak için başvurulan araştırmanın nitel boyutunda veri toplama aracı olarak mülakat kullanılmıştır. Kaynak kişinin bilgi, fikir ve davranışlarını ortaya koyan sosyal ortam odaklı bir veri toplama aracı olan mülakatın üç türü bulunmaktadır: baskılandırılmış mülakat, tam yapılandırılmış mülakat ve yarı yapılandırılmış mülakat (Balcı, 2011: 168-169). Araştırma kapsamında ise görüşmeye esneklik ve derinlik katabilmesi hedefiyle yarı yapılandırılmış mülakat tercih edilmiştir. Mülakat sorularına kaynaklık eden araştırma soruları ise aşağıdaki şekildedir:

- Suriyeli göçmenlerin ihtiyaç düzeylerinde ve ihtiyaç duydukları hizmetlerin içeriğinde nasıl bir değişim söz konusudur?
- Suriyeli göçü yönetim sürecinde gönüllü kuruluşların edindiği rol ve yerine getirdikleri işlev ne yöndedir?

- Saha çalışması sürecinde edinilen olumlu veya olumsuz deneyimler saha çalışanlarında nasıl bir değişim oluşturmuştur?

- Suriyeli göçünde edinilen 10 yıllık deneyim Türkiye sosyal hizmet sistemine neler katmıştır?

- Gönüllü kuruluşların sahada faaliyet gösteren diğer paydaşlarla kurduğu ilişki ve işbirliği pratikleri gönüllü kuruluşlara hangi deneyimleri kazandırmıştır?

Araştırma sürecinde anket formuyla paralel şekilde mülakat soruları, yine literatürdeki aktarımlardan hareketle tez danışmanı rehberliğiyle araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. İlk olarak tez izleme komitesinde yer alan iki danışmanın yönlendirmeleriyle geliştirilen mülakat soruları, altı katılımcı ile yapılan ön saha çalışmasında edinilen geribildirimler ışığında olgunlaştırılmıştır. Mülakat formunun ilgili düzenlemeler neticesinde revize edilmiş olan hali yine 02.09.2021 tarihinde İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Başkanlığına etik açıdan incelenmek üzere teslim edilmiştir. Kurul tarafından talep edilen iki adet revizyonun da gerçekleştirilmesinin akabinde mülakat formuna son hali verilmiş ve 2021/213 sayılı etik kurul onayı alınmıştır (bk. Ekler).

İlgili süreçlerin ardından 10 adet genel sorunun altında 10 adet sondaj sorusuyla toplamda 20 adet sorudan oluşan mülakat formu ile araştırma gerçekleştirilmiştir (bk. Ekler). Yapılan mülakatlarda büyük oranda mülakat formundaki sorulara bağlı kalınsa da saha çalışanlarının edindiği saha deneyimlerini derinlemesine elde edebilmek amacıyla zaman zaman yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinin getirdiği esneklikten yararlanma yoluna gidilmiştir.

3.3.3. Katılımlı Gözlem

Saha araştırmasına dayalı bir araştırma olduğu için gerek anket gerekse mülakat yoluyla görüşmelerden elde edilen veriler araştırmanın birincil kaynaklarını teşkil etmektedir (Eco, 2020: 90). Ancak araştırmanın veri zenginliğini artırmak amacıyla veri toplama aracı olarak gözlem de kullanılmıştır. Gözlem katılımsız ve katılımlı olarak ikiye ayrılır (Balcı, 2011: 215). Katılımsız gözlemde araştırmacı yalnızca gözlemcidir. Araştırmacının elinde

yapılandırılmış bir liste vardır ve bu liste doğrultusunda benzer durumlar kayıt altına alınır. Katılımlı gözlemde ise yapılandırılmış bir kayıt söz konusu değildir. Araştırmacı hem düzenli olarak katılımcıdır hem de gözlemcidir, ancak diğer katılanlar tarafından gözlem bilinmez.

Araştırma kapsamında katılımlı gözlem aracı birden fazla boyutta kullanılmıştır. İlk olarak hem yüz yüze anket hem de yüz yüze mülakat çalışması sırasında katılımcıların yanıtlarında gösterdikleri reaksiyonlar gözlemlenmiş ve söz konusu sözsüz mesajlar ilgili aktarımlarda parantez içiyle yazılmıştır. İkinci olarak gönüllü kuruluşların çalışmalarına ilişkin veriler toplanırken gönüllü kuruluşlar birebir ziyaret edilmiş ve çalışmalara ilişkin yerinde gözlem yapılmıştır. Üçüncü olarak gönüllü kuruluşların Suriyelilere yönelik çalışmalarında aktif rol alınmış ve bu süreçte hem gönüllü kuruluşların işleyiş mekanizmaları hem de hizmet alan Suriyelilere ilişkin ciddi gözlem notu biriktirilmiştir. Dördüncü ve son olarak da saha çalışmasında gönüllü kuruluşların ağırlıkla Suriye'deki Suriyelilere yönelik çalıştıkları keşfedilmesinin ardından Suriye sahasına gidilmiş ve 10. yılında Suriye'deki Suriyeliler gözlemlenmiştir. İlgili gözlem notları ise bulgular ve tartışma başlıkları altında verilerin yorumlanması adına destekleyici veriler olarak kullanılmıştır.

3.3.4. Görsel Materyal

Araştırma verilerine zenginlik katma hedefiyle dördüncü veri toplama aracı olarak görsel materyaller kullanılmıştır. Görsel materyaller çok uzun süredir hayatımızın içerisindedir ama sosyal araştırmaların konusu ve aracı olması yeni bir gelişmedir (Giddens ve Sutton, 2017: 66). Bu kapsamda Suriye sahasında çekilen fotoğraflar, Suriyelilerin ihtiyaçlarına ve kültürel özelliklerine ilişkin tasvir etme imkanı sınırlı olan noktalarda görsel bir veri olarak bulgular bölümünde kullanılmıştır. Söz konusu görsel materyaller ilgili kurumun yönetimi tarafından incelendikten ve kullanılabilir onayı alındıktan sonra araştırmaya dahil edilmiştir (bk. Ekler). Bu noktada etik ilkeler doğrultusunda kişilerin saygınlığı ve ilişkileri öncelenerek (Çiftci ve Gönen, 2011: 152) 18 yaşının altındaki çocukların yüzleri gizlenmiştir.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Suriyeli göçünü yönetme sürecinde önemli rol sahibi olan gönüllü kuruluşlar üzerine yapılan bu araştırmanın verileri beklenenin aksine oldukça zor toplanmıştır. Her hafta yaşanan olumsuz bir gelişme nedeniyle sahada yol almak her geçen gün zorlaşmıştır. Örneğin Altındağ Olayları ve Muz Yeme Akımı gibi özel vakaların yaşanması, bazı öne çıkan siyasi figürlerin çıkışları sahada da ciddi politik gerilimler oluşturmuştur. Hatta o kadar ki gönüllü kuruluşlar toplumsal tepki nedeniyle Suriyelilere açıktan yardım yaptığını gizlemeye başlamışlardır. Örneğin bazı gönüllü kuruluşlar, sadece ortak tır gönderdiklerini ve odaklarının Suriyeliler olmadığını belirterek çalışmaya katılmayı reddetmişlerdir. İkinci olarak verilerin toplanma sürecinde gözlemlenen başka bir durum, son dernekler yasası ile artan denetim nedeniyle gönüllü kuruluşlarda içe kapanmaların artması ve bürokratik işleyişin yoğunlaştırılmasıdır. Üçüncü olaraksa gönüllü kuruluşların akademik çalışmalara ilişkin ilgi düzeyleri farklılık göstermiştir. Bunun bir nedeni olarak akademik duyarlılığın gönüllü kuruluşlar arasında yaygın olmaması, diğer bir nedeni olaraksa personel sayısı ile yapılan çalışmalar arasındaki dengede ortaya çıkan iş yoğunluğu düşünülmektedir. Bu sebeple de mail ve telefon yoluyla ulaşıldığında ilgilenmedikleri için gönüllü kuruluşlar bizzat yerinde ziyaret edilerek çalışma gerçekleştirilmiştir.

Toplanan verilerin analiz sürecinde araştırma modelinin dayandığı yakınsayan paralel desen 3 farklı veri analiz seçeneği sunmaktadır. İlki yan yana karşılaştırma olarak adlandırılır ve iki veri tabanının ayrı ayrı analiz edilmesini ifade eder. İkincisi verilerin dönüştürülmesi olarak adlandırılır ve nitel veriler nicel verilere dönüştürülerek nicel veri tabanında bir araya getirilir. Üçüncüsü ise birleştirilmiş verilerin gösterilmesi olarak adlandırılır ve bir tabloda verilerin görselleştirildiği analiz yöntemidir (Creswell, 2017: 222-223). Yapılan araştırma kapsamındaysa hazırlanan görüşme sorularında dönüştürme veya birleştirme yoluna gidildiğinde veri kayıpları olacağı düşüncesiyle yan yana karşılaştırma olarak isimlendirilen birinci tür veri analizi tercih edilmiştir. Buna göre de araştırma modeline uyumlu olarak nicel ve nitel veriler ayrıştırılmıştır.

3.4.1. Nicel Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın nicel verileri 10. yılı geride kalan Suriyeli göçünde aktif saha çalışmalarıyla faaliyet yürütmüş olan gönüllü kuruluşlardan veri toplama aracı olarak anket yoluyla elde edilmiştir. Söz konusu gönüllü kuruluşlara ait liste, göç alanında profesyonel olarak çalışan ve İstanbul sahasına hakim olan üç sosyal çalışmacı danışmanlığında hazırlanmış olup toplamda 87 gönüllü kuruluşun araştırma kapsamına dahil olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sürecinde çeşitli nedenlerle 12 gönüllü kuruluş kapsam dışında kalmıştır.

İlk olarak hazırlanan listede yer almalarına rağmen Suriyelilere yönelik çalışmadıklarını ileten Başak Kültür ve Sanat Vakfı ile Hayat, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı örneklemden çıkarılmıştır. İkinci olaraksa araştırma sorularını inceledikten sonra soruların çalışma alanlarına uygun olmadığı gerekçesiyle araştırmaya katılmak istemeyen Birey ve Toplum Ruh Sağlığında İz Derneği (Bir İZ), Eşit Haklar için İzleme Derneği (EŞHİD), İnsan Hakları Derneği, Mülteci Hakları Merkezi ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı da örneklem dışında tutulmuştur. Esasında hak savunuculuğu alanında göçmenlere yönelik çalıştıkları bilinen söz konusu gönüllü kuruluşlar, çalışmalarının araştırma sorularına uyumlu olmadığı gerekçesiyle araştırmanın dışında kalmayı tercih etmişlerdir. Bu durum da literatürde öne sürülen ve geleneksel olarak insan hakları çalışmalarının dar yorumlanarak sosyal hizmet uygulaması içinde görülmediğini ifade eden savı desteklemektedir (Ife, 2017: 56). Üçüncü olarak gerekçe belirtmeksizin araştırmaya katılmak istemediğini ileten Sevgi ve Kardeşlik Vakfı ile Umut Kervanı İnsani Yardım Derneği de araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır. Son olarak da internette görünen iletişim adresleri karşılıksız çıkan ve mevcut olmadıkları deneyimlenen Diyalog Derneği, Kardeş Eli İnsani Yardım Derneği ve Sosyal ve Kültürel Yaşamı Geliştirme Derneği de araştırmanın örneklem sınırları kapsamından çıkarılmıştır. Geriye kalan ve araştırmaya katılım gösteren toplamda 75 gönüllü kuruluştan (bk. Ekler) 15.12.2021 - 08.06.2022 tarihi aralığında nicel veriler toplanmıştır.

Nicel veriler, neden-sonuç ilişkilerini keşfetmeye çalışan nedensel araştırmaların yanında mevcut durumu ortaya koymaya çalışan betimsel araştırmalar tarafından da kullanılmaktadır (Balcı, 2011: 234). Özellikle sağladığı tek değişkenli, çift değişkenli veya çok değişkenli sayısal veriler üzerinden nicel veriler, araştırmacıya betimleme imkanı

sunmaktadır. Elde edilen sayısal veriler betimleyici istatistiksel analiz yoluyla frekans dağılımları üzerinden sıralı, aralıklı veya oransal olarak kullanılmaktadır (Neuman, 2020: 627). Burada araştırma konusuyla uyumlu olarak gönüllü kuruluşlarla yapılan anketlerden elde edilen nicel veriler, betimleyici yönüyle ele alınmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen niceliksel veriler ilk olarak betimleyici istatistiksel analiz kullanılarak yorumlanmış ve mevcut birikimin sosyal hizmet bağlamında dağılımı frekans tabloları üzerinden gösterilmiştir.

İkinci olarak araştırma sonucunda elde edilen nicel veriler üzerinden İstanbul'daki gönüllü kuruluşların Suriyeliler odağında bir sosyal ağ haritası çıkarılmıştır. Bu haritanın hazırlanması için kullanılacak bir yöntem olan sosyal ağ analizi, sosyal hizmetin yaklaşımına da oldukça uyumlu olarak bireyi sosyal bağlamıyla inceleme imkanı sunmaktadır. Katılımcıları sosyal bağlamlarından kopardıkları için adeta bir "kıyma makinesi"ne benzeyen anketlerin (Barton, 1968: 1) ilişki analizinde göz ardı ettiği sosyal bağlamı, sosyal ağ analizi değerlendirmektedir. Yapısal açıklama türlerinden biri olarak ağ kuramı ortaya çıkan ağ yapısındaki konuma, boyuta ve şekle göre toplumsal ilişki analizi imkanı sağlamaktadır. Bu analiz imkanıyla yapıların daha geniş ağ örüntüsü içindeki yerini gösterir (Neuman, 2020: 160). Birey, kuruluş veya kuruluşlar arası ilişkileri analiz imkanı tanıyan sosyal ağ haritası sosyogramda, ağ yapısında yer alan bütün aktörleri görünür kılan tüm ağlar ve seçili aktörleri ilişki düzleminde görünür kılan ego ağlar şeklinde iki ağ türü bulunmaktadır (Ağcasulu, 2018: 1917). Ağın karmaşık yapısına ve araştırmanın konusuna göre bu iki çeşit ağdan birisi araştırmacı tarafından tercih edilebilmektedir. Söz konusu ağlarda var olan yoğunluk ve dağılımları görselleştirmek için geliştirilen yazılım programları içinde ise Gephi ve Pajek öne çıkmaktadır (Gençer, 2017: 31-32). Burada da gönüllü kuruluşların hem uluslararası hem de ulusal kuruluşlarla kurdukları koordinasyon ve işbirlikleri Gephi programı kullanılarak görselleştirilerek analiz edilmiştir.

3.4.2. Nitel Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın nitel verileri toplam 22 katılımcıyla yapılan derinlemesine mülakat yoluyla elde edilmiştir. 15.12.2021 - 23.02.2022 tarih aralığında 7 tanesi Zoom Programı kullanılarak yapılan mülakatın 14 tanesi ise yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Bir katılımcının

(Hakan Bey) ses kaydına izin vermemesi nedeniyle görüşmede tutulan notlardan nitel veriler aktarılmıştır. Geriye kalan 21 mülakatın süresi ise 41 dakika ile 102 dakika arasında değişkenlik göstermiştir ve toplamda 1355 dakika tutmuştur.

Katılımcı olarak araştırmaya katkı sağlayan 22 kişinin 18'i İstanbul'da bir gönüllü kuruluş çatışı altında aktif faaliyet yürüten saha çalışanıdır. Bu 18 saha çalışanı arasında doğrudan meslek elemanı olarak ifade edilebilecek olan dört katılımcı yer almaktadır. Bu meslek elemanlarının üçü sosyal çalışmacı (Meryem Hanım, Nilüfer Hanım ve Toprak Bey) ve biri psikolog (Muhammed Ali Bey) olarak hizmet yürütmektedir. Ayrıca araştırma sürecinde keşfedilen ihtiyaca binaen Suriye sahasını gözlemlemek ve araştırmaya derinlik katmak amacıyla Suriye'ye gidilmiştir. Burada da İdlib'de yer alan Babıska Sosyal Hizmet Merkezi çalışmaları incelenmiş ve Suriye sahasına yönelik olarak dört kişiyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu dört kişinin içerisinde de iki sosyal çalışmacı (Azad Bey ve Cihad Bey) ve bir savaş travması çalışan Suriyeli psikolog (Sara Hanım) ile tercüman eşliğinde görüşme gerçekleştirilmiştir. Tercüman aracılığıyla kendisine yöneltilen sorularda katılımcı, zaman zaman yanıtları Türkçe vermeyi tercih etmiştir ve aktarımında parantez içindeki eklemeler aktarımın daha iyi anlaşılması amacıyla araştırmacı tarafından dahil edilmiştir.

Katılımcıların sahadaki pozisyonları farklılık göstermektedir. Nitekim kamu sahasındaki gibi merkezi bir pozisyon tanımlaması olmayan sivil sektörde her kuruluş kendilerine yeni pozisyon isimlendirmeleri yapabilmektedir. Buna göre de sekiz katılımcı kurum yöneticisi, dört katılımcı saha çalışanı, üç katılımcı saha koordinatörü, üç katılımcı proje koordinatörü, iki katılımcı yardım koordinatörü, bir katılımcı saha araştırmacısı ve bir katılımcı saha raportörü olarak kendisini tanıtmıştır (Tablo 3.3). Veri zenginliği gözetilerek her bir saha çalışanının farklı bir kurumun çalışanı olmasına dikkat edilmiştir. Buna göre altı katılımcı insani yardım alanında, dört katılımcı eğitim alanında, dört katılımcı psiko-sosyal destek alanında, üç katılımcı danışmanlık alanında, üç katılımcı hukuk alanında, bir katılımcı sağlık alanında ve bir katılımcı medya alanında edindikleri deneyimlerle araştırmaya katkı sunmuşlardır (Tablo 3.3). Deneyim sürelerine bakıldığında yedi katılımcının 10 yıllık deneyime sahip olduğu, 10 tanesinin beş ve üstü yıllık deneyim taşıdığı, dört katılımcının dört yıllık ve bir katılımcının ise üç yıllık deneyim edindikleri görülmektedir. Diğer taraftan belirtilen sürenin profesyonel çalışma süresi olduğu, daha öncesinde gönüllü çalışmalarda

aldıkları görevlerle bu sürenin üzerine çıktıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Esasında katılımcıların tamamı ele alınan 10 yıllık deneyim sürecine bazen gönüllü, bazen de sorumlu olarak dahil olmuşlardır.

Tablo 3.3: Araştırmanın Nitel Örneklemine Katkı Sunan Katılımcı Listesi

KATILIMCI	İSİMLENDİRME	KONUMU	FAALİYET ALANI	PROFESYONEL DENEYİMİ
Katılımcı-1	Ahmet Bey	Kurum yöneticisi	Danışmanlık	4 yıl
Katılımcı-2	Azad Bey	Saha koordinatörü	Psiko-Sosyal Destek	6 yıl
Katılımcı-3	Cihad Bey	Saha çalışanı	Psiko-Sosyal Destek	3 yıl
Katılımcı-4	Hakan Bey	Kurum yöneticisi	Hukuk	6 yıl
Katılımcı-5	Halid Bey	Saha koordinatörü	İnsani Yardım	5 yıl
Katılımcı-6	Hamza Bey	Kurum yöneticisi	Eğitim	10 yıl
Katılımcı-7	İsmail Bey	Kurum yöneticisi	İnsani Yardım	10 yıl
Katılımcı-8	Meryem Hanım	Saha koordinatörü	Eğitim	6 yıl
Katılımcı-9	Muhammed Ali Bey	Saha çalışanı	Psiko-Sosyal Destek	4 yıl
Katılımcı-10	Muhammed Bey	Kurum yöneticisi	İnsani Yardım	10 yıl
Katılımcı-11	Nilüfer Hanım	Proje koordinatörü	Eğitim	5 yıl
Katılımcı-12	Nuran Hanım	Kurum yöneticisi	Hukuk	8 yıl
Katılımcı-13	Oktay Bey	Kurum yöneticisi	Danışmanlık	6 yıl
Katılımcı-14	Ömer Bey	Saha araştırmacısı	Hukuk	4 yıl
Katılımcı-15	Sara Hanım	Saha çalışanı	Psiko-Sosyal Destek	10 yıl
Katılımcı-16	Şamil Bey	Yardım koordinatörü	İnsani Yardım	10 yıl
Katılımcı-17	Talip Bey	Yardım koordinatörü	İnsani Yardım	10 yıl
Katılımcı-18	Toprak Bey	Saha raportörü	Danışmanlık	5 yıl
Katılımcı-19	Tülin Hanım	Kurum koordinatörü	Medya	10 yıl
Katılımcı-20	Umut Bey	Proje koordinatörü	İnsani Yardım	6 yıl
Katılımcı-21	Usame Bey	Saha çalışanı	Eğitim	7 yıl
Katılımcı-22	Zeynep Hanım	Proje koordinatörü	Sağlık	4 yıl

Nitel verilerin analizinde eksenel ve seçici olarak iki kodlama türü bulunmaktadır. Eksenel kodlamada, araştırmanın başlangıcında ön kavramlar ve kod dizisiyle araştırmaya dahil olmak vardır. Bir anlamda mevcut kod listesini kodlamak söz konusudur. Seçici kodlamada ise kodlama tüm veriler elde edildikten sonra yapılır. Örnek olaylar bir araya

getirilir ve karşılaştırma yapılır (Neuman, 2020: 815-816). Eksenel kodlamada araştırma süreci tema ve kavramlara yön verirken, seçici kodlamada tema ve kavramlar araştırma sürecine yön vermektedir. Buna göre de elde edilen nitel veriler için seçici kodlamanın uygun olduğu düşünülmüş ve veriler kodlandıktan sonra tema ve alt temalar keşfedilmiştir. Tema, araştırma sorusuna yönelik verilen yanıtların oluşturduğu örüntüdür ve neyin tema olduğuna ilişkin karar da araştırmacının değerlendirmesine bakmaktadır (Braun ve Clarke, 2019: 878). Bu durumsa bir yandan araştırmacıya güçlü bir konum verirken diğer yandan yanlılık olasılığını artırmaktadır. Bu noktada araştırmacının kendi konumu ile toplumsal yapı arasındaki ilişkiler ve olası ön yargılar üzerine eleştirel düşünme etkinliği anlamında düşünümsellik kritik önem taşımaktadır (Giddens ve Sutton, 2017: 63). Araştırma kapsamında da olası ön yargıları gidermek için düşünümsellik sürdürülmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan araştırmacının öznelliğini sınırlandırmak için nitel araştırmalar için geliştirilen bilgisayar yazılımları da kullanılmıştır. Buna göre karma yöntem uygulamasının amaçlarına uyumlu olarak gerek sonuçları birleştirebilme gerekse de niteli nicele dönüştürebilme imkanları nedeniyle MAXQDA ve NVivo yazılım programları öne çıkarılmaktadır (Kuckartz, 2010: 6, Bazeley, 2009: 205). Bu araştırma kapsamında da temaların ve alt temaların oluşturulması sürecinde MAXQDA programından istifade edilmiştir.

3.5. VARSAYIMLAR VE SINIRLILIKLAR

Yapılan literatür incelemesinde görüldüğü üzere İstanbul, en fazla Suriyeli göçmenin ve en fazla gönüllü kuruluşun birlikte yer aldığı bir kesişim merkezidir. Birçok gönüllü kuruluşun da yine İstanbul merkezli çalıştığı tespit edilmiştir. Buna göre İstanbul'da yapılan bu araştırma ile Türkiye'deki sosyal hizmet sistemine yönelik değerlendirmeler yapılabileceği varsayılmıştır. İkinci olarak göç alanında aktif deneyim sahibi olan ve gönüllü kuruluşlara dair hazırlanan listeye uzman görüşü katkısı sunan üç sosyal çalışmacının saha yetkinliklerinin yeterli olduğu varsayılmaktadır. Üçüncü olarak araştırmanın veri toplama sürecinde kullanılan anket ve mülakat formlarının ön saha çalışmasındaki geri dönütler doğrultusunda revize edildikten sonra veri toplamak için uygun ve yeterli olduğu varsayılmıştır. Son olarak da gönüllü kuruluşların araştırma öncesinde verilen ön bilgiye uydukları ve hem kurumsal işleyişe hakim hem de sahada aktif rol alan kişilere araştırmacıyı

yönlendirdikleri, katılımcıların da soruları doğru anladığı ve yanıtları doğru verdiği varsayılmaktadır.

İstanbul'daki gönüllü kuruluşlar üzerinden sosyal hizmetlerin sivil örgütlenmesi ve işleyişini ele alan bu araştırmada ilk sınırlılık, araştırmanın çerçevesine dahil edilen gönüllü kuruluşlar konusunda yaşanmıştır. Kurumsal hesaplarına iletilen bilgilendirme mesajlarına otomatik yanıtlar vermeleri nedeniyle uluslararası kuruluşlarla irtibat kurulamamış ve hedeflenen durumun aksine uluslararası kuruluşlar çalışmaya dahil edilememiştir. Uluslararası kuruluşlarla ilişki kurulamamış ve araştırmanın sınırlarının dışarısına çıkarılmıştır. Bölgede faaliyet yürüten uluslararası gönüllü kuruluşların esasında akademik araştırmalara bilgi verme noktasında genel bir direnç gösterdiği anlaşılmaktadır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 81). İkinci olarak Suriyeli göçünde deneyim sahibi olan ama odak olarak alınan 10 yıllık sürenin sonuna kadar gelemeyen örgütlenmeler (Genç, 2017: 158-160) ile proje destekli çalışan ve desteğin sonlanmasıyla birlikte 10 yıllık süre içerisinde faaliyetini askıya alan gönüllü kuruluşların deneyimleri araştırma sınırlarının dışında kalmıştır. Bu kapsamda araştırmanın nicel örneklemi içerisinde yer almasına rağmen faaliyetlerini sonlandırmış olan Bir Umut Derneği, Dünya İnsani Yardım Derneği, Göçmen Dayanışma Derneği ve Sınır Tanımayan Doktorlar listeden çıkarılmıştır.

Araştırmanın, planlama sürecinde en az beş yıl deneyim sahibi sosyal çalışmacılar ile yapılması hedeflenmiştir. Ancak ön saha çalışmasında görülmüştür ki göç alanında hızlı bir değişim yaşanmakta ve 5 yıl üstü çalışan az bulunmaktadır. Bulgularda detaylı olarak ele alınacağı üzere tükenmişlik duygusu nedeniyle personel değişimi fazla yaşanan bir alandır. Ayrıca yine bulgular bölümünde görüleceği üzere gönüllü kuruluşlar çok az sayıda sosyal çalışmacı istihdamı yapmaktadır. Bu noktada sosyal çalışmacı odaklı gidildiğinde deneyim süresinin azaldığı, deneyim süresi üzerinden gidildiğindeyse sosyal çalışmacı oranının düştüğü görülmüştür. Bu sebeple araştırmanın sınırlılıklarından birisi de sosyal hizmet faaliyetlerinin doğrudan sosyal çalışmacıların kendileriyle değerlendirilememiş olmasıdır.

Son olarak araştırmada tüm görüşmelerin gözlem verileri elde etme amacıyla yüz yüze yapılması planlanmıştır. Ancak saha araştırması sürecinin bir bölümünün pandemi dönemine denk gelmesi nedeniyle 11 gönüllü kuruluş ziyarete kapalı olduklarını iletmişler ve anketi e-

posta yoluyla yanıtlamayı tercih etmişlerdir. Buna göre Google Form programı üzerinden hazırlanan anket söz konusu gönüllü kuruluşlara e-posta yoluyla iletilmiş ve yanıtlar toplanmıştır. Bununla birlikte yine pandemi koşulları nedeniyle yedi mülakat da Zoom programı üzerinden yapılmıştır. Bu durum da yine araştırma sürecinde karşılaşılan son sınırlılık olarak gözlem notlarına yazılmıştır.

4. BULGULAR

Sosyal hizmetlerin Suriyeli göçü örneğinden hareketle sivil örgütlenmesini ve işleyişini ortaya koyma çabasında olan araştırmanın bulguları, nicel ve nitel başlıkları altında ayrı şekilde kategorize edilmiştir. Buna göre de gönüllü kuruluşların yapısı, çalışmaları, sosyal hizmet faaliyetleri ve ilişki ağları nicel bulguların başlıklarını teşkil etmektedir. Bu başlıklar altında İstanbul'daki gönüllü kuruluşların çalışmalarına dair genel bir görünüm ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nitel bulgular ise göç sonrası Suriyelilerin ihtiyaçları, gönüllü kuruluşların çalışmaları, olumlu ve olumsuz saha deneyimleri ile koordinasyon ve işbirliği deneyimleri başlıkları altında kategorize edilmiştir. Bu başlıklar altında ise gönüllü kuruluşların saha çalışanlarında biriken deneyimler derinlikli olarak aktarılmaya çalışılmıştır.

4.1. NİCEL BULGULAR

Araştırmanın nicel aşaması için 75 gönüllü kuruluş katılım göstermiştir (bk. Ekler). Bu gönüllü kuruluşların 50'si dernek, 18'i vakıf, 3'ü federasyon, 1'i platform statüsüyle faaliyet yürütmektedir. Türk Kızılay, Human Movie Team ve İsimsiz İyilikler Grubu ise özel statüleriyle sahada yer almaktadır. Bir yıl kadar süren çalışma sürecinde beş kuruluş statü değişikliğine gitmiştir. Anadolu Platformu Anadolu Federasyonu'na, Fetih İnsani Yardım Derneği Fetih İnsani Yardım Vakfı'na, Türk Kızılayı Türk Kızılay'a ve İsimsiz İyilikler Vakfı İsimsiz İyilikler Grubuna dönüşmüştür. Ayrıca Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği) ise aynı ismi sürdürse de Sultanbeyli Belediyesi Toplum Merkezi olarak tabela değişikliğine gitmiştir.

Gönüllü kuruluşların isimleri kendilerini dışarı tanıtan temsil kodlarıdır ve onların misyonlarını bir anlamda kamuoyuna ilan etmektedir. Bu noktada gönüllü kuruluşların isimlendirmelerinde öne çıkan verilerden hareketle isim analizi yapmak mümkündür. Araştırmaya katılan 75 gönüllü kuruluşun isimlendirmesinde birden fazla defa geçen kelimeler bir araya getirilmiş ve dağılımdan aşağıdaki yorumlama çıkarılmıştır (Tablo 4.1)

Tablo 4.1: Gönüllü Kuruluşların İsimlendirmelerinde Anahtar Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelime	Sayısal Dağılımı
Dayanışma	14
İnsan/Human İnsani Yardım Yardım/Yardımlaşma	13
Uluslararası	9
Eğitim İyilik	6
Hak Hayat/Yaşam	5
Çocuk Destek Dünya El Gönüllü Mülteci Sosyal/Toplum	4
Doktor Sığınmacı Veren Hane/Darul Yetim/Eytam	3
Fetih Gelişme/Geliştirme Hürriyet/Özgür Kardeş/Kardeşlik Kültür Rahmet Sadaka Yeryüzü Yuva Mavi Türk/Türkiye	2

Buna göre en fazla kullanılan anahtar kelime “dayanışma” olarak dikkat çekmektedir. Yine tabloda üst sıralarda olan “yardım/yardımlaşma” ile birlikte okunduğunda söylenebilir ki oldukça nötr kavramlar olan yardım/yardımlaşma ve dayanışma, gönüllü kuruluşların toplumdaki esas rolüne ilişkin veri sunmaktadır. İkinci olarak sık görünen anahtar kelime “insan/human” olarak dikkat çekmektedir. Bu durum ise gönüllü kuruluşların ihtiyaç sahiplerine ilişkin çalışırken onları var olan sosyal kimliklerinden ayrı tuttukları, gönüllü kuruluşlar için esas olanın ihtiyaç sahibi olmaları

olarak okunabilmektedir. Üçüncü olaraksa "insani yardım" anahtar kelimesi öne çıkmaktadır. İnsan ve yardım şeklinde ikiye ayırmak oldukça yanıltıcı bir veri olacağı düşüncesiyle insani yardım kelime grubu bir arada ele alınmıştır. Dağılımdaki yeri ise Suriyelilere yönelik çalışan gönüllü kuruluşların faaliyet alanlarında insani yardımın ağırlığını gösterir niteliktedir. Son olarak isimlendirmelerde "uluslararası" kelimelerinin sık geçtiği görülmektedir. Bunun yanında tablonun en altında ise "Türk/Türkiye" yer almaktadır. Bu görünüm gönüllü kuruluşların çalışmalarında ağırlıkla ulusal sınır çizmediklerini gösterir niteliktedir. Bu durum ise uluslararası ilişkiler alanında gönüllü kuruluşların taşıdığı rolün önemine işaret etmektedir.

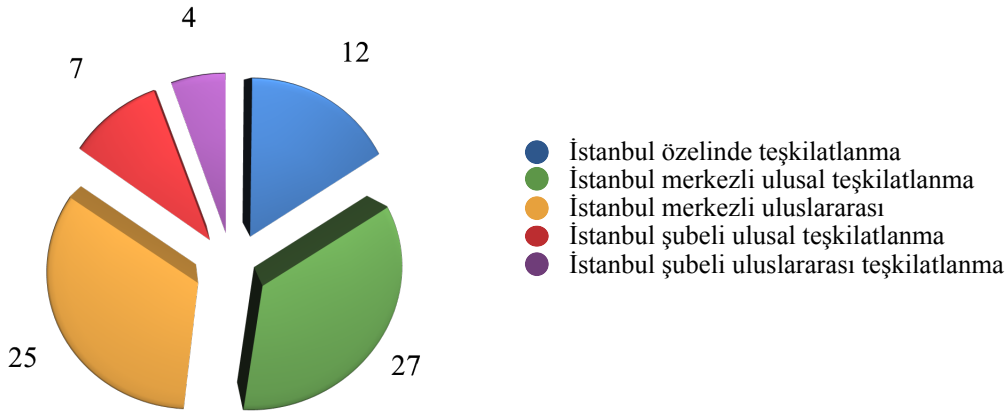
4.1.1. Gönüllü Kuruluşların Yapısı

Gönüllü kuruluşların yapısına ilişkin veriler onların çalışma alanlarına, hedef gruplarına ve koordinasyon düzeylerine dair ip uçları içermektedir. Bu sebeple de öncelikli olarak gönüllü kuruluşların yapılanmasının ele alınması önem taşımaktadır. Bu yapılanma çerçevesinde anlamlı göstergeler olarak burada gönüllü kuruluşların teşkilatlanması ve personel kapasitesi ele alınmıştır.

4.1.1.1. Teşkilatlanma Biçimi

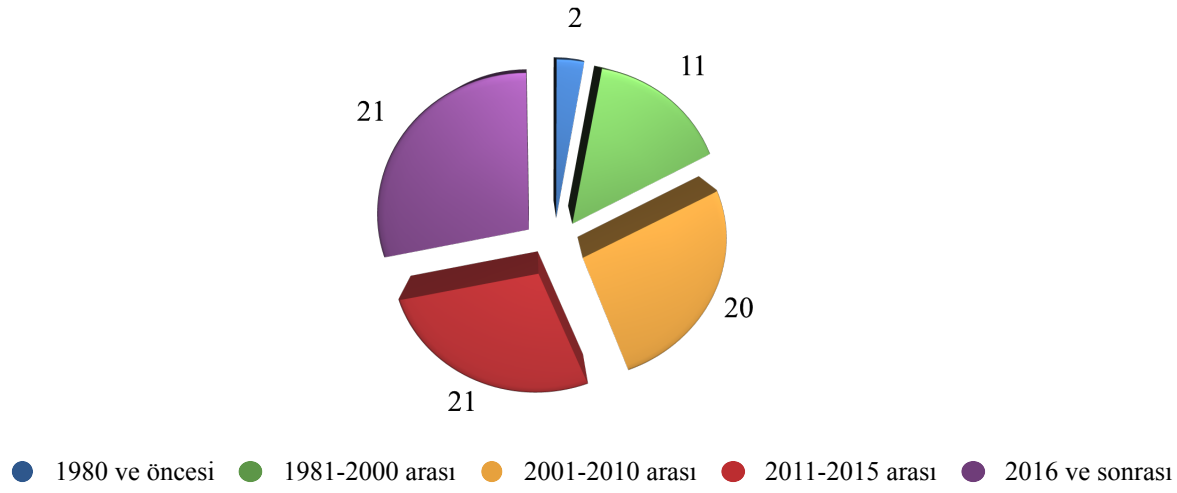
İlk olarak Suriyelilere yönelik çalışan gönüllü kuruluşlar içerisinde teşkilatlanma düzeyleri, gönüllü kuruluşların misyon ve etki alanına yönelik veri içermektedir. Şekil 4.1'de görüldüğü üzere gönüllü kuruluşların 12'si (%16) İstanbul özelinde, 27'si (%36) İstanbul merkezli ulusal düzeyde, 25'i (%33,3) İstanbul merkezli uluslararası düzeyde, 7'si (%9,3) İstanbul şubeli ulusal düzeyde, 4'ü (%5,3) İstanbul şubeli uluslararası düzeyde teşkilatlanmıştır. Buna göre de toplamda %85,3 ile İstanbul merkezli teşkilatlanma ağır basmaktadır.

Şekil 4.1: Gönüllü Kuruluşların Teşkilatlanma Yapısına Göre Dağılımı

Burada gönüllü kuruluşların teşkilatlanmasında %38,6 oranıyla uluslararası dağılım dikkat çekmektedir. Yüz yüze anket uygulamasında edinilen bilgiye göre gönüllü kuruluşların çoğunlukla yurtdışında temsilcilikler üzerinden faaliyette bulundukları öğrenilmiştir. Ayrıca İstanbul özelinde %16, İstanbul merkezli ulusal düzeyde %36 ve İstanbul şubeli ulusal düzeyde teşkilatlanma %9,3 oranları dikkat çekmektedir. Bu durum ise İstanbul'un Türkiye'deki sivil yapılanmada edindiği büyük rolü göstermektedir. Marmara Bölgesinde var olan sivil kuruluş ağırlığının da başını İstanbul'un çektiği söylenebilmektedir. İstanbul'daki teşkilatlanılan bölgelere bakıldığında ise gönüllü kuruluşların merkezlerini sıklıkla Fatih, Şişli, Üsküdar ve Kadıköy ilçelerinde konumlandırdıkları gözlemlenmiştir. Hatta Fatih ve Şişli'nin ağırlığı araştırmacıya Fatih Harbiye (Safa, 2016) romanındaki modernleşme mukayesesini düşündürmüştür.

Şekil 4.2: Gönüllü Kuruluşların İstanbul'daki Faaliyet Yıllarına Göre Dağılımı

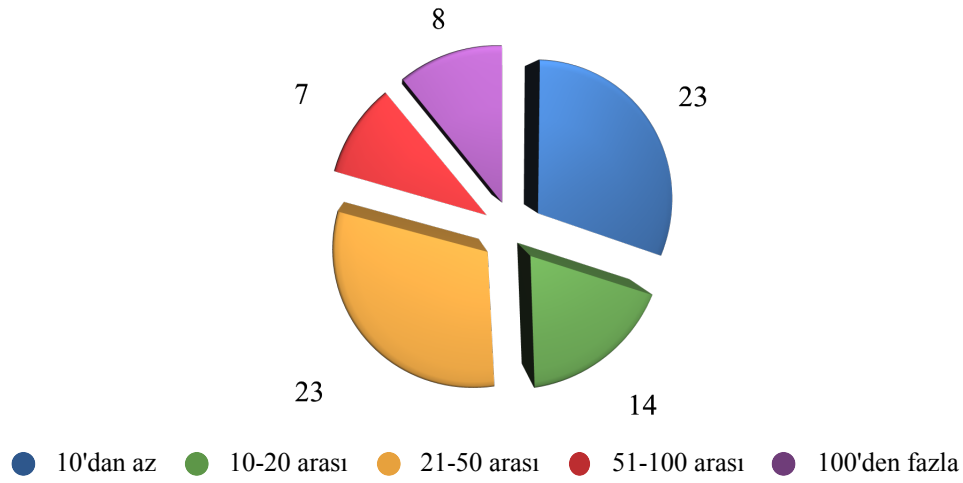

Gönüllü kuruluşların İstanbul'da faaliyet yürütmeye başladığı dönemlere bakıldığında (Şekil 4.2) 2'sinin (%2,7) 1980 ve öncesi, 11'inin (%14,7) 1981-2000 arası, 20'sinin (%26,7) 2001-2010 arası, 21'inin (%28) 2011-2015 arası, yine 21'inin (%28) 2016 ve sonrası dönemde İstanbul'da faaliyete başladıkları görülmektedir. Buna göre de %56 oranında gönüllü kuruluş, Suriye göçünün ardından İstanbul'da faaliyete başlamıştır.

4.1.1.2. Personel Durumu

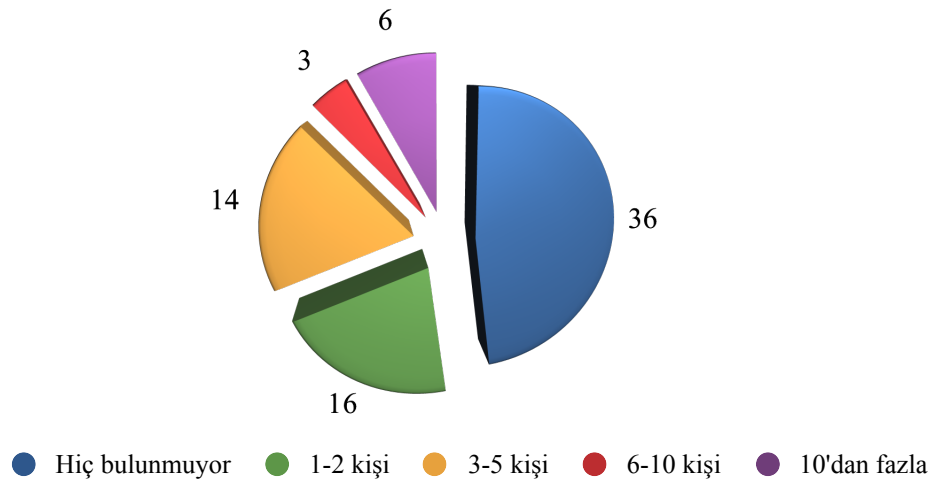
Gönüllü kuruluşların yapısına ilişkin verilerden birisi de bünyesinde çalıştırdığı personel sayısıdır. Nitekim personel sayısı bir anlamda gönüllü kuruluşların nicel büyüklüklerine yönelik nesnel veri sunmaktadır. Buna göre de 23 (%30,7) gönüllü kuruluşun 10'dan az, 14 (%18,7) gönüllü kuruluşun 10-20 arası, 23 (%30,7) gönüllü kuruluşun 21-50 arası, 7 (%9,3) gönüllü kuruluşun 51-100 arası, 8 (%10,7) gönüllü kuruluşun ise 100'den fazla personel çalıştırdığı görülmektedir (Şekil 4.3). Buna göre de küçük ve orta ölçekli gönüllü kuruluşların büyük ölçekli gönüllü kuruluşlara nazaran %80,1 ile büyük bir konum teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

Şekil 4.3: Gönüllü Kuruluşların Personel Sayısına Göre Dağılımı

Diğer taraftan mevcut personel kapasitesi içinde sosyal çalışmacıların sayısına bakıldığında ciddi bir sorun göze çarpmaktadır. Altı (%48) gönüllü kuruluş saha çalışmalarında aktif olarak yer alıyor olmasına rağmen bünyesinde herhangi bir sosyal çalışmacı istihdam etmemektedir. Bunun yanında 16'sı (%21,3) 1-2 arası sosyal çalışmacı, 14'ü (%18,7) 3-5 arası sosyal çalışmacı, 3'ü (%4) 6-10 arası sosyal çalışmacı, 6'sı (%8) 10'dan fazla sosyal çalışmacı istihdam etmektedir (Şekil 4.4).

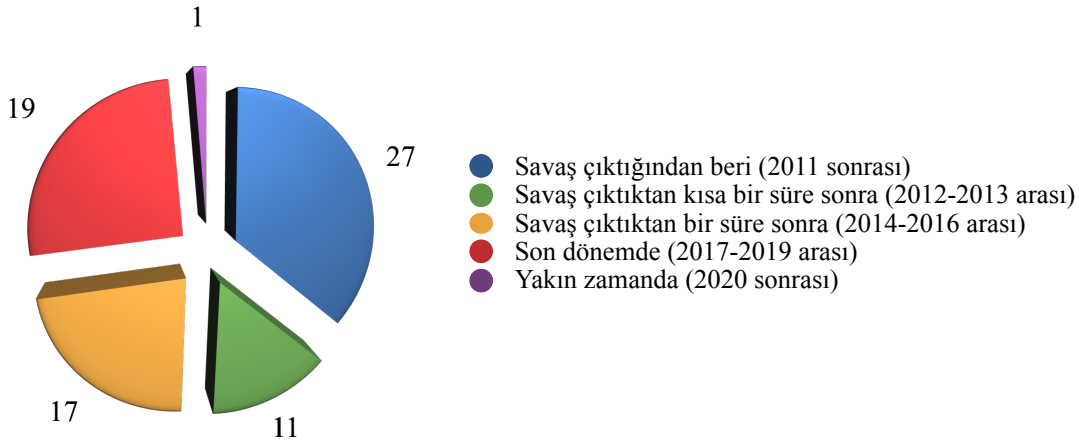
Şekil 4.4: Gönüllü Kuruluşların Sosyal Çalışmacı Sayısına Göre Dağılımı

4.1.2. Suriyelilere Yönelik Çalışmalar

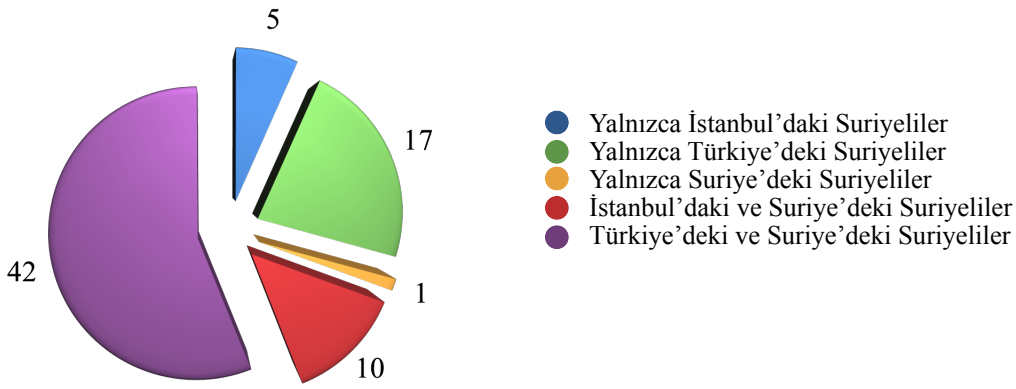
Suriyelilere yönelik çeşitli alanlarda çalışma yürüten gönüllü kuruluşların 10 yıl geriye dönük olarak bu çalışmalarına ne zaman başladıklarına bakıldığında (Şekil 4.5), 27'sinin (%36) savaşın başladığı ilk yılda, 11'inin (%14,7) savaşın hemen ardından, 17'sinin (%22,7) savaştan bir süre sonra, 19'unun (%25,3) son dönemde ve 1'inin (%1,3) ise yakın zamanda çalışmaya başladıkları anlaşılmaktadır.

Şekil 4.5: Gönüllü Kuruluşların Suriyelilere Yönelik Faaliyet Yıllarına Göre Dağılımı

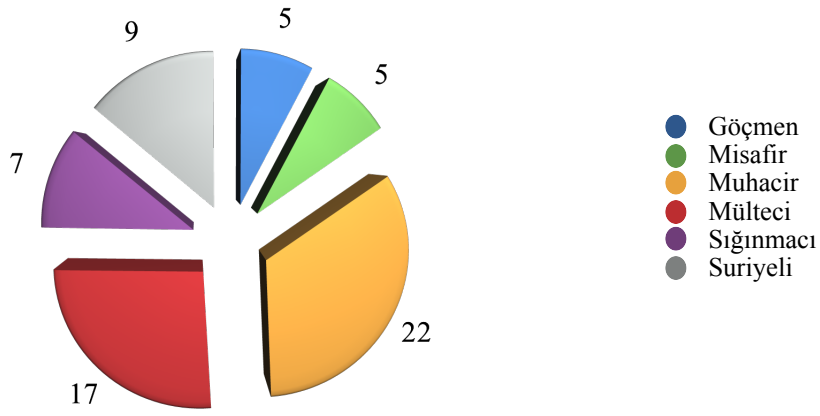
Buna göre gönüllü kuruluşların Suriyeli göçünün ilk beş yılında faaliyete başlama oranı %73,4 olarak ciddi bir sivrilmeye işaret etmektedir. İlk beş yıl yani ihtiyaçların daha çok temel gereksinimlere yönelik olduğu dönemde gönüllü kuruluşların yüksek duyarlılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Yapılan bu çalışmaların neredeki Suriyelilere yönelik yapıldığı ise çalışmalara ilişkin bir başka anlamlı veriyi oluşturmaktadır.

Şekil 4.6: Gönüllü Kuruluşların Suriyeli Hedef Gruplarına Göre Dağılımı

Gönüllü kuruluşların Suriyelilere yönelik çalışmalarının yönüne bakıldığında (Şekil 4.6), 5'i (%6,7) yalnızca İstanbul'daki, 17'si (%22,7) yalnızca Türkiye'deki, 1'i (%1,3) yalnızca Suriye'deki, 10'u (%13,3) hem İstanbul'daki hem Suriye'deki, 42'si (%56) hem Türkiye'deki hem Suriye'deki Suriyelilere yönelik çalışma yürütmektedir. Buna göre de Türkiye'deki Suriyelilere odaklı çalışan gönüllü kuruluşların %29,4 oranıyla nispeten düşük kaldığı ve gönüllü kuruluşların sınır ötesine ilişkin duyarlılıklarının son derece yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Sınır ötesine ilişkin duyarlılığın diğer taraftan Suriyelilere bakışla da doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim Suriyelilere yönelik tanımlamada 22 gönüllü kuruluşun (%29,3) ifade ettiği muhacir terimi en sık tercih edilen kategori olmuştur (Şekil 4.7).

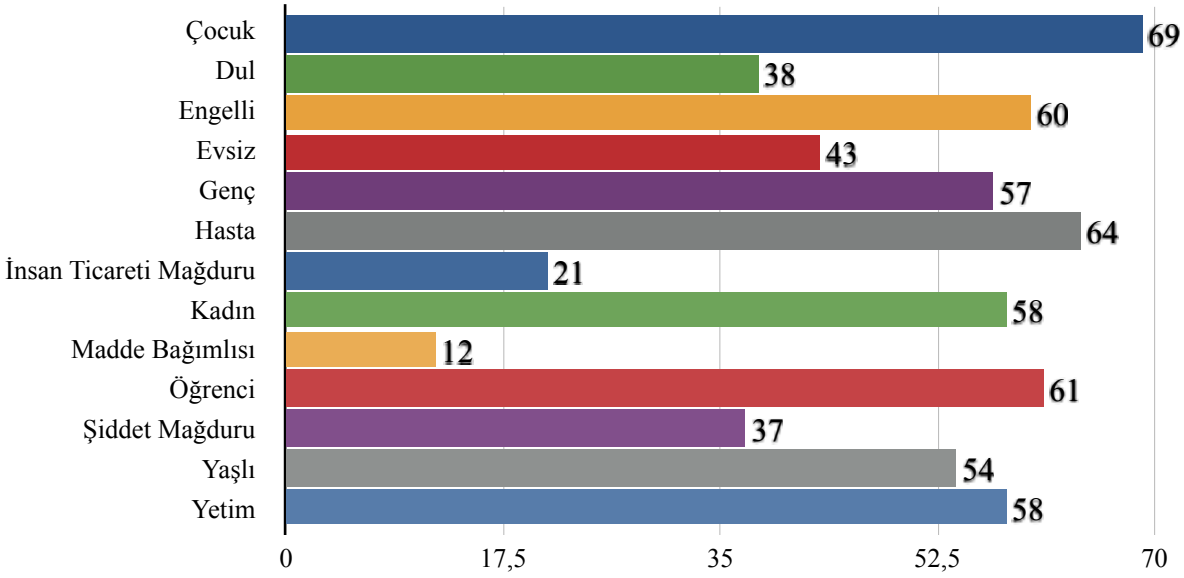
Şekil 4.7: Gönüllü Kuruluşların Suriyelilere Yönelik Tanımlamalarına Göre Dağılımı

Bunun yanında sık yapılan tercihlere göre muhacir terimi 22 (%29,3) gönüllü kuruluş tarafından, mülteci terimi 17 (%22,7) gönüllü kuruluş tarafından, Suriyeli terimi 9 (%12) gönüllü kuruluş tarafından, sığınmacı terimi 7 (%9,3) gönüllü kuruluş tarafından, göçmen terimi 5 (%6,7) gönüllü kuruluş tarafından ve yine misafir terimi 5 (%6,7) gönüllü kuruluş tarafından tercih edilmiştir. Kısmen kapalı olarak sunulan bu anket sorusunda "diğer" seçeneğine verilen yanıtlar arasındaysa 4'ünün (%5,3) geçici koruma altında, 3'ünün (%4) kardeş, 1'inin (%1,3) Suriye uyruklu birey, 1'inin (%1,3) yararlanıcı, 1'inin (%1,3) faydalanıcı terimini ürettikleri görülmüştür.

Sosyal hizmetlerin sivil örgütlenmesi ve işleyişi üzerine yapılan araştırma için merkezi konumda bulunan veriler gönüllü kuruluşların sosyal hizmet faaliyetlerine ilişkin verilerdir. Bu minvalde ilk olarak sosyal hizmet faaliyeti yürütülen hedef gruplarına bakmak faaliyetlerin çerçevesine dair ilk anlamlı verileri sunacaktır.

Tablo 4.2: Gönüllü Kuruluşların Suriyeli Hedef Gruplarına Göre Dağılımı

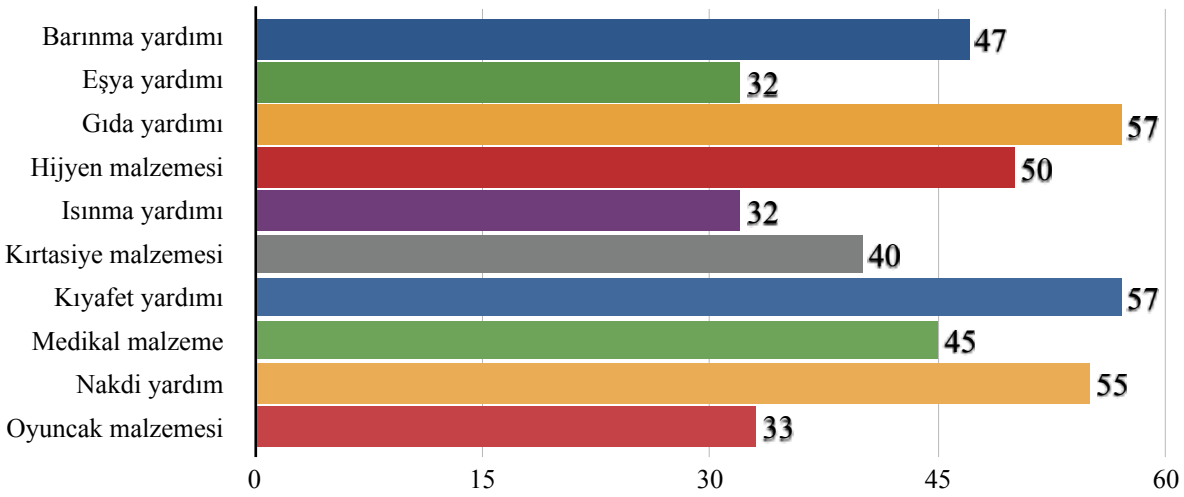
Tablo 4.2'de görüldüğü üzere İstanbul'da faaliyet yürüten gönüllü kuruluşların hedef gruplarında 13 kategori öne çıkmaktadır. Yoğunluk sırasına göre ifade edilecek olursa 69 (%92) gönüllü kuruluş çocuk, 64 (%85,3) gönüllü kuruluş hasta, 61 (%81,3) gönüllü kuruluş öğrenci, 60 (%80) gönüllü kuruluş engelli, 58 (%77,3) gönüllü kuruluş yetim, 58 (%77,3) gönüllü kuruluş kadın, 57 (%76) gönüllü kuruluş genç, 54 (%72) gönüllü kuruluş yaşlı, 43 (%57,3) gönüllü kuruluş evsiz, 38 (%50,7) gönüllü kuruluş dul, 37 (%49,3) gönüllü kuruluş şiddet mağduru, 21 (%28) gönüllü kuruluş insan ticareti mağduru, 12 (%16) gönüllü kuruluş madde bağımlısı Suriyeliye yönelik çalışma yürütmektedir. Aynı zamanda birden fazla seçenekle yanıtlanabilen bu soruda "diğer" seçeneği ile 5 (%6,7) gönüllü kuruluş kültürel kimlik (Kürt, Türkmen vb.), 4 (%5,3) gönüllü kuruluş LGBTİ+, 3 (%4) gönüllü kuruluş

teknoloji bağımlısı, 1 (%1,3) gönüllü kuruluş seks işçisi, 1 (%1,3) gönüllü kuruluş ise hükümlü kategorilerini açmıştır.

4.1.2.1. Sosyal Yardım Faaliyetleri

Gönüllü kuruluşların Suriyelilere yönelik yaptıkları çalışmaları sosyal yardım ve sosyal hizmet diye iki kısma ayırmak daha anlamlı olacaktır. Çünkü sosyal yardım nakdi hizmetleri ifade ederken sosyal hizmetse ayni ve nakdi hizmetleri kapsamaktadır. Yani sosyal yardımlar sosyal hizmetin alanlarından birisidir ve sosyal hizmetler sosyal yardımlardan daha fazlasını ifade etmektedir.

Tablo 4.3: Gönüllü Kuruluşların Sosyal Yardım Faaliyetlerine Göre Dağılımı

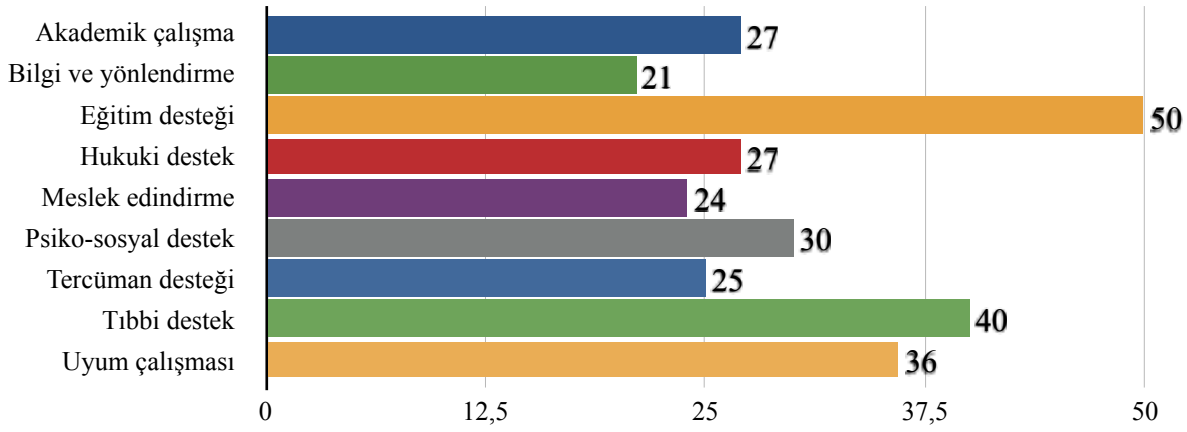
İlk olarak Suriyelilere yönelik yapılan sosyal yardımlara yoğunluklarına göre bakıldığında (Tablo 4.3), 57 (%76) gönüllü kuruluşun gıda yardımı, 57 (%76) gönüllü kuruluşun kıyafet yardımı, 55 (%73,3) gönüllü kuruluşun nakdi yardım, 50 (%66,7) gönüllü kuruluşun hijyen malzemesi yardımı, 47 (%62,7) gönüllü kuruluşun barınma yardımı, 45 (%60) gönüllü kuruluşun medikal malzeme yardımı, 40 (%53,3) gönüllü kuruluşun kırtasiye malzemesi yardımı, 33 (%44) gönüllü kuruluşun oyuncak malzemesi yardımı, 32 (%42,7) gönüllü kuruluşun eşya yardımı, yine 32 (%42,7) gönüllü kuruluşun ısınma yardımı gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunların dışında 9 (%12) gönüllü kuruluşun ise sosyal

yardım faaliyetinde bulunmadıkları tespit edilmiştir. Yapılan sosyal yardım faaliyetleri göstermektedir ki temel ihtiyaçlardan olan ve insani yardım kalemi altında bir araya gelen gıda, barınma, kıyafet, medikal malzeme ve hijyen malzemesi konusunda gönüllü kuruluşların ilgi düzeyi yüksek seviyededir.

4.1.2.2. Sosyal Hizmet Faaliyetleri

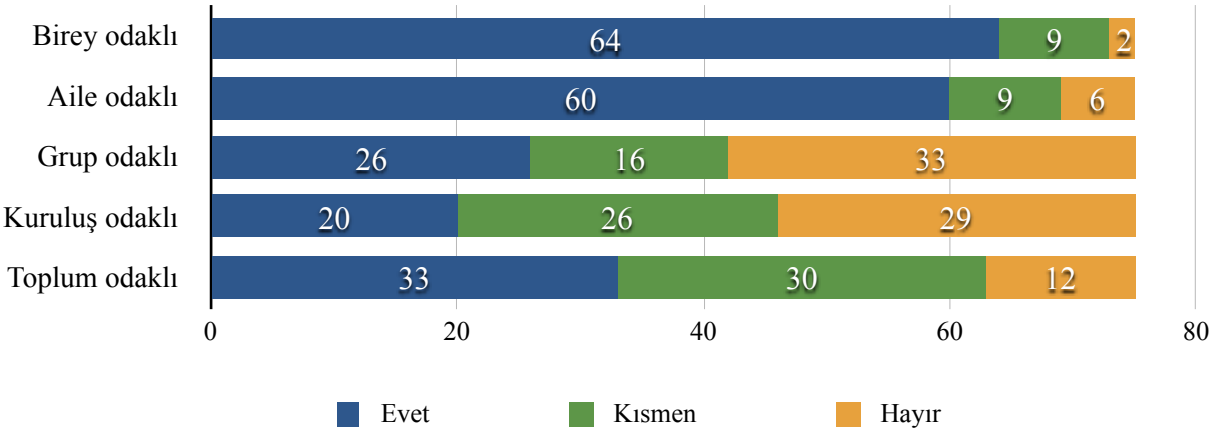
İkinci olarak Suriyelilere yönelik yapılan sosyal hizmetlere yoğunluklarına göre bakıldığında (Tablo 4.4), 50 (%66,7) gönüllü kuruluş eğitim desteği, 40 (%53,3) gönüllü kuruluş tıbbi destek, 36 (%48) gönüllü kuruluş uyum çalışması, 30 (%40) gönüllü kuruluş psiko-sosyal destek, 27 (%36) gönüllü kuruluş hukuki destek, yine 27 (%36) gönüllü kuruluş akademik çalışma, 25 (%33,3) gönüllü kuruluş tercüman desteği, 24 (%32) gönüllü kuruluş meslek edindirme, 21 (%28) gönüllü kuruluş bilgi ve yönlendirme faaliyeti gerçekleştirmektedir. Bunu yanında anketin "diğer " seçeneği üzerinden 2 (%2,6) gönüllü kuruluş medya çalışması, 1 (%1,3) gönüllü kuruluş arama-kurtarma çalışması, yine 1 (%1,3) gönüllü kuruluş manevi destek faaliyetinde bulunduğunu belirtmiştir. Gönüllü kuruluşların arasında 4'ü (%5,3) ise herhangi bir sosyal hizmet faaliyetinde bulunmadığını aktarmıştır.

Tablo 4.4: Gönüllü Kuruluşların Sosyal Hizmet Faaliyetlerine Göre Dağılımı

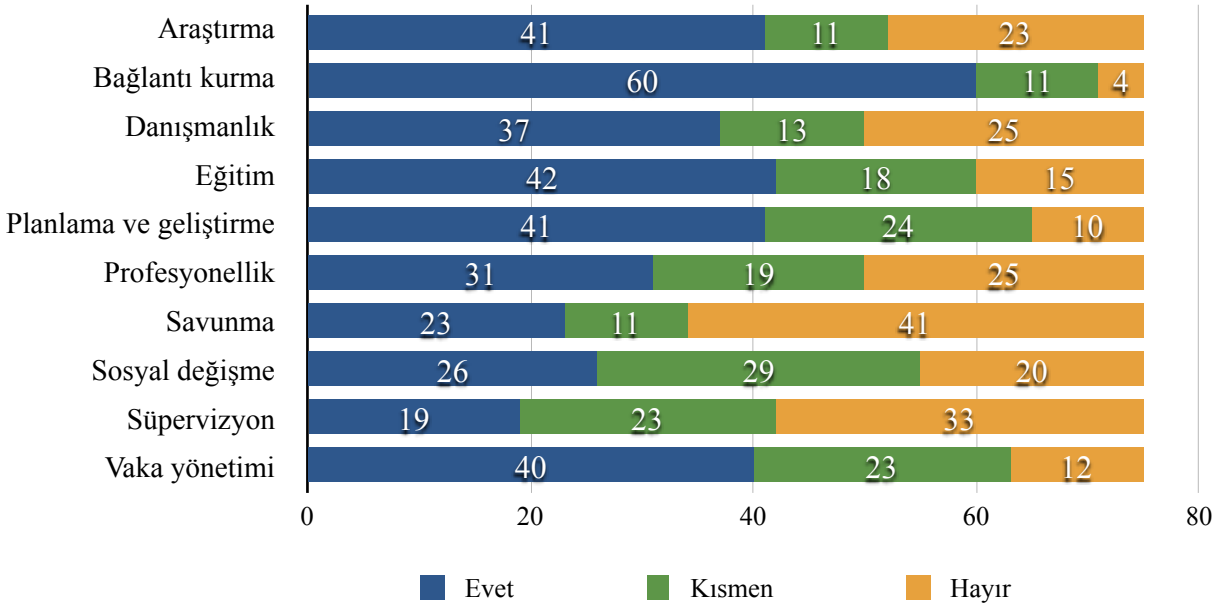
Gönüllü kuruluşlar tarafından Suriyelilere yönelik olarak gerçekleştirilen sosyal hizmet faaliyetlerinin hangi düzeylerde daha fazla yapıldığına bakıldığında (Tablo 4.5) yoğunluklarına göre 64'ünün birey odaklı faaliyette bulundukları, 9'unun kısmen birey odaklı faaliyette bulundukları ve 2'sinin ise birey odaklı faaliyette bulunmadıkları görülmektedir. Yine benzer oranda 60'ının aile odaklı faaliyette bulundukları, 9'unun kısmen birey odaklı faaliyette bulundukları ve 6'sının ise aile odaklı faaliyette bulunmadıkları anlaşılmaktadır. Birbirine yakın olan bu oranlardan gönüllü kuruluşların birey ile aileyi çoğunlukla ayırmadıkları ve bu iki düzeyi eş zamanlı gözettikleri yorumu çıkarılabilmektedir. Ayrıca 26'sının grup odaklı faaliyette bulundukları, 16'sının kısmen grup odaklı faaliyette bulundukları ve 33'ünün ise grup odaklı faaliyette bulunmadıkları görülmektedir. Yine benzer şekilde 20'sinin kuruluş odaklı faaliyette bulundukları, 26'sının kısmen kuruluş odaklı faaliyette bulundukları ve 29'unun ise kuruluş odaklı faaliyette bulunmadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Grup ve kuruluş odaklı sosyal hizmet faaliyetlerinde elde edilen bulgulara göre olumsuz yanıtın olumlu yanıttan daha fazla olması dikkat çekmektedir. Son olarak da gönüllü kuruluşların 33'ünün toplum odaklı faaliyette bulundukları, 30'unun kısmen toplum odaklı faaliyette bulundukları ve 12'sinin ise toplum odaklı faaliyette bulunmadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 4.5: Gönüllü Kuruluşların Sosyal Hizmet Düzeylerine Göre Dağılımı

Sosyal hizmette öne çıkan mesleki rollerle ilgili elde edilen bulgulara göre (Tablo 4.6), gönüllü kuruluşların 41'inin araştırma rolünü yerine getirdikleri, 11'inin kısmen araştırma rolünü yerine getirdikleri ve 23'ünün ise araştırma rolünü yerine getirmedikleri görülmektedir. İkinci olarak gönüllü kuruluşların 60'ının bağlantı kurma rolünü yerine getirdikleri, 11'inin kısmen bağlantı kurma rolünü yerine getirdikleri ve 4'ünün ise bağlantı kurma rolünü yerine getirmedikleri anlaşılmaktadır. Üçüncü olarak gönüllü kuruluşların 37'sinin danışmanlık rolünü yerine getirdikleri, 13'ünün kısmen danışmanlık rolünü yerine getirdikleri ve 25'inin ise danışmanlık rolünü yerine getirmedikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Dördüncü olarak gönüllü kuruluşların 42'sinin eğitim rolünü yerine getirdikleri, 18'inin kısmen eğitim rolünü yerine getirdikleri ve 15'inin ise eğitim rolünü yerine getirmedikleri görülmektedir. Beşinci olarak gönüllü kuruluşların 41'inin planlama ve geliştirme rolünü yerine getirdikleri, 24'ünün kısmen planlama ve geliştirme rolünü yerine getirdikleri ve 10'unun ise planlama ve geliştirme rolünü yerine getirmedikleri anlaşılmaktadır. Altıncı olarak gönüllü kuruluşların 31'inin profesyonellik rolünü yerine getirdikleri, 19'unun kısmen profesyonellik rolünü yerine getirdikleri ve 25'inin ise profesyonellik rolünü yerine getirmedikleri tespit edilmiştir. Yedinci olarak gönüllü kuruluşların 23'ünün savunma rolünü yerine getirdikleri, 11'inin kısmen savunma rolünü yerine getirdikleri ve 41'inin ise savunma rolünü yerine getirmedikleri anlaşılmaktadır. Sekizinci olarak gönüllü kuruluşların 26'sının sosyal değişme rolünü yerine getirdikleri, 29'unun kısmen sosyal değişme rolünü yerine getirdikleri ve 20'sinin ise sosyal değişme rolünü yerine getirmedikleri görülmektedir. Dokuzuncu olarak gönüllü kuruluşların 19'unun süpervizyon rolünü yerine getirdikleri, 23'ünün kısmen süpervizyon rolünü yerine getirdikleri ve 33'ünün ise süpervizyon rolünü yerine getirmedikleri görülmektedir. Onuncu ve son olarak gönüllü kuruluşların 40'ının vaka yönetimi rolünü yerine getirdikleri, 23'ünün kısmen vaka yönetimi rolünü yerine getirdikleri ve 12'sinin ise vaka yönetimi rolünü yerine getirmedikleri bulgusuna ulaşılmaktadır.

Tablo 4.6: Gönüllü Kuruluşların Sosyal Hizmet Rollerine Göre Dağılımı

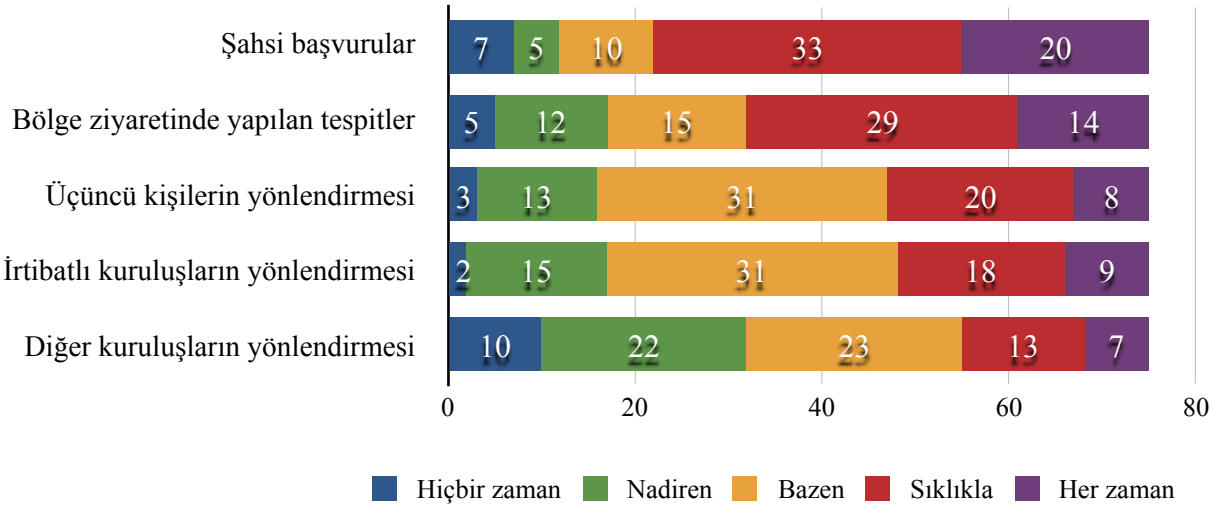

4.1.2.3. Faaliyetlerin İşleyiş Süreci

Araştırma konusunun birinci boyutu sosyal hizmetlerin sivil örgütlenmesiyken ikinci boyutu bu örgütlenme zemininde sosyal hizmetlerin işleyişidir. Bu doğrultuda gönüllü kuruluşlara sosyal hizmet işleyişine dair sorulan soruyla ilk olarak ihtiyaç sahibiyle bağlantı kurma biçimi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buna göre gönüllü kuruluşların 7'sinin hiçbir zaman, 5'inin nadiren, 10'unun bazen, 33'ünün sıklıkla ve 20'sinin her zaman şahsi başvuru yoluyla ihtiyaç sahibiyle ilk bağlantıyı kurdukları öğrenilmiştir. Gönüllü kuruluşların 5'inin hiçbir zaman, 12'sinin nadiren, 15'inin bazen, 29'unun sıklıkla ve 14'ünün her zaman bölge ziyaretinde yapılan tespitler yoluyla ihtiyaç sahibiyle ilk bağlantıyı kurdukları tespit edilmiştir. Üçüncü kişilerin yönlendirmesi yoluyla ihtiyaç sahibiyle ilk bağlantıyı kurma yoğunluklarında ise 3 gönüllü kuruluş hiçbir zaman, 13 gönüllü kuruluş nadiren, 31 gönüllü kuruluş bazen, 20 gönüllü kuruluş sıklıkla ve 8 gönüllü kuruluş her zaman yanıtını vermiştir. Gönüllü kuruluşların 2'sinin hiçbir zaman, 15'inin nadiren, 31'inin bazen, 18'inin sıklıkla ve 9'unun her zaman irtibatlı kuruluşların yönlendirmesi yoluyla ihtiyaç sahibiyle ilk bağlantıyı kurdukları görülmüştür. Son olarak 10 gönüllü kuruluşun hiçbir zaman, 22 gönüllü kuruluşun nadiren, 23 gönüllü kuruluşun bazen, 13 gönüllü kuruluşun sıklıkla ve 7 gönüllü kuruluşun

her zaman irtibatlı olunmayan kuruluşlar yoluyla ihtiyaç sahibiyle ilk bağlantıyı kurdukları bilgisine ulaşılmıştır (Tablo 4.7).

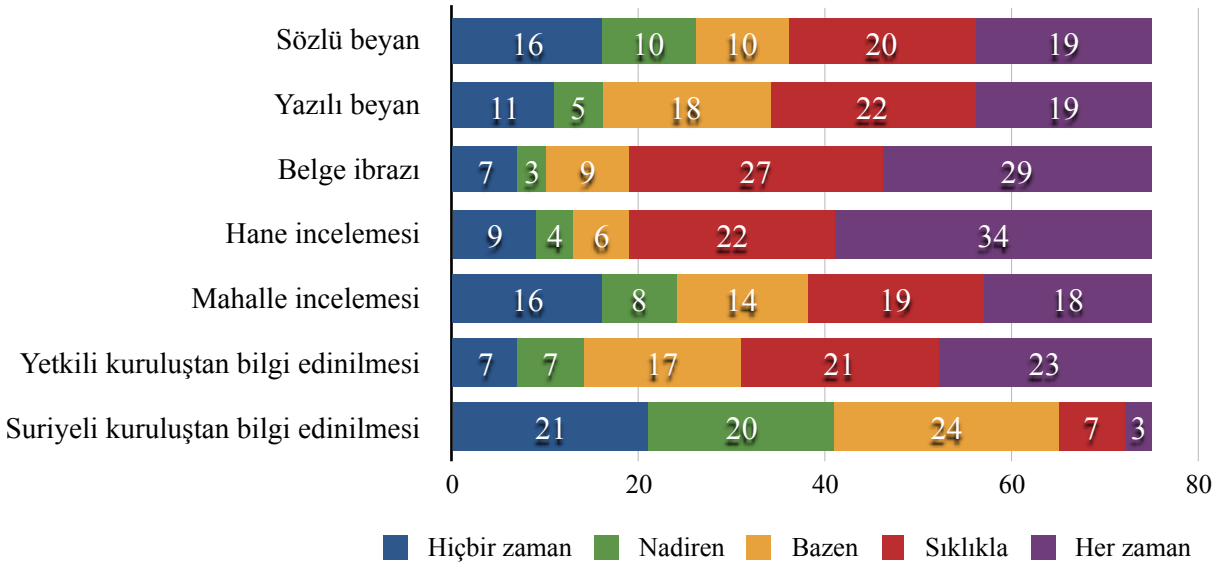
Tablo 4.7: Gönüllü Kuruluşların Bağlantı Kurma Biçimine Göre Dağılımı

Suriyelilere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinde bulunan gönüllü kuruluşların sosyal hizmet işleyişlerine dair ikinci bilgi kanalı ise ihtiyaç sahibine yönelik bilgi edinme biçimleridir. Buna göre de gönüllü kuruluşların 16'sının hiçbir zaman, 10'unun nadiren, 10'unun bazen, 20'sinin sıklıkla ve 19'unun her zaman ihtiyaç sahibine yönelik sözlü beyan yoluyla bilgi edindikleri tespit edilmiştir. Bunun yanında gönüllü kuruluşların 11'inin hiçbir zaman, 5'inin nadiren, 18'inin bazen, 22'sinin sıklıkla ve 19'unun her zaman ihtiyaç sahibine yönelik yazılı beyan yoluyla bilgi edindikleri öğrenilmiştir. Ayrıca gönüllü kuruluşların 7'sinin hiçbir zaman, 3'ünün nadiren, 9'unun bazen, 27'sinin sıklıkla ve 29 tanesinin her zaman ihtiyaç sahibine yönelik bilgi edinme yolunda belge ibrazı talep ettikleri bilgisine ulaşılmıştır. Gönüllü kuruluşların dokuzunun hiçbir zaman, 4'ünün nadiren, 6'sının bazen, 22'sinin sıklıkla ve 34'ünün her zaman ihtiyaç sahibine yönelik bilgi edinmek amacıyla hane ziyaretlerinde bulundukları öğrenilmiştir. Aynı zamanda gönüllü kuruluşların 16'sının hiçbir zaman, 8'inin nadiren, 14'ünün bazen, 19'unun sıklıkla ve 18'inin her zaman ihtiyaç sahibine yönelik bilgi edinmek amacıyla inceleme boyutlarını mahalle ölçeğine genişlettikleri yanıtına ulaşılmıştır. Gönüllü kuruluşların 7'sinin hiçbir zaman, 7'sinin nadiren, 17'sinin bazen, 21'inin sıklıkla ve 23'ünün her zaman yetkili kuruluştan bilgi edinilmesi yoluyla ihtiyaç sahibine yönelik bilgi edindikleri öğrenilmiştir. Son olarak gönüllü kuruluşların 21'inin hiçbir

zaman, 20'sinin nadiren, 24'ünün bazen, 7'sinin sıklıkla ve 3'ünün her zaman ihtiyaç sahibine yönelik bilgi edinirken Suriyeli bir kuruluştan destek aldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Tablo 4.8: Gönüllü Kuruluşların Bilgi Edinme Biçimine Göre Dağılımı

4.1.3. Kuruluşlar Arası İlişki Ağları

Göç alanının doğası gereği faaliyetin etkinliğini artırmak için birden fazla alanda çok boyutlu çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda gönüllü kuruluşlar zaman zaman uluslararası kuruluşlarla zaman zaman da yerel ve ulusal kuruluşlarla irtibatlar kurabilmektedir.

4.1.3.1. Uluslararası İlişki Ağları

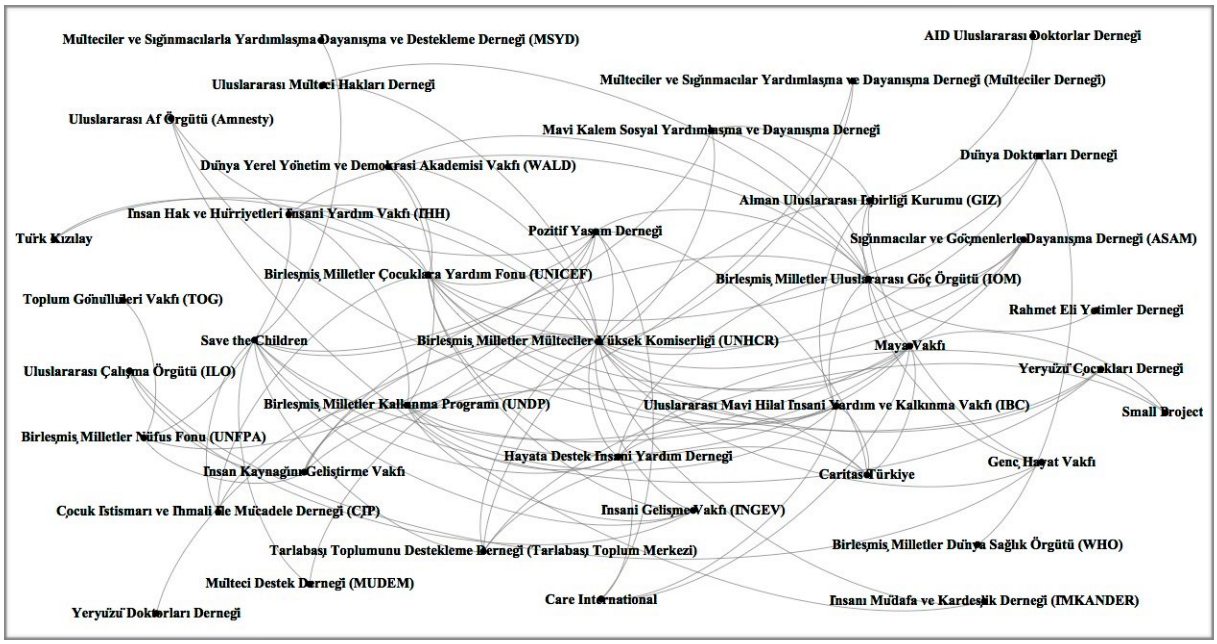
Araştırmaya katılan toplam 75 gönüllü kuruluştan 25'i uluslararası kuruluşlarla irtibat kurduğunu belirtmiştir. İrtibat kurulan uluslararası sivil kuruluşların sayısı ise 13 olarak ortaya çıkmıştır. Buna göre toplamda 38 gönüllü kuruluşun uluslararası ağ kurduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.9). Buna göre toplam ağ sayısı içerisinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Save the Children öne çıkmaktadır.

Tablo 4.9: Gönüllü Kuruluşların Uluslararası Ağ Sayısı

Ağ Sayısı	Gönüllü Kuruluşlar
20	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)
12	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)
11	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM)
10	Save the Children
9	Pozitif Yaşam Derneği
8	Hayata Destek İnsani Yardım Derneği Maya Vakfı Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC)
6	Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) Caritas Türkiye İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
5	İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV) İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) Tarlabaşı Toplumunu Destekleme Derneği (Tarlabaşı Toplum Merkezi)
4	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) Care International Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD) Genç Hayat Vakfı Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM)
3	Çocuk İstismarı ve İhmali İle Mücadele Derneği (ÇİP) Dünya Doktorları Derneği Small Projects Uluslararası Af Örgütü (Amnesty) Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Yeryüzü Çocukları Derneği
2	İnsanı Müdafa ve Kardeşlik Derneği (İMKANDER) Mülteci Destek Derneği (MUDEM) Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği) Türk Kızılay Uluslararası Mülteci Hakları Derneği
1	AID Uluslararası Doktorlar Derneği Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD) Rahmet Eli Yetimler Derneği Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) Yeryüzü Doktorları Derneği

Elde edilen ağ sayılarının hangi kuruluşlar arasında olduğu diğer bir önemli veridir. Bu ağların sayısı ve yönü araştırma kapsamında Gephi programı kullanılarak görselleştirilmiş ve bir ağ haritası çıkarılmıştır (Şekil 4.10).

Tablo 4.10: Gönüllü Kuruluşların Uluslararası Ağ Haritası

Ortaya çıkan ağ haritasına göre de öne çıkan uluslararası sivil kuruluşların oluşturdukları ağ merkezleri dikkat çekmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), araştırmaya katılan gönüllü kuruluşlar tarafından en fazla ifade edilen ağ merkezi konumundadır. Bu anlamda uluslararası bir sorun olarak göç konusunda uluslararası çözüm aktörlerinin yer alması önem taşımaktadır.

4.1.3.2. Yerel ve Ulusal İlişki Ağları

Uluslararası zeminde kurulan sınırlı irtibat ilişkisine karşın ulusal zeminde irtibat ilişkisinin iyi düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda araştırmaya katılan 75 gönüllü kuruluşun yalnızca 2'si bağımsız ve ayrı çalıştıklarını belirtmiş, geriye kalan 73 gönüllü kuruluş ise diğer gönüllü kuruluşlar ile koordinasyon ve işbirliği gerçekleştirdiklerini iletmiştir. Buna göre oluşturulan tabloda (Tablo 4.11), Türk Kızılay, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Fetih İnsani Yardım Vakfı ve Hayata Destek İnsani Yardım Derneği en fazla irtibat ilişkisine sahip gönüllü kuruluşlar olarak öne çıkarken, onları 15 ve üstü irtibat ilişkisiyle AID Uluslararası Doktorlar Derneği, Pozitif Yaşam Derneği, Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği (Özgür-Der), Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ile Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği) takip etmektedir. Yine tabloda görüleceği üzere 6 gönüllü kuruluşun 14,

5 gönüllü kuruluşun 13, 2 gönüllü kuruluşun 12, 5 gönüllü kuruluşun 11, 5 gönüllü kuruluşun 10, 4 gönüllü kuruluşun 9, 2 gönüllü kuruluşun 8, 5 gönüllü kuruluşun 7, 3 gönüllü kuruluşun 6, 3 gönüllü kuruluşun 5, 4 gönüllü kuruluşun 4, 8 gönüllü kuruluşun 3, 6 gönüllü kuruluşun 2 ve 6 gönüllü kuruluşun 1 irtibat ilişkisi kurduğu görülmektedir.

Tablo 4.11: Gönüllü Kuruluşların Ulusal Ağ Sayısı

Ağ Sayısı	Gönüllü Kuruluşlar
46	Türk Kızılay
37	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)
26	Fetih İnsani Yardım Vakfı
20	Hayata Destek İnsani Yardım Derneği
18	AID Uluslararası Doktorlar Derneği
17	Pozitif Yaşam Derneği
16	Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği (Özgür-Der)
15	Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği)
14	Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı Beşir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC) Uluslararası Mülteci Hakları Derneği Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEF) Yeryüzü Doktorları Derneği
13	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Mülteci Destek Derneği (MUDEM) Rahmet İnsani Yardım Derneği Türkiye Diyanet Vakfı Yeryüzü Çocukları Derneği
12	Tarlabaşı Toplumunu Destekleme Derneği (Tarlabaşı Toplum Merkezi) Yetim Vakfı
11	Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Genç Hayat Vakfı Hayat Yolu Derneği İnsanı Müdafa ve Kardeşlik Derneği (İMKANDER) Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD)
10	Human Movie Team İstanbul Ensarları Dayanışma Platformu Sadakataşı Derneği Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM) Verdiğin Senindir İnsani Yardım Derneği
9	İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER) İyiliğe Çağrı Uluslararası İnsani Yardım Derneği Maya Vakfı Umut Ol İnsani Yardım Derneği

Ağ Sayısı	Gönüllü Kuruluşlar
8	Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği
7	Dünya Doktorları Derneği İyilikhane Çocuk Derneği İyilikte Yarışanlar Derneği Mutlu Yuva Derneği Sadaka Gölgesi İnsani Yardım Derneği
6	Darul Eytam Vakfı İnsanı İnşa Derneği Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)
5	Anda Kardeşe Vefa Derneği Boğaziçi Vakfı İnsani Hayat Derneği
4	Çocuk İstismarı ve İhmali İle Mücadele Derneği (ÇİP) Fetih 1453 Derneği Nef Vakfı Önce İnsan Uluslararası Kadın ve Çocuklarla Dayanışma Derneği
3	Acil Yardım Gönüllüleri Derneği (ACİLDER) Anadolu Eğitim ve Davet Gönüllüleri Federasyonu (Anadolu Platformu) Bir İnsan Dünyaya Bedeldir Sağlık ve Eğitim Gönüllüleri Derneği (BİSEG) Deva Dayanışma ve Eğitim Vakfı Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD) Hak İnsani Yardım Derneği İsimsiz İyilikler Grubu Yuva Derneği
2	Bir Dünya İyilik Derneği Hacı Habibullah Geredevi Vakfı (HAGEV) İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV) Masum Eli Derneği Verenel Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yardımeli Uluslararası İnsani Yardım Derneği
1	Hayrat İnsani Yardım Derneği İnsan Eğitimi Kültür ve Yardımlaşma Vakfı (İnsan Vakfı) İyilik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (İyilik Derneği) Rahmet Eli Yetimler Derneği Selamet Uluslararası İnsani Yardım Derneği Uluslararası İnsani Himaye ve Yardım Derneği (IHCRO)
____	İnsana Değer Veren Dernekler Federasyonu (İDDEF) Yardımhane Derneği

Yerel ve ulusal gönüllü kuruluşlar arasındaki elde edilen ağ sayıları ve yönü yine araştırma kapsamında Gephi programı kullanılarak görselleştirilmiş ve bir ağ haritası çıkarılmıştır (Şekil 4.12).

Tablo 4.12: Gönüllü Kuruluşların Ulusal Ağ Haritası

Ağ haritasında görünen ağlar yine ağ sayılarındaki gibi Türk Kızılay'ın ve İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı'nın (İHH) en yoğun ağ merkezlerini oluşturduğunu göstermektedir.

4.2. NİTEL BULGULAR

Suriyeli göçü üzerine İstanbul'daki sivil kuruluşlarda biriken sosyal hizmet deneyimini karma yöntem yardımıyla bir araya getirmeye çalışan bu araştırmada, nicel verilerle birleştirmek ve deneyimi daha derinlikli ortaya koymak amacıyla nitel bulgulara da yer verilmiştir. Nitel bulgular için hazırlanan görüşme formu (bk. Ekler), toplamda 22 tane saha çalışanına yöneltilmiş ve derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katkı sağlayan saha çalışanlarının doğrudan Suriyelilere temas eden kişiler olmasına özen gösterilmiştir. Katılımcılara yarı yapılandırılmış olarak yöneltilen mülakat sorularında elde edilen nitel bulgular MAXQDA 2022 programı kullanılarak kodlanmıştır. Toplamda elde edilen 772 kod ile 4 tema ve 20 alt tema ortaya çıkmıştır. Yine program yardımıyla kodların frekans dağılımları ilgili temanın altında tabloya aktarılmıştır.

Nitel bulguların analizi için kullanılan MAXQDA programı araştırmacıya, elde edilen bulguların yoğunluklarına göre görsel bir kod bulutu oluşturma imkanı vermektedir. Kod bulutu bir yandan ağırlığı artan veriyi daha büyük görsele taşırken, aynı zamanda renklendirme kullanarak araştırmada hangi kod gruplarının bir arada yer aldığını da göstermektedir. Buna göre çıkarılan dört tema için dört renk tercih edilmiş olup Suriyelilerin ihtiyaçları için turkuaz, gönüllü kuruluşların çalışmaları için kahverengi, olumlu saha deneyimleri için sarı, olumsuz saha deneyimleri için kırmızı, koordinasyon ve işbirliği deneyimleri için pembe renk kullanılmıştır. Görseldeki yeşil renkle gösterilmiş olan Suriyeli göçü sonrası sorunlar ve mor renkle gösterilmiş olan Suriyelilerin geleceğine yönelik öneriler bulguları, araştırmanın odağını dağıttığı gerekçesiyle araştırmadan çıkarılmıştır. Buna göre renklere göre oluşan kod bulutu yatay ve dikey yönlü olarak aşağıda sunulmuştur (Şekil 4.8).

Şekil 4.8: MAXQDA Programına Göre Araştırmanın Kod Bulutu

Kod bulutu görseline göre en fazla öne çıkan kod "kamuoyu algısı" olmuştur. Suriyelilere yönelik dönemsel olarak değişim gösterdiği anlaşılan ve her geçen gün farklı bir görünüme taşınan kamuoyu algısı özellikle Suriyeli göçü sonrası çıkan sosyal sorunlar başlığı altında aktarılacaktır. Benzer şekilde merkezi ve yerel yönetim ile yerli gönüllü kuruluşlar, gönüllü kuruluşların Suriye ve İstanbul çalışmaları, sosyal uyum ve geri dönüş politikası temalarının diğer kodlar karşısında anlamlı bir büyüklüğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Esasında bu durum sahadaki temel tartışmalara bir gönderme yapmakta olup temalar altında ele alınacağı üzere sahanın ihtiyaçlarına yönelik yeni araştırma konularına ışık tutmaktadır. Ancak kodlar bir araya getirilerek alt temalar oluşturulmuş ve daha fazla tartışma alanı ortaya çıkarılmıştır. Bu kapsamda dört tema altında araştırmanın nitel bulguları aktarılacak olup, her koda yer vermek yerine aktarımda anlamlı bir bütün oluşturma kaygısıyla farklı noktalar içeren kodlardan bir derleme sunulacaktır. Derleme oluşturulurken de aktarımlarda veri olması açısından sırasıyla katılımcıların mahlasları, kurumdaki pozisyonları ve saha deneyim süreleri parantez içleriyle ifade edilecektir. Metnin okuma akıcılığı için katılımcı ibaresi yerine katılımcılarla birlikte belirlenen mahlaslar kullanılacaktır.

4.2.1. Göç Sonrası Suriyelilerin İhtiyaçları

"Öncelikle şöyle bir temenniyle başlayalım, Allah kimseyi böyle bir duruma düşürmesin. Yani Suriyeli dediğimiz kişiler, gidip geldiğimiz yerlerden yola çıkarak söylüyorum bunu, her birinin geldiği ilden ilçeden toprakları olan, hayvanları olan, arabası olan, evi olan insanlardı. Evi dediğim böyle İstanbul'da bizim kaldığımız kulübeler değil yani, böyle bahçeli güzel evleri olan insanlardan bahsediyoruz. Geniş aileyle kalan, işte baba dede amcalar vesaire, böyle bir şekilde kalan bir yapıdan bahsediyoruz. Mesela fabrikası olanları biliyorum ben, öğretmen olanları biliyorum ben, mühendis olanları biliyorum, birkaç tane örnek verebilirim bunlarla ilgili, şu an burada nasıl yaşıyorlar şeklinde" (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl).

Tablo 4.13: MAXQDA Programına Göre 1. Tema Kod Dağılımı

KOD SİSTEMİ	FREKANS
Göç Sonrası Suriyelilerin İhtiyaçları	72
sosyal uyum	11
temel gereksinimler	10
eğitim desteği	10
sosyal yardım	9
ruhsal güçlendirme	7
dil bariyeri	7
hukuki statü	7
hak ihlalleri	7
ikamet sınırlaması	6
sosyal destek	5
aile danışmanlığı	4

2011 yılında Suriye'de çıkan iç savaşın ardından Türkiye'ye yönelen Suriyeli göçü, bazı yönleriyle olağan bir göç hikayesini bazı yönleriyle ise özgün bir sosyal sorun alanını teşkil etmektedir. Öncelikle Suriye'den İstanbul'a uzanan göç süreci göç kuramlarına göre de tanıdık bir hikaye düşündürmektedir. Nitekim Toprak beyin (saha raportörü, 5 yıl) ifade ettiği gibi *"2011 yılında savaşla beraber işte önce ülkemizin Urfa ve Antep gibi belirli bölgelerine, daha sonra da daha kozmopolit ve iş bulabilecekleri işte Bursa, İzmir, İstanbul gibi illere ilerlemeye başladılar"*. Bu iller içerisinde yukarıda da ifade edildiği üzere en yoğun olarak İstanbul'a doğru yöneldiler. *"Çünkü İstanbul bir ekonomi şehri ve iş imkanlarının yüksek olduğu bir şehir. Aynı zamanda göçün içinde insanlar tanıdıkları bildikleri insanların yanında yaşamak isterler. İşte kendisinden önce gelen akrabaları buraya geldiği için de buraya*

geldiler" (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Hatta o kadar ki saha çalışanları ile Suriyeliler İstanbul'da hasbelkader karşılaşabilmişlerdir. *"Ben İstanbul'da onlarla karşılaşmadan önce sınır bölgesinde beraberdim aslında. Sınır bölgesinde tüm insanların toparlanıp İstanbul'a geleceğini hiç düşünmemiştim. Yani benim tam sınır bölgesinde, Reyhanlı'da röportaj yaptığım kadını, ben Bağcılar'da bir yerde gördüm"* (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl).

Şekil 4.9: Suriye'de harabe kent Eriha'nın tepe bakışından görünümü

İç savaşın ardından gerek Suriye'nin içerisinde yapılan göç hareketi, gerek Türkiye'nin sınır illerine yerleşen göç hareketi, gerekse de İstanbul gibi büyükşehirlere yönelen göç hareketi kendi içinde farklı görünümler sergileyebilmektedir. Bu sebeple de büyük Suriyeli göçü, hem olağan bir göç durumunun dezavantajlılıkları içermekte hem de kendi özgün yapısının etkisiyle bazı karakteristik dezavantajlılıklar getirmektedir. Burada saha çalışanlarının deneyimlerine göre hem Suriye içi, hem sınır illeri, hem de İstanbul'daki görünümlere yer verilmiştir. Buna göre de bu ihtiyaç durumunu temel gereksinimler, ruhsal güçlendirme, eğitim desteği, hukuki statü, sosyal yardım ve aile danışmanlığı şeklinde 6 alt tema altında bir araya getirmek mümkündür.

Şekil 4.10: Suriye'de harabe kent Eriha'nın yakın bakıştan görünümü

4.2.1.1. Temel Gereksinimler

"Böyle dertlerini dinlediğiniz zaman Allahualem bir kütüphane dolduracak kitap yazarsın, çok farklı hikayeler çok farklı dramlar var"
(Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl).

Yaşanan gelişmelerin akabinde yerinden edilme durumu nedeniyle Suriyelilerin ilk olarak yaşamsal faaliyetlerini sürdürecek temel ihtiyaçlara erişimlerinde ciddi bir kısıtlama yaşanmıştır. Özellikle iç savaşın sürmesinin etkisiyle Suriye içerisinde iç göç gerçekleştiren Suriyeliler için bu ihtiyaç düzeyinin nispeten daha yüksek olduğu aktarılmış ve sahada da bizzat gözlemlenmiştir.

> "Suriyelileri açıkçası 2 ana sınıfta sınıflandırıyorum, 2 kategori oluşmuş kendi kafamda. Bir Suriye'nin dışında yaşayan Suriyeliler, bir de Suriye içerisinde yaşayan Suriyeliler… Suriye'deki imkanlar Suriye'nin dışında yaşayan insanlara göre biraz daha kısıtlı. Halkın çoğu halen çadırlarda yaşıyor. Onun dışında temel gıdaya erişim, sağlık şartları kötü maalesef… Siz açıkçası İdlib'de paranızla bile tedavi olamıyorsunuz maalesef. Çünkü imkanlar çok kısıtlı. Çoğu alet, sağlıkta tıpta kullanılan çoğu alet, içeride yok maalesef" (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl).

Suriye içerisinde temel gıda ve sağlık imkanlarının yanında barınmada da ciddi sorun yaşanmaktadır. Çünkü çadır bölgesinde karşılaşılan tek sorun çadırların maliyeti olmuyor. Nitekim Suriye sahası çalışanı olarak Usame beyin (saha çalışanı, 7 yıl) ifadesine göre

"Mesela çadır bölgesi diyoruz ama, o çadır bölgesi bir başka şahsa ait oluyor genelde. Mesela sizin arsanızdır ve çadırlar zamanında kurulmuştur. Adam çıkıp günün birinde diyor ki bunun bana kirasını vermeniz gerekiyor". Ayrıca Usame bey (saha çalışanı, 7 yıl) çadırın içerisinde elektrik imkanının da çok kısıtlı olduğuna ve alternatif çözümler geliştirildiğine dikkat çekiyor: *"İdlib bölgesine kadar hani Türkiye'den bir elektrik akımı var. O da yaklaşık 1 yıl oldu, 1 yıldır bir elektrik satışı gerçekleşiyor ve kişiler buradan faydalanıyor. Ama hani aralara, altyapının veya yolların olmadığı yerlerde güneş paneliyle, akülerle, bir devre aracıyla çadırında elektriği bulmaya çalışıyorlar"*. Barınmanın yanında çadırda ısınmak da temel gereksinim noktasında Suriye sahasında karşılaşılan sorunlar arasında.

> "Mesela fındık fıstık kabuğunu yakacak bir soba sistemi var, bu ikisinin birleşmiş olan soba sistemi var. Çadırda da yaşasa, evde de yaşasa adam o sobaylan ısınıyor. Yani bu noktada bizi etkileyen durumlardan, mesela bir okulda dağıtım yapmıştık, çanta dağıtımı. Yani müdür bu çantadan çıkardığı plastik paket için 'herkes çantasına geri koysun evine götürsün ki bununla ısınabilsin' diyordu… Daha 2 hafta olmadı hocam, yani bir bölgeden geçiyorduk yandığını gördük. Yani gece yanmış, sabah da durumun vehametini gördük. Orada kalan ablamız da orada yattığını, fark etmediğini, dışarıdan gelip haber verdiklerini söyledi" (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl).

Şekil 4.11: Suriye sahasında bulunan Seyyale isimli çadır bölgesi

Hem Suriye içerisinde iç göç yaşayan hem de Türkiye'ye dış göç gerçekleştiren Suriyeli kitle içerisinde temel ihtiyaç düzeyinin özellikle ilk dönemlerde paralel yükseldiği anlaşılmaktadır. *"İlk zamanlar çok erkek yoktu, çoğusu kadınlar ve çocuklar. Geliyorlardı*

eşler, kadınları ve çocuklarını bırakıp geri dönüyorlardı Suriye'ye. Birincisi zaten o şekil bıraktığı için evin geçimi, kira ödemesi ve işte faturaları ödenmiyordu" (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl). Bu anlamda hayatta kalma çabası her iki saha için de söz konusuydu. *"O bölgeden gelen ailelerin ilk zamanlarda en büyük ihtiyacı barınmaydı ve daha sonrasında giyim ve gıda"* (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Ancak zaman içerisinde *"İstanbul'daki Suriyelilerin ihtiyaçları farklılaştı. Yani ilk geldiği ihtiyaçlarla şu andaki ihtiyaçlar arasında farklılık var… İlk geldiği zaman işte yatak, yorgan, barınma ve iş ihtiyaçları vardı"* (Talip bey, yardım koordinatörü, 10 yıl).

İstanbul sahasında çalışan saha çalışanları, Suriyelilerin temel ihtiyaçlarına yönelik sağlık gereksinimine hususen dikkat çekmektedirler. Bu noktada Toprak bey (saha raportörü, 5 yıl) önemli bir konuya dikkat çekmektedir: *"Sağlık açısından çokça sorunlar yaşanıyor. Belki de oranın kültürel yapısı, genetiğinden kaynaklıdır, hani çocukların ve ailelerin gelişimleri. Yeterli düzeyde besin alamadıkları için çocuklarda gelişim geriliği mevcut oluyor. Bu da sağlık sorunlarına yol açıyor"*. Bunun yanında yükselen sağlık gereksinimlerine karşın özellikle ilk dönemde sağlık hizmetlerine erişimde kısıtlamalarla karşılaştıkları görülmektedir: *"Sağlık gerçekten çok büyük bir sorundu. Hastane gidemiyorlar, sürekli bizi arıyorlar. İşte acil hastayı bile almıyordu hastane. Para verelim, parasını verelim diyorduk devlet hastanesi almıyordu. Özel hastanede çok büyük paralara insanları tedavi ediyorduk"* (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl). Hatta sağlık hizmetlerine erişimde karşılaşılan kısıtlamalar nedeniyle saha çalışanları bazı trajik durumlarla da karşılaşmışlardır: *"Bir gece telefonum çalıyor, diyorlar ki 'Fatih Saraçhane Parkında bir aile yatıyor, işte kadın hamile'. Ben orada doğum yapan kadın biliyorum. Ben doğumhanenin kapısında kocası yok diye doğum yapan muhacir kadınları da çokça bekledim yani. İşte içerde bebek oluyor, bana söylüyorlar işte 'gözünüz aydın çocuk oldu' diye"* (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl). Sağlık gereksiniminde savaşta bombalar yüzünden uzuvlarını kaybetmiş kişiler için protez ihtiyacı da saha çalışanları tarafından aktarılan bir başka trajik boyut olmuştur. Hatta bu konuda çocuklara yönelik birçok dramatik anı da biriktirdikleri anlaşılmaktadır:

> "Yakın zamanda bir bölge ziyareti yaptığımızda Kahramanmaraş'ta, bir anı demiştiniz ya onu anlatmak istedim. 3 çocuk var, bir anne, bir anneanne. Baba da İstanbul'da çalışıyor, çalışıp onlara ara ara geliyor. Aile imkanı olmadığı için protez merkezine gidemiyor, işte

yol parası yeme içme falan filan. Bize haber geldi biz gittik onlara, doktorumuzu da aldık yanlarına gittik. Ondan sonra ölçülerini aldık. Tabi ölçü alırken canının yanacağını düşünüyor. Çünkü çocuk o ameliyatı olurken canı yanmış zaten, çünkü yakın zamanda o şeyi yaşamış. Onu teskin etmeye çalıştık. Önümüzdeki hafta onun teslimini yapacağız, protez teslimini yapacağız. Çok güzel Türkçe konuşuyordu, mesela annesi falan bilmiyor. Daha kardeşleri okula başlamamıştı, ama çok güzel Türkçe konuşan, çok zeki, çok böyle geleceğe umutla bakan bir kız çocuğu. İsmi, ismini söyleyecektim ama vazgeçtim, sevdiğim bir isim… Biz oyuncaklar götürdük, çikolatalar götürdük. Mesela kardeşleri hemen paketleri açabilirken o beklemek zorunda kaldı. Yani çünkü ikinci bir eli yok, tek eli var" (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl).

4.2.1.2. Ruhsal Güçlendirme

"Buradaki evleri ve yolları onarmak çok uzun sürmez,
ama buradaki insanları onarmak belli ki epey süre alacak"
(Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl)

Suriye'de çıkan iç savaş, yalnızca acil ve temel ihtiyaçları artırmakla kalmamış aynı zamanda bombardıman, yıkım ve can kayıpları nedeniyle Suriyelilerin birçok travmatik sahneye tanık olmasına neden olmuştur. Savaşın ilk yıllarından beri travma mağduru danışanlarla terapi çalışmaları yürüten Suriyeli Sara hanım ruhsal güçlendirme ihtiyacını 3 düzeye ayırmaktadır:

"Hepsi aynı durumda değildi. Yani derece derece söyleyebiliriz… I. derece sadece psikolojik desteğe ihtiyacı var. Ailesiyle buraya gelmiş ve elhamdülillah hiçbir insan kaybetmemiş. Sadece normal bir hayata ve ekonomik desteğe ihtiyacı vardır. Onlara psikolojik danışma gibi oluyor…II. derece daha ağır, yani klinik olarak biz yardım ediyoruz. Mesela çocuklar için psikoloji etkinlikleri yapıyoruz biz mesela, o çok iyi geliyor. Ve hayat becerilerine yönelik eğitim. Çünkü hepsi kamptan geldi veya uygun bir sokakta oturmadı. Bu sebeple hayat becerileri veriyoruz… Sonra III. derece, onlar travmalar. Travma, kompleks travma, depresyon. Mesela bazen tecavüz nedeniyle kaygı bozukluğu var onda. Biz tekniklerimiz ile çalışıyoruz: CBT, MDR, EFT. Yani onları çalışıyoruz ve elhamdülillah düzene giriyor. Bazen daha ağır bir dereceyse psikiyatriye gönderiyoruz" (Sara hanım, saha çalışanı, 10 yıl)

Sosyal hayata ve düzene ilişkin eğer veri gözüyle bakılırsa trafik dahi anlamlar içermektedir. Bu bağlamda Suriye sahasında büyük şaşkınlık oluşturan durumlardan birisi de trafikteki gözlemlerdi. Çünkü okul servisi işlevi gören bir motosiklete 3 küçük çocuğuyla

birlikte erkek ve kadın binebiliyor. Ayrıca yine sahada yapılan aktarımlarda savaş uçaklarının seslerinin trafikte kalıcı bir hız oluşturduğu belirtilmiştir. Suriye saha çalışanlarından Usame bey de trafikteki kuralsızlığın ve 'hız emniyettir' mottosunun oradaki sistemsiz hayatın temsili olduğunu doğrulamaktadır: *"Trafik diye bir şey yok, yani hızlı olanın üstünlüğü diyoruz, hız emniyettir diye ifade ediyoruz, kimse çekinmeden herkes birbirinin üzerine sürüyor arabayı… Mesela orada karşıdan karşıya geçmek hep garibime gitmiştir. Yani canınızı ortaya koymanız lazım ki bir yolun karşısına geçebilesiniz"* (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl).

Söz konusu travmatik sürecin özellikle çocuklar üzerinde bıraktığı hasarın nispeten daha büyük olduğu ve Suriye'den çıksa dahi bu hasarı beraberinde taşıdığı aktarılmaktadır. Bu noktada İstanbul sahası için de ruhsal güçlendirme ihtiyacının benzer olduğu anlaşılmaktadır. Muhammed Ali beyin (saha çalışanı, 4 yıl) dikkat çektiği üzere *"Göç psikolojisi üzerine çalışan akademide üçe ayrılıyor: göç öncesi risk durumu, göç sırasında yaşananlar ve göç sonrası yaşananlar diye"*. Göç öncesi durumda çocukların maruz kaldığı savaş sahneleri onlarda travma etkisi oluşturmaktadır. Örneğin *"Çocuğun kendisi anlatıyordu. İşte iki mahalle arasında bir geçiş yolu var, orayı sniper'lar hep taciz ediyor. Bir sürü insan ölmüş ve orada çocuklar o gerilimi yaşıyor. İşte bugünü geçirebileceğiz mi. Okula gitmesi için oradan geçmesi lazım. Koşarak, zikzak çizerek gezdiğini anlatıyor çocuk"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Göç öncesinde yaşanan travmanın taşınmaya devam etmesiyle ilgili olarak da başka bir vakayı Muhammed Ali bey şöyle aktarıyor: *"İstanbul'a geldiği zaman ağır bir agresyon, ağır bir travma sonrası stres bozukluğu ve uyum problemi yaşıyor. Niye? Çünkü o yaşadığı travma, onun uyumlanmasını zaten bozuyor, onun tedavi edilmesi gerekiyor. Çocuk dışarıdan baktığında şımarık, çok kavga eden, agresyonlu bir çocuk, ama içine baktığınız zaman çok kırılgan, çok güvensiz ve çok korkan bir çocuk"*. Suriye savaşının özellikle ilk dönemlerinde korunmasız kalan çocuklar için birçok boyutuyla travma riski açığa çıkmıştır: *"Çatışma bölgelerinde ebeveynlerini kaybetmiş çocuklar maruz kaldıkları savunmasızlık sebebiyle her türlü ihmal ve istismara açık hale gelmektedir. Kaçırılma, çocuk ticareti, çocuğun cinsel sömürüsü, organ ticareti gibi riskler, Suriyeli çocuklarımız için büyük tehlike arz etmektedir"* (Hakan bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Psikolog olarak İstanbul sahasında Suriyeli çocuklarla terapi çalışması yapan Muhammed Ali bey, son olarak da göç

sonrasında travmanın çocuklarda farklı tezahürler şeklinde görünebileceğine şu vaka ile dikkat çekmiştir:

> "Babası Halep'te sanırım bir bombardımanda ölmüş çocuğun. Dedesi de ölmüş aynı şekilde bombardımanda. Anneannesi, 3 tane teyzesi, annesi, 2 tane kız kardeşi. Bu dediğim çocuk, oğlan çocuğu. Çocuğun hiç bir rol modeli yok gerçekten, hep, bütün hepsi kız. Bir yetim aynı zamanda, bir babaya bir erkek figürüne ihtiyaç duyar… Benim danışanımdı. Benim ona, hayatına dokunmam çok iyi gelmişti mesela. Çocuk hiçbir şekilde adım atamıyordu, insanlarla ilişki kuramıyordu, erkeklik hissiyatını yaşayamıyordu. Burada biz mesela o kırılgan yapısını biraz düzelttik. Sonrasında ise savaş travmasını çözmeye çalışıyoruz" (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl).

Ruhsal güçlendirme ihtiyacı yüksek olan diğer bir dezavantajlı grup Suriyeli kadınlar olarak dikkat çekmektedir. Gerek eş veya çocuk kaybı, gerek aile parçalanması, gerekse de göç sürecinde maruz kaldığı kötü muameleler nedeniyle Suriyeli kadınların ciddi rehabilitasyon çalışmalarına ihtiyaç duyduğu aktarılmıştır: *"Başına çok kötü şeyler gelmiş başka bir Suriyeli kadın. İşte Lübnan üzerinden gene buraya gelmeye çalışırken, yolda başına tabi ki istenmeyen birçok şey gelmiş. Yani insanın yüreğini dağlayan bir şey. Yani mağdur bir kadın savaştan kaçıyor ve başına gelmeyen kalmıyor. O da akıl melekelerini yitirmişti. Biz bir otele yerleştirdik, ama ertesi gün gitmişti"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). İlk olarak Reyhanlı'da gönüllüler üzerinden bir rehabilitasyon merkezi açan ve daha sonra KADEM ile birlikte İstanbul'da Suriyeli kadınlara yönelik ilk kadın rehabilitasyon merkezi projesinin altında imzası olan Tülin hanım savaş nedeniyle Suriyeli kadınlarda ortaya çıkan ruhsal güçlendirme ihtiyacını şu şekilde dile getirmektedir:

> "İstanbul'da gördüğüm kadınların çoğusu travmatik, savaş travması yani, kocasını kaybetmiş oğlunu kaybetmiş. Röportaj yapıyoruz kadın sürekli ağlıyor, evine gidiyoruz sürekli ağlıyor. Dil bilmiyor, derdini anlatamıyor. Bakın yanındaki biz mesela, kadınlar arkadaşlarına gittiği zaman biraz olsun rahatlar, ama onun bazı kadınların yanında kimsesi yok. Derdini anlatamıyor. Bazıları da aynı acıyı çektiler hiçbiri birbirine derman olamıyor… En çok şu anda İstanbul'daki kadınların, gördüğüm kadarıyla, ihtiyacı olan psikolojik destek. Psikolojik şiddeti hala üstlerinden atamamış bir sürü kadın var yani. Bu kadınlar dertlerini hiç kimseye anlatamadan, ne yaşadıklarını hiç kimseye anlatamadan belki de ölecekler burada" (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl).

4.2.1.3. Eğitim Desteği

"Öğrenmek istemiyor kadın, yani o güveni hala içinde hissetmemiş maalesef. Dil bilmek de bir ülkeye bağ hissetmekle oluyor herhalde."
(Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl)

Saha araştırması sürecinde göç sonrası Suriyelilerin ihtiyaçları arasında eğitim desteğinin ciddi boyutta vurgulandığı görülmüştür. Bu durum ilk olarak Türkiye'ye göç eden Suriyeli kitlenin düşük eğitim düzeyiyle ilişkilendirilmiştir. Örneğin Zeynep hanım (proje koordinatörü, 4 yıl) gelen kitlenin profiline dikkat çekmiştir: *"Gelen profilin de genel kitlesine baktığımız zaman çok böyle işte eğitim düzeyi yüksek, hani anlattıklarımızı kısa sürede anlayabilecek bir kitleyle muhatap değiliz aslında. Hani çok böyle gibi değil. O yüzden birazcık zor. Çünkü kendi dillerinde de aynı şekilde yazma ve okuma bilmeyen bir kitle var mesela"*. Benzer yönde bir değerlendirme diğer saha çalışanları tarafından da dile getirilmiştir: *"Görüştüğümüz vakaların %70'i, 80'i okuma yazma bilmiyor. Kendi dilinde okuma yazması yok maalesef. Şu an hakeza yetişen nesil, aslında savaş içerisinde doğup büyüyen çocuklar da maalesef eğitimden yoksun, okuma ve yazma bilmiyorlar tabi"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Yine aktarımlarda bahsedilen profilin de ağırlıklı Halep kırsalından geldiği belirtilmiştir: *"İstanbul'da gözlemlediğimiz göç dalgaları o şekilde olmuş. Tabi bunun içinde farklı Suriyeliler de gördük, Deralı, Humuslu, Şamlı, Hamalı, Lazkiyeli, İdlibli Suriyeliler de gözlemledik. Ama ağırlıklı Halep göçmenleri olduğunu söyleyebilirim"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Bu noktada genel kitle *"Halep'in kırsalından geldikleri için eğitim seviyeleri kendi dillerinde bile yok mesela, kendi dillerinde okuma yazma oranları çok yüksek değil"* (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Çünkü *"Suriye'de mesela Halepliler daha çok işte hayvancılıkla ya da tarımla uğraşan bir kesimmiş ve okumalarına ihtiyaç yokmuş"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl) diye aktarılıyor. Ayrıca zaten eğitim düzeyi düşük olan Suriye'deki kırsal nüfusun savaş nedeniyle eğitimden daha da uzaklaştığı aktarılmıştır: *"Ha yani içeride bir eğitim devam ediyor, ama ne kadar, yani istenilen düzeyde mi? Her çadırda mesela veya her briket evin olduğu yerde bir konuyu bilen, az çok bilgisi olan bir kişi çıkıp öncülük etmeye çalışıyor. Ama sistemli bir şekilde değil yani"* (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl).

Şekil 4.12: Suriye sahasında çadır içine kurulmuş bir eğitim sınıfı

Eğitim desteği hususunda saha çalışanlarının dikkat çektiği ikinci boyut Suriyeli çocukların kayıt paraları nedeniyle eğitimden uzak kalma durumlarıdır. *"Okullarda bir katkı payı ödemesi var. Hani bu benim çocukluğumda da olan bir şeydi. Ama bunu kayıt şartı olarak sunuyorlar Suriyelilere. Yani diyorlar ki ya bunu getireceksin ya da kayıt etmiyorum… Sırf bu yüzden okumayan kişiler var mesela. Biz diyor ki hani kayıt olamıyoruz bu parayı vermeyince, demek ki Türkiye'de böyle, o zaman okumayalım"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Benzer noktaya Meryem hanım (saha koordinatörü, 6 yıl) da değinmektedir: *"Mesela oraya kadar gelmiş bir çocuğu, okul müdürü diyor ki kayıt parası vermezseniz biz bu çocuğu kayıt etmeyiz. Yani düşünebiliyor musunuz ayağına kadar gelen eğitim talep eden çocuğu, okumuş üniversite mezunu yıllarca müdürlük yapan bir insan çocuğu kaybedebiliyor ki kayıt parası diye bir zorunluluk yok"*. Suriyeli çocukların zaman zaman eksik belge nedeniyle de okuldan uzakta kaldığı anlaşılmaktadır: *"Benim whatsapp'ıma onlarca mesaj geliyor, ya işte çocuğu aldık götürdük yazdıramadık buna ne yapabiliriz. Kimliği yok, bir şeyi yok ama çocuk gelmiş. Yani çocuk var burada kardeşim. Bu çocuğun kimliği yok ben bunu yazamam diyemiyorsunuz kardeşim, dememeniz lazım"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Bu konuda Meryem hanım'a (saha koordinatörü, 6 yıl) göre *"İşte bu noktada devletin biraz daha Suriyelilere karşı baskıcı, kendi personellerine karşı da kontrol edici bir tavır sergilemesi gerekiyor"*. Suriyeli çocukların eğitime dahil edilmelerinin sosyal uyuma olumlu katkısı olduğu dile getirilmiştir: *"Anaokulu eğitimi almış bir çocuk*

anaokulu eğitimi almamış diğer Suriyeli çocuğa göre daha bir uyumludur. Ona göre, ilkokula göre biliyoruz. Yaptığımız görüşmelerde, incelemelerde öğretmenlerle ya da işte milli eğitimdeki diğer şube müdürleriyle görüştüğümüzde bunu görebiliyoruz" (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Diğer taraftan Suriyeli çocukların eğitimden mahrum kalmaları durumunda ise suça sürüklenecekleri iddia edilmektedir:

> "Şimdi ben İstanbul Valiliğiyle bir toplantıda şunu söylemiştim yine söylüyorum, bunu mutlaka bir yerine koyun hocam. 10 yaşında Suriye'den çıkıp buraya gelmiş bir çocuğa deseniz ki eline keleşnikoş verseniz al oğlum suç işle git şunu al, öldür, git hırsızlık et. 10 yaşındaki çocuk yapamaz bunu. 10 yaşındaki çocuk bunu başaramaz. Siz bütün çabanızla dürtseniz dahi bu çocuğu, bu çocuk yapamaz. Ama bu çocuğu eğitimsiz bırakırsanız 10 sene sonra, onun başına 10 tane polis de koysanız, bu o suçu işleyecektir. Hocam o yüzden eğitim en önemli meselemizdir" (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl).

Saha çalışanları tarafından Suriyelilerin ihtiyaçları bağlamında aktarılan eğitim desteğinde üçüncü vurgu dil bariyeri üzerine olmuştur: *"Suriyelilerin karşılaştıkları sorunlar. Birincisi dil bariyeri aslında. Yani bahsettiğimiz hani 8-10 yıl burada ikamet etmiş ve yaşamını sürdürmüş aileler olsa bile hala Türkçeyi tam anlamıyla konuşmadıklarını ve işte Türkçeyi tam anlamadıklarını görebiliyoruz. Bunu sahadan gözlemleyebiliyoruz"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Dil bariyerinin özellikle kadın nüfusunda yoğun olduğu anlaşılmaktadır: *"Genel olarak Türkçe bilme oranının düşük olduğu bir grup. Yani Türkiye'de uzun zamandır bulunsalar bile Türkçe konuşma konusunda özellikle kadınlar çok böyle geri kalıyorlar… Ama işte mesela hizmetlere erişim konusunda problem yaşıyor. Hangi hizmeti nereden alacağını bilmiyor"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Dil bariyeri yalnızca bir iletişim kurma aracı olarak değil aynı zamanda sosyal uyumun da bir bileşeni olarak görülmektedir: *"Dil sorunu var hala. 10 sene olmasına rağmen dil bariyeri aşılabilmiş değil. Bu da sosyal uyumu etkileyen en önemli etkenlerden bir tanesi. Çünkü dil bariyeri olduğu sürece sosyal uyumun sağlanması kolay değil. Kişiler birbirleriyle temas kuramıyorlar"* (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Bunun yanında dil bariyerinin yalnızca Türkiyeliler ile Suriyeliler arasında değil Suriyelilerin de kendi arasında olabildiği tespit edilmiştir: *"Çünkü dilleri de fark ediyor, mesela fasihçe veya ammice gibi mesela. Halep'te daha çok ammice dili konuşuluyor… Tercümanlar bizim ailelerimizle anlaşamıyor gibi. Hani biraz böyle daha özel bir ammice konuşuyorlar"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl).

Bu çok boyutlu sebeplere dayanan dil bariyeri için ise geçici çözüm olarak saha çalışanlarının Suriyeli çocukların tercümanlığına başvurdukları öğrenilmiştir. Söz konusu geçici çözümün ise yeni olası kalıcı sorunlara gebe olduğunu psikolog Muhammed Ali bey şu sözlerle aktarmaktadır:

> "Biz Suriyeli çocuklarda erken ebeveynlik görüyoruz. Yani bu ne demek? Çocuklar Türkçeyi çok rahat öğreniyor, çünkü sosyal çevrenin içindeler. Anne bilmiyor, anne bürokratik işi için birisine ihtiyacı olduğu zaman çocuk gelip çeviri yapıyor. İşte biz gidiyoruz mesela, eğer tercüman yoksa, bu sefer çocuktan tercümanlık yapmasını istiyoruz. Çocuk aslında hiç maruz kalmaması gereken ciddi meselelere maruz kalıyor. İşte anne yardıma ihtiyacım var diyor mahcubiyetle, çocuğun bunu söylemesi çok zor bir durum. Yani istemek veyahut da istemeye alışmak çok zorlu bir süreç çocuk için, psikolojik olarak gerilimli bir süreç ve çocuk ona artık maruz kaldığı için erken büyümeye başlıyor aslında" (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl).

4.2.1.4. Hukuki Statü

"Kimlik kartları mesela. Ben bir kağıt parçasının bu kadar önemli olduğunu Suriyelilerden öğrendim"
(Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl)

Suriye'den Türkiye'ye doğru 10. yılını geride kalan kitle hareketine büyük bir ittifak halinde göç deniliyor, fakat Suriye'den Türkiye'ye gelen Suriyelileri tanımlarken ittifak yerine ihtilaf öne çıkıyor. Çünkü Suriyeliler uluslararası hukuk zemininde henüz net bir tanıma kavuşamamıştır: *"Yani hala dünya 10 sene oldu, 10 senedir hala bunlara hukuki, uluslararası hukuki manada gerçek ismini veremedi. Bunlar sığınmacı mıdır, mülteci midir, muhacir midir, göçmen midir, kaçak mıdır? Hala ciddi manada bu sorunun cevabı verilemedi"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Türkiye hukukunda ise Suriyeliler için geçici koruma statüsü kullanılmaktadır: *"Ak parti hükümeti, Suriyeliler için söylüyorum, Suriyelilerin konumunu ayrı tuttu. Çünkü bunlar savaş mağduru dedi ve bunları normal işte diyelim ki Tacikistan'dan, Özbekistan'dan, şuradan buradan gelenlerle bir tutmadı. Onların statüsü ayrı"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Ayrı bir statüye sahip olmak nispeten ikamet ve çalışma hususunda kolaylaştırmalar getirse de bu statünün aşırı yerel kaldığı vurgulanmaktadır: *"Geçici yani, ya hiçbir kanunen de bir şeyi yok, hiçbir ülkede de bir geçerliliği yok. Yani hani türünün de tek örneği"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl).

Suriyelilerin ihtiyaçları arasında yukarıda sayılan temel gereksinimler, ruhsal güçlendirme ve eğitim desteği gibi hukuki statü de saha çalışanları tarafından orta ve uzun vadede sosyal uyumla irtibatlandırılmaktadır: *"Uyum denildiğinde en önemli kriterlerden biri de yasal zemin. Yani bir kişi burada geçici koruma statüsündeyse, geçici kelimesi çok önemli, bir gelecek tahayyülü kuramıyor demektir. Yani bir işyerini düşünün. Bir eleman orada işte 1 yıl sonrasına ben burada değilim dediğinde, o iş yerine verim sağlayamaz… Entegrasyon diyorlar ama yasal zemin eşleşmiyor, yasal zemin çok arkadan geliyor"* (Ömer bey, saha araştırmacısı, 4 yıl). Hukuki statüde yer alan "geçici" ifadesinin Suriyeliler üzerinde olumsuz bir psikolojik etki oluşturduğu ifade edilmektedir: *"Onları bir yere koyamadığımız için onlar da kendilerini güvende hissetmiyor. Çünkü onlar da diyor ki mesela ben burada neyim, mülteci değilim hani hukuken değilim. Burada mesela şu an geçici koruma kimlikleri var, bir gün biri bir yazı yazar geçici koruma belgesinin süresi bitti der hiçbir şeyleri kalmaz, yani tek bir şey"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Ömer bey ise (saha araştırmacısı, 4 yıl) bazı krizlerde geçici olmanın söz konusu olumsuz psikolojik etkisinin arttığını aktarmaktadır: *"Suriyelilerin kendini burada tahayyül edebileceği bir zeminin onlara verilmesi lazım, bir huzurun onlara verilmesi lazım. Her milliyetçi krizde Suriyeli'nin 'eyvah bizi gönderecekler mi' endişesi var. Bu çok büyük bir tahribat Suriyeliler içerisinde"*.

Hukuki statünün yanında Suriyelilerin geçici koruma belgesiyle ilgili de sorunlar yaşadıkları aktarılmaktadır: *"Benim şimdi burada, kurumumda bir arkadaş sürekli ikamet iznine başvurdu. Hocam ona demişler ki bütün evraklarınız tamam, bunu biz dosyamızda incelemeye alacağız fakat sizden son olarak Suriye makamlarından sabıka kaydı yoktur belgesi istiyoruz"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Bunun yanında geçici koruma belgesiyle bürokratik işlerini yürütmek istediklerinde ise Suriyeliler farklı bir sorunla karşılaşmaktadırlar: *"Maalesef Göç İdaresinden gelen birçok evrakta isimlerin yanlış yazıldığı ve işte doğum tarihlerin yanlış yazıldığı görülüyor. Bir harf dahi olsa bu yanlışlık, yetkililer ve görevliler imtina ediyor. Ve bu yanlışlığı düzeltmek için maalesef kurumlar arasında bir koordinasyon da bulunmuyor"* (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl). Örneğin *"Size işte görüşmelerde Muhammed olduğunu söylüyor ve siz beyefendinin ismini Muhammed diye not alıyorsunuz. Kimlik testinde ise Mohammad yazıyor, İngilizce yazılmış. Bir kimlik taramasında isim karışıklığı ortaya çıkıyor. Biz de bunu önlemek için kimlik numaralarıyla*

hareket etmeye çalışıyorduk" (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Bu sebeple de Suriyeliler için geçici koruma belgesinin muhafazası hayati önem taşımaktadır: *"Suriyelilerin hepsi kimlikleri fotokopiden çıkarıp sonra PVC'ye kaplatırlar. Gerçek kimliklerini ya çok içeriye koyuyorlar ya da evlerinde falan saklıyorlar. Yani yanlarındaki kimlikler orijinal kimlikleri değil bir çoğunun. Çünkü kimliklerini kaybederlerse bir daha çıkarmaları 1 yılını alıyor"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Bu bürokratik sıkışmışlık hali ise Suriyelilerde diğer sorunların çözümünde olduğu gibi yeni sorunlara yol açıyor:

> "Burada ortaya şu çıkıyor. Bu süreçleri çok kolay halledebilsin diye 3. kişilere bu insanlar paralarını kaptırıyorlar. Bu göçmenlerin bu konuları bilmemesinden kaynaklı, bu ülkenin hukukunu bilmemesinden kaynaklı bu açıklığı maalesef kötü niyetli 3. kişiler kullanıyor. Ve bu anlamda da mağdur edilmiş oluyorlar göçmenler" (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl).

> "Diyorlar ki şu evrakı getir. Bu evrakı alabilmesi için konsolosluğa gitmesi lazım. Hocam konsoloslukta o kadar büyük rüşvet dönüyor ki… Hocam şöyle bir evrak istediğinizde bu evrak konsolosluktan tamamen resmi yollardan alsanız diyelim ki 20-30 dolar. Hocam bunun için en az 3 ayını vermesi lazım bir vatandaşın. Bunun için simsarlar oluşturmuşlar, simsara gidiyorsun ve 300-500 dolar para veriyorsun halloluyor. Hocam korkunç şey" (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl).

Hukuki statüde görünen belirsizliğin yakın zamanda Suriyelilere yaşattığı son mağduriyet 2019 yılında çıkarılan ikamet sınırlaması uygulaması olmuştur: *"2019'da biliyorsunuz ki İstanbul Valiliği açıklama yapıp, ikameti olan illere gitmelerini söylemişti. Orada bizim de hizmet verdiğimiz Suriyeliler sıkıntı yaşamıştı. Çocuğun birisi Adıyaman'da, küçük kız Antep'te, anne baba Maraş'ta, öyle paramparça bir durum vardı"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). İkamet ve kimlik uyumsuzluğu için ise Nilüfer hanım (proje koordinatörü, 5 yıl) şu değerlendirmeyi yapmaktadır: *"Mesela şey gibi, bizde de yeni kimlik alırken herkes gidip kendi köyünde aldı daha az sıra var diye. Onlar da o zamanlar hani böyle bir hak olduğu için muhtemelen Gaziantep'te kimliklerini alıp sonra İstanbul'a göç etmişler. Belki yapılması gerekiyordu ama mesela çok insani bir şekilde yapılmadı"*. İkamet sınırlaması uygulamasına içerdiği hizmet erişimi kısıtlamaları nedeniyle saha çalışanları olumsuz yaklaşmaktadır: *"Bu gerçekten büyük mağduriyetlere yol açan bir şey. Yani göç politikasında sistem bulmak adına bulunabilmiş en kötü şey diye düşünüyorum… Hayatın*

normal akışında herhangi bir değişiklikle karşılaşabilecekken, ondan motamot bir hayat bekliyor olmanın çok hayatın olağan akışında sürdürülebilir bir yere tekabül etmediğini düşünüyorum" (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl). Nitekim hizmet erişim kısıtlamalarına örnek olarak okul kayıtlarının yapılmadığı görülmüştür: *"Okul kayıtları mesela, 4 yıl burada okumuş 5. sınıfa geçmiş, okula kaydetmiyoruz diyor. 8'de çocuk lise sınavına girmiş kazanmış tercihi var 9. sınıf, okul kabul etmiyorum diyor… Sonra böyle yönetmelik gibi bir şey çıkarttılar, okulda okuyanlar kayıt olabilir dediler"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Benzer şekilde çıkan yönetmeliğin ardından okula dönen çocuklar olmuştur: *"Başka bir ailemizde de mesela yine büyük çocuk Adana'daydı aile buradaydı. Çocuk Adana'daki ailesinin yanına gitti 2 ay boyunca. Sonrasında İstanbul Valiliği bazı kolaylıklar sağladı, işte okulu buradaysa, ailesinin bir kısmı buradaysa esnetti o durumları. O zaman çocuğumuz 2 ay sonra döndü"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Alınan kararın uygulamasında yapılan düzenleme her ne kadar görünür bürokratik sorunlara bir çözüm üretse de bu uygulamanın da alınan birçok karar gibi psikolojik etkisi olduğu düşünülmektedir: *"Bunu 2019'da gördüler, orada İstanbul yazıyor diye İstanbul'da kalacaksın dedi, Gaziantep'se Gaziantep'te kalacaksın dedi. Bunu gördükten sonra hiçbir güvenleri kalmadı zaten… Yani buradaki etkileri bayağı kötü oldu. Tekrar başa döndüler gibi. Yani böyle ilk geldikleri hale geldiler gibi"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl).

4.2.1.5. Sosyal Yardım

"Bazen çocuklarının hangi beden giydiğini sorduğumuzda bilmiyor oluyorlar. Hani hep ikinci el verilmiş çünkü."
(Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl).

Suriyeli göçü Türkiye'de akademik, siyasi ve kamuoyu zaviyesinden birçok bağlamda konuşulmaktadır. Bu bağlamlar içerisindeyse Suriyelilerin yoksulluk durumları gönüllü kuruluşlar kadar gündeme getirilmemektedir. Nitekim *"bu insanlar kamyona bir nakliye tutup eşyalarıyla beraber gelmediler yani, çantalarını çocuklarını kucaklarına aldılar, onunla beraber geldiler"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Bu yerinden edilme sürecinde Suriyeliler arasında ciddi bir sınıfsal yıkım ve sosyal tabakada bir alt üst oluş saha çalışanları tarafından da vurgulanmaktadır:

“Mesela bir binbaşı Suriye’de. İç savaş olduğu zaman kendi halkına kurşun sıkmamak için buraya göç ediyor. Ve kağıt toplayarak geçimini sağlayan bir insandı. Düşündüğünüz zaman binbaşı bayağı yüksek bir rütbe ve sosyo-ekonomik olarak çok yüksek bir yerde. Ama Türkiye'ye geldiğinde çok düşük bir seviyeye düşmüş de olabiliyor. Mesela o bahsettiğim kişinin binbaşı olduğunu mahalleli ta 1 sene sonra öğrendi” (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl).

“Gittik adam mühendis hanımı öğretmen, Suriye'deyken tabi. Mühendis, öğretmen, imkanı olan güzel bir aile, müslüman bir aile, 3 kelimeden biri Allah'a hamd şeklinde olan bir aileydi. Girdik evin içerisine, evde bir şey yok, her neyse bir şeyler getirdi götürdü… Adam yani gençti ve çalışıyor yalnız, yani sokaklardan çöp topluyordu o mühendis dediğim arkadaş, evinin iaşesini karşılıyordu. Evine gittiğimizde de ‘ya bizim bir şeye ihtiyacımız yok, siz başka yere gidin’ diyordu.” (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl).

“Kuruma geldiği zaman, yardım başvurusu için gelmişti, ekonomik durumu çok iyi olmasa bile kılık kıyafetine çok dikkat ediyor, takım elbise giymeye özellikle özen gösteriyor ve onun temizliğine çok özen gösteriyor. Geçmişte nasıldı vesaire dedim işlerin. ‘Benim 7 katlı bir mağazam vardı, bir kısmı imalathaneydi, kendimiz ayakkabı yapıp satıyorduk Suriye’nin çeşitli yerlerine. Bomba, savaş olduğu zaman, bomba orayı yerle bir ettirdi. Şu an yardım bekliyorum’ dedi.” (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl).

Şekil 4.13: Savaştan önce üst tabaka şehir olarak görülen Neyrab’dan bir villa

Suriyelileri sosyal yardımlara konu haline getiren ikinci durum ise ilk göç eden grup arasında yoğun bulunan Suriye’de kullanılan yerli ismiyle Dom, Türkiye’deki kullanılan

ismiyle Roman nüfusu olmuştur: *"Suriyeli Çingene diyoruz, yani ben Anadolu ağzıyla söylüyorum hocam siz orada ne yazarsanız yazın, böyle bir grup var ve bunlar geldiler… Bunların yerleşik bir hayatı yoktu Suriye'de. Bunlar işte gezici, gördüğü yerde çalan, görmediği yerde dilenen, işte düğünlerde oynayan, cenazelerde ağlayan tiplerdi… En ufak bir zorluğu görünce zaten hemen bunlar attılar kendilerini buraya. Evet bunlar ilk başta işte sokaklarda gördüğünüzdü"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Benzer noktaya Şamil bey de (yardım koordinatörü, 10 yıl) dikkat çekmektedir: *"Savaşın ilk zamanlarında bölge olarak Doğu bölgesindeydim Türkiye'de… Oralara gelip hani sadaka isteyenlerin konuştukları Arapça aslında bizim sınır bölgemizde olan Arapların kendi dili, yani Suriye'nin kendi has dili değildi. 'Biz Suriyelileriz bize destek olun' moduyla yanaşıyorlardı ama bizim sınır bölgesine girip çıkan Roman çevresi olduğunu çok apaçık görüyorduk yani"*. Şamil bey hatta bu Dom nüfusuna bölgede Avane isimlendirilmesi yaptığını da belirtmiştir.

Üçüncü olarak Suriyelilerin sosyal yardımlara ihtiyaç duyması esasında sahip oldukları yoksulluk kültürüyle de irtibatlı olabiliyor. İstanbul'a göç eden Suriyeli göçmen grubun arasında kırsal nüfusun ağırlıklı olması sosyo-ekonomik düzeyde de kendisini göstermektedir. *"Yani genel olarak İstanbul'da yaşayan Suriyeli profiline baktığımız zaman, zaten hani Suriye'de de işte düşük sosyo-ekonomik düzeyde olan, yani kendi ülkesinde de zaten hani çoğu kez mağdur durumda bulunan bir kesimle karşılaşıyoruz"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Benzer değerlendirme diğer saha çalışanları tarafından da dile getirilmektedir: *"Daha çok kırsal kesimlerden gelmiş aileler. İşte Şamlı 5 taneyse Halepli 95 tane, yani işte %95'e %5 gibi oran var. Halep'in de merkez değil daha çok böyle kırsal kesimlerinden gelmişler yani"* (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl).

> "Özellikle sosyal inceleme yaptığım zaman şeyi çok merak ediyorum, Suriye'de ne işle meşgul olduklarını, yani yoksulluk buraya geldiklerinde karşılaştıkları bir şey mi yoksa oradan buraya getirdikleri bir şey mi, bu konu hep çok ilgimi çeker ve anlamak için de hep sorarım. Benim anladığım şu yoksulluk onların oradan getirdiği, oradan buraya getirdiği bir şey… Aileler de kendilerini eğitemedikten ve Türklerle yeterince iletişime girmedikten sonra içlerinde bulunduğu durumu normal sanıyorlar. Haliyle geliştirmek için bir çaba da göstermiyorlar" (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl).

Yoksulluk kültürünü beraberinde taşıyan grubun yoğunluk oluşturmasında sosyo-ekonomik düzeyi nispeten daha yüksek olan eğitimli grubun Avrupa'ya gitmesinin etkili olduğu anlaşılmaktadır: *"İşte isteyen Avrupa'ya bir şekilde geçti gitti, hani burada kalanlar daha çok böyle burada sıkışmış grup gibi oldu. Ve işte genel olarak kendi ülkesindeki dezavantajlarını burada da hani kat be kat fazlasıyla yaşamaya devam eden bir grup"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Yani çoğunlukta olan grubun zaten kendi ülkesinde de dezavantajlı olup, buraya geldikten sonra dezavantajlı katsayısı artan bir grup olduğu aktarılmaktadır.

Suriyelilerin sosyal yardımlardan kopabilmesini ve refah düzeyini daha yukarı çıkarmasını engelleyen faktörün ise Suriyelilerin içinde bulundukları durumun çoğu zaman istismar edilmesi olduğu keşfedilmiştir. *"En cüzi yerde kalmak isteseler bile aylık bir kira bedeli, işte yanında elektrik, su, doğalgaz ya da yakacak masrafı, çocuklar varsa çocukların beslenmeyle ilgili ihtiyaçları, kendi ihtiyaçları derken zaten şu anki belirlenen asgari ücret standardında para kazanmazlarsa doğal olarak muhtaç statüsüne girerler"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Kira ücreti noktasında Suriyelilerin içinde bulundukları hukuki belirsizlik durumundan faydalanmak isteyen ev sahiplerine de saha çalışanları dikkat çekmektedir: *"Ve oturdukları evleri ziyaret ettiğimizde, çok böyle bizim oturmayı düşünmediğimiz, rutubetten içine dahi girmek istemeyeceğimiz evlerde bu insanlar normal ev kirası verecek miktarda bir kiraya oturduklarına şahit olduk. Yani Türkiye'de de bu işi gerçekten kullananlar, fırsata çevirenler oldu mu, oldu"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl).

> "Mesela işte bir eve gittik. Ya ev demeye şahit lazım da şahit getirmekle olmaz orası. Adam daha önce haşa huzurdan, ahır olarak kullanıyor. İşte 2 tane ineği var vesaire şu kadar derme çatma bir şeysi var. Oradan işte altını temizlemiş etmiş, 2 kişiye vermiş… Girdik evin içerisine, evde bir şey yok, her neyse bir şeyler getirdi götürdü. Sonra gittik ya işte niye burada bir lamba var hani, şurada da avize var oraya da takalım. Ya diyor ki ev sahibi elektriği de kendi evinden veriyor, sayaç takmış oradan okuyacak falan filan, ev sahibi işte ikincisi takınca şey atıyor bize elektrik vermiyor." (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl).

Diğer taraftan Suriyelilerin doğrudan emeklerinin de istismar edildiği ve bu sebeple sosyal yardımlara olan bağımlılığın sürdüğü öğrenilmiştir. *"Bir yere gidip çalışıyorsanız, eğer Suriyeli iseniz gıkınızı çıkarmayacaksınız. Yani 5 kuruşa anlaşmışsınız, size günün sonunda 3*

kuruş verdiyse sesinizi edemezsiniz, hakkınızı savunamazsınız yani. Hakkını savunursan, orada bir gürültü çıkarsan, ooo işte Suriyeliler ülkeyi bilmem ne hale getirdi falan filan" (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Çalışma yerlerinde maruz kaldıkları hak ihlallerini gidermeleri için saha çalışanlarından destek talep ettikleri görülmektedir: *"Biz burada birçok vakayla karşılaştık. Yeri geldi Suriyeliler geldi bize, ya çalıştığımız iş yerinde bize maaşımızı vermiyorlar dediler. Biz gittik çalıştığı iş yeriyle görüştük ve hak ettiği paranın kendisine verilmesine vesile olduk"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Büyük oranda kayıtsız çalışan Suriyelilerin çoğu zaman da bu kayıtsız çalışmaya boyun eğdikleri ifade edilmiştir: *"Burada bir beklentilerinin olmadığını gözlemledik mesela. Sadece yaşayabilelim, o günü kurtaralım, yeterli yiyeceği kazanalım ve kalacak bir yerimiz olsun yeterli bakış açısı olmaya başlamıştı"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Kayıtsız çalışma durumuysa yalnızca şimdiye dair bir istismar içermemekte ileri dönük de mağduriyetler barındırmaktadır. *"İş yerlerinden alacakları haklarını alamama sıkıntısı, aslında geleceğe dair hayallerinin nakış kalması sıkıntısıdır. Yani hak talep etme pozisyonuna erememeleri, sigorta ve emeklilik ciddi sıkıntı olarak yazılabilir"* (Talip bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Kendilerine verilen düşük ücretler nedeniyle geçim sıkıntısı yaşadıkları görülmektedir: *"Oradaki hayatlarından bahsediyorlar. İşte hani evimin önünde küçük bir bahçe var, ben o bahçe ile uğraşıyorum ve bizim yaşamamız için yetiyor. İşte 7 kişilik, 8 kişilik aileyiz, eşim çalışıyor, çocuklarım okula gidiyor, hayatımda her şey normal diye anlatırken, burada 2 tane çocuğu çalışıyor, eşi çalışıyor, buna rağmen yetmiyor"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Yaşanan geçim sıkıntısı pandemi sonrası yaşanan ekonomik daralma nedeniyle Suriyelileri daha fazla zorlamaktadır: *"Özellikle son 1-2 senedir artan ekonomik sıkıntılar, gıdaların yükselişi, kiraların yükselişi tabi ki nasıl resmi çalışan bir Türk vatandaşını etkiliyorsa onları daha çok etkiliyor. Çünkü onlar zaten kayıtsız çalışırken 3'te 2 maaş ya da 3'te 1 maaşlı bir çalışıyor, şimdi o düşük olan maaşla beraber geçimleri daha da zorlaşacak"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl).

Suriyelilerin yoksullukla baş etme ve geçim sıkıntısını giderme amacıyla bazı stratejilere başvurdukları ifade edilmektedir. Yüksek kira ücretlerini karşılamak için *"böyle akraba gruplarıyla beraber yaşıyorlar ya da böyle birbirlerinin aynı köyünden, işte aynı ilinden gibi böyle birbirlerini bulmaya çalışıyorlar. Sosyo-kültürel özelliklerinde beraber yaşamaya da bir meyilleri var"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). İkinci olarak

eğitimden çocukları ayırarak evdeki çalışan sayısını artırma stratejisi ifade edilmiştir: *"Çocukların eğitimlere katılımı oldukça düşük. Eğitime kaydı olsa bile burada maddi zorluklardan dolayı çocuk çalışmak durumunda kalıyor ve bu yüzden hem okuldan ayrı kalıyor hem çocuk işçilik vakaları artıyor"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Üçüncü olarak evdeki çocuk sayısını artırarak kısa vadede sosyal yardım alma orta vadede ise geçim ekonomisine katkı sağlayacak yeni emek gücü sağlama göze çarpmaktadır: *"Avrupa Birliği'nin Kızılay üzerinden dağıttığı rakam. Ya en azından 3. çocuğumuz olursa bir 125 lira işte. Çünkü 1 çocuk daha olunca anne babayı da katıyorlar. Geçen sene 5 kişilik bir aile 750 lira alıyordu. Şimdi belki 250'ye çıkarttılarsa 1.250. Yani bir miktar evin giderleri için uygun bir rakam. Birazcık da koca çalışabiliyorsa 3.000'e. Bir şekilde hayatını çevirirler, ekstraları olmaz ama hayatlarını çevirebilir"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Son strateji olarak da erken evliliklerle evdeki çalışmayan nüfusu azaltmaya çalışma vurgulanmıştır. Ancak son dönemde bu erken yaşta evliliklerin ciddi anlamda önüne geçildiği ifade edilmektedir: *"Son 1-2 yıldır korku mevcut. Çünkü hani sosyal hizmet merkezi bir destek sağlıyorsa erken evlendirme ya da okuldan ayrılma durumlarında bu SED'i kesiyor zaten. Aileler de bunun farkında. Herhangi biri tarafından şikayet edildiğinde bir soruşturma geçirecek, belki sınır dışı edilme kararı çıkacak gibi bir şeyleri bildikleri için biraz önüne geçildi diyebilirim"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl).

4.2.1.6. Sosyal Uyum

"Aslında iki taraf birbirini tanımıyor ve maalesef artık iki taraf birbirine tanıma fırsatı da vermiyor"
(Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl)

Türkiye'de 10. yılını geride bırakan Suriyeli göçü, ortaya çıkan sosyal sorunlarla sosyal hizmet alanında çok boyutlu ve özgün bir mesele halini almıştır. Bu sosyal sorunlardan birisi de son dönemde gerek devletin gerekse de gönüllü kuruluşların ana gündemi haline gelen sosyal uyumdur: *"İlk 5 yılda daha akut meselelere odaklanan Suriyeliler, artık ikinci dönem olarak gördüğümüz sonraki 5 yılda, farkında olsalar da olmasalar da uyuma, entegrasyona doğru evrilmeye başladılar"* (Ömer bey, saha araştırmacısı, 4 yıl). Her göç dalgasında kademeli olarak sosyal uyum gündeme gelmektedir fakat çapı ve niteliği nedeniyle Suriyeli göçünde sosyal uyum daha meşakkatli ve elzem bir görünüm kazanmıştır. Suriyeli

göçünde sosyal uyum daha meşakkatlidir çünkü *"Yoğun bir göç dalgası olduğu için ve bir anda olduğu için uyum sağlamaları çok kolay değil. Türkiye'nin de daha önce böyle bir tecrübe olmamasından dolayı"* (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Suriyeli göçünde sosyal uyum daha elzemdir, çünkü *"bunun etkilerini uzun vadede göreceğiz belki ama, bir başlangıç yapmasak da kötü etkilerini çok daha yakında göreceğiz gibime geliyor"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Suriyeli göçü sonrası ortaya çıkan sorunlar bağlamında sosyal uyumu kültürel farklılıklar, gettolaşma ve toplumsal kabul alt kodlarına ayırmak meseleyi daha anlaşılır kılacaktır.

Sosyal uyumda ele alınması gereken ilk boyut Suriye toplumu ile Türkiye toplumu arasındaki ortak tarihsel geçmişe rağmen farklı kültürel yaşamdır: *"Şimdi maalesef kültür uyuşmazlığımız var. Biz din kardeşiyiz, aynı coğrafyanın insanlarıyız ama, ciddi manada aramızda kültür farklılıkları var ve bu kültür farklılıkları kendi aramızda bazı problemlere yol açıyor"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Problem çıkmasının öncelikli sebebi ise gündelik yaşamın dayandığı bu kültürel farklılıkları tanımamaktan kaynaklanmaktadır: *"Türklere de bir şeyler anlatılması lazım, çünkü onlar tanımıyorlar. Yani tanımadıkları şeyden aslında insan korkar… Mesela benim burada söylediğim farklılıkları bile bilseler, bu arkadaşımız Suriyeli olduğu için işte onun kültüründe bu böyle deyip, biraz daha farklı düşünecek onun hakkında"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl).

Saha çalışanlarının aktarımında öne çıkan kültürel farklılıklardan ilki Suriyelilerin zaman algısı ve çalışma süreleri olmuştur: *"Onların zaman kavramları çok yok mesela, çok geç kalabiliyorlar bir şeye. Yani mesela biz genelde bir etkinlik yapacaksak yarım saat öncesinden söylüyoruz ki o saatte gelsinler"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Benzer şekilde zaman algısında geç saat sınırlaması da bulunmuyor: *"Mesela kurumsal telefonlarımıza herhangi bir talep için gece 12'de mesaj atabiliyorlar. Bizde mesela gece vakti bu ayıp, hani uyunur çünkü. Ama mesela saatin o saatte olması onun kültüründe yanlış bir şey olmadığı için bu şekilde davranmasının yanlış olduğunun da farkında değil açıkçası"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Suriyeli kültüründeki zaman algısı onların çalışma kültürünü de biçimlendirmektedir: *"Bizde mesai saati 8'ken onlarda yaklaşık yarısı olabiliyor. Yani halihazırda mesela şu an tarlalarda bulunan otları sökmeye gidenler var. Kaç saat çalıştığını sorduğumuzda, saat 2'ye kadar diyor. Yani 6'da da başlasa 9'da da*

başlasa saat 2-3 gibi bırakıyor" (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl). Örneğin zaman algısının biçimlendirdiği bu çalışma kültürü bilinmediğinde bu sosyal uyum sorununa dönüşüyor: *"Mesai kavramları biraz daha esnek olduğu için 5-6 saat falan çalışıyorlar, işte ikindi gibi en geç dağılıyorlar. Yönlendiriyoruz, mesai saatleri uzun diye adam işi bırakıyor, gidiyor… Bu da toplumda olumsuz şekilde yorumlara sebep olabiliyor. Yani Suriyeliler az çalışıyor, Suriyeliler çalışmaktan kaçıyor vesaire. Ama toplumu o şekilde, yani o şekilde yetişmiş"* (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Bununla ilgili bazı dramatik sahneler dahi aktarılmıştır: *"Türk insanı da farklı kültürle karşılaştı. Yani ben Fatih'te yüksek bir yere çıkıp, arkadaşlar geceleri uyuyun, erken uyuyun sabaha kadar konuşmayın, yüksek sesle konuşmayın, demek zorunda kaldım"* (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl). Bununla birlikte Suriye toplumunun çalışma kültüründe cinsiyet ayrımına da özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Suriyeli bir kadın olarak Sara hanım bu ayrımı ve nedenini şu şekilde açıklamaktadır:

> "Suriye'deyken bu kadar uzun soluklu çalışmıyorduk, gün içerisinde 8-9 saat çalışmıyorduk. Yani 3 saat, 4 saat, maksimum 4 saat. Ondan sonra evimize gidiyorduk, hem çocuklarımızla hem eşimizle hem aile ve akrabamızla birlikte sosyalleşiyorduk, daha hoş vakitler geçiriyorduk. Şu an burada ağır çalışma koşullarından dolayı günde 8 saat, 9 saat çalışıyoruz. Bu sebeple ne evimize ne eşimize ne çocuklarımıza gerekli vakti ayıramıyoruz. Hatta çocuklarımıza dini anlamda gerekli eğitimi veremiyoruz… Erkekler ise her zaman çalışabilir, geç dönebilir eve. Aslında onlar da 10-12 saat çalışıyor eğer mezun değillerse. Ama mezun olanlar da Suriye'de kısa çalışıyordu… Ben İstanbul'da da oturmuştum. Saat 6'ya geliyor, ev ile iş yakınsa o şekilde devam ediyor. Öyle olunca da kendi kendisini ihmal ediyor, çünkü her zaman çalışıyor, burada kadın için hayat demek iş demek gerçekten" (Sara hanım, saha çalışanı, 10 yıl)

Suriyelilerin ikinci olarak dikkat çekilen kültürel farklılık unsuru aile yapısıdır. Türkiye'deki yaygın aile yapısıyla Suriye'deki yaygın aile yapısı arasında ciddi farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu noktada aile danışmanlığı alt bölümünde ele alındığı gibi göç psikolojisinin etkisi bir yana kültürel olarak Suriyeli ailelerde fazla sayıda çocuk sahibi olma arzusu yüksek görünüyor: *"Çocuk doğduktan sonra nasıl olsa bakan birisi olur, büyütülür gibi düşünüyorlar. Çünkü Suriye'de daha kalabalık aileleri vardı, daha geniş evleri vardı, çocuk sülalede birinin elinde büyüyordu. Burada mesela bunu da sağlayamıyorlar… Bunun aslında farkındalar ama, yine de o vazgeçmedikleri bir şey"* (Zeynep hanım, proje

koordinatörü, 4 yıl). Bu durumun daha çok İstanbul'a göç eden göçmen grubun özelliği olduğu hatta zaman zaman bu özelliğin küçük yaşlarda dahi göründüğü ifade edilmektedir: *"Bu yine bizim buraya göçen kısımla alakalı. Buraya göçen kısım dediğim gibi hani, bilgi düzeyi düşük ve kültüründe buna alışkın olduğu için burada bunu devam ettirmeye çalışıyor. İşte biz mesela küçük yaşta gelen gebelikse üzülüyoruz içten içe, ama onlar için bu normal bir şey ve seviniyor gebe olduğu için"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Çocuk yapmaya devam etme durumunun bir yandan kültür diğer yandan inanç temeli olduğu da anlaşılmaktadır: *"Biz de çalıştığımız kurumlarda, işte benim staj yaptığım sosyal hizmet merkezlerinde, bunları çokça aktarıyorduk. Neden, nasıl olmalı, nasıl önlemler alınmalı gibi. Biraz kültürel bir yapı olduğu için böyle şey cevaplar alıyorduk. Hani Allah vergisi, geliyorsa kısmeti vardır şeklinde"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Benzer bir aktarımı sağlık alanında saha çalışanı olan ve çok sayıda bu tür vakalarla karşılaşan Zeynep hanım da yapmaktadır (proje koordinatörü, 4 yıl): *"Yani mesela biz çoğu zaman şey endişesi taşıyoruz, annenin mesela riskli bir gebelikse hastaneye nasıl kabul edilecek, nerede doğum yapacak ya da hani 'biz destek olmasak bu doğum ödenemeyecek, sen hiç düşünmedin mi' gibi şeylere girdiğimiz zaman çok rahat bir tavırda oluyorlar ve 'Allah bir kapı açardı zaten' diyorlar"*. Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin aile yapısında var olan ve savaş nedeniyle sayıları gittikçe artan bir de çok evlilik durumu söz konusudur: *"Bu Suriyeli için çok normal bir şey, bizim Türk toplumu için asla kabul edilebilir bir şey değil. Yani dinen siz bana sorarsanız ikinci evlilik hakkında onun için farklı şeyler söyleyebilirim, ama biz şimdi Türk toplumuyla Suriyeli toplumunu karşılaştırıyoruz. Suriyeli toplumunda savaş sonrasında ikinci evlilik çok ciddi manada yaygın"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Bu kültürel farklılığın saha çalışanları ile Suriyeli kadınlar arasında bazı trajikomik görünümleri de olabilmektedir:

> "Gerçekten bazı noktalarda bize üzülüyorlar mesela. İşte hani her gün işe geliyorsunuz, çalışıyorsunuz yoruluyorsunuz, kendinize vakit ayıramıyorsunuz şeklinde. Mesela bize bakıldığı zaman geliyoruz, iş yapıyoruz bir şey filan. Onun için bu çok şey, yani hani kendini yıpratıyorsun şeklinde düşünüyor… İşte 20'li yaşlarda birisi bizim ofise geldiğinde, bizim stajyerlere ya da çalışanlara bakıyor. Mesela biz ona hani kaçıncı hamileliği ya da hani bu yaşta bu kadar çocuk sahibi diye üzülürken, o da hani siz evli değil misiniz ya da çocuğunuz yok mu diye bize üzülüyor [gülümsüyor]. Çünkü bizim için normal gelen şeyler ona anormal geliyor, ona anormal gelen de bize normal geliyor" (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl)

Suriyelilerin Türkiye'de kültürel farklılık olarak öne çıkan üçüncü özgün unsuru gündelik alışkanlıklarıdır. Bu noktada neden böyle davranıyorlar şeklinde rasyonel bir gerekçe aramak zaman zaman kültür okuyucusunu yanıltmaktadır, çünkü davranışlarının sebebi alışkanlıklarıdır. Örneğin nargile içmeleri yerel halk nezdinde bir keyif göstergesi olarak yorumlanarak ayıplanmaktadır: *"Yaşadığımız bölgede sürekli Suriyelilerle haşır neşirim. Arapça anadilim şeklinde bir ilk öğrendiğim dil, bu nispetle onlarla çok fazla haşır neşirim. Savaş öncesinde de onları tanıyordum. Türk toplumuyla değişik yanları giyim, düşünce yapıları, yeme içme alışkanlıkları. Farz-ı misal isterse savaş olsun, içerideki bir Suriyeli akşam mutlaka o nargilesini yakacak. Bu tarz maalesef alışkanlıkları var"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Nargile içilmesi yalnızca İstanbul'da veya sahil şehirlerinde değil Suriye'deki çadır bölgelerinde dahi görünen bir manzaradır: *"Mesela bir çadıra gittiğimde, çadırda yaşayan adamın evet hijyen eşyalarına, gıdaya, giyime ihtiyacı var ve bunun sürekliliği gerekiyor. Ama bu adam bir şekilde kültüründen kopmamış ve nargilesini içebiliyordu. Yani bu manzarayla karşılaşmıştık"* (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl). Esasında nargilenin yorumlanma biçimi Türkiye'deki benzer temelden yapılan okumadan kaynaklanmaktadır: *"Burada eleştirilen nokta ne, gelip burada nargile içiyorlar. Aslında bu Türkiye'de olan bir şeydi zaten, ya biz sadece onların içtiği yerde içmiyorduk. Yani bizimkiler kapalı yerde içerken onlar daha açık yerleri tercih ediyorlar, yani kültürel bir şey. Onlar daha rahat yaşamayı seviyorlar"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Rahat yaşama alışkanlığı Türkiye'de kültürel çatışma örneklerinin göründüğü bir düğüm olarak dikkat çekmektedir: *"Suriyeli çok rahat biçimde evinin önünde işte iç çamaşırlarıyla oturup nargilesini, kahvesini içebiliyor veya işte gecenin saat 3'ünde yanındaki arkadaşıyla çok yüksek bir sesle konuşup şakalaşabiliyor. İşte bizim Türk toplumu bunu kaldıramıyor ve bunlar ciddi manada çatışmaya sebep olacak şeyler oluyor"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Diğer taraftan Suriyelilerin iş çıkışlarında ailecek parka gitme ve aileyle birlikte vakit geçirme alışkanlıkları da hatalı okunan kültürel bir örnektir: *"Mesela gündüz çalışıyorlarsa gece iş çıkışı vakitte dolaşmaya çıkıyorlar, parka çıkıyorlar, ailece bir yere gidiyorlar. Aileyle vakit geçirmek mesela onların kültürünün bir parçası. Bizde mesela işten geldiğinde zaten bir şey yapmaya halin kalmaz, evde otururbut. Hani bu konuda farkındalığımız olmazsa bize ne gibi geliyor, hep haberlerde gördüğümüz işte Suriyeliler parklarda gecelere kadar oturuyor gibi oluyor"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Başka bir hatalı kültürel okuma da kendi

tabelalarıyla lokanta açmaları ve yerel halktan ayrı yaşamaları, fakat bunun da yine benzer bir gündelik alışkanlık farklılığına dayandığı görülmektedir: *"Suriyelilerin açmış olduğu bir kafeye, restorana ya da bir giyim yerine uğradığınız zaman gerçekten aradaki farkı görebiliyorsunuz. Yeme alışkanlıkları bizimkinden çok daha farklı, damak tadı çok farklı hocam, yani baharat çeşitleri çok kullanılıyor. Biz başta buna alışmakta biraz zorlandık, sonra bize de normal gelmeye başladı"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Bu minvalde alışkanlık farklılıklarını bir kültürel tehdit olarak okumak da bir zenginlik olarak okumak da mümkündür. Eğer eylemler kültürel bağlamlarından ayrı okunursa kişinin zaman zaman anlaşılma sorunları yaşaması kaçınılmaz olacaktır:

> "…Mırra dediğimiz içecekleri var. Biz sürekli Suriye'ye gittiğimiz zaman, aynı bardaktan 15-20 kişiye mırra ikram ediyorlar. Tek bir tane adam, elinde bir tane bardak dolduruyor tek tek geziyor ve o bardağı sallamadığınız sürece size tekrar dolduruyor. Şimdi ilk giden arkadaşlarla birlikte oralara uğradığımız zaman, tabi o bardak sallama alışkanlıkları yok, teşekkür ediyorlar karşıdaki taraf da hakkaten Türkçe bilmediği için sürekli doldurmaya çalışıyor. Arkadaşlar ya yeter diyor, karşı taraf beğendiğini düşünerek sürekli dolduruyor" [gülümsüyor] (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl).

Kültürel farklılık olarak Türkiye toplumuyla karşılaştırma yapmanın yanında bir başka kültürel temel olarak bilinmesi gereken nokta şudur ki Suriyelilerin de kendi aralarında kültürel farklılıkları bulunmaktadır. Bu sebeple sosyal uyum sorununda ele alınması gereken bir başka bileşen unsur Suriye toplumunda var olan heterojen kültür olmaktadır: *"Büyük illerdeki Suriyeli profili, Suriye'nin içerisindeki Suriyeli profili ve sınır illerindeki Suriyeli profili çok değişken. Demografik yapısıyla, inançlarıyla, kültürel kodlarıyla çok değişiyor. Sınır illerindeki Suriyeli profili genelde alt gelir grubunda yer alanlar, İstanbul'da ise biraz daha Suriye'deyken de konformist bir hayatı olanlar boy gösteriyor"* (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Nitekim ağırlıklı olarak kırsal bölgeden tarım nüfusunun geldiği belirtilse de kendi içlerinde sosyo-ekonomik düzeyi yüksek grupların da bulunduğu aktarılmıştır: *"Mülteci deyince genelde ağırlıklı olarak işte yürüyerek gelen, otobüslerde doldurulup gelen ya da batık bir bota 100 kişinin sığdırılıp geldiği anlaşılıyor. Ama aynı zamanda işte sermayesi ile gelen, akademik bir başarısı olup buraya uçakla gelen, işte doktor olup aynı hayatına burada devam eden de gözlemledim"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Hatta o kadar ki Suriyeli halkı arasında göçle birlikte taşınan bir tabakalaşma dahi söz

konusudur: *"Mesela Şamlı bir aileyle Halepli bir aileyi aynı gruba soktuğunuzda çok böyle anlaşmaları mümkün olmayabiliyor. Çünkü mesela Şamlı, Halepliyi biraz daha aşağıda görebiliyor kendince ya da Halepli, Şamlıyı bilgili gördüğü için onun konuşmasına izin veriyor… Hatta Halepliler üniversiteye gidemez gibi bir düşünce var kafalarında. Çünkü Suriye'de Halepliler daha çok hayvancılık ve tarımla uğraşan bir kesimmiş"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl).

Suriye toplumunun zaman algısı, aile yapısı, gündelik alışkanlıklar ve heterojen kültür bağlamında kültürel farklılıkları bilinmediği ve kültürel bağlamında eylemler okunmadığında, kamuoyu algısı alt bölümünde ele alındığı üzere bir etiketleme ve ayrımcılığa yol açabilmekte ve bu da sosyal uyumu bir sorun haline getirmektedir. Sosyal uyumun bir sosyal sorun olmaktan çıkmasını sağlamak için ise saha çalışanları aşılması gereken iki noktanın üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Birinci nokta sosyal uyumun Suriyeli muhataplarına yönelik olarak gettolaşma yani içe kapanmadır. *"Suriyelilerde genelde şöyle bir durum var, gettolaşmaya başladılar. Suriyeliler bir mahallede oturmaya başlıyor şu an, kendi dükkanlarından alışveriş yapıyorlar. Zincir marketlerde alışveriş yaparlar ama yerel marketlerle çok alışveriş yapmıyorlar, kendi tanıdıklarından alışveriş yapıyorlar"* (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Aktarıldığı gibi gettolaşma yalnızca ikametle sınırlı kalmıyor: *"Belli başlı bölgelerde sırf onların olduğu lokantalar bölgesi oluşabiliyor. Giyimde onların giyimlerinin olduğu bölgeler açılıyor. Burada kim çalışacak tabi ki onlardan birisi çalışacak"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Bu durumun İstanbul'da şehrin taşıdığı nitelikler nedeniyle daha olası olduğu aktarılmaktadır: *"Belli bölgelerde daha içine kapanık bir Suriyeli nüfusundan söz edebiliyoruz. Evet bunu ifade etmek mümkün, İstanbul'da gettolaşma riski daha fazla… Çünkü İstanbul gibi bir metropolde, korku, hayatta kalabilme endişesi daha yüksek oluyor. Bu endişe nedeniyle, birbirine temas eden gruplar, daha çok birbirine kenetlenebiliyorlar"* (Ömer bey, saha araştırmacısı, 4 yıl).

İstanbul'da ortaya çıkan gettolaşma, Suriyeli göçmenlerin sınıfsal konumuna göre bölgelere ayrılmaktadır. Üst sınıfın yoğunlaştığı bölge için Başakşehir öne çıkarılmaktadır: *"Başakşehir, şu pencereden baktığınızda gördüğünüz bölge, bütün Arapların ikamet ettiği bir bölge ve pahalı bir bölge. Suriyelilerin de zenginleri bu bölgede yaşıyor… Ama 5 kilometre öteye çıktığınızda işte Kayaşehir, Altınşehir, Şahintepe gibi bölgelere gittiğinizde maddi*

durumları ve kültür seviyeleri biraz daha düşük olan Suriyelilerin en yoğun yaşadığı bölgeye geliyorsun" (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Üst sınıfın Başakşehir'de yoğunlaştığı bir başka gözlem şu şekilde aktarılmaktadır: *"Üst kesim, daha böyle zengin ve sermayesi olan insanlar Başakşehir'de. Hatta ben bir keresinde Başakşehir Futbol Kulübü'nün maçına gittiğimde, orada Suriyeli insanların Passolig kartı alıp işte maça girdiğini ve orada Arapça konuşup birbirlerine yüksek sesle seslendiklerini gördüm mesela"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Diğer taraftan yoğunluğu oluşturan Suriyeli ihtiyaç sahiplerinin ise farklı bir bölge kümelenmesi oluşturdukları ifade edilmiştir: *"İstanbul'da belli alanlarda bir yığılma söz konusu, yani belli ilçelerde özellikle. Hani yaka olarak baktığımız zaman aslında Avrupa yakasında zaten bir yığılma var. Özellikle Esenler, Bağcılar, Arnavutköy, Fatih gibi bölgelerde çok fazla bir yığılma var. Doğal olarak bu hani ihtiyaçların da belli başlı bölgelerde çok daha artışa geçtiğini bize gösteriyor"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Hatta Fatih'in bile bazı yerel muhitlerinde gettoların oluşmaya başladığına dikkat çekilmiştir: *"Fatih'te işte Hırka-i Şerif Caddesi artık Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı, lokantalarının dükkanlarının bakkallarının olduğu bir bölge olarak bulundu… Aynı şekilde dükkanlar da marketler de o cadde üstünde, zaten çalışanların çoğu birbiriyle aile"* (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). İstanbul'da Anadolu yakası için ise yine Sancaktepe ve Ümraniye öne çıkarılmaktadır: *"İstanbul'da özellikle Anadolu Yakasında, Sancaktepe, Sultanbeyli, kısmen Pendik tarafında, Ümraniye'de de belli yerlerde olduklarını biliyorum. Sancaktepe özelinde 7.000'in üzerinde fert olduğunu biliyoruz. Sancaktepe'nin özellikle kenar mahallelerinde kira yönünden ucuz olduğu için yerleşimler başladı ve şu anda da oralarda bir akraba çevresi oluştu"* (İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Benzer şekilde ekonomik faktörlerin Ümraniye için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır: *"Mesela Ümraniye'de şu anda görmüş olduğunuz yerlerde, hiç yoksa ben burada 100 tane eve gitmişimdir, şu tepenin yamacına doğru [işaret ediyor]. Çünkü burada çoğunluk var, bir yapı olarak burada gettolaştılar. Niye? Çünkü burası daha varoş bir yer, daha uygun kiralar, her şey daha uygun. O yüzden Ümraniye'nin bu tarafında çok varlar"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Hatta yaşanan bu durum Almanya'ya ilk giden Türk göçüne benzetilmektedir: *"Aslında şu an gözümde canlanan şey, eski Almanya'daki Türkler. Bizim dedelerimiz de Almanya'ya gittiği zaman, yine orada da gettolaşmalar oluşmuş, hakeza aslında şu anda devam ediyor"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl).

Sosyal uyumun bir sosyal sorun olmaktan çıkmasını sağlamak için saha çalışanları tarafından dikkat çekilen ikinci nokta ise Türkiye insanına yönelik olarak toplumsal kabuldür. Bu bağlamda dikkat çekilen birinci husus Türkiye'nin toplumsal kabul kültürü olmuştur: *"Aslında kimsenin hayatına karışmadan kendi hayatını yaşama, bunu Avrupa'da gidip gördüm mesela. Oradaki insanlar kimsenin hayatına karışmadan ama kendi hayatıyla başkasının hayatını da rahatsız etmeden yaşayabiliyorlar. Biz bunu neden anlayışla karşılamıyoruz o farklı bir durum"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen ilk göç dalgası içinde yer alan Suriye kökenli Sara hanım da *"Türk toplumu zaten farklı kültürleri direk benimseyen toplumlardan değil. Benimseme konusunda biraz sıkıntılar var"* diyor ve Avrupa kültürüyle Türk kültürünü şu şekilde karşılaştırıyor:

> "Genelde Avrupa'ya göç etmiş Suriyeliler bu tür sıkıntıları orada çok fazla yaşamıyorlar. Çünkü Avrupa'da yaşayan insanlar kendi düşüncelerini çok fazla dayatmıyorlar. Yani atıyorum benim doğrularım kesin doğrudur diye bir algıları yok. Yani senin söylediğin tez de doğru olabilir, benim fikrim de doğru olabilir. Türkiye'de yaşadığımız sorunlardan biri de bu. Hani bir Türk'ün söylemiş olduğu kesinlikle doğrudur, bunu bir türlü kıramıyoruz yani… Özellikle sadece fikir olarak değil kültür olarak da mesela. Hani siz kısır yapıyorsunuz ya biz de tabule yapıyoruz. Tamam aha kısır doğru. Allah Allah yani [gülümsüyor]. İllaki fark var ama bize yanlış olarak bakıyorlar… Dini olarak mesela bizim hicabımız bizim mesela ibadetimiz. Tabi hepimiz müslümanız ama bazı şeyleri çok kabul etmiyoruz. Mesela benim giyimim [burka] için bazen sıkıntı yaşıyorum. Bazen kadınlara yaklaştığımda falan 'bismillah' diyorlar [gülümsüyor]" (Sara hanım, saha çalışanı, 10 yıl)

Toplumsal kabul noktasında saha çalışanlarının dikkat çektiği ikinci not göç yönetim süreci olmuştur. Bu noktada toplumsal kabulü zorlayan önemli faktör göçün ani olmasıdır: *"İnsanlar bilmiyor, insanlar birbirlerini tanımıyorlar. İnsanlar birbirlerini tanımadan komşu olmak zorunda kaldılar. Aynı yerde oturmak zorunda kaldılar"* (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl). Bu durumun dikkate alınmaması durumunda sonuçlarının ağır olacağına dikkat çekilmektedir: *"İki grup arasında şu an gerginliğin olmadığını düşünen ve hani mültecilere destek sağlayan insanlarda bile bir yorgunluk oluşturacak bu durum. Belki diğer düşünceye geçme olasılıkları artacak. O yüzden bu yönetilemeyen sürecin uzun vadede yönetilmemeye devam etmesi durumunda, gerçekten ciddi manada iki topluluk arasındaki*

gerginlikleri artıracağını düşünüyorum" (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Nitekim bu durumun ayak sesleri de duyulmaya başlamıştır:

> "Mesela bugün Fatih'e gidiyorsunuz, Fatih'in nüfusundan daha fazla Suriyeli halkı var. İnsanlar bundan rahatsızlar, yani ben rahatsız değilim çünkü ben Fatih'te oturmuyorum. Ama Fatih'te oturan halk mülteci düşmanı değil, yardımcı oluyor onlara, ama bir rahatsızlığı var. Diyor ki birbirimizi tanımıyoruz, anlaşamıyoruz diyor yani… Ben Gaziantep'te bir taksiye bindim, adam işte niçin geldiniz dedi, dedim ki Suriye konferansı için geldik. Dedi ki benim yan komşum Suriyeli, bir silahım olsaydı kesin onu vururdum. Dedim ki abi hiç kapısını çaldınız mı. Yok dedi çalmadım. Dedim ki içerde kim oturuyor bilmiyorsunuz, nasıl biri iyi midir kötü müdür bilmiyorsunuz, nasıl vurmak istiyorsunuz. Diyorum ya birbirlerini tanımıyorlar" (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl)

4.2.2. Gönüllü Kuruluşların Çalışmaları

"Ben Maraşlıyım misal, Halep'in şubesiymiş Maraş zamanında.
Yani biz yüzyıllarca beraber yaşamışız bu insanlarla"
(İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl)

Tablo 4.14: MAXQDA Programına Göre 2. Tema Kod Dağılımı

KOD SİSTEMİ	FREKANS
Gönüllü Kuruşların Çalışmaları	150
suriye sahası çalışmaları	42
istanbul sahası çalışmaları	37
gönüllü kuruluşların rolü ve işlevi	36
gönüllü kuruluşlara bakış	24
suriyelilere bakış	11

Gönüllü kuruluşların Suriye ile ilgili çalışma motivasyonlarını dayandırdıkları faktörler arasında Suriye bölgesiyle kurulan tarihsel irtibat dikkat çekmektedir: *"100 sene öncesinde Suriye diye bir yer yoktu, Suriye Türkiye'ydi, yani Osmanlı'ydı baktığın zaman. Dünya ötekileştirdi diye biz ötekileştirecek değiliz"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Uluslaşma sürecinde yaşanan ayrışmanın kültürel olarak geçerli olmadığı düşünülmektedir: *"Bizim aramızdaki sınırları biz kurgulanmış sınırlar olarak kabul ediyoruz… Merkez siyaseti olarak belki uygun olmayabilir ama ben Suriye toplumunun ve*

Türkiye toplumunun arasında çok bir fark olduğunu düşünmüyorum. Tarihsel bir bağımız var, o bağ güçlü de bir bağ" (Talip bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Bu tarihsel bağı kuran unsurun ise Osmanlı olduğu vurgulanmıştır: *"Osmanlı dediğiniz zaman siz Suriye'yle, İran'la, Irak'la, Mısır'la, Cezayir'le, Libya'yla, Tunus'la, Bosna'yla, Yunanistan'la, Bulgaristan'la, Makedonya'yla hepsiyle ilişki kurmuşsunuz demektir. Bu da ne zaman hocam, 100 yıl ya, 100 yıl önce hepsi sizin tebanızdı, vatandaşınızdı. Bu ne anlama geliyor? Benim, sizin akrabalarınızdı onlar"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Osmanlı'nın savaşlarında da Suriyelilerin yer aldığı hatırlatılmıştır: *"Çanakkale'de kim durduruyor? Halepli, İdlibli gençler gelip orada savaşıyorlar. Muş'tan, Diyarbakır'dan, Artvin'den gençler gelip savaşıyorlar. Gidin şehitliğe bakın isimlere. Bir sürü İdlib var orada, bir sürü Halepli var"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Diğer taraftan tarihsel birlikteliğin yaşanan 100 yıllık süreçte büyük ölçüde değiştirildiği ve günümüzdeki kültürel farklılığın da bu değişime dayandığı ifade edilmiştir:

> "İlk bizim aslında Suriyelilerle tarihsel bir geçmişimiz var. Sınırlar çizilmeden önce ortak bir kültürümüz, ortak bir tarihimiz var. Ama Baas rejiminin Baba Hafız'la beraber bir toplum mühendisliği söz konusuydu. Bu kültürel kodlar, tarihsel birliktelik ve o bağlar zayıflatıldı. Kendine yabancılaştırılmış bir toplum söz konusu. Savaşla beraber de iyice bir kimlik erimesi ortaya çıktı, bir dezenformasyon var Suriyelilerde. Bizim onlarla halihazırda sadece inanç birlikteliğimiz var. Onun dışında tarih, kültür, dil birliği vesaire hiç yok. Yani ciddi bir kültürel farklılık yaşıyoruz" (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl)

Gönüllü kuruluşların Suriyelilerle ilgili bu düşünce aktarımları saha çalışmasını yönlendirmiştir. Bu noktada gönüllü kuruluşların çalışmalarını İstanbul ve Suriye sahası şeklinde iki ayrı alt başlık altında ele almak anlamlı olacaktır.

4.2.2.1. İstanbul Saha Çalışmaları

"Ne yapıp edileceği belliydi zaten.
Bir misafir geldiğinde ne yapılırsa o yapıldı"
(Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl)

İstanbul sahası çalışmalarında Suriyeli göçmenlerin ihtiyaç alanlarının gönüllü kuruluşlar arasında bir iş bölümü oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada çalışmaların insani yardım, sağlık, psiko-sosyal destek, sosyal hizmetler, eğitim, hukuk ve sosyal uyum şeklinde

ayrıştığı görülmektedir. Elbette ki bu ihtiyaç alanları dönemsel olarak da ihtiyaç düzeylerine göre daha fazla öne çıkabilmektedir. Bu bağlamda savaşın ilk yıllarında insani yardım çalışmalarının ağırlık kazandığı aktarılmıştır:

Şekil 4.14: Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gönderilecek yardımların toplandığı bir depo

"Göçün ilk dönemlerinde çok ciddi ihtiyaçlar vardı. Özellikle yaşadığımız mahalleye gelen Suriyeliler için konuşacak olursam ev eşyası, beyaz eşya, yatak, yorgan, mutfak eşyası ihtiyacı fazlaydı. Yani bu insanlar kamyona bir nakliye tutup eşyalarıyla beraber gelmediler, çantalarını çocuklarını kucaklarına aldılar onunla beraber geldiler" (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl).

"Bizim de grubun kuruluş amacı şuydu, can suyu olabilmek. Yani ilk gelen kişilerin temel ihtiyacını karşılamak. Bunlar ne? Set üstü ocak, suyun ısınması için şofben, battaniye, yatak, yorgan, ondan sonra çekyat, halı ile girdik. 2-3 yıl sonra işte beyaz eşya boyutuna başladık. İşte 2. el çamaşır makinesi, buzdolabı gibi ihtiyaçlarla devam ettik. Yiyecek zaten her zaman ihtiyacı. Daha sonrasında işte eğitim faaliyetlerine yöneldik. Mesela en son bir eğitim kampanyasında eğitim seti diye bir şey yaptık" (Talip bey, yardım koordinatörü, 10 yıl)

"Kalacak yer konusu çok büyük bir zorluktu, ev sahipleri evlerini vermek istemiyordu. Tabi ki onları da anlayabiliyorum, belki de işte çoğunun kira alamam korkusu vardı. Bir şekilde evler tutulduktan sonra eşya ihtiyaçları. Sağdan soldan, herkes evinden eşya taşımaya başladı. O zaman gerçekten milletimiz elhamdülillah Anadolu insanının merhametini bence birebir yansıtmaya çalışıyordu. Mesela evinin camından ikinci perdeyi söktü, gitti kardeşine taktı" (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl).

İnsani yardım çalışmaları özellikle göçün ilk dönemlerinde önemli rol oynamıştır. Zaman içerisinde değişen ihtiyaçlara göre nispeten azalması anlaşılabilir bir durumdur. Bu bağlamda insani yardım çalışmalarının ağırlığı yerini diğer hizmet alanlarına bırakmıştır. Örneğin sağlık ihtiyaçları ikinci öne çıkan ihtiyaç alanı olmuştur: *"Bizim özellikle Suriyelilere yönelik bir çalışmamız var, bu da savaşta uzuv kaybı yaşayan kişilere protez sağlanması. Bu çalışmanın en azından onların hayatlarına dokunduğunu düşünüyoruz. Çünkü kendilerini çok eksik hissediyorlar. Ayağa kalkabilse elleriyle iş yapabilecek bir konumda veya işte tek elini yaptırsak iş hayatına atabilecek kişiler olabiliyor"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Ruh sağlığı çalışmalarının da yine gönüllü kuruluşlar tarafından önemsendiği görülmektedir: *"Mesela vakfımızın bir yetim annesinin ya da çocuğunun aldığı terapiyi karşılayabileceğiniz bir bağış fonu açıldı. Yani bir çocuğun terapisine, psikolojik tedavi almasına bağış olarak katkı sunabiliyorsunuz. Bu öncesinde yoktu, bu çok güzel bir şey aslında. Bunun gibi çeşitlendirmek gerekiyor yardım kalemini"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Nitekim yardım kalemlerini çeşitlendirme bağlamında, sağlık alanında faaliyet yürüten gönüllü kuruluşların da dönemsel ihtiyaçlara göre yeni faaliyet alanlarına yöneldikleri görülmektedir: *"Faaliyetlerimizin birçoğu sağlık temelli olsa da farklı başlıklara da bu yıl itibariyle girmiş olduk. Mesela işte hukuki destek için eğitimler veriyoruz avukat eşliğinde ya da yine ruh sağlığı yani psikolojik destek veriyor oluyoruz. Sosyal hizmet uzmanı arkadaşlarımız danışanları kabul edip onlarla görüşme yapıyorlar ihtiyaçlarına göre"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Sosyal hizmet faaliyetlerinde öncelikle ihtiyaca ve kaynaklara göre yönlendirme yapıldığı belirtilmektedir: *"Öncelikle yönlendirmelerimizi yapıyoruz. Yani Kızılay'dan destek alıyor musunuz, sağlıkla ilgili sorunları varsa Göçmen Sağlığı Merkezlerine yönlendirme yapıyoruz. Onun dışında 99'lu ikameti varsa deriz ki devlet hastanelerinden muayene istifadesi yapılabiliyor, çünkü bununla ilgili Avrupa'dan fon geliyor Türkiye'ye"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Umut bey, yönlendirilen kurumların yetişemedikleri noktalarda ise kendi kaynakları doğrultusunda sosyal hizmet faaliyetleri yürüttüklerini bunun için de hane incelemelerine çıktıklarını ifade etmiştir:

> "Bize olan başvurular veya bize gelen yönlendirmelerle aile ziyaretleri yapıyoruz, ailelerle görüşüyoruz, aileleri araştırıyoruz. Bu ailelerin bize bildirdiği beyanlar gerçekten doğru mu değil mi? Bazen böyle direkt olarak değilse de bir binanın kapıcısı varsa veya kapı komşusu varsa selamlaşıp işte 'böyle böyle bir durum varmış sizin de haberiniz var

mı' gibi… Az da olsa eğer müsaade ederlerse evin içindeki o durumu daha iyi müşahede edebiliyoruz. Evin içinden ne gibi bir temel eşyalar var, ne eksiklikler var, ne gibi zorluklar yaşıyorlar" (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl)

Şekil 4.15: Babul Hava Lojistik Merkezinde bekleyen insani yardım TIR'ı

Geride bırakılan 10 yıllık süre içerisinde Suriyelilerin ihtiyaç alanlarında yaşadıkları değişim eğitim ve hukuk alanında daha fazla görünür olmuştur. Özellikle kalış süresinin uzamasıyla birlikte Suriyeli çocukların eğitimleri meselesi gönüllü kuruluşların bazı çalışmalarını ve dahi doğrudan bazı gönüllü kuruluşları bu alana yönlendirmiştir: *"Kuruluş olarak bizim işimiz eğitim. Yani ihtiyaç sahibi çocuk için çalışmak, bir ihtiyaç sahibi çocuk varsa biz oradayız. Bizim odak noktamız bu zaten… Eğitim konusunda da destek olurken işte maddi yardım, insani yardım da ulaştırıyoruz ailelere. Şeyi görüyoruz mesela, düzenli yardım verdiğimiz ailelerdeki o kendilerini toparlamayı"* (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl). Hatta gönüllü kuruluşlar tarafından eğitim hususunda okul sosyal hizmetine benzer özgün modellerin de üretildiği görülmektedir: *"Her öğrencinin bir gönüllü ablası ya da abisi oluyor ve onlar okulla beraber desteklemeye çalışıyorlar. Yani okul dersleri olsun ya da işte okulda yaşadığı sıkıntıları anlatması olsun. Bir mentörlük gibi yani. Onlar mesela okulun içerisini de ziyaret edebiliyorlar"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Diğer taraftan Suriyelilerin İstanbul'da maruz kaldıkları bazı hak ihlalleri de insan hakları örgütü olarak çalışan gönüllü kuruluşları bu ihtiyaç alanına yöneltmiştir: *"Bir insan hakları örgütü olarak biz, insan hakları bağlamında bize gelen müracaatların tıkandıkları yer neresiyse o kurumdaki yetkililerle*

görüşüp süreci ilerletmeye çalışıyoruz… Mesela işte tedavisi gereken bir engelliyle ilgili bir fizik tedavi merkezine arayıp 'işte şu derneğin avukatı olarak arıyorum ve yönetmeliğiniz gereği bu kişiye ücretsiz hizmet sağlamak zorundasınız' diyoruz" (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl).

Son olarak gönüllü kuruluşların İstanbul'da son dönemde çalışmalarını sosyal uyum alanına yönelttikleri görülmektedir: *"İlk 5 yılda STK'lar akut meselelere odaklandı, son 5 yılda ise artık STK'larda uzun vadeli uyum çalışmalarına odaklanıyor… Biz artık buradayız diyen nüfusla birlikte STK'ların da uyum temelli projelere odaklandığını görüyoruz"* (Ömer bey, saha araştırmacısı, 4 yıl). Sosyal uyum faaliyetlerinde de gönüllü kuruluşlar kendi alanındaki deneyimden yola çıkmaktadır. Örneğin psiko-sosyal destek alanında çalışan bir gönüllü kuruluşun çalışmalarını sosyal uyum üzerinden planladığı görülmektedir: *"İşte okullara gidip orada hem öğretmenlere hem yöneticilere sosyal uyumu sağlayıcı psiko eğitim veriyoruz. Aynı zamanda işte okul ortamında hem Türkiyeli hem Suriyeli çocuklarla birlikte oyunlar oynayıp uyum çalışmaları yapıyoruz"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Türkiye ve Suriye halkının bir aradalığını öne çıkaran çalışmalar iki muhatabın da sosyal uyuma hazırlanması için özellikle amaçlanmaktadır: *"Hem Suriyeliyi hem Türkiyeli'yi aynı çatı altında toplayıp, gerekli etkinlikler düzenledik. Bir araya geldikleri konserler oldu. Bolu'ya da gezi etkinlikleri oldu. Bunları yapmaya başladık. Halen de hem saha vaka ayağı devam ediyor, hem de bu bahsettiğim sosyal uyum etkinliklerimiz devam ediyor"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Toprak bey bu birliktelik çalışmalarının olumlu etkisini şu şekilde aktarmaktadır: *"Hani tepki gösteriyorlardı öncesinde. İşte 'savaş yok, oradan geldiler başımıza bela oldular' gibi bir bakış açısı vardı. Son dönemde biraz daha hani 'doğrudur, orada da savaş var, hani onların da güzel bir yaşama ihtiyacı var'ı belki biraz görmeye başladı Türkiyeli kişiler de"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl).

4.2.2.2. Suriye Saha Çalışmaları

"Sahada o kadar çok dağınıklık ve iş var ki
hangisini yapsan diğeri kalmaya devam edecek"
(Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl

Şekil 4.16: Suriye sahasının girişindeki gönüllü kuruluşların tabelaları

İstanbul'daki Suriyelilere yönelik çalışmalar yürüten gönüllü kuruluşların ciddi bir kısmı, çalışmalarını Suriye'deki Suriyeliler'e yönlendirmiştir. İstanbul'daki çalışmaları sürdürmekle birlikte yoğunluğun Suriye'ye yöneldiği anlaşılmaktadır: *"Bizim Suriyelilerle ilgili evet burada çalışmamız var, ama çok cüzi bir kısmı. Asıl sorunumuz hiçbir şey üretemeyen, hiçbir şeyin olmadığı sınır ötesindeki kamplar. Çünkü orada iş yok, üretim yok, başka şeyler yok. Doğal olarak kurum daha çok orada çalışmasını yerine getiriyor."* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Bu çalışmaların yönlendirilmesinde İstanbul'daki Suriyelilerin hayati aşamayı geride bırakmalarının etkili olduğu görülmektedir: *"Açıkçası belli bir zamandan sonra şey dedik, devlet bu olaya el attıktan sonra, yani çocuklar en azından devlet okullarına gitmeye başladıktan sonra İstanbul'u birazcık bırakır gibi olduk. Çünkü Suriye sahasında, çadırlarda yaşayan insanların çokluğu göze çarpıyordu"* (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl).

Suriye sahası şeklinde ifade edilen bölge tüm Suriye'yi kapsamamaktadır, özellikle çadırkentlerin bulunduğu 3 parça yapı kastedilmektedir: *"Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı Bölgesi ve İdlib Bölgesi. Şimdi 3 bölge var orada. Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Bölgesi, Türk askerinin ve Türkiye'nin tamamen kontrolünde olan bölge. İdlib, askeri olarak Türkiye orada olmuş olsa da kendi yerel yönetimi var. Yönetime çok fazla Türkiye karışmıyor, sadece askeri güvenlik açısından orada"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Fırat Kalkanı bölgesinde Türkiye'nin sadece siyasi kontrol sahibi olmadığı aynı zamanda kendi yönetim sistemine de bağladığı belirtilmektedir: *"Fırat Kalkanı Bölgesi Türk kontrolü üzerinde. Hatta orada bütün*

devlet organları mevcut, yani hatta espri konusu bazen yapıyoruz BİM bile açılabilir orada her an [gülümsüyor]. PTT'dir, bütün şeyler var yani, zaten paramız da orada geçiyor, Türk parası… O bölgenin valisi aslında Antep'in, Antep'e bağlı vali yardımcısı oranın valisi" (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Fırat Kalkanı Bölgesi ile Zeytin Dalı Bölgesi diye ifade edilen alanlara yerel ifadeyle Azez ve Afrin kullanımı da tercih edilmektedir: *"İdlib bölgesi dediğimiz bölgede geçici bir hükümet var, tek bir yönetim var. Bu yönetimin kendi içerisinde işte Sağlık Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, Adalet Müdürlüğü gibi alt birimleri var ve buradan yönetiliyor. Ama öbür tarafta Azez'in ve Afrin'in kendi mahalli meclisi var"* (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl). Çalışmaların yapıldığı bu 3 bölge, çadırkentlerin ve ihtiyaç sahibi Suriyelilerin yoğun da olduğu bölgeler olarak öne çıkmaktadır: *"Suriyeliler ağırlıkla İdlib, Azez, Afrin ekseninde sıkışmış. Tabi yoğun bir nüfustan bahsediyoruz bu bölgeler için. Savaş öncesi bu bölgeler, Suriye'nin en düşük nüfuslu şehirleriydi. Hatta İdlib, Suriye'nin en küçük şehriydi o zamanlar. Şu anki en kalabalık şehri, yaklaşık 4,5-5 milyon insan İdlib'de yaşıyor"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl).

Şekil 4.17: AID Uluslararası Doktorlar Derneği ile İHH'nın inşa ettiği sağlık merkezi

Türkiye'nin siyasi kontrolü altında olan söz konusu bölgelerin Türkiye yönetimi tarafından inşa edilmeye başlandığı ve bu konudaki rolün ise gönüllü kuruluşlara verildiği anlaşılmaktadır: *"Şimdi Suriye'de imar çalışmaları var. Tüm vakıflar, Kızılay'ından İHH'sına,*

Fetih Derneği'nden bilmem neyine kadar tüm vakıflar orada imarla ilgili çalışmalar yapıyor şu anda. Okul yapıyoruz, sağlık ocağı yapıyoruz, ev yapıyoruz" (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Suriye'de evleri yıkılan aileler için kurulan geçici çadırkent yerine yeni bir model olarak briket ev projesine geçilmiştir. Proje AFAD'ın öncülüğünde birden fazla gönüllü kuruluşun katkısıyla gerçekleştirilmiş ve olumsuz hava koşulları karşısında temel bir ihtiyaç olarak barınma imkanı sağlanmıştır: *"Suriye'de ilk briket evi başlatan ekibiz açıkçası… İlk yaptığımız briket evlerde üst tarafları çadırdı, ama şimdi elhamdülillah hepsi betonarme. Çünkü bütçe ona yetiyordu. Hem hızlı hareket etmen lazım, o sıra ne yapabilirsin bunu yapabilirsin hemen yapalım, insanların barınabileceği yerler olsun istedik"* (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Şamil bey hem bağışlardan gelen kaynağın hem de Suriyeli ailelerin ihtiyaçlarını gözeterek bu evleri ancak 48 m² yapabildiklerini ifade etmiştir: *"Bize çok küçük geliyor ama onun da küçüğünü yapmak zorunda kalanlar oluyor. Çünkü 48 m² şu an 1.000 dolar gibi bir şey ve bağışçı 1.000 doları veremiyor maalesef… Ama orada herkesin rahat, bahçesinin olabileceği, çocukların oynayabileceği bir alanla birlikte 48 m² bir dönüme sığdırmaya çalışıyoruz"* (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl).

Şekil 4.18: Babıska'da inşa edilen briket ev projesinin sokak arası görünümü

Suriye sahasında barınmanın dışında insani yardım çalışmaları savaşın çıktığı dönemden beri sürdürülmektedir. Bu kapsamda ihtiyaç sahiplerinin doğrudan kendi ihtiyacına göre malzeme seçmesine imkan tanıyan kart sistemi dahi kullanılmaktadır: *"Şu an Suriye'de 100 dolara aylık olarak çok rahat geçinebilirsin. Ailedeki kişi sayısına göre 100-150 dolar neyse kart verilir. O karta binaen de bizim giysi mağazalarımız vardır, giderler kartı gösterirler 3 çocuğunu giydirirler oradan. Ekstra alamazlar, alırlarsa kartlarındaki limitten harcarlar"* (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Bunun yanında Suriyelilerin gündelik

yaşamlarını sürdürürken ihtiyaç duyacakları ince düşünülmüş hizmetler de göze çarpmaktadır: *"Mesela kadınlara tarak hediye ediyordum, kolilerden gönderdiğimiz hediye paketleriyle. Biliyor musunuz yıllardır tırnak makası dağıtıyorum. Herkes şaşırıyor hiç aklıma gelmemişti diyor. Başka, el kremi. Benim ihtiyacım varsa bu el kremine başka bir kadının da ihtiyacı vardır. Mülteci diye o insanlığından eksilmiyor ki değil mi"* (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl). Tülin hanımın kendi gündelik hayatını Suriyelilerin ihtiyaçlarını düşünerek sürdürdüğünü şu aktarımı çarpıcı şekilde yansıtmaktadır:

> "İnsan olarak bizim neye ihtiyacımız varsa onların da öyle. Mesela uyku tulumu projesi yaptık. O da oğlumdan aklıma geldi. Oğlum sabaha kadar üstünü açıyor, dedim ki ben bu çocuğa ne yapayım ne yapayım, uyku tulumu alayım. Sonra dedim ki madem uyku tulumu çocuğum için çok mantıklı, Suriyeli çocuklar için de uyku tulumu yaptıralım. Uyku tulumu. Herkes beni arıyor. Hocam uyku tulumunu nerede yaptırdın? İnanın bakın büyük STK'lar beni arıyor, uyku tulumunu nerede yaptırdın diye. Halbuki ben anneyim ve bir kadın olarak düşünüyorum. Onların eksiği bu. Abiler düşünemiyorlar bunu. Bir kadın gibi düşünmek" (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl).

Suriye sahasında yetim çalışmalarının önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Bazen sınır illerinde bazen de doğrudan Suriye içerisinde kurulan yetim yaşam merkezleri dikkat çekmektedir. Örneğin *"Reyhanlı Eğitim Köyünde genel anlamda anneleriyle birlikte Suriye uyruklu öğrencilere hitap ediyoruz. Bu anlamda psikososyal destek çalışmaları, okul çalışmaları, eğitim çalışmaları yürütüyoruz. Atölye çalışmalarımız, meslek edindirme kurslarımız, dil kurslarımız var. Kendi benliklerini unutturmadan, asıl mesele burası aslında, kendi kültürlerini unutmadan Türk insanına adapte etmeye çalışıyoruz"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Suriye içerisinde de yetimlerin anneleriyle birlikte kalabilecekleri yaşam merkezleri inşa edilmiştir: "*Yetim yaşam merkezi dememizin en büyük sebebi alanımızın etrafı komple kapalıdır, ya Türkiye diliyle bir site halindedir ve bu sitede oyun parkından tutun, okulundan tutun, sağlık ocağından tutun her şey bir alanın içerisindedir… Anneleriyle birlikte kardeşlerimiz burada yaşıyorlar. İçerisinde neler var, işte aşevi var, camisi var, okulu var. Orada yaşıyorlar"* (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Şamil bey, bu yetim yaşam merkezlerinde annelere çalışma imkanı da verildiğine dikkat çekmektedir: *"Anneleri dışarıda çalıştırmaktansa terzihaneler kuruyoruz. Dikiş makinesi veriyoruz, orada o dikiş makinesiyle elbiseler yapıyorlar ve o elbiseleri kendi çocukları kullanıyor, ama farklı şekilde kullanıyor.*

Gelen bağışçılar o elbiseleri satın alıp giyim mağazamıza hibe ediyor, giyim mağazamızdan da çocuklara gidiyor, parayı da ailelere veriyoruz. O şekilde bir döngü var" (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Görüldüğü üzere Suriyelilere yönelik yapılan çalışmalar yalnızca mikro düzeyde kalmamakta toplum kalkınması bağlamında makro sosyal hizmet faaliyetlerine örnek modeller de kullanılmaktadır. Bunun yanında çocukların halen yaşamaya devam ettikleri savaş travması için yine gönüllü kuruluşların sosyal hizmet literatürü açısından da özgün ve anlamlı çalışmaları dikkat çekmektedir:

> "İnsani yardımı küçümsemek gibi olmasın, tabi ki en temel ihtiyacımız gıda, giyim vesaire. Biz sanatla sosyal hizmeti birleştirip, bir yandan da bizim ihtiyacımız olanı sahaya yansıtmaya çalışıyoruz yıllardır… Yani gıda kolisi götürmek kolay, giyim götürmek kolay, ama biz oraya kuaför götürdük kız çocuklarının saçını yaptırdık. Biz oraya binlerce çiçek götürdük. Amcalar bile dedi ki bize niye çiçek vermiyorsunuz… Bu saç kesimi olayını kız çocuklarının psikolojisini düzeltmek için yaptık. Hatta sahadaki STK'lar dediler ki hocam çocukların saçını kestirdiniz, çocuklar kendini iyi hissetti. Öğretmenleri okul başarısında yükselme var dedi… Çocuklara oyuncak dağıtma çalışmamız aslında yaşadıkları psikolojiden onları biraz olsun kurtarmaktı. Yani çocuklar oyuncakla oynasın, bir yandan da işte çadırda yaşadığını unutsun, bu kötü evde yaşadığını unutsun. Babasının yokluğunu unutsun diye düşündük" (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl)

Suriye sahasında diğer birçok projedeki gibi gönülü kuruluşların başarılı birlikteliklerini temsil eden bir sosyal hizmet merkezi de kurulmuştur: *"Biz bazı şeyleri aşmak için içeride bir sosyal hizmet merkezi açtık, Babıska Sosyal Hizmet Merkezi diye adlandırdığımız bir merkez. Burada hem çocuklara hitap ediyoruz hem de çocukların annelerine hitap ediyoruz"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Babıska Sosyal Hizmeti, Suriye sahasındaki sosyal hizmet çalışmalarının koordine edildiği bir merkez görünümündedir: *"Bu Halep kırsalı için de geçerli, İdlib bölgesi için de geçerli. 3 yıldır bu şekilde onlara hizmet veriyoruz. Hepsi bizim buradaki sosyal hizmet merkezimize bağlı, burada bu şekilde bir ağla yönetiyoruz"* (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Korunmaya ihtiyacı olan çocuk odaklı faaliyet yürüten bu merkezde korunma ihtiyacı için özel bir tanımlama yapıldığı da anlaşılmaktadır: *"Genel anlamda hitap ettiğimiz öncelikli kesim fert ve ebeveyn kaybı yaşamış insanlar. Bunun dışında anne babası hayatta olup bu merkezden yararlanmak isteyen çocuklara da erişim sağlıyoruz. Yani sosyal yetimlere de hizmet veriyoruz. Sosyal yetim,*

herhangi bir fert ve ebeveyn kaybı yaşamamış ama sevgiye muhtaç çocukları kapsayan bir terim" (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Sosyal çalışmacılar Azad ve Cihad bey kurumun işleyişini şu şekilde tanıtmaktadır:

Şekil 4.19: İHH, Yetim Vakfı ve Fetih Derneği'nin inşa ettiği sosyal hizmet merkezi

"Bu sosyal hizmet merkezinde insanları sürekli yardıma bağımlı bir halden çıkarıyoruz, tam tersi meslek edindirme kurslarımız var. Görsel sanatlar ve tekstil tasarım anlamında burada annelerimize 3 aylık eğitimler veriyoruz. Verdiğimiz eğitimler sonucunda bir terzi dikiş makinesi hediye ediyoruz ve böylece kendi geçimini sağlıyor. Etrafındaki çadırlarda yaşayan ailelerin, işte çocukların çorabını, işte kıyafetini falan dikerek kendine bir geçim kaynağı oluşturuyor. Hakeza işte meslek erbabı olanlara bir defalığına mahsus bir dükkan açıyoruz, malzemesini alıyoruz. Tabi böylece oraya sürekli bir fon aktarmıyoruz açıkçası" (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl)

"Türkiye'deki gibi doğrudan bir terapi hizmeti veremiyoruz hem şartlardan hem de yapıdan dolayı. Çünkü terapi hizmeti yapabilmemiz için kişinin bir kere emin olması lazım. Yani örnek veriyorum siz bir noktaya kadar geliyorsunuz, ufak bir bombardıman tekrar çocuğu ya da aileyi o eski travmatik duruma sokabiliyor. İçeride sürekli tetikte olan bir durum olduğu için bir de insanların zaten ilk temel ihtiyaçları sürekli giderilemediği için siz o aşamaya geçemiyorsunuz. Bizim sosyal hizmet merkezimizde manevi danışmanlık, psiko eğitimler, aile danışmanlığı hükmünde grup çalışmaları hizmeti veriyoruz. Genelde öğretmenler üzerinden hareket ediyoruz. 2 tane rehber öğretmenimiz var, bir de görsel sanatlar hocamız var… Yani orada çok detaylı çalışma yapabilmek için

savaşın öncelikle bitmesi lazım. Savaş bittikten sonra biz klinik psikologlarla, psikiyatristlerle tam kadro deyim yerindeyse içeri girebiliriz. Şu an içerisinin can güvenliği nedeniyle mevcut durumundan dolayı, bir de içerideki temel ihtiyaçlar nedeniyle insan atmosferinden dolayı kısmi, lokal çalışma yapıyoruz" (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl).

Şekil 4.20: Babıska Sosyal Hizmet Merkezi'ndeki görsel sanat çalışmalarından örnekler

4.2.2.3. Gönüllü Kuruluşların Rolü ve İşlevi

"Yapılanlar bir kutu gıda götürmek değil, bir bakış açısı. Yani bakın biz paylaşabiliyoruz siz de yapabilirsiniz bunu, niye çatışıyorsunuz zaten herkes yiyebileceği kadarını yiyecek bakış açısı"
(Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl)

İstanbul ve Suriye gibi iki kritik sahada çalışmalar yürüten gönüllü kuruluşların göç yönetim sürecine olan katkıları saha çalışanlarına sorulmuştur. Burada yalnızca kendi çalıştıkları kurum yerine bütünlüklü olarak gönüllü kuruluşları değerlendirmeleri istendiğinde üstelendikleri rol ve yerine getirdikleri işlev üzerine önemli çıkarımlarda bulunmuşlardır. İlk olarak yaşanan sürecin zaman içerisinde gönüllü kuruluşların rolünü büyüttüğü ifade

edilmektedir: *"Savaşın, daha doğrusu oradaki idarenin uzun süre düzelmeyeceği ve artık belli miktar üstüne de mülteci alamayacağımız anlaşılınca bizim hem içeride hem de o bölgede yüklü miktarda bir yardım çalışması yapmamız gerekti. Bu çerçevede devlet kurumları ve işte sivil toplum kuruluşları devreye girdi"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Her gönüllü kuruluşun deneyim sahibi olduğu ve ihtiyaç duyulan alanlarda imkanları ölçüsünde destek olmaya çalıştığı belirtilmiştir: *"10 yıllık süreçte yardım kuruluşlarının karnesi iyidir, ya pekiyi olmasa bile iyidir. İşte insanların hayata tutunması için gerekli desteklerin verildiği bir bütünden bahsediyoruz. Biz can suyu oluyoruz, başkası çocuklarla ilgileniyor, başkası yetimlerle ilgileniyor. Birileri Suriye içerisinde birileri Suriye dışında mücadelesini veriyor"* (Talip bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Özellikle temel ihtiyaçların hala sürdüğü Suriye sahasında bu yardımların hayati önemi olduğuna dikkat çekilmiştir: *"Eğer ki gümrük kapısı kapatılırsa içerideki insanlar 3 aydan fazla geçinemez. İçeriye çoğunlukla Türkiye'den yardım ve ticaret giriyor. Yani bu gümrük kapatıldığı takdirde, yani yardımın ve ticaretin olmadığı yerde kişi elindekini tüketir ve artık açlıkla sefalet başlar"* (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl). Hatta bu yardımların götürülmesiyle yeni göç dalgasının engellendiği ve bunun da kabul gördüğü ifade edilmiştir: *"Açlık ve çatışma oldu mu bizim yanımıza gelecekler. Sınırı geçebilen geçmeye çalışacak. Biz içeriye yardım yaptığımız sürece bu insanlar orada kalmaya devam edecek ki bizden istenen de bu. Okul müdürü diyor ki siz gelin, kurumlar gelsin ki biz burada kalabilelim"* (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl). Bu noktada Suriye sahası çalışmalarında gönüllü kuruluşların yaşam desteği sunma ve yeni göç hareketini engelleme şeklinde iki rolünün bulunduğu görülmektedir.

İstanbul sahasında gönüllü kuruluşların çalışmalarıyla yükü paylaşma, boşlukları doldurma ve kamuyu yönetme rollerini yerine getirdiği anlaşılmaktadır. İlk olarak göç yönetim sürecinde gönüllü kuruluşların ihtiyaç duyulan maddi yükü paylaştığına dikkat çekilmiştir: *"Gönüllü kuruluşlar Suriye meselesinde devletin yükünün yaklaşık %60'ını %70'ini sırtladı diyebiliriz. Çünkü devletin Türkiye'ye yerleşen Suriyeliler üzerinde herhangi bir şeyi olmadı, sadece sağlık alanında onlara bir alan açtı ve dedi ki hastaneleri ücretsiz kullanabilirsiniz. Onun haricinde devlet herhangi bir ödenek hazırlamadı ve öyle bir bütçe de sunmadı"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Gönüllü kuruluşların ilk olarak gönüllüler aracılığıyla bir maddi imkan oluşturduğu ve bunun da reklam edilmediği için

dezenformasyonlara kurban gittiği aktarılmıştır: *"Bu nasıl karşılandı? Bu böyle ırkçıların imkanlarıyla karşılanmadı. Şimdi televizyona çıkıp bilmem, bunca insanın ihtiyaçları nasıl gideriliyor, devlet bunlara çalışıyor falan diyorlar. Hayır devlet çalışmıyor, buradaki vicdanlı insanlar kendi kazançlarından bunlara bilinçli olarak her ay pay ayırıyor"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Gönüllü kuruluşların ikinci olarak bu maddi güce fonlarla eriştiği belirtilmiştir: *"Hani hep söylenir ya 40 milyar dolar harcandı. Aslında bu paranın büyük bir çoğunluğu STK'lar ve yapılan yardımlar… Birçok STK mesela Avrupa Birliği'nden veyahut da başka yerden fon alıp projesini yürütüyor"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Bu maddi güç ile Suriyeli ihtiyaç sahibi göçmenlerin ciddi boyutta ihtiyaçları giderilmiştir: *"Şu anda İstanbul için söylüyorum, işte 2 milyon Suriyeli var ise bunların yaklaşık 1,5 milyonu tamamen muhtaç insanlardı. Bunlara ev, sağlık, geçim, erzak, nakdi aylık temin edildi ve bunların 1 milyonundan fazlasını STK'lar üstlendi"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl).

Gönüllü kuruluşların İstanbul'da yerine getirdiği ikinci rolleri Suriyelilere yönelik yürütülen hizmetlerde ortaya çıkan boşlukları doldurma olmuştur: "*Sorun çözmek için öncelikle bir sorunu tespit etmek gerekiyor. Burada da sivil toplum kuruluşları bu sorunları tespit etmede önemli rol oynuyor. Çünkü çalışanlarının belki yarıdan fazlası Arapça bilenlerden oluşuyor. Bunlar sayesinde birebir o sorunlar alınıyor ve ilgili kurumlara yönlendiriliyor"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Özellikle göçün ilk döneminde tercüman ihtiyacının şiddetli olduğu belirtilmektedir: *"Sürekli bir tercüman arayışı içine girdik, çok zordu o zamanlarda. İçimizde çok az bir Arapça bilene bile biz sarılıyorduk, çünkü koordinasyonu sağlasın diye"* (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl). Bu noktada önemli bir boşluğu dolduran gönüllü kuruluşların günümüzde tercüman hizmetleri yaygınlık kazanmıştır: *"Burada büyük bir dil bariyeri ortaya çıkıyordu. İşte kişi gidip kendini ifade etmek istediğinde, bir talebi olduğunda kamu kuruluşundan bunu halledemiyordu. Burada işte sivil toplum kuruluşları gerek sahada birebir eşlik etmeleri gerekse telefon üzerinden destek vermeleri ile bu dil sorunu biraz da olsa çözülmüş oldu"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Tercüman desteğinin yanında döneme göre ihtiyaç düzeyi artan alanlarda gönüllü kuruluşlar ihtiyaç fazlasını karşılamada önemli bir rol edinmişlerdir: *"Hem sosyal uyum olsun hem de fizyoterapi, duyma cihazı, protez vesaire, bunların hepsi aslında gönüllü kuruluşun sahada yer almasıyla oluyor"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Sahada gerçekleştirdiği

çalışmalarla da önemli ölçüde boşlukları doldurduğu düşünülmektedir: *"Biz Göç İdaresindeki kuyrukları gördüğümüz zaman veya işte sahadaki gerilimleri gördüğümüz zaman asıl o zaman STK'ların ne kadar önemli olduğunu anlıyoruz. Çünkü aslında minik minik gepleri [gap], boşlukları, siyah noktaları kapattıklarını görüyoruz"* (Ahmet bey, kurum yöneticisi, 4 yıl).

Yaşanan göç sürecinde ihtiyaçların dönemsel olarak değişim göstermesiyle gönüllü kuruluşların rollerinde de bir başkalaşma dikkat çekmektedir. Nitekim göçün ilk döneminde insani yardım desteğiyle büyük bir yük paylaşımı yapan, tercüman desteğiyle önemli bir boşluğu dolduran gönüllü kuruluşlar özellike son dönemde sosyal uyum çalışmalarıyla anlamlı bir kamu yönetimi rolü icra etmektedir. Nitekim kamu bilgilendirmesinde gönüllü kuruluşların çalışmaları hem doğrudan bilgilendirme hem de bilinç kazandırma anlamında kıymet taşımaktadır: *"İşte Suriyeliler sınavsız bir şekilde üniversitelere giriş yapabilirler, tüm Suriyeli aileler işte kurumlardan maddi destek almaktadır gibi bazı yanlış bilinen şeyler var. Sosyal uyum etkinliklerinde veya sosyal medyaki paylaşımlarında bunların hani doğru olmadığını, doğru bilginin aslında ne olduğunu gösterebilen kurumlar var şu anda"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). *"Mesela Mülteciler Derneği Suriyeliler hakkında doğru bilinen yanlışlar diye düzenli olarak bilgiselleri paylaşıyor, muazzam bilgiler var orada"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Bu konuda yeterliliği tartışmalı olmakla birlikte gönüllü kuruluşların bu bilgilendirmeleri yapması farklı bir anlam taşımaktadır: *"Hani kamu kurumları bunları kendileri yapsa, bizim böyle bir şeyimiz yok dese belki çok bir inandırıcılığı olmayacak. Ama başka bir kurum tarafından böyle bir şeyin olmadığını da göstermek biraz daha gerçekçi diye ortaya çıkarıyor"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Bunun yanında sosyal sorunların derinleşmesi ve büyümesini engelleyerek de gönüllü kuruluşlar bir kamu yönetimi rolü gerçekleştirmektedir: *"Bu STK'lar eğer el atmamış olsaydı, bu sorunların çarpı 10'u, çarpı 20'si, çarpı 30'u olurdu. Bunların hepsi bu dernekler, vakıflar sayesinde ev buldu, imkan buldu ve kendi evlerinde oturdular sakin kaldılar. Bir de tersini düşünün, bunlar ne olacaktı? Hepsi sokaklarda olacaktı ve hepsi farklı farklı problemler ortaya çıkaracaktı. Bu konuştuğumuz problemlerden çok daha fazlasını çıkaracaklardı ortaya"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Gönüllü kuruluşların destekleri olmasaydı domino taşı gibi sosyal sorunların artacağı ifade edilmiştir: *"Bizim ailelere verdiğimiz bu destek olmasaydı, muhtemelen işte çocuk okuyorsa okulu bırakacaktı işe girecekti, çocuk*

işçiliği olacaktı zorbalıklarla karşılaşacaktı istismar edilecekti, bu da beraberinde psikolojik problemleri getirecekti… Sahadaki STK'lar olarak sorunların büyümesini önlemek bence en büyük rolümüz" (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl). Kamu yönetimi rolünde son olarak gönüllü kuruluşların çalışmalarıyla toplumsal öfkenin de büyümesini engellediği ifade edilmiştir: *"Bu ırkçılık vesaire olayları da bu sizin görüştüğünüz kardeş kuruluşlarımız sayesinde tırmanmıyor, belli bir seviyede tutuluyor. Herhangi bir mahallede bir sıkıntı gördüğünde, bu kardeşlerimiz o mahalleden onları alıp, başka bir yere yerleştiriyorlar. Sessiz sedasız oluyor bunların hepsi. Şuradan şimdi balkondan çıkıp bakarsanız, burada bir sürü Suriyeli yaşıyor ama sessiz sedasız, kimsenin haberi yok"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Bu bağlamda toplumsal öfkenin toplumsal çatışmaya yönelmesini engellediği ve çalışmalarıyla sosyal uyumu artırmada kritik önemi olduğu aktarılmıştır: *"Kamu kurumlarındaki faaliyetler sosyal yardım, sosyal destek, bilgi, danışmanlık gibi şeyleri kapsarken, sosyal uyum ayağına daha çok gönüllü kuruluşlar bakıyor aslında. Her iki grubu bir araya getirerek birazcık daha işin sosyo-kültürel boyutunu da devraldığı için bu kurumlar, hani bu yük sadece kamu kurumlarının üzerinde olsaydı, şu an olduğundan çok daha kötü bir halde olurdu durum diye düşünüyorum"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl).

Gönüllü kuruluşların bahsi geçen rol ve işlevlerini yerine getirmede geçtiğimiz 10 yıl içerisinde iki olumsuz gelişmenin sekteye uğratıcı etkisi olduğu belirtilmiştir: 15 Temmuz ve IŞİD. Özellikle IŞİD'in ortaya çıkması Suriye sahasında çalışan gönüllü kuruluşların çalışmalarını zorlaştırmıştır. Çünkü isimleri terörle iltisaklı hale getirilerek gönüllü kuruluşların kamuoyundaki itibarı zedelenmiştir: *"Yani birçok derneğe, gayet de güzel çalışan derneğe, IŞİD'ci, El-Kaideci şeyi yaparak bölgeden ismini sildiler… İşte siz sakallıysanız, siz biraz daha böyle Müslüman insanlara yardıma biraz daha gönüllüyseniz bu noktada size hemen IŞİD damgası vuruyorlar"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). İstanbul sahası için ise 15 Temmuz sonrası sürecin gönülü kuruluşların rollerinde ciddi bir sarsılma oluşturduğu aktarılmıştır: *"15 Temmuz'dan sonra dernek ve vakıflara olan güven tabi ki halkta sıfıra doğru indi. Bazı gönüllülerimiz çok sorgulayıcı davranabiliyor. Belki benim bile derneğe geldiğimden beri sormayı akıl etmediğim iç işleyişle ilgili sorular yöneltebiliyorlar"* (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl). Hane incelemelerinin de bu süreçten sonra zorlaştığı aktarılmaktadır: *"Kişiler daha fazla sorgulamaya başladı. Kendisi başvuruyor, gelen sosyal*

çalışmacıya sen nereden geldin diye soruyor. Kimliğini görüyor yine inanmıyor, vakfı arayıp işte böyle birisi var mı sizde diyor. Aslında bu belli oranda olması gereken bir şey… Ama 15 Temmuz tecrübesinin biraz paranoyak şeyi arttırdığını düşünüyorum açıkçası" (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Benzer şekilde banka üzerinden yaptıkları çalışmaların da sorgulandığı görülmektedir: *"Biz bazen işte yardım eden kişilerle görüşmeye gittiğimiz zaman hesap numarasını veriyoruz. Her şey resmi ilerlesin makbuzumuzu keselim edelim diyoruz. Hiçbir şekilde girmek istemiyorlar, çünkü diyorlar ki ileride ne olacağınız belli değil"* (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Son olarak bu endişe durumunun yalnızca kamuoyunda değil gönüllü kuruluşlar arasında dahi oluştuğu aktarılmaktadır: *"Sahayı etkiledi mi kamuoyunu etkiledi mi derseniz, evet kamuoyunun bakış açısını tüm STK'lara karşı etkilemiştir. STK'ların da birbirine karşı bakış açısını etkilemiştir. Ve bir güvensizlik ortamı oluşturmuştur"* (Ahmet bey, kurum yöneticisi, 4 yıl).

4.2.3. Olumlu ve Olumsuz Saha Deneyimleri

"Hangi saha çalışanının yanına otursanız oturun,
hepsinin güzel hikayeleri birikti hocam"
(Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl)

Tablo 4.15: MAXQDA Programına Göre 3. Tema Kod Dağılım

KOD SİSTEMİ	FREKANS
Olumlu ve Olumsuz Saha Deneyimleri	149
üçüncü sektörde ihtisaslaşma	19
sosyal hizmetlerde gelişim	19
yardım istismarları	17
toplumsal dayanışma	15
tükenmişlik sendromu	15
insan kaynağı	13
yerel halk tepkisi	11
yardımlara bağımlılık	10
kişisel kazanımlar	10
gönüllü eğilimi	7
pandemi krizi	7
mükerrer yardımlar	6

Gönüllü kuruluşların saha çalışanları 10 yıldır Suriyelilerle doğrudan temas halinde sahayı yürütmeye ve koordine etmeye çalışmaktadır. Bu süreç içerisinde herbirinin çeşitli kişisel kazanımları da olmuştur. Ancak burada kişisel kazanımlar yerine özellikle saha çalışanlarının aktarımlarında öne çıkan ortak kazanımlara yer verilmesi uygun görülmüştür. Hatta bu kazanımlar onların algılarında değişim etkisi oluşturan nitelikte olabilmektedir: *"2018 yılından beri Suriye bölgesindeyim. 2012-2018 yılları arasındaki zihin dünyamla 2018-2022 yılı arasındaki seyir çok değişti. Bölgeye gelmeden önce olumladığım bazı durumlar vardı, bölgeye geldikten sonra olumsuzlaştı. Bölgeye gelmeden önce olumsuz gördüğüm bazı durumlar vardı, bölgede hizmet verdikten sonra olumluluğa dönüştü"* (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl).

Bu nispetle zaman zaman kendilerine iyi ki bu alanda çalışıyorum dedirten olumlu saha deneyimleri, zaman zaman da mesleki tükenmişlik sarmalının ardından alandaki hikayelerini sonlandıran olumsuz saha deneyimleri bir araya getirilmiştir. Bu bağlamda toplumsal dayanışma, sosyal hizmetlerin gelişimi ve üçüncü sektöre ihtisaslaşma olumlu saha deneyimi olarak; yardımlara bağımlılık ve istismar, yerel halkın tepkisi, tükenmişlik sendromu ise olumsuz saha deneyimi olarak ortak aktarımlardan çıkarılan alt temalar olmuştur. Bunların yanında 10 yıllık deneyimin son yılına denk gelen ve kriz içerisinde kriz yaşatan pandemi de olumlu ve olumsuz saha deneyimi arasında geçiş alt teması olarak tercih edilmiştir.

4.2.3.1. Toplumsal Dayanışma

"Rabbimiz günleri aramızda dönüp dolaştırıyor. Bugün onlara olanlar yarın bize olmayacak diye bir garanti söz konusu değil"
(Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl)

Saha çalışanları deneyim aktarımlarında farklı tezahürlerde karşılaştıkları toplumsal dayanışma örneklerine yer vermişlerdir. Bu zaman zaman bir mahalle dayanışması olarak öne çıkabilmektedir: *"Bazı mahallelerde mesela hanımlar haftada bir toplanıp cuma günü Kuran saati yapıyor. Buna Akpınar Mahallesi'nde denk geldik. O mahalleye gelen Suriyelilerin o hafta içerisinde evindeki temel eşyalar çözülüyordu"* (İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Bu dayanışma bazen hayırsever kişi tarafından yapılabilmektedir: *"Van'da bir hastane 15*

yıldır atıl durumda duruyormuş resmi sıkıntılardan ötürü. Mal sahibiyle ikili diyaloglarımızı kurduk, mal sahibi şu an hani bizim dilimizde sıfır alındığı zaman 15-16 milyonluk malzemeyi Suriye'ye bir anda hibe etti… Komple onu alıp Suriye'deki İdlib Üniversitesi Hastanesine götürdük" (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Hatta hayırsever kişiler arasında futbolcular da olabilmektedir: *"Aatif Chahechouhe vardı, ondan sonra Moussa Sow vardı. Bunlar geldiler, bir vesileyle bize ulaştılar… Bunların o dönem bir ekipleri vardı Hayır Köprüsü diye futbolculardan oluşan. Yaklaşık 1 sene burada birçok aileye beraber gittik, ciddi manada da yardımda bulundular"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Yine benzer şekilde resmi bir kurum çalışanı mesai dışında dayanışma örnekliği sergileyebiliyor: *"Mesela benim tanıdığım ve kelli felli bir kurumun müdürü abi var. Bir tane minibüs aldı bu hayır işi için, her akşam muhakkak birkaç ev gezer… Milyonlar yöneten bir kurumun müdürü elindeki kanepeyi, karşısında bir adamla birlikte 8. kata çıkarıyor"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Kurum çalışanları hatta görev tanımlarında olmamasına rağmen kurum hizmetiyle destek olabilmektedir: *"Okul kayıtları için bir Suriyeli ailemize demişler ki gidin 2 hafta sonra gelin, sizinkine 2 hafta sonra başlayacaklar. Ben de niye ayrı yapıyorlar, sonra da ön kayıtlar kapandı diyecekler diye düşündüm ve aradım. Meğer tercüman getirttirmişler, o hafta gelecekmiş, o hafta bütün Suriyelileri beraber çağıracaklarmış"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Bunun yanında kendisi zaten ihtiyaç sahibi olduğu tespit edilen yoksul Suriyelilerin dahi bu dayanışmaya katkı sağladığı aktarılmıştır: *"İstihbarat geldi, İbrahim'e dedik ki git o eve bak burada bir sıkıntı var. İbrahim gitti işte kapıyı çalıyor, kimsiniz dediğinde İbrahim diyor ki biz müslümanlarız yardım için geldik. Yardım için geldik deyince içerideki de yardım toplamak için geldiğini zannediyor, kapıyı açıyor ve İbrahim'e 50 lira veriyor"* (Talip bey, yardım koordinatörü, 10 yıl).

Gönüllü kuruluşların çalışmalarını geliştirmeleri ve genişletmeleri için gönüllülerin emeği temel zemin oluşturmaktadır. Bu süreçte ülkedeki gönüllü potansiyeli saha çalışanlarının memnuniyet duyduğu bir durumdur: *"Ecdadımızdan gelen bir örfümüz var, komşusu açken tok yatan bizden değildir diyor Peygamber aleyhisselam. Bu bizim toplumun genlerine işlemiş, yani yan tarafındaki Suriyeli dahi olsa evindeki erzağını paylaşan bir topluma sahibiz Allah'a hamd olsun"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Suriye göçünün saha çalışmalarına olumlu katkılarından birisinin de bu gönüllülük duygusunu ve

gönüllü katkısını artırması olduğu ifade edilmektedir: *"Suriye sürecinden sonra, yani 2010'dan sonra Türkiye içi yardım da artmış. Sadece yardım Suriyelilere yapılmamış, Türk vatandaşlarına yapılan yardım da büyük oranda artmış. Yani Türkiye'deki insanlar, kurumlar, STK'lar yardım yapmayı öğrenmişler aslında"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Benzer artışın gönüllü sayısında da olduğuna dikkat çekilmektedir: *"10 yıl öncesinde AFAD'ın bu kadar gönüllüsü yoktu, AFAD taş çatlasın personeli kadar bir gönüllü ekibi vardı. Ve yardım kuruluşlarının da bu kadar gönüllüsü yoktu, hep aile çevresinde işte yönetimin çevresinde olan insanlardı"* (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Bu minvalde Tülin hanım bu süreçte gönüllülüğün öneminin keşfedildiğine vurgu yapmaktadır:

> "Bence en net kazanım gönüllünün, gönüllülüğün önemini anladık. Yani gönüllü insanın gerçekten çok değerli biri olduğunu anladık. Ben çok eskiden beri bu işi yapıyorum. Gönüllü çalışmalara ilk başladığımız zaman biz, STK'nın en kötü işleri, en böyle angarya işleri yaptırılandık… Gönüllülük hayatının en kötü şeylerini de yaşadım aslında. Gönüllü demek angaryacı demekti, gönüllünün gönlünü kırarlardı kurumlar. Ben bunu benim yaşımda insanlarla da konuşunca herkes gerçekten aynı şeyi yaşadık biz de diyor. Son yıllarda çok fazla muhacirin olmasıyla kurumlar hiçbir şeye tek başına yetememeye başladı. Gerçekten bunu yapmak isteyen insanlara ihtiyaç duydu… Mesela o zamanlar STK'larda gönüllü olmak için formlar doldururduk, eve giderdik, beklerdik STK'lar bizi arasın biz de iş yapalım. Beklerdik, beklerdik, beklerdik ama kimse bize geri dönüş yapmazdı. Yani maalesef STK'ların en büyük kaybı bundan yana oldu, gönüllülerin kıymetini bilemediler diyeyim. Ama Suriyeli göçmenlerin İstanbul'a gelmesiyle son 5 yılda, belki son 10 yılda değil de son 5 yılda, aktif olarak bu işe samimiyetle gayret edecek gönüllü peşine düştü STK'lar" (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl)

Gönüllü olarak toplumsal dayanışmaya katkı sağlamanın gönüllüler için manevi kazanımları olacağına da işaret edilmiştir: *"Yoksulluğun ne olduğunu bilmiyorlardı, kendi çocuklarım için söylüyorum. Şimdi gidince tek göz bir şey, tuvalet banyo mutfak aynı yerde, onu gördüler, nasıl yaşadıklarını gördüler. Gittiler onların çocuklarıyla oturdular, çorba içtiler, aynı tabağı kullandılar. Bu onlara farklı bir bakış açısı kattı"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Bakış açısının yanında ruhsal açıdan da katkısı olduğu düşünülmektedir: *"Ruhun rahatlığı bedenin rahatlığından önde gelir, çünkü ruhun rahatsızsa bedenin hiçbir zaman rahat olmaz… Çocuklarımız ve eşlerimiz yokluk nedir görüyorlar, o yüzden bizden ekstra lüks şeyler talep etmiyorlar. Vicdanı hatırlatıyor, fıtratı hatırlatıyor insana"* (Şamil bey,

yardım koordinatörü, 10 yıl). Diğer taraftan toplumsal dayanışmanın olumsuz etkisinin olabileceğine de dikkat çekilmektedir: *"Toplumsal dayanışma ne kadar büyük önem taşırsa taşısın, toplumun bir kesimini, bir zümreyi yardıma alıştırarak, sadaka kültürünün yerleştirilmesi zamanla gerçek ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesinde ve yardımların doğru kişilere ulaşmasında sıkıntılara sebebiyet vermektedir"* (Hakan bey, kurum yöneticisi, 6 yıl).

4.2.3.2. Sosyal Hizmetlerde Gelişim

"Aslında Türkiye bir göç ülkesi. Göç hattında olan ama bu konuda akademik birikimi olmayan. Yeni yeni biz sahaya giriyoruz"
(Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl)

Suriyeli göçünün ardından saha çalışanları bir yandan ihtiyaç sahibi büyük bir göçmen kitlesiyle diğer taraftan toplumda yeni sosyal sorunların arasında kalmıştır. Bu gerilimli süreç ise öncelikle bu saha çalışanlarının kapasitelerini hem zorlamış hem de nispeten geliştirmiştir: *"Sosyal çalışmacı tarafından bakacak olursak daha farklı olaylar görüp daha farklı değerlendirmelerde bulunabildik. Hani ülkemizde biz yani bu nesil, en azından böyle bir olay yaşamamıştı… Ve bu, kriz anında krizle baş edebilme ve deneyim açısından oldukça önemli"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Bu kriz sürecinde sosyal çalışmacıların birçok sosyal hizmet vakası deneyimlediği aktarılmıştır: *"Ülkemizdeki sosyal hizmet en önemli katkısı daha çok vaka ile çalışma imkanı bulan meslek elemanlarının tecrübe kazanmaları olmuştur"* (Hakan bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Benzer şekilde bu kriz, sosyal çalışmacıları yeni bilgi edinme süreçlerine itmiştir: *"Suriyeliler olmasaydı belki biz buraya gelenlere sadece şunu diyebilirdik, biz çocuğuna ders desteği verelim sen de 183'ü arayıp yardım talebinde bulun. Bu bize çok da bir şey katmazdı sadece bir yönlendirme yapardık. Ama Suriyelilerden sonra kim ne yapacağını çok da bilmediği için çok fazla bir araştırma içerisine giriyoruz. Bu da haliyle bizim çok daha fazla şey öğrenmemize sebep oluyor"* (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl). O kadar ki sosyal hizmet vakalarında tercümenin yalnızca kelimelerin dilde dönüştürülmesi olarak görülemeyeceğinin fark edildiği aktarılmaktadır:

> "Cinsel istismara maruz kalmış bir çocuğumuzla ilgili çalışma yaparken bize yardımcı olan tercüman arkadaşımızdan edindiğimiz tecrübe farklı bir bakış açısı kazanmamıza sebep olmuştu. Çeviri yaparken 'Birebir çeviri yapmaktansa sorularınızın o kültürdeki karşılıklarına göre çeviri yapmam daha uygun olur doğru cevapları alabilmemiz için'

demişti ve bu bizler için çok önemli bir şeydi. Çocuğun yaşadığı sorunu kendi ülkesinin kültüründeki tarifiyle anlatabilmesi bizim ona sağlayacağımız rehabilitasyon desteğine büyük katkı sağlamıştı" (Hakan bey, kurum yöneticisi, 6 yıl).

Suriyeli göçünün ortaya çıkardığı kriz ortamı özelde sosyal çalışmacıları geliştirirken genelde ise sosyal hizmetler alanını ciddi anlamda geliştirmiştir. Sosyal hizmetler alanında ilk büyük gelişmenin hane incelemesinde olduğu anlaşılmaktadır: *"Eskiden şuydu hocam Suriyeli mi gördü hemen yardım. Ya kardeşim yardım yapacağınız kişilere bir kriterin olsun diyorduk, şimdi hepsi kriter koymaya başladı. Bu profesyonelleşmedir"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Kriterlerin yanında evlerine gidip incelemeye başladıkları görülmektedir: *"İlk başlarda seçici değildik, her gelene kucak açıyorduk. Yaşadığımız olaylar, tecrübe ettiğimiz hadiseler bizi biraz daha seçici olmaya itti… Gelen aileyi ilk başlarda hemen kucaklıyorduk, bütün ihtiyaçlarına kadar sahipleniyorduk, karşılamak için elimizden geleni yapıyorduk. Ama bugün için aileyi ilk önce gidip bir ziyaret ediyoruz"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Hane incelemelerinin önemi keşfedilse de hane incelemeleri yapan ekibin seçimi için de bir süre gerekmiştir: *"İlk başta gönüllü olarak hani kim içindeyse o yapmaya başladı. Bu dernek için de geçerli bu. İlk başta gönüllü kim varsa onlarla ev incelemesine çıkılıyordu. Sonradan sonradan biraz daha işte mezunlara göre bir şeyler bakılmaya başlandı"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Profesyonel ekibin yoksunluğu nedeniyle de sosyal incelemelerin ilk dönemde daha yüzeysel yapıldığı aktarılmaktadır:

"10 yıl öncesinden bahsettiğimizde, bu ilk dalga dediğimiz dönemlerde, işte giriş yapan kişilere yönelik sosyal incelemelerde sorulan sorular farklıydı. Daha yüzeysel sorular soruluyordu. Eksik bilgiler alınıyordu ve o eksik bilgiler ışığında destekler sağlanıyordu. Hem altyapımız eksikti hem aldığımız bilgiler yetersizdi. Bir yere yönlendirdiğimizde hani sadece isim ve soy isimle yönlendiriyorduk. Ama o isim ve soy isimde bir sürü kişi vardı. Bu ağımızı biraz geliştirdik. Daha çok gerekli bilgiyi görmüş olduk. Hani bunlar da gerekiyoru gördük ve onları kullandık aslında. Bu hem bizim altyapımızı güçlendirdi, hem geleceğe de ışık tuttu" (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl)

"Göç konusundaki ilk gördüğüm sosyal hizmet anlayışıyla şu an gördüğüm arasında çok büyük fark var. Artık süreçler biraz daha derinlemesine incelenebiliyor. Sadece sosyal hizmet olarak kalmıyor bunun çocuk, kadın, yaşlı, engelli kısımları da daha derinlemesine incelenebiliyor. Yapılan ev ziyaretleri ya da sorular derinlemesine sorulmaya başlanıyor.

> Problemler sadece maddi, ekonomik vesaire değil daha psikolojik, sosyolojik şekilde ele alınmaya başlandı. (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl).

Sosyal hizmetler alanında ikinci önemli gelişmenin kullanılan yeni kavramlar ve açılan yeni alanlar olduğu anlaşılmaktadır: *"Öncesinde hiç hassasiyet görülmeyen alanlar veya işte kavramlar hayatımıza girmiş oldu birden ve günlük iş akışında bizim sürekli tekrar ettiğimiz şeyler haline gelmeye başladı. Sosyal uyum zaten doğrudan bunun getirdiği bir şey mesela. Daha öncesinde sosyal uyum konusunda çalışılacak bir şey aslında yoktu yani"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Benzer şekilde bu sürecin sonunda sosyal hizmetlerin sosyal yardımın ötesine geçtiği aktarılmıştır: *"Maddi yardım anlamında yalnızca niceliği artırma çabası vardı. Özellikle son 2 yıldır sadece niceliği değil niteliği de artırıcı bir bakış açısıyla insani yardımın çeşitlendirildiğini gözlemledim. Artıran faktör bence artık şuuruna vardık gibi, yani baktık ki sadece karnını doyurmayla, sadece barınmayla olmuyor bu iş"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Bu bakışın yanılgı içerdiğini 10. yılda gelinen noktanın gösterdiği düşünülmektedir: *"10 yıllık süreci dışarıdan gözlemleyen biri olarak diyebilirim ki maddi ya da ayni yardımlara verilen önem kadar, dil öğrenmeye, sosyal ve kültürel entegrasyona, çatışma bölgelerinde yaşanan ruhsal travmaların iyileştirilmesine yönelik psiko-sosyal desteklere önem verilmesi gerekirdi"* (Hakan bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Bu niteliksel çeşitliliğin artışıyla sosyal hizmetin merkezi kavramlarından olan güçlendirmenin önemi keşfedildi: *"Bence yardımların da türü değişti. Mesela şu an artık sadece sosyal yardım veren çok yoktur, yani böyle gıda kartı kıyafet gibi. Çünkü onları kendi hallerinde güçlendirmeyi düşünmeye başladı insanlar, güçlendirmeye biraz yönlendi"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Diğer taraftan esasında bu niteliksel çeşitliliğin diğer önemli faktörü de hizmet alanların taleplerindeki artan çeşitlilik olmuştur: *"Önceden genel olarak Türkiye'de gelen başvurular sosyal destek ağırlıklıydı, ama şu an biz bunun çok farklı çeşitlerini görüyoruz. Mesela sosyal destek istemeyip hukuki danışmanlık isteyen ya da işte sağlıkla ilgili danışmanlık isteyen oluyor. Bu danışmanlık olayı bile mesela yeni yeni katılan bir durum oluyor gibi hayatımıza"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Bunların yanında sosyal hizmetlerin yerel halk arasında yaygınlık kazandığı da aktarılmaktadır: *"Suriyeli olayıyla birlikte o mahallede yardıma muhtaç olan insanları da bulup onlara yol gösterdik. Mesela kaymakamlık kendi vatandaşına şu imkanları sağlıyor*

başvurdunuz mu diyoruz ama bilmiyorlar. Onları oralara yönlendirmemize vesile oldu bu olaylar" (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl).

Sosyal hizmetlerdeki üçüncü gelişimi, süreç içerisinde Suriye'deki barınma çalışmalarının aldığı seyir üzerinden de takip etmek mümkündür:

> "İlk geldikleri yıllarda aynı Suriye'deki gibi Türkiye tarafında da kamplar vardı. Gelen Suriyelilerin %90-95'i kampların içerisinde yaşıyordu. Yine kampların etrafı duvarlıydı, çitlerle örülüydü, bildiğiniz toplu bir alan. Sonuç olarak bu bir savaş ve 10 yıldır var hocam. Bir insanı da 10 yıl boyunca tek bir yerde mahkum bırakamazsınız. Ben artık açıkçası kampları sevmiyorum, oradaki izlenen politikaları da beğenmiyorum. İnsan sosyal bir varlıktır, sosyalleşmesi gerekiyor, gezmesi, görmesi farklı insanlarla farklı kültür ve dillerle tanışması gerekiyor. Ama siz farklı bir insanı kendi ülkenize getiriyorsunuz, ama kendi toplumunuzla, dilinizle, gelenek ve göreneklerinizle hiçbir şekilde tanıştırmıyorsunuz… Suriyelilerin Türkiye'ye geldiği ilk yıllarda, evet kamplaşma vardı ama şu an kamplar yavaş yavaş kapatılıyor. Çoğu kamp da kapatıldı, hem devlet idaresindeki kamplar hem STK idaresindeki kamplar. Suriyeliler Türk halkı ile tanıştı. En büyük gelişme bu diyebilirim" (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl)

Kamplarda kurulan çadırlardan şimdi daha kalıcı bir proje olarak briket ev modeline geçiş yapılması da kriz odaklı çalışmaların yerini sistem odaklı çalışmalara bırakması adına anlam taşımaktadır: *"Mesela çadırlar briketlere dönüştürüldü. Bu bir nevi daha kalıcı bir proje oldu. Hani çadırlar evet bir acil yaşam durumudur… Ama süreç uzadıkça biraz daha sistemleşmesi ve düzene girmesi gerektiğini gördük. Hatta yaşam evlerine yani daha insanların yaşayabileceği alanlara dönüştürülmüş olması gerekiyor"* (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl). Bu bağlamda Suriyeli göçünün yardım sistemlerini de geliştirdiği anlaşılmaktadır: *"Suriye'nin bize katmış olduğu yardımda da profesyonelliktir. Ben Suriye'de ilk kurduğum çadırı hatırlıyorum. Daha sonrasında gönüllüleri götürüp onlarla çadır merkezlerine kurulumlar yaptık. Şimdiyse briket evler yapmayı, arsa planlamayı, alan genişletmeyi, alt yapıyı bize öğretiyorlar. Tabi ki inşaatı önceden biliyorduk ama şimdi 48 m²'lik evin içine 10 kişi yerleştirmeyi öğrendik"* (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl).

4.2.3.3. Üçüncü Sektörde İhtisaslaşma

"Bizim eskiden STK'larımız, yardım kuruluşlarımız hep siyasaldı. Bununla alakalı artık sahada ciddi manada çeşitlendik"
(Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl)

Suriyeli göçmenler Türkiye'ye giriş yaptığında karşısında ilk etapta duygusal motivasyonu yüksek ancak saha deneyimi kısıtlı gönüllü ekiplerle karşılaştı: *"İlk gelen o yoğun göçte bu konuda tecrübesi olmayan sivil toplum kuruluşları el yordamıyla ve daha duygusal şeylerle çözüm bulma yolunda oldular… Bu kadar yoğun bir göçe dair herhangi bir tecrübesi yoktu çünkü neticede sivil toplum kuruluşları en fazla 30'lu yaşlardaki kişilerden oluşuyordu"* (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl). Gönüllülük temelli giden çalışmaların yöntemden uzak kaldığına dikkat çekilmektedir: *"Maddi ya da ayni yardımlarda bulunarak gönüllülük vazifesini yerine getirdikleri kanaatini taşırlar. Oysa gönül vermek, gönül verdiğiniz konudaki her türlü sorun üzerine bilimsel yöntemlerle çözüm üretmeye çalışmak, zaman harcamak, emek harcamaktır. Yarayı pansuman etmek değil, tedavi etmektir. Göç önemli bir sorundur ve pansumanla tedavi edilemeyecek kadar ciddidir"* (Hakan bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Tarihsel olarak da bu çapta bir göç deneyimine sahip olmadıkları için gönüllü kuruluşların yapısının ilk dönemde zayıf kaldığı ifade edilmektedir: *"Ülke bu kadar büyük bir göçe hazırlıklı değildi. Bir anda geldiklerinde illa ki desteğe ihtiyaçları oldu ama Suriyelilerden önce Türkiye'de STK yapısı çok fazla kuvvetli değildi"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Zaman içerisinde gönüllü kuruluşların kabuklarını çatlatmak durumunda kaldığı düşünülmektedir: *"Kurumsal olarak yapılar biraz gönüllü taraftarıydı. İşte bir grup gönüllü toplanıyordu ve nasıl destek olabiliriz diye daha küçük düşünülüyordu. Bu 10 yılla beraber daha projeler yazıldı ve büyük düşünüldü. Daha büyük kitlelere seslenildi ve daha büyük kitlelere ulaşıldı. Bu hem yurtiçi hem yurtdışı bağlantıları da geliştirmiş oldu"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Bu noktada Türkiye'deki sivil kuruluşların Suriyeli göçünü karşılamada kapasitesini geliştiren öncelikli faktörün de sürece dahil olan uluslararası sivil kuruluşlar olduğu belirtilmektedir: *"Uluslararası birçok dernek burada çalışma yapmaya ya da buraya fon vermeye başladı. STK bu kadar yaygın değildi, yani çok fazla STK oluşmaya başladı. Sonra hani biraz içerisi de gelişti diye düşünüyorum, buradaki insanları biraz o anlamda eğitmeye başladılar"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Alınan fonlar

nicelik açısından üçüncü sektör unsuru gönüllü kuruluş sayısının artmasına yol açtı: *"Oturduğum yerde hiç düşünmeden en az 15-20 tane dernek, vakıf sayabilirim ki Suriyelilerden sonra kurulmuş ve bu işe girmiş. İşte barınma, eğitim, hukuksal veya insani yardım noktasında hizmet veren kurumlar oluştu ve bu kurumlar ciddi rakamlara da ulaştı"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Diğer taraftan niteliksel açıdan da uluslararası kuruluşların etkisini görmek mümkün:

> "Birçok uluslararası kurumun Türkiye'de açılan ofisleri oldu mesela. Türkiye'deki kurumlara destek olmaya başladılar. Yani oradan alınan fon vesaireden bağımsız olarak o kurumların kurum kültürü açısından bakılmalı. Ve mesela işte Avrupada denenmiş çalışmalar, hani en çok mülteciye biz sahip olduğumuz için Türkiye'de uygulama alanı buldu. Bu hani uluslararası alanda ne oluyor ne bitiyor biz nasıl uygulayabiliriz gibi, bizim de farklı kurumlarla temas etmemizi de sağladı diyebilirim" (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl)

Şekil 4.21: Suriye kuruluşu ACPT ile İHH'nın inşa ettiği fizyoterapi merkezi

Kamu ve özelin yanında üçüncü sektörü meydana getiren gönüllü kuruluşların Suriyeli göçü ardından her boyutuyla geliştiğine dikkat çekilmiştir. Örneğin eğitim alanında sivil

topluma ilginin yükseldiği düşünülmektedir: *"Sivil toplum Türkiye'de bence o kadar önemli görünmüyordu. Ama şimdi üniversitelerde derslerini bile görüyoruz. Hatta sadece sosyal hizmet de değil, diğer bölümlerde toplumla çalışma gibi dersler eklendi… Sadece Suriye'yle çalışan değil diğer alanlarda çalışanlar için de yol gösterici oldu diye düşünüyorum"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Genişleyen bu alanda istihdamın da yükseldiği ifade edilmiştir: *"Her kurum 3 kişi çalıştırsa yanında, yani 10 kurumdan bahsetsek 30 tane iş istihdamı sağlar bu ülkede. Yani bu ekonomi için bile güzeldir… Yani eskiden işte saha çalışanı bir insana ulaşmanız için bayağı bir uğraşmanız lazımdı, şimdi işte aradığınızda hemen 3-5 kişiye ulaşabiliyorsunuz değil mi"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Söz konusu genişlemenin ise kontrolsüz olmadığı, ihtiyaçların da yönlendirmesiyle iş bölümüne dayalı bir ihtisaslaşmanın ortaya çıktığı aktarılmaktadır:

> "Yardım kalemlerini çeşitlendirme noktasında bir gelişim gözlemliyorum açıkçası, daha profesyonelleşme artıyor. Yani her gönüllü kuruluş aslında profesyonel çalışan almaya başlıyor, öncesinde daha fazla gönüllülük vardı daha amatör ruh vardı, ama profesyonelleşmenin kısmen de olsa arttığını söyleyebilirim. Mesela bizim kurumumuz psiko-sosyal yardım noktasında ihtisaslaşmış bir kurum. Başka bir kurum fizyoterapide bayağı ihtisaslaşmış. Bazı kurumlar var sadece eğitim üzerine çalışıyor mesela. Çoğunluk tabi nakdi yardım üzerine çalışıyor ama ihtisaslaşmanın niteliğinin arttığını söyleyebiliriz" (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl).

4.2.3.4. Pandemi Krizi

"Zaten göç konusu bir kriz. Göç konusu içinde ikinci bir kriz olarak da pandemi çıktı"
(Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl)

Covid-19 olarak bilinen ve 2019 yılının son aylarında Çin'de ortaya virüsün 2020 yılının başında tüm dünya ülkelerini etkisi altına almasıyla başlayan sürece pandemi dönemi isimlendirilmesi yapılmaktadır. Sokağa çıkma yasaklarının yanında, hizmet erişimlerine getirilen sınırlamalar ve uzaktan eğitim süreci gibi bazı sosyal görünümleriyle pandemi dönemi Türkiye'de 2020 ve 2021 yıllarındaki saha çalışmalarını doğrudan etkilemiştir. Özellikle birçok gönüllü kuruluşun sahadan çekilmesine sebep olmuştur: *"Pandemi döneminde birçok kurum sahada değildi. Pandemi olduğu için ya izinleri yoktu ya da gerekli hazırlıkları olmadığı için verileri yoktu ve sahada çalışamadılar. Sadece elinde veri olan ve*

daha öncesinden ilgili kamu kurumları, yerel yönetimlerle protokolü olan kurumlar sahadaydı" (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Bunun yanında saha çalışmalarının da yine pandemi döneminde biçim değiştirdiği ve yeniden temel ihtiyaçlara yöneldiği ifade edilmiştir: *"Yardım süreçleri 2018 ve 2019 yıllarında biraz daha kurumsallaşmıştı ve alanda spesifikleşmeye dönmüştü. Ama 2020 ve 2021 yıllarına gelindiğinde, yani koronavirüs dönemi olarak yorumlarsak, sivil toplum kuruluşlarının yine temel ihtiyaçlar ve temel taleplere göre şekil aldıklarını düşünüyorum"* (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl).

Yaşanan bu sürecin yeni dezavantajlılık durumları ortaya çıkardığına dikkat çekilmiştir: *"Bulunduğu ilde kaydı yoksa hastane hizmetinden faydalanamıyordu. Covid sürecinde bu daha da zorlaştı. HES kodu var biliyorsunuz. Bu da son yaşanan zorluklardan birisi"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Aynı zamanda yardım çalışmaları da doğrudan etkilendi: *"Şu anda yani Covid-19 dönemde, insanları bir araya getirip bir çatı altında dağıtımlar yapmamaya çalışıyoruz, sosyal yardımlar yapmamaya çalışıyoruz"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Pandemi sürecinde ayrıca Suriyelilere yönelik olumsuz kamuoyu algısının da güçlenmeye başladığına dikkat çekilmiştir: *"Pandemiyle beraber Türkiyeliler'de de bir sıkıntılar baş göstermeye başladı. Hem işsizliğin getirmiş olduğu sıkıntılar, hem de maddi kayıpların getirmiş olduğu sıkıntılar, bakış açısını biraz daha eskiye çevirdi diyebilirim. Hani bir 5-6 yıl önceki bakış açısına tekrar sahip olmaya başladı insanlar"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Pandeminin yalnızca sosyal uyum çalışmalarını geriletmediği, aynı zamanda eğitim çalışmalarını da tekrar başa döndürdüğü anlaşılmaktadır: *"Mesela okullaşma oranları çok yükselmişti, pandemiyle beraber tekrar düştü. Şimdi biz yine aynı yerdeyiz gibi, yani yine toparlamaya çalışıyoruz. Pandeminin çok etkisi oldu diye düşünüyorum okul bırakma ve çalışmaya başlama konusunda… Mesela 4'ten sonra yasaklar vardı, ama arabayla çocukları işe götürdüler"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Benzer şekilde eğitime devam etmelerini engelleyen uzaktan eğitimin getirdiği yeni dezavantajlılığın da etkili olduğu anlaşılmaktadır: *"Okullaşma oranı Suriyeli çocukların %65. Çok düşük ve bu pandemi geldi çok çok daha düştü. Yani birçok çocuğun mesela şu an evinde internet yok, interneti varsa odası yok doğru düzgün. Derse giriyor bir sürü çocuk var, kalabalık bir aile var. Bilgisayarı zaten yok… Bu durumda okullaşma oranı çok çok daha düştü"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl).

4.2.3.5. Yardımlara Bağımlılık ve İstismar

"Suriye'de Halepli bir müracaatçı ile konuştuğumda,
üstaz dedi bizi siz bu hale getirdiniz"
(Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl)

Yaşanılan savaş nedeniyle gönüllü kuruluşlar arkalarına aldıkları toplumsal dayanışma ile ciddi boyutta insani yardım çalışmalarında bulunmuştur. Yukarıda da ifade edildiği üzere bu yardımlar hem Suriyelilerin birçok ihtiyacının giderilmesine hem de mevcut veya olası sosyal sorunların çözümüne ilişkin önemli katkı sağlamıştır. Ancak bütün bu olumlu yanlarının yanında saha çalışanları iyi niyetle yapılan çalışmaların bazı kötü sonuçlarına tanık olduklarını ifade etmişler ve yardımlara ilişkin olumsuz deneyimler edindiklerini belirtmişlerdir: *"Mesela bir şey aldıklarında artık kötü hissetmiyorlar. İlk başlarda utanıyorlardı, bu insani bir şey çünkü, ama şimdi çok daha kolay bir yerlere gidip yardım istiyorlar. Hani sosyal yardımın böyle bir durumu da var, onlarda da bağımlılık oluşturmadı değil"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Mahcubiyet duygusunun dağılmasının yanı sıra bunu hak olarak algılamaya başladıkları dahi ifade edilmiştir: *"5-6 yıl öncesine kadar siz gıda kolisi verdiğinizde ya da işte burada insanların temel ihtiyaçlarını karşıladığınızda müthiş bir şükran ve mahcubiyetle onu kabul ediyorlardı. Aynı insan profili şu an bunu bir hak olduğunu, vermek zorunda olduğumuzu ifade ediyor. Neden? Çünkü biz insanları asalaklaştırdık"* (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Hatta ve hatta buna yönelik agresif tavırlara dahi tanık olduklarını ifade etmektedirler: *"Aslında amacımız orada onlara yardımcı olmak, bir şekilde sıkıntılarını gidermek. Ama karşılaştığımız profil tabi ki temel ihtiyaçları karşılanmadığı için de olabilir bu, bir gerginlik ve hani sanki hakkı olanı biz elimizde tutuyormuşuz gibi… Hakkı olan bir şeyi ondan alıkoyuyoruz gibi düşünebiliyor"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Benzer bağımlılığın Suriye sahası için de söz konusu olduğu anlaşılmaktadır: *"Tabi kamplar içerisinde yardımlar muhakkak oluyor. Her kampa her çadıra sıcak ekmekler veriliyor, insanlar her sabah vakfın işte taşıdığı sıcak ekmekleri alıyor. Tabi bu yardımlara erişen insan, belirli bir süre sonra bu yardımlara bağımlı kalıyor hocam"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Bu bağımlılık durumunun çocuklara da sirayet etmeye başladığına dikkat çekilmektedir: *"İkramlığı dağıtırken hani veren el alan elden üstündür diyoruz. Biz sürekli vere vere çocuklar almaya alışıyor. Bir zaman sonra bu çocuklar*

büyüyecek diyoruz, büyüdüğü zaman almaya alışan bir nesil. Bu bizim istediğimiz bir sonuç değildi" (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl).

Şekil 4.22: Sabahları kamplara verilmek üzere yerel ekmek yapan bir fırın

Bağımlılık kişide bir yandan bağımlı olduğu şeyden vazgeçememe, diğer yandan bağımlı olduğu şeyi daha fazla isteme tavrını beraberinde getirmektedir. Nitekim bu noktada yardımlara olan bağımlılık da daha fazla yardım talebini ve yardımların istismar edilmesini ortaya çıkarmıştır: *"Şimdi öyle aileler tanıyorum ki evine de götürebilirim sizi, devlet kurumları tarafından ve bizim gibi vakıflar tarafından ayda evine 20.000 TL giren Suriyeli aileler biliyorum… Yani evde çalışabilecek kapasitede bir insan varsa, siz ona yardım yaptığınız müddetçe bu insan tembelliğe alışacaktır ve çalışmayacaktır"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Bu bağlamda saha çalışanları birçok yardım istismarı örnekleri aktarmıştır:

> "Şimdi mesela sağa baktım bir tane çocuk geliyor. Biz Karagümrükteyiz bu arada. Çocuk işte sırtında çuvalla karton taşıyor. Bu kartonlar 1 kilosu 1 lira şeklinde geri dönüşüm merkezlerine satılıyor. Mesela bu çocuğun ailesini biz tanıyoruz, çok kez de yardım verdiğimiz bir aile. Ama şey fark ettik, işte aile bize yalan konuşuyor. Sonra aileyi buraya görüşmeye çağırdık. İşte evde 4 aile kaldıklarını söylüyorlar, 4 aile de işte yaklaşık 23 çocuğa tekabül ediyor, 23 çocuk 8 yetişkin. Ama bize yaşadıklarını söyledikleri evin fiziksel koşulları buna asla uygun değil zaten, evde o kadar oda yok vesaire. Sonra biz

işte birkaç kere incelemeye gittik… Şimdi baktığımızda bu aile bizi istismar etmeye çalışıyor, kalan 2 aile için bizden yardım da talep etmek istiyor" (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl).

"O gün çok böyle kendimi tutmakta zorlandığım bir olaydı. Biz mesela bize başvuruda bulunup bir şekilde bazı kriterlerden geçen kişilere sosyal destek olarak market kartı veriyoruz ve bir tane de WhatsApp grubumuz var, duyuru için kullandığımız bir grup. O gruptan bizim daha önce kart yardımında bulunduğumuz birisi işte mesaj atıp hani sanki bunu almamış gibi 'hani ben o kadar geldim sizinle görüşmeye, işte eğitime katıldım çocuğumu evde bırakıp geldim, hani karşılığında hiç mi bir şey vermeyeceksiniz' dedi. Bir de bunu hani bir grubun içinde yapmış olması diğerlerinin de gaza gelmesine sebep oldu. Böyle olunca diğerleri de mesaj atıp işte 'biz de işte bir şey almadık' dediler. Ama yazanları biz sistemden kontrol ettiğimiz zaman aslında, hani belli bir süre önce zaten destek aldığını görebiliyoruz. Ama hani belki bir umut, biz bunu bilmesek yani kayıt altında tutmasak, o kişileri çağırıp tekrar vereceğiz diye düşündüler. Sonrasında işte grubu konuşmaya kapatmak durumunda kaldık" (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl)

"Adam işte hasbelkader Arapça biliyor, Türkçe konuşmayı bildiği halde konuşmayıp bizden yardım talep ediyor. Bir tane boş evi gösteriyor ve o boş evde yardım talep ediyor. Biz oraya yardım götürdükten sonra da orayı tekrar boşaltıp, tekrar başkasına o evi gösteriyor" (Talip bey, yardım koordinatörü, 10 yıl)

"Ciddi bir sektör haline geldi, bunlar artık maalesef hocam. Bir an önce devletin el atması lazım. Maalesef bazı dernek ve vakıflar da buna artık dönüştürdüler işi. Ciddi bir sektör oldu. Yani ben öyle kişiler tanıyorum ki isim de verebilirim, işte sizden yardım olarak ev eşyası alıyor götürüp satıyor. Böyle çalışan çok ciddi manada şeyler var" (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl)

Yardım istismarı örneklerinde özellikle toplumda var olan yetim hassasiyetinin de bir istismar aracı olarak kullanıldığı aktarılmıştır:

"Örnek veriyorum hedef kitlemizde ebeveyn kaybı yaşamış çocuklar varken şimdi ebeveyn kaybı yaşamamış çocuklara bu alanda hizmet veremiyoruz. Bu hizmet içerisinde eğitim desteğinden sosyal ekonomik desteğe dek birçok alan var. Bu sefer diğer bireyler sahte evrak düzenleyebiliyor. Nedir? İşte ebeveyn için sahte bir ölüm belgesi getirebiliyorlar, şimdi sahte ölüm belgesini de siz Suriye'de resmi bir makamdan talep edemiyorsunuz" (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl)

> "Yetimlikten dolayı bir hassasiyet var. Yani yetim dendiği zaman biraz daha insanların hassasiyeti artıyor ve kendisi 'benim yetimlerim var' diyebilmek için kocasını kardeşi olarak gösteren olabiliyor. Böyle yardım istismarı da var" (Talip bey, yardım koordinatörü, 10 yıl)

> "Yetime destek olma, yetimin elinden tutma, vereceği parayı zekatı yetime vermek isteyen çok insan vardı. Onlar bu işi anlayınca işte çocukların babası olduğu halde yetim olduğunu söylemeye başladılar. Tabi ki onları da anlamak lazım, belki de ihtiyaçtan dolayı öyle yapmıştır" (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl).

Birden fazla gönüllü kuruluştan alınarak yardımların istismar edilmesine imkan tanıyan bir mükerrer yardım sorununa dikkat çekilmektedir: *"Sahadaki dernekler birbirleriyle koordinesiz halde sahada sürekli yardımlar ulaştırıyor, yani kaynakların doğru kullanılmaması olabiliyor"* (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl). Gönüllü kuruluşların çalışmalarında görünen bu sorun yapısal bir işleyişle ilişkilendirilmektedir: *"Buradaki sorun şu, devlet kime ne verdiğini görebiliyor ama biz kime ne verdiğimizi göremiyoruz. İstanbul içerisinde ben birisine bir şey veriyorum, ama aynı aile başka yerden de alıyor mu? Onu göremiyoruz, böyle bir sistemimiz yok"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Bunun için de gönüllü kuruluşları da kapsayan bir servis haritasının artık elzem olduğu aktarılmıştır: *"Uzun zamandır yapılması gereken ve bence geride kalınan en önemli konu bu yardımların tekerrürlüğü… Mutlaka bir yazılımın olması gerekiyor. Özellikle güncel, tüm kurumları kapsayacak şekilde ve çok etkin bir servis haritası olmalı. Buna faydalanıcılar da erişebilmeli"* (Ahmet bey, kurum yöneticisi, 4 yıl). Servis haritasının sağlayacağı ortak ağ gerçek ihtiyaç sahiplerine erişimi de daha mümkün kılacağı düşünülmektedir: *"Kesinlikle bir ortak ağın oluşturulmasından yanayım. Bu durum pek çok konuda koordinasyon kolaylığı sağlayacağı gibi, önemli bir veri tabanının oluşmasına ve yardımların doğru kişilere ulaşmasında faydası olacaktır. Bir kişinin birden fazla yardım kuruluşundan yardım alması gibi suistimallerin de önüne geçecektir"* (Hakan bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Böyle bir yazılımın kısa vadede hazır olmaması halinde ise Umut bey platform gibi gönüllü kuruluşların bir araya geldiği zeminlere acil ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir: *"Gönüllü çalışmalar çok fazla arttı, Allah razı olsun, ama herkes aynı noktada. Eğer bir buluşup bir platform oluşturulmazsa bu sürecek… Ne yapmamız lazım? Bizim bir araya gelip sen kömür sağla, ben*

gıdayı sağlayayım, sen de çadırı sağla ya da işte ev yapılacak inşaat malzemesini sağla gibi" (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl).

Yardımlara bağımlılığın ve istismara konu edilmesinin tek sebebi gönülü kuruluşlar arasındaki koordinasyon eksikliği nedeniyle ortaya çıkan mükerrer yardımlar değildir. Yardım sisteminin yanında yardım anlayışının da eleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir: *"Yardımlarda kişi sayısı değil ihtiyaç sayısı göz önünde bulundurulmalı… İşte devlet kriteri şu koymuş. Kaç kişisin evde 15 kişi diyelim, 5 kişiye 1 kart 15 kişiye 3 kart. Bu değil, bizatihi vakayı yerinde tespit edip ihtiyaç şiddetine göre bu yardımların yapılması lazım"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Bunun yanında bazı saha çalışanları kökenden yardım verme eyleminin de sorgulanmasına davet etmektedir: *"Biz insanlara hep balık verdik balık tutmayı öğretmedik. İnsanlar yardıma bağımlı hale geldi, asalaklaştılar. Siz elinizde olan ya da olmayan nedenlerden dolayı, deyim yerindeyse biraz musluğu kıstığınızda hemen insanlar saldırganlaşabiliyorlar, ilkel duyguları ortaya çıkıyor"* (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Bunun için ise yardım verdikten sonra çekilmek yerine kişinin ihtiyaçlarına göre desteklerde bulunmak gerektiği ifade edilmiştir: *"Balık tutmayı öğretmediğin zaman hep istismara açık olmaya başlıyor. Yani yalan söylüyor ve 10 yerden yardım alıyor mesela. Ama siz yardım yaptıktan sonra onu geliştirirseniz hem sosyo-ekonomik düzeyi hem de hayat becerisi artıyor. İstismara ve tekerrüre maruz kala kala bazı şeyleri değiştirmek gerektiğini anladık"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Esasında yardım geleneğinde aktarılan figürler içinde de bunun görülebileceğine dair Azad bey şu çarpıcı aktarımı yapmıştır:

> "İlk Suriyeliler buraya geldiğinde siyasal olarak da ensar-muhacir ilişkisine hep örnek verdik. Biz ensar-muhaciri de yanlış anladık ya da yanlış aktardık… Özellikle şunu örnek veriyorum Abdurrahman bin Avf. Abdurrahman bin Avf'ın 'bana pazarı gösterin' demesi hem ticari bir alandır, hem de bana yaşam alanı tanıyın demek istiyordu. İşte sahabe okumaları yaptığımızda biz onu anlamamıştık. O pazar çok önemliydi. O 'bana pazarı gösterin' ders konusu olabilecek bir cümleyken biz onu hep atladık. İşte Eyüp el-Ensari gibi evini açmaktan ve tarlayı paylaşmaktan bahsettik. Bunlar da önemliydi ama buradan bir kurumsallaşma çıkaramadık" (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl)

Bu durumun yanı sıra bazı istisna halleri için benzer yaklaşımın geçerli olamayabileceğine yönelik aktarımlar da yapılmıştır: *"Bu noktada işin içinden çıkamıyorsun, vermesek bir türlü versek bir türlü. Çünkü biz destekleyici bir kurumuz, hayat sunan bir*

kurum değiliz… 'İşte aktif çalışmanız lazım, kendinizi ayağa kaldırmanız lazım' derken 80 yaşındakine nasıl diyebilirsin? Böyle aileler de var mesela" (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl).

4.2.3.6. Yerel Halkın Tepkisi

"Dul bir kadına yardım verdik çıkışta komşusu şey dedi
siz bugün ona erzak verdiniz yarın da koca verirsiniz"
(Talip bey, yardım koordinatörü, 10 yıl)

Suriyeli göçünün ardından ortaya çıkan sosyal sorunlar arasında kamuoyu algısındaki artan olumsuzluk aktarılmıştı. Bu sorunla irtibatlı olarak saha çalışanları ciddi yerel halk tepkisine maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu tepkinin her geçen gün artmasıyla birlikte ilk günden beri var olduğuna dikkat çekilmiştir: *"Ve gerçekten biz bir yandan onların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken bir yandan da o zaman da 'onlara bir şey yapmayın, gelmesinler, işte alışmasınlar' diyen insanlarla da mücadele ediyorduk aslında. Gerçekten ilk zamanlar bizim için çok zordu"* (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl). Bunun yanında yalnızca Türkiye içinde değil Suriye sahasına yönelik de tepkilerin olduğu aktarılmıştır: *"Şimdi akrabalarımızdan bize karşı da şöyle bir şey oluyor. Yani orada ne işiniz var, neden gidiyorsunuz? Ama biz de diyoruz ki oraya birçok sebeple gidiyoruz. Çünkü oradaki insanlar hem kendi ülkelerini koruyorlar hem de aslında bize tampon oluyorlar"* (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl). Arap seviciliği şeklinde olumsuz etiketlere maruz kaldıkları ifade edilmiştir: *"Ülkemiz her konuda ayrışmaya çok müsait bir toplumsal yapıda olduğu için bu konuda da ikiye bölünmüş durumda. Bir grup insan bu konuda çalışmalar yapan gönüllü kuruluşları Arap seviciliği ile suçlarken, bir kısım insan da destek vermektedir"* (Hakan bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Söz konusu yerel halk tepkileri arasında saha çalışanları bazı örnekler aktarmışlardır, hatta bu örnekler arasında doğrudan nefret söylemi sayılabilecek tepkiler de dikkat çekmektedir:

> "Mesela güzel giyimli bir ablamız vakfa geldi. Kocası ölmüş ama ekonomik durumu bizim ailelerimizin hepsinin üstünde, destek veren çocukları da var. Fakat ablamız büyük bir öfkeyle gelmişti vakfa, daha girerken onları tanımadan bilmeden kapının ağzında 'bunlar gelip burada [affedersin dedi] köpek gibi ürüyorlar' dedi" (İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl)

> "Romanlarda bir linç kültürü var, ne yaptığını anlamadan. Belki sen Türk aileye yardım götürüyorsun ama diyorlar ki 'Suriyelilere yardım götürüyorlar işte biz burada şöyleyiz böyleyiz' ki saydıkları hiçbir özellik yardım almaları için yeterli değilken kendilerinde o hakkı görebiliyorlar… Hemen başlıyorlar işte 'Suriyeli aileler için mi geldiniz benim oğlum asker, askerde Suriyeliler için savaşıyor, onlara yardım vermeyin onlar savaşmıyor… İşte bu tarz meseleden çok kolay kamuoyu oluşturabileceklerini, etraftaki insanları hemen kendi yanlarına çekebileceklerini biliyorlar. O yüzden bu taraf bize bazen zorluk çıkartabiliyor" (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl)

> "Mesela bir binaya giriyoruz Türk ailelerin oturduğu, yukarıda bir Suriyeli var, girişte oradaki komşular yukarıdaki komşunun ne halini biliyor ne sıkıntısını biliyor yani. Diyor ki siz, siz ancak Suriyelilere yardım edin diyor" (İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl)

> "Yani biz gidiyoruz mesela bir çocuk mağazasından toplu işte şey alıyoruz, bebek battaniyesi alıyoruz. İşte aldığımız battaniyeyi toplu aldığımız için göze batıyor 'nereye alıyorsunuz işte Suriyelilere mi dağıtacaksınız' diyorlar" (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl)

Araştırmanın saha sürecinde Ankara'nın Altındağ ilçesinde önce bir cinayet ve akabinde gelişen olayların ardından mahalle kuşatması yaşanmıştı. Yerel halkın tepkisine örnek olarak yaşanan bu sıcak gündeme saha çalışanları özellikle değinmiştir: *"Altındağ'da olaylar oldu ve Ankara Valiliği 1 ay sonra Ankara'da Suriyeli geçici koruma kimliğinin kapatıldığını ve ikameti Ankara'da olmayanların gönderileceğini açıkladı. Bu bir tavizdir ve ırkçıların 'işte biz saldırırsak, onların camlarını indirirsek demek ki hükümet de bir şey yapacak' diye kışkırtıldığını düşünüyorum"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Geçici çözüm adına yapılan uygulamanın uzun vadede bu tepkileri yaşattığı düşünülmektedir: *"İşte yok okul sayısı yetmiyormuş, yok şu olmuş bu olmamış, eften püften sebeplerle Altındağ'daki Suriyelilerin sayısını azaltıp, işte farklı farklı ilçelere veyahut da illere dağıtılma kararı alındı ve o uygulanmaya çalışılıyor şu an. Ama bu çözüm değil, yani ırkçılığa karşı çözüm bu olamaz"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Bu olayın olumsuz boyutuyla hızlıca yükselmesinde medyanın da rolüne dikkat çekilmektedir: *"Sadece Suriyeli olduğu için adamı yargıladılar, yani insan birini öldürdü diye değil. Yani bunu insan yapıyormuş gibi düşünmediler. Bu medyanın bence bir şeyi. Hiç tasvip etmediğim bir olay, ama bunu ırka bağlı olarak yorumlamak 2 tarafı da çığırından çıkaracak"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Bu ırk temelli olay yorumlamanın gönüllü kuruluşların gönüllüleri

arasında dahi yaşandığı belirtilmiştir: *"Bir gönüllümüz burada 'nasıl olabilir, Suriyelilerle ilgili acilen önlem alınması lazım' diye isyan etti. Ama öncesinde de Sakarya'da bir Türk, Suriyeli hamile kadını tecavüz ederek öldürdü. Demek ki bu işin Türkü, Fransızı, Almanı, Suriyelisi yok. Bir önlem alınacaksa cinayetle ilgili önlem alınmalı. Çünkü esas olan burada eylem, eylemin ırkı değil"* (Ömer bey, saha araştırmacısı, 4 yıl).

Saha çalışanları yerel halkın tepkisine yol açan önemli bir faktörün de arka plana dair sahip olunan bilgi yetersizliği olduğunu ifade etmişlerdir. *"Aslında ihtiyacı olan herkes buraya gelebilir. Burada önemli fark Suriyelilerin gidebileceği çok başlık yok. Hani her alana gidip destek talep edemiyorlar, çünkü burada dil bariyeri sorunu oluyor. Burada öncelikli bizim gibi sivil toplum kuruluşuna geliyorlar, çünkü buradan gidebileceği yerleri öğreniyorlar"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Öncelikle yardım yapanların taleplerinin gönüllü kuruluşların çalışmalarını yönlendiren önemli bir faktör olduğu dile getirilmiştir: *"Yapmış olduğumuz yardımlar bazen şartlı yardımlar olabiliyor. Örneğin yetim şartlı olabiliyor, Suriye şartlı olabiliyor, hatta İdlib gibi bazen şehir şartlı da olabiliyor. Bu nispetle de bizim Türk halkının, kafasında oluşan algı siz sürekli Suriyelilere yardım ediyorsunuz oluyor"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Türkiye'ye yönelik çalışmaların da olduğu ama sosyal şartları nedeniyle nispeten daha az kalabildiği, bunun ise hiç olmadığı şeklinde lanse edildiği aktarılmıştır: *"Hep Suriyelilere destek oluyorlar, bize hiç destek olanı görmedik diyorlar. Ama orada şöyle bir durumu işte göz ardı ediyorlar. İşte 1 çocuklu 3 kişilik bir ailede, anne baba çalışıyor, ailenin desteğe ihtiyacı var diye talep geliyor. Suriyeli ailede nasıl oluyor? 7-8 çocuklu 8-9 kişilik bir ailede, sadece baba çalışıyor ve böyle bir destek talebi geliyor"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Benzer şekilde Türkiye'ye yönelik çalışmalarının olandan daha az görünür olmasında özel faktörlerin de etkili olduğu anlaşılmaktadır: *"Aslında yapılıyor ama bunun reklamasyonu çok fazla yapılmıyor. Çünkü bizden yardım alırken Türk halkı resim çekilmek istemiyor… Resim olmadığı için de Türkiye içerisindeki yaptığınız yardımları çok fazla reklam yapamıyorsunuz, ama ben Suriye'ye gittiğimde bu bana engel olmuyor"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Bunun yanında yine bilgi yetersizliğiyle birlikte ciddi boyutlara ulaşan bilgi kirliliğinin de etkisi olduğu dile getirilmiştir: *"Geçen gün bir tane kadın bana yazdı, 9 yıldır dedi siz Suriyelileri anlatıyorsunuz ben de yardım ediyorum, ama dedi üniversitelerde emek yiyorlar, devletten 5.000 lira para alıyorlar hakkımı*

helal etmiyorum. Yanlış bilgi. Yani bakın biz 1 haftadır bir gencimize harç parası topluyoruz. Çünkü 20.000 lira istemiş Devlet Üniversitesi ondan" (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl).

Yerel halkın tepkisine karşın saha çalışanlarının aralarında bazı stratejiler geliştirdikleri görülmektedir: *"Bir mahalleye gittiğiniz zaman, bir Suriyeli ile birlikte bir Türk'e yardım etmediğiniz zaman yanlış anlaşılabiliyor. Biz bundan dolayı yapmış olduğumuz yardımları aynı güne sığdırmaya çalışıyoruz ki kurum olarak da yanlış anlaşılmayalım"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Yine benzer şekilde kurumsal kimliğin korunması amacıyla başka bir strateji örneği ise logo göstermemek: *"Aşağısı Karagümrük yani Romanların yaşadığı bölge, yukarısı Sulukule yani yeni gelen site sakinleri. Mesela biz aşağıda dağıtım yapacağımız zamanlarda elimizden geldiğince yelek giymiyoruz ve bir organizasyon gibi gözükmemeye çalışıyoruz"* (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl). Son strateji ise Suriyeli dernekler üzerinden ihtiyaç sahibine ulaşmaktır: *"Belli başlı bölgelerde biz çalışma yapmıyoruz. Çünkü çok fazla gören oluyor ve bu hem Türk aileleri rencide ediyor hem de biraz tabiri caizse kızdırıyor… Bir çalışma yapacaksak bunu yine Suriyelilerle ilgili çalışan dernekler aracılığıyla yapmak istiyoruz"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl).

4.2.3.7. Tükenmişlik Sendromu

"Birkaç zamandır buradaki yerimi sorguluyorum.
Neden hala devam ediyorum ve neden bitmedi hala"
(Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl)

Göç alanında 10 yıllık bir süre geçirmek ciddi anlamda fiziksel, ruhsal ve duygusal açıdan yıpranmalara sebep olmaktadır. Gerek ihtiyaç alanlarını doldurmaya çalışmak, gerek irtibat kurarak gedikleri kapatmak, gerek yaşanmakta olan hikayelere tanık olmak, gerekse de yaşanmış olan hikayelerin dinleyicisi olmak. Zor bir sosyal hizmet alanından bahsedildiği aşikar. Nitekim saha çalışanlarıyla yapılan mülakatlarda dikkat çekici deneyim aktarımlarından birisi de bu sürecin yıpratıcı etkisi olmuştur. Bu yıpratıcı etkiyi ise sahada karşılaşılan zorluklar ve yaşanan şoklar şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.

Gönüllü kuruluşların saha çalışanları, ihtiyaç karşılama çalışmalarının süregelmesi ve çalışılan göçmen grubun nitelikleri nedeniyle zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir:

"Açıkçası bu alanı gönüllü olarak seçmiş insanlardan oluşan bir grubuz. Ama zaman zaman bunun bizi bile zorladığı durumlar olabiliyor. Yani medyadaki yansıma değil çalışılan grupta yaşanan bazı olumsuz durumlardan ötürü bir negatif dönüt olabiliyor bizde de" (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). İlk olarak ihtiyaçların karşılanma sürecinin bitmemesi ve aksine artması bir yılgınlık oluşturabilmektedir: *"Gönüllü kuruluşların artmaması lazım. Neden artmaması lazım? Çünkü sorunların bitmesini istiyoruz. Herbir yeni kuruluş duyduğumda, bu da buralarda çalışıyormuş denildiğinde ben buna üzülüyorum. Demek ki ihtiyaç hala devam ediyor"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Bunun hatta gönüllülere de yansıdığı ifade edilmiştir: *"Kendi mahallelerinde gönüllü çalışmalar yapan kişilerin biraz şevkinin azaldığını düşünüyorum. Çünkü artık misafir gibi hissetmiyor insanlar. Hani misafire kol kanat gerelim, işte çok müşkül durumdalar ve yardım edelim falan demiyorlar. Artık 10 yıl geçince insanlarda bir heyecan azalması oldu yani"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Zeynep hanım (proje koordinatörü, 4 yıl) ise alanın zorluğundan daha çok çalışılan grubun niteliklerine dikkat çekmiştir. Bu noktada iletişim sorununu kendisini zorlayan bir unsur olarak öne çıkarmaktadır: "*Sadece sözlü iletişim kurabiliyor olması bezdirebiliyor bazen. Çünkü bilgilendirme mesajı atıyorsunuz, mesajda bütün detayları yazıyorsunuz, sonra o kişi arıyor mesela diyor ki bu etkinlik yarın mıydı, saati kaçtı gibi. Yani bireysel olarak hepsine tek tek açıklama yapmak zorunda kalınıyor"*. İkinci olarak da sağlık alanında saha çalışmalarında bulunduğu için kişilerin düşüncelerine etki edememe nedeniyle zorlandıklarını ifade etmektedir: *"Özellikle gebe desteği projesinde çalışan arkadaşlarda daha fazla bir yılgınlık olmuştu. Çünkü mesela gelen kişi 20'li yaşlarının başında ama 4. çocuğuna gebe. Biz onları hastanelere kabul ettirmeye çalışırken bizde bir öfke oluşuyor… Hani bunu yetiştirmeye gücün var mı ki bu yola giriyorsun gibi ister istemez bizim de kafamızın içinde bazı yargılar oluşabiliyor"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Bu zorluklarla karşılaştıklarındaysa alandan çekilme düşüncesinin saha çalışanlarında belirmeye başladığı anlaşılmaktadır: *"İşin içinden çıkamıyorum. Ben 8 yıldır buradayım, daha önce de işte çeşitli gönüllü kuruluşlarda bulundum. İşte bitmeden tabi ki bırakamıyorsunuz. Bir şeyin içine girdiğiniz zaman bu bitsin de ondan sonra, ondan sonra başka biri, sürekli bir döngü"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl).

Saha çalışanlarında tükenmişlik sendromu oluşturan faktörlerin ikincisinin ise sahada yaşanan psikolojik ve duygusal şok durumları olduğu görülmektedir: *"İlk dönemlerde şunları çok duyuyordum. İşte '2 çocuğumu savaşta kaybettim, ev yıkıldı çocuğuma bir baktım evin altında kalmış' derken anne bunu gayet normal bir psikolojide söylüyordu bana. Hani bir üzülme belirtisi yok, bir geçmişe dönüp o anı hatırlama şeyi yok, gayet normal geliyordu. Ben bunu duyduğumdaysa şok oluyordum"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Bu konuda ön eğitim almadığındaysa yaşanan şok durumları saha çalışanlarında bir telaşa da sebep olmaktadır: *"Bir rapor tutuyorduk burada karşılaştıkları hak ihlalleriyle ilgili. Hanımefendiye sordum işte nasıl geldiniz ne oldu diye. Ve hanımefendi kendi travmasını anlatmaya başladığında benim elim ayağım birbirine dolandı. Anlattıklarında işte çocuklarına olanlar, eşine olanlar falan. Mesela o ikincil travma denilen şeyi uzun süre yaşadım"* (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl). Bazı saha çalışanlarının kişisel olarak etkilendikleri grupların da duygusal etkisinin farklı olduğu anlaşılmaktadır: *"Bazen ailelerin anlattıkları hikayeler bizi etkilemiyor. Çünkü çok dinliyoruz, çok dinlediğimiz için bir nasırlaşma mı diyelim nedir. Zaten profesyonel yaklaştığımız için, karşı tarafla beraber oturup vah vah demiyoruz. Çünkü biz bu işte profesyoneliz, ama çocuklar bu işin profesyonelliğini bozuyor"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Benzer şekilde Suriye sahasında da psikolojik ve duygusal şok durumları yaşanabilmektedir: *"Baas hükümetinin bölgelerinde yaşayan çoğu müslüman kardeşimiz tacize, tecavüze uğramış. Kendi çocuğu ve eşi, önünde katledilmiş. Hatta cesedi bile birkaç gün evin içerisinde bırakılmış vakalar da gördük. Tabi bunlar çok acı, trajik vakalar. Bu vakalarla karşılaştıktan sonra açıkçası bizim de bir terapiye ihtiyacımız oluyor"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Vaka görmeksizin sadece şehri dahi görmek bir şok duygusu oluşturabilmektedir saha çalışanlarında: *"Mesela yıkılmış binaları göre göre ülkemizdeki düzen bana çarpıcı bir şekilde garip gelmeye başladı. Yani yıkıntılar, her yerde bir kurşun izi, bir vurulma yeri. Artık kendi etrafımda delik bir duvar varsa, acaba kurşunlanmış mı duygusu bende uyanıyor"* (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl). Bu karşılaşılan zorluklar ve yaşanan şok durumları saha çalışanlarında benzer tükenmişlik duygularını oluşturuyor:

> "Diyorum ki bana Suriye demeyin. Ben Suriye'ye gidince de abiler beni görünce diyorlar ki abla biliyoruz buraya bu son gelişin. Her zaman çünkü diyorum ki abiler benim buraya son gelişim. Yıllardır gidiyorum diyorum ki buraya benim son gelişim. Niye? Çünkü artık

> o kadar hikayeye maruz kalmak, beni çok yoruyor. Yani geçen hafta daha Fatih'te oturdum, Fatih'te 2 tane hanımla tanıştım. Bana öyle şeyler anlattılar ki yani artık bu kadar çok hikayeyi kaldıramayacağıma karar veriyorum. Son gelişim diyorum kimseye gitmeyeceğim, kimseyle oturup işte kimsenin derdini dinlemeyeceğim, kimse beni aramasın diyorum. Tabi ki olmuyor çünkü bu saatten sonra onlarlayım" (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl).

Tükenmişlik sendromuna karşın saha çalışanlarının başvurdukları direnç mekanizmaları farklılık göstermektedir. Örneğin mesleki çalışmasını tanımladığı zeminle direncini artırabildikleri görülmektedir: *"Mesela ben psikologum, eğer insani yardım sadece maddi destek olsaydı ben kendi mesleğimi hayırla birleştirip yapamayacaktım. Ben mesleğime öyle bakıyorum, profesyonel anlamda psikolog olmam hem kendi mesleğim hem de gönüllü hayır bakımından yaptığım bir şey aslında, ikisini ben birleştirdim"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Başka bir direnç mekanizması ise sahada daha rasyonel bir konumda yer edinmektir: *"Realist ve rasyonel, bu 2 kelimeyle tarif edebilirim. Bu şekilde düşünmemiz ve hareket etmemiz gerekiyor ki sağlıklı olabilsin. Yani evet maneviyatımızı kaybetmeyeceğiz, merhametimizi kaybetmeyeceğiz ama merhametimizi kaybetmemek için olumsuz bir davranış da sergilemeyeceğiz"* (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl). Benzer şekilde bu yaşanan sürecin bir savaş olduğunu içsel açıdan kabullenmek de vakalar karşısında direnç katabilmektedir: *"Suriye'ye her geçtiğimiz gün farklı bir vakayla tanışıyoruz maalesef. Bu da bizi aslında derinden etkiliyor, ama bunu kabullenmek zorunda kalıyoruz, netice itibariyle bu bir savaş. Bununla ilgili olarak vakalar geldiği zaman eskisi kadar derinden etkilenmiyorum. Kendimde bunu fark ettim"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Bu durum elbette bir yabancılaşma olarak da okunabilmektedir. Son olarak saha çalışanlarının sahada karşılaştıkları zorluklar karşısında biriken anlamlı anılara tutunarak da direnç kazandıkları anlaşılmaktadır. Bu duyguyu en iyi kendisinin kelimeleri yansıtacağı için burada doğrudan alıntı tercih edilmiştir:

> "Bizim çalıştığımız gruplardan bir tanesi mülteci hamile kadınlardı. Kimisinin işte hukuki olarak belgeleri olmadığı için ücretli olarak doğum yapmak zorundalar. Ama hani maddi durumları buna elverişli olmadığı için de işte doğum yapamıyor ya da işte mesela yasal olmayan yerlerde doğum yapıyorlar. Biz bir projemizle onlara destek olup masraflarını karşılıyorduk. Bu proje içerisindeyken böyle her bir anne doğum yaptıktan sonra, bebeğinin fotoğrafıyla birlikte teşekkür mesajları atıyordu. Hatta arkadaşlarımızdan bir tanesinin ismini bebeğine koyan vardı. Yani iyi ki bu alandayım dediğim anlardan birisi

> buydu mesela… Bir diğeri yine böyle kişilerin doğrudan gelip ihtiyaçlarının karşılandığını görmek. Mesela bizim kıyafet dağıtımıyla ilgili bir çalışmamız oluyor, gıda kartı gibi. Gelip oradan mesela çocuklarına kıyafet seçtikleri zamanki ya da kendileri için böyle yeni bir şeyler buldukları zamanki sevincine şahit olmak aslında çok sevindiriyor. Çünkü mesela bazen çocuklarının hangi beden giydiğini sorduğumuzda bilmiyor oluyorlar. Hani hep ikinci el verilmiş çünkü, hiç böyle yeni bir şey olmadığı için bilmiyorlar. Hani oradan temiz bir kıyafet onlara verince o gülümsemeleri ve hani teşekkür etmeleri. Mesela orada dil bariyeri bir yerde sevimli oluyor. Çünkü o Türkçe yarım yamalak teşekkür etmeye çalışıyor, biz hani Arapça cevap vermeye çalışıyoruz gibi. O zamanlar gerçekten çok mutlu hissettiğim oluyor" (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl).

Kendi direnç mekanizmalarının yanında üst danışman anlamında süpervizör desteği de öne çıkmaktadır. Bunu kullanan gönüllü kuruluşlar bulunmaktadır: *"Biz süpervizyon da alıyoruz mesela haftalık, orada çokça değerlendirme yaptık ve benim gelişimimde çok etkisi oldu. Kendi deneyimim açısından yani orada bunu söylüyor ama ne demeliyim, nasıl davranmalıyımı biraz yontmaya ve kendimi geliştirmeye başladım"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Benzer şekilde bu üst danışman sistemi, ortaya çıkan ihtiyacın akabinde kullanılabilmektedir: *"Bir ara psikiyatrik yardım istedik. Dedik ki 'ya biz çok hemhal oluyoruz insanlarla, bu bizim için iyi değil, yani yarın öbür gün bir sorun yaşarsanız sonra bizden bilmeyin, şimdi psikologla mı psikiyatriyle mi kimle görüştürüyorsanız görüştürün'. Öyle oturup kalktık birkaç kişiyle"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Ancak süpervizyon hizmeti sınırlı sayıda gönüllü kuruluşta karşımıza çıkmaktadır ve ihtiyaç olarak sürmeye devam edebilmektedir: *"Mesela bu hanımefendi ve benzeri durumlarda onun kırılganlığını, onun hassasiyetini, onunla hangi dille konuşulabileceğini, çocukla nasıl irtibata geçilebileceğini bilen birilerinin olmasını, anlatabileceğim birilerinin olmasını çok isterdim"* (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl).

4.2.4. Koordinasyon ve İşbirliği Deneyimleri

"Göç ve göçmenler konusunda ana bir çizgidir koordinasyon meselesi"
(Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl)

Tablo 4.16: MAXQDA Programına Göre 4. Tema Kod Dağılımı

KOD SİSTEMİ	FREKANS
Koordinasyon ve İşbirliği Deneyimleri	169
merkezi ve yerel yönetim	44
yerli gönüllü kuruluşlar	34
engelleyici faktörler	24
uluslararası sivil kuruluşlar	23
sağladığı imkanlar	18
göç politikasında belirsizlik	18
üst yapılanma	14
göç politikasına öneriler	14
suriyeli gönüllü kuruluşlar	12

Temel olarak bir göç sorunu olması nedeniyle Suriyeli meselesinin birden fazla alana açılan bir yapısı bulunmaktadır. Mevzuatın hazırlanması bağlamında merkezi yönetime, hizmet sunumu kapsamında yerel yönetime, ihtiyaçların giderilmesi çerçevesinde sivil topluma, hatta iş kurma ve çalışma noktasında özel sektöre bakan yönleri bulunmaktadır. Bu sebeple de bir aradalığı hem içermektedir hem de gerektirmektedir. Bir aradalığı içermektedir çünkü paydaşlar arasında sınırlar keskin değildir: *"Göç İdaresiyle sivil toplum arasında, göçle ilgilenen sivil toplum kuruluşları arasında, yerel yönetimlerle de hakeza. Ulaşılabilir, çözüm odaklı ve birlikte proje geliştirmeye imkan tanıyan bir irtibatın olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü sizin sınırlarınızı aşan durumlar çok oluyor"* (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl). Bir aradalığı gerektirmektedir çünkü talepler gücünüzü de aşabilmektedir: *"Hem devlet her şey yetişemez, hem de STK her şeye yetişemez, ama bir araya gelindiğinde her şeye yetişilir. Türkiye'de 25.000'in üzerinde dernek var ve bunun bütçesi 27 milyarın üzerinde. Eğer başarılı şekilde koordine olunabilse kısa sürede hem ekonomik hem sosyolojik sıkıntılar çözülür"* (İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl).

Bu çerçevede Suriyeli göçünde koordinasyon ve işbirliğinin ayrı bir tema olarak ele alınmasının anlamlı olacağı düşünülmüştür. Bu koordinasyon ve işbirliği üzerine saha çalışanlarının sahip oldukları deneyim ve birikimleri ise merkezi ve yerel yönetim, yerli

gönüllü kuruluşlar, uluslararası sivil kuruluşlar ve Suriyeli gönüllü kuruluşlar şeklinde ayrıştırmak mümkündür.

4.2.4.1. Merkezi ve Yerel Yönetim

"Aslında aynı sahayı paylaşıyoruz, paydaş olabiliriz.
Ama maalesef ki olamıyoruz"
(Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl)

Saha çalışanları saha içinde devletin gücünü önemsemektedirler: *"Devlet yapmadığı sürece biz ne kadar yapsak da ulaştığımız sayı işte 300-500 aile. Ama devletin elinde bir sürü argümanları var"* (İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Bu noktada çözüm planlarının başında da devletin bulunmasına ilişkin düşünceyle karşılaşılmıştır: *"Devletin gücü vardır, sahadaki abiliği vardır, sahadaki yönlendirmesi vardır. Dolayısıyla her şeyin bu kapsamda yapılması gerektiğini düşünüyorum"* (Ahmet bey, kurum yöneticisi, 4 yıl). Üst yapıyı ifade eden merkezi yönetimin iki şekilde sahada yer aldığı aktarılmıştır: bölge toplantıları ve proje ortaklığı.

Bölge toplantıları merkezi yönetimin koordinasyonunda kamu kurumlarını ve gönüllü kuruluşları belirli aralıklarla bir araya getirmektedir: *"Bazen Göç İdaresi, İstanbul Valiliği ve İçişleri Bakanı bizi toplantıya çağırır, orada bize görüş alışverişinde bulunur. Bazen yapmamız veya yapmamamız gereken şeyleri bize tavsiye ederler veya bölgeyle alakalı bizlerden tavsiye alırlar"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Bu toplantıların süresi değişkenlik gösterebilmektedir: *"Kamudan STK'ya yönlendirmeler oluyor, bizden bilgi alımları oluyor. Toplantılar yapabiliyoruz, ayın belli zamanlarında ya da 2 ayda bir koordinasyon toplantıları oluyor"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Bu toplantıların yapılması ise saha ile yönetimin birbirini takip etmesi açısından anlamlı bulunmaktadır: *"Kaymakamlık olur, işte Sosyal Yardımlaşma olur, çeşitli dernekler olur, Göç İdaresi, Emniyet vesaire bunların bir araya gelmesi aslında birbirleri anlama ve neleri yapabildikleri, neleri yapamadıkları noktasında bilme açısından çok önemli. Çünkü burada biz aslında mikrodan makroya ulaşabiliyoruz"* (Ahmet bey, kurum yöneticisi, 4 yıl). Bunun yanında sahadaki rekabeti yönetmesi açısından da anlamlı görülmektedir: *"Bölgede artık bir rekabet var, dernekler aralarında rekabetleşmeye başladı. Tabi bu rekabet bazen olumlu oluyor ama çoğu*

zaman da olumsuz yansıyor… Atıyorum bir dernek 15.000 TL'lik bütçesiyle bir şehircilik planlıyor, ben de pastadan yararlanayım diye 5.000 TL'lik bütçemle bir şey yapmaya çalışıyorum ama şehre benzemiyor" (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Bölge toplantılarında iletişimin kuruluyor olması birçok alanda sorunun çözümü adına güç kazandırmaktadır: *"Tek kelime söyleyecek olsam iletişim derim. Çünkü uyumda da iletişim var, korumada da iletişim var, geçim kaynağında ve diğer noktalarda da hep iletişim var. Gerek kurumlararası, gerek tabana, gerek tabandan yukarıya. Bu iletişimlerin sağlanması gerekir"* (Ahmet bey, kurum yöneticisi, 4 yıl). Ancak iletişimin kuruluyor olmasının yanında sürdürülebilir olması da gerekmektedir. Bu noktada kurumların yönetimlerindeki değişim bu sürdürülebilir iletişimde kopukluk oluşturabilmektedir: *"Sürekli değişen bir sistem. Mesela il milli eğitim müdürümüz sürekli değişebiliyor. Hep iletişim kuruyoruz, tam onunla bir yere geleceğiz, sonra tekrar değişebiliyor. Mesela şu an da yeni biriyle tanıştık"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl).

Merkezi yönetim ikinci olarak bazı proje ortaklıklarıyla sahada yer almaktadır: *"Sosyal Yardımlaşma Vakfının başındaki abi bizi arar der ki falan yerde işte çocuğun acil tedaviye ihtiyacı var bununla alakalı ne yapabilirsiniz. Yer yer izin alıp resim sergisi oluşturuyoruz, ondan sonra yardım çadırı olsun, o tarz çalışmalarımız oluyor. Yani bu alanda devlet önümüzü kapatmıyor diyebiliriz"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Bu birlikteliğin Suriye sahasında da olduğu aktarılmaktadır: *"Briket ev yaparken arsayı bize, hani devletimizin diliyle söylersem 49 yıllığına kiralar. Bunun alt yapısını düzeltir üstünü de biz yaparız. AFAD'la protokolümüz var, biz bunu AFAD'la koordineli bir şekilde yaparız. AFAD bize yapacağınız projeyi getirin sunun derler ve sonra müsaade ederler"* (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Ancak tabi Suriye'nin belirli bölgesi için söz konusudur: *"Fırat'la Zeytin Kalkanı Bölgesinde çalışma yapıyor iseniz devlet sizi yönlendiriyor. Ama İdlib'de çalışıyorsanız çok fazla karışmıyor orada. Daha ziyade Kızılay ve AFAD ekipleri orada işi organizatörlük yapıyorlar"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Kamunun projeler kanalıyla gönüllü kuruluşlarla birliktelik kurmasıyla ilgili Toprak bey (saha raportörü, 5 yıl) iki noktaya dikkat çekmektedir: *"Kamu kurumlarının şey korkusu vardı, bu STK'lar buradaki bilgileri alıp yurtdışına transfer edebilir. Biz bunlarla işbirliği yapalım ki doğrudan transfer*

olmasın, biz bir görelim… Bir diğer şey de desteğe gerçekten ihtiyaçları oluyor, çok fazla yoğunluk var. Nasıl faydalanabiliriz STK'lardan deyip projelerin içlerinde yer almak istiyor".

Saha ortaklığı nedeniyle kamu ile sivil toplumun bir araya geliyor olması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilse de benzer olumluluğun sahadaki işleyişe yansımadığı aktarılmaktadır: *"Sivil toplum kuruluşlarının önemi büyük ama süreci yöneten de kamu olduğu için kamunun aslında sivil toplumu ciddiye alması burada önemli. Ben sivil toplumun çok kilit olduğunu düşünüyorum ama kamu tarafından çok ciddiye alındığını düşünmüyorum"* (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Örneğin Nilüfer hanım kimlik problemi ve okul kayıtlarında karşılaştıkları sorunlardan örnek vererek aktarımların yukarıda karşılık bulmadığını ifade etmiştir: *"Yukarıdan bakıldığında her şey olumlu görünüyor olabilir. Ama sahanın içine girdiğinde bir sürü sıkıntı var. Ama onları mesela bizden çok dinlemiyorlar… STK'ya karşı soğuk bir duruş var. Bir karar çıkacak diyelim bunu sahanın içindeki kişilere danışma gibi bir şeye çok girilmiyor"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Hatta zaman zaman alan paylaşımında gerilimler dahi yaşanabilmektedir: *"Okullar dernekleri yok sayıyor aslında. Mesela biz dernek olarak gittiğimizde, sanki onların karşısındaymışız gibi düşünüyorlar… Ben bir müdürle konuşurken öğrencimiz dedim, 'o bizim öğrencimiz biz eğitim veriyoruz onlara' dedi mesela"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Bu kısmi ayrışmanın ise bakış açısı farklılığından kaynaklandığı belirtilmiştir:

> "Bakış açılarımız çok farklı. Biz burada personeliz ama işte mesai saatlerine kadar. Şahsi olarak ben kendimi değerlendirdiğimde, işte mesai saatleri içerisinde personelim ama mesai saatinden sonra gönüllüyüm. Bu tarz yerlerde insanlar kendilerini sadece bir personel olarak tanımlıyor ve yaptıkları şeyi sadece iş yükü olarak görüyorlar. Haliyle onlar için yaptıkları işin niteliğinden çok rakamlar önemli oluyor. Bizim için de rakam değil yaptığımız işin niteliği çok önemli… İhtiyaç halindeyse onların nasıl hizmet ettiğini ve hangi aileye nasıl yardımlar yapacağını biliyoruz. Gelen ailenin onların profiline uygun olduğunu gördüğümüzde yönlendirme sağlıyoruz. Yani daha böyle uzaktan ve mesafeli bir ilişkimiz var" (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl)

Söz konusu bakış açısı farklılığı detay uygulamalarda dahi kendini gösterebilmektedir: *"İşte Emniyet Müdürlüğü diyor ki şu STK'nın dediğine göre şu bölgelerde çokça kayıtsız kişi varmış, buralara bir baskın yapalım ne var ne yok görelim. Hani bir hassasiyet risk tespiti yapmıyorlar. Belki bir ailenin önceliği vardır, hani kimlik alamamıştır ama burada kalması*

gereken durumlar vardır" (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Gönüllü kuruluşlar tarafından toplanan bilgiler ve gösterilen hassasiyetin kamuda karşılık bulmadığına dikkat çekilmiştir: *"Kamuyla işbirliğinin yapılması aslında güzel bir şey, ama sürdürmek açısından zor. Çünkü orada hani gerçekten insani yardımın farkında olmayan bir kişiyle muhatapsanız, memur gözüyle bakacağı için olaya, sizin için süreci zorlaştırıyor"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Süreci zorlaştırdıkları zemin ise bürokratik işleyiş olmaktadır: *"Biz sosyal uyum ve psikolojik uyum açısından okullarda faaliyetler yapıyoruz. Bazı okullar zorluk çıkarabiliyor. İşte İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alıyorsun ama bu sefer bazı okullar diyor ki bakanlıktan izin alın"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Özellikle kısa süreli çalışmalara destek olunabildiği ama uzun vadeli projelerde kamunun kaçındığı ifade edilmiştir: *"Kısa vadeli faaliyetler için her kamu kurum ve kuruluşumuzdan destek görürken, uzun vadeli projeler ciddiye dahi alınmamaktadır. Kamu yönetimi de bu konuda uzun vadede ne yapacağını bilmemektedir"* (Hakan bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Bunun elbette savunmacı bir tarafı olduğu görülüyor ama yine de fazla zorlaştırıcı bulunuyor: *"Maalesef devletimizdeki bürokrasiden biraz şikayetçiyiz. Biz bunu İçişleri Bakanına da dile getirdik. Bu noktada devlet belki biraz daha savunmacı bir tavırla bazı şeyler yapıyor, ama bu bazen işimizi aşırı zorlaştırıyor"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Hatta yeni dernekler kanunu nedeniyle hareket alanlarının iyice daraltıldığından bahsedilmektedir:

> "Şimdi bu bağlamda yeni çıkan bir dernekler kanunu var. Yani öyle bir kanun çıkarttı ki Türkiye, bütün derneklerin elini kolunu bağladı. Şimdi 48 saatte devlet senin derneğine gelip kayyum atayabiliyor. Yardım derneğine kayyum atayabiliyor ve 48 saat içerisinde mahkeme kararı çıkartıyor, atadıktan sonra çıkartıyor. Bütün hesaplarına el koyuyor, ondan sonra mahkeme kararı çıkartıyor. Yani düne kadar 24 saat öncesinden haber düşüyordu gelmeden, ben geliyorum seni denetleyeceğim diyordu. Bugün için onu kaldırdı ve terörü finanse etme diye bir madde koydular şu anda dernekler üzerine özellikle. Bunun üyelikten daha ağır bir karşılığı var hapis cezası olarak, terör örgütüne üye olmaktan daha ağır bir karşılığı var yani" (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl)

Göç alanı olmasından dolayı, merkezi yönetim ile gönüllü kuruluşların sahada kesişim noktası olarak karşılaştığı kurum İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığıdır. Bu kurum ise hemen hemen tüm saha çalışanlarının muzdarip olduğu bir merkez halini almıştır: *"Göç İdaresine sahayı görmek için bile gitseniz giremiyorsunuz, Türk vatandaşları alınmıyor*

çünkü. Sadece hani avukat, hukukçu veya işte mesleki statüsü olan kişileri alabiliyorlar. Bizim avukatımız bazen şey diyor, Göç İdaresi'nde bana bile düzgün muamelede bulunmuyorlar kaldı ki onlara bulunsunlar" (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Benzer şekilde İsmail bey de Göç İdaresine erişim sorunu yaşadıklarını ifade etmiştir: *"Göç İdaresine biz mesela STK temsilcisi olarak bile bir kanal bulup ulaşamıyoruz. Arkadaşları tanıyoruz ama telefonlarını mümkün mertebe vermemeyi tercih ediyorlar. Bazen çok müşkil durumlarla karşılaşıyoruz, ama ulaşımda ciddi sıkıntı yaşıyoruz"* (İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Bu sorunun bölge toplantılarında da iletildiği ama çözüme kavuşmadığı belirtiliyor: *"O bütün STK'ların toplandığı bir toplantıda Göç İdaresinden de birileri vardı. Ama hep böyle yine politik cevaplar, yani bir çözüme dayalı değil. Yapılacak bakılacak deniliyor ama sonuçlanan bir şey yok"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Bu sebeple de Göç İdaresinin miadını doldurduğu düşünülmektedir: *"Göç İdaresi bu problemi artık taşıyamıyor, göçmen sorununu taşıyamıyor. Bu hantallığı ve işlemeyişi de yine fark etmesi gereken merkezi yönetim aslında"* (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl). Çünkü göçmen sayısı her geçen gün artmaktadır ve mevcut nüfus içerisinde yüksek bir orana erişmiştir: *"Türkiye nüfusunun 8'de 1'ini yabancılar oluşturuyor ve bizim hala yabancılarla alakalı ciddi bir bakanlığımız yok. Hocam bu büyük bir eksiklik. Yani Göç İdaresindeki dosyalar öyle yığıldı, öyle yığıldı ki Göç İdaresi bu problemi artık çözemez"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Bu sebeple de artık Göç Bakanlığının kurulmasının gerekliliği savunulmaktadır: *"Yakın zamanda Göç İl Genel Müdürlüğü'ydü, şu an Göç Başkanlığına dönüştü, bu da bir gelişme ama yetersiz. Bana kalırsa bir Göç Bakanlığımızın olması gerekiyor"* (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl).

Merkezi yönetim ile yaşanan bürokratik tıkanıklıklar doğrudan yerel yönetim ile gönüllü kuruluş arasındaki ilişkiye de yansımaktadır:

> "5393 sayılı belediyeler kanununda belki biliyorsunuzdur, vatandaş ve hemşehrilik kavramları arasında bir muğlaklık söz konusu. Mevzuattaki bu muğlaklıktan mütevellit göçmenler, yani +99'a başlayan ve legal olarak Türkiye sınırları içerisinde bulunanlar, birçok yerel hizmetten faydalanamıyorlar… Eğer kurum o kanun maddelerini daha devletçi ya da daha yerel ve milliyetçi yorumluyorsa, göçmenlere böyle bir hizmet vermekten imtina ediyor… Yerel yönetim göçmenlerle problemlerde yüz yüze gelinen yer, ama tabi ki bu da merkezi yönetimle ilgili bir şey. Çünkü mevzuatı oluşturan yerel

yönetim değil, merkezi yönetim. Ve bu tıkanıklığın da farkında olması gereken yine merkezi yönetim" (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl).

Yerel yönetimin gönüllü kuruluşlar ile arasında olan ilişkiyi etkileyen ikinci faktör ise siyasi kaygılar olarak dikkat çekmektedir: *"Sancaktepe'de STK'lar olarak kendi aramızda toplandık belediyeye dedik ki bu işe bir mekan belirleyelim ve bu işin kurumsal bir kimliği olsun… Sancaktepe bölgesinde çok konuşuldu çok dinlenildi ama odaklanılamadı. Ya bir maliyet hesabına dönüşüyor iş ya da siyasi kaygılar ön planda olabiliyor"* (İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Siyasi kaygı diye ifade edilen şey ise oy oranlarının olumsuz etkilenmesidir: *"Hizmet verseler bile verdikleri hizmetleri görünür kılmıyorlar, çünkü yerelde alacakları oydan çok fazla tedirginler"* (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl). Belediyelerin tutumlarında bir farklılık olduğu aktarılmıştır: *"Burada belediyenin kendi tutumu da çok önemli aslında. Bazen bu alanda çok iyi olan belediyeler oluyor ama kendi kitlesini kaybetmek istemiyor ve size destek olmak istemiyor. Ama bu alanda çalışmak isteyen bir belediye ise size destek olabiliyor"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Saha çalışanları bu minvalde Pendik Belediyesini olumlu örnek olarak öne çıkarmaktadırlar: *"Pendik belediyesi çok iyi çalışan bir belediye ve göçmenler konusunda herhangi bir ayrım yapmayan belediye. Hatta ilçe belediyeleri arasında daha kapsayıcı bir yerel yönetim mantığıyla karşılaşabileceğiniz bir yer olarak telaffuz edebilirim"* (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl). Yalnızca göçmenlere yönelik değil, göçmenlere çalışanlara yönelik de hizmetleri takdir edilmiştir: *"Bir ara işte bilgisayar alabilmek için diyordum ki ya böbreğimizi mi satalım ne yapalım, yani az kullanılmış böbrek mi diyelim [gülümsüyor]… Bazen tweetler attım, keşke şu kızların bilgisayarları olsa da çok güzel videolar yapsa. O zaman Pendik Belediye Başkanı'nın gözüne çarpmış. O bize bilgisayar verdi"* (Tülin hanım, kurum koordinatörü, 10 yıl).

4.2.4.2. Yerli Gönüllü Kuruluşlar

"Gönüllü kuruluşların artması bir taraftan beni sevindirirken, bir taraftan da üzüyor. Azalması gerekirken çoğalıyoruz"
(Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl)

Yaşanan insani kriz Türkiye'de birçok yeni gönüllü kuruluşun kurulmasına imkan tanımıştır. Üçüncü sektörde ihtisaslaşma alt başlığı altında aktarıldığı üzere sayılarında büyük

artış görünen söz konusu gönüllü kuruluşların yine aralarında alan paylaşımları da yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu noktada gönüllü kuruluşlar daha iyi bir saha yönetimi gerçekleştirebilme adına diğer yerli gönüllü kuruluşlarla farklı konularda ve düzeylerde çeşitli irtibat ve işbirlikleri kurmaktadırlar: *"Bu sivil toplum kuruluşlarının tek başına yapabileceği bir şey değil zaten… Yani acil kurtarma, afet yönetimi, ilk yardım gibi konularda direkt sağlık alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği gerçekleştirip hem o alanda çalışan personelimize, hem de danışanlarımıza eğitim vermesini talep ettik"* (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Alan ayrımına göre gönüllü kuruluşların birbirlerinden destek talep ettikleri anlaşılmaktadır: *"Biz eğitim alanında çalışıyoruz, ama mesela bir dernek var psikolojik destekle alakalı çalışma yapıyor, başka bir dernek sağlık yardımı yapıyor. Biraz kaynakları buluşturma noktasında desteğimiz oluyor. Yani mesela engelli çocuk geldiğinde ben ne yapacağımı bilmiyorum"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Benzer şekilde gönüllü kuruluşlar arasında vaka yönlendirmelerinin de yapıldığı görülmektedir: *"Diğer kurumlar, bizim çocuk koruma yaptığımızı bildikleri için bizimle irtibata geçip vakaları yönlendirebiliyor. Böylece kimin çalışma alanı ve deneyimi hangi yöndeyse vakalar oraya gitmiş oluyor. Hem bilmediğimiz bir alanda daha çok yorulmuyoruz, hem vaka da yorulmamış oluyor"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Bu vaka yönlendirmelerinin ise gönüllü kuruluşların mevcut ağlarını genişlettiğine değinilmiştir: *"Diğer gönüllü kuruluşlar yaptıkları çalışmalar sırasında karşılaştıkları çocuğa yönelik istismar ve ihmal vakaları derneğimize ilettikleri durumda, ücretsiz olarak hukuki ve psiko-sosyal destek sağlamaktayız. Diğer kuruluşların bize sağladığı en önemli avantaj, daha geniş bir ağa ulaşabilmemiz ve varlığımızdan haberdar olmayan kişilere erişebilmemizdir"* (Hakan bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Hatta insani yardım alanında bu birlikteliğin büyüdüğü de anlaşılmaktadır: *"İstanbul'un bir haritasını çıkartmışızdır. Harita dediğim hangi dernek hangi bölgeye hitap edebilir, böyle bir harita elimizde mevcut. Yaklaşık 10-15 tane İstanbul'daki yardım derneklerinden oluşan da bir grubumuz var. İhtiyaç sahibi bize ulaştığında biz direkt haritaya bakıyoruz"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). İnsani yardım alanında bazen doğrudan ihtiyaç sahibini yönlendirme varken bazen de ihtiyaç sahibine birlikte gitme yolu kullanılmaktadır: *"Zaten birçoğuyla irtibattayız, hemen hemen İstanbul'daki bütün mülteci derneklerini tanırız… Özellikle mülteciye yapılan yardımlarda biz kuruma direkt destek vermiyoruz, kurumla beraber hareket ediyoruz"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Yerli

gönüllü kuruluşlar arasındaki iş bölümü ve iş paylaşımı konusunda özellikle Suriye sahasından hareketle AFAD öncülüğünde olumlu bir ilişkinin de bu süreç içerisinde hususen geliştiği aktarılmaktadır:

> "AFAD bu Suriye göçüyle beraber daha da güçlendi daha da tecrübe edindi. İşte il koordinasyonunda biz beraber hareket ediyoruz. AFAD öncülüğünde diğer STK'lar çalışmalarından bahsediyor. Biz kendi çalışmalarımızdan bahsediyoruz. Örnek veriyorum İdlib bölgesinde eğer ben hizmet veriyorsam, Kızılay oraya hizmet vermiyor ya da Kızılay hangi hizmeti veriyorsa ben aynı çalışmayı yapmıyorum. Mesela bir kamp bölgesine Kızılay kömür desteği sağlıyorsa biz soba desteği sağlıyoruz, AFAD'ın kendisi de çadır desteği sağlıyor. Bu şekilde koordineli ilerliyoruz" (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl)

> "Briket çalışmasını örnek verebilirim. Türkiye'den bir sürü kurum buna ortak oldu. Yani Diyanet olsun, Kızılay olsun, AFAD, İHH, Sadakataşı, Fetih Vakfı vesair hepsi bu işe katıldılar. İşte bu toplu çalışma, çadırların gündemini ortadan kaldırdı. Artık biz bir çadır yapalım diye insanlarda bir algı yok, daha çok hani briket yapalım diye düşünülüyor. Çünkü biz çadır ve briket farkının insanların güven duygusuyla alakalı olduğunu düşünüyoruz. Yani briket ev verdiğimiz bir teyzemiz bize sırtını dayayamadığını söyledi, çünkü alışmamış. Diyor ki '10 yıldır benim sırtımı dayadığım bir duvarım yoktu' Çadıra dayanamayınca o duyguyu unutmuşlar yani" (Usame bey, saha çalışanı, 7 yıl)

Yerli gönüllü kuruluşlar arasında irtibat ve işbirliğinin daha fazla tercih edilme sebebi olarak erişilen imkanlar gösterilmektedir: *"Sahada olunca birçok STK'yla karşılaşıyorsunuz ve ister istemez o mağduriyet, mahrumiyet ve mecburiyet sizi bir potada buluşturuyor. Bir tanışıyorsunuz, o kurum kendi çalışmalarından bahsediyor, siz bahsediyorsunuz, sonra da mükerrer çalışmalar olduğunu fark ediyorsunuz"* (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Mükerrer çalışmaları engellemek için de irtibatların sıklaştırıldığı görülmektedir: *"Bilgi paylaşımları yapınca bunun önüne geçip daha çok eve, insana ulaşmış olduk. Ya hocam 50 kuruluş da aynı eve gitseniz o evin tüm sorunlarını çözemezsiniz. İhtiyaç anlamında gider onlara, gitmez demiyorum ama imkanlar kıt ihtiyaçlar sınırsız. Bu kıt imkanları da bu irtibatları kurarak yönetiyoruz"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Mükerrer yardım durumunda kaynakların israfı da söz konusu olabilmektedir: *"Bir aileye 1 aylık ihtiyacından fazlasının verilmemesi lazım ki o aile o fazlayı çöp etmesin. Mesela 1 aylık ekmek verdiğin zaman, 1 aylık verdiğin ekmeğin %70'i çöp olur. Ama partner kuruluşlarla bunu çalıştığımız*

zaman neyi, nereye, ne zaman verildiğine dair not alıyoruz" (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Daha sistemli yürütüldüğü için de kaynaklardan yüksek verim elde etmek söz konusudur: *"Özellikle kaynakların doğru kullanılması kısmında bu tarz birliklerin bu durumu daha verimli hale getirdiğini düşünüyorum"* (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl). Bu sebeple de karşı karşıya kalınan ihtiyaç düzeyi ve kriz ortamı kaynakların verimli kullanımı noktasında gönüllü kuruluşlar arasında bir birliktelik ortaya çıkarmıştır denilebilir. Bunun yanında bu birliktelikler gönüllü kuruluşlara, kullanılacak kaynağa ilişkin de fikir imkanı sağlayabilmektedir: *"Kış hazırlıklarıyla alakalı arkadaş 'geçen sene Şırnak'tan şu kadar ton kömür gönderdim şu kadar tuttu çok da verim alamamıştım' deyince ben de ona Suriye içerisinde alabileceği yakması daha kolay, daha ucuz ve daha sağlıklı bir madde söyledim ve fikrimi beğendi"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl).

Sağladığı imkanların yanında gönüllü kuruluşların aralarında irtibat ve işbirliği kurmalarını engelleyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak gönüllü kuruluşların liderlerinin engelleyici güç olabildiği ifade edilmiştir: *"Kimi STK'larda lider çok etkili olabiliyor, yani onun bakış açısından başka hiçbir şey yapamıyorsun… Bazı başkanlar birlikte çalışamıyor, yani kendi dediğinin olmasını istiyor. Dediğim dedik, yaptım oldu mantığını taşıyorlar. Birlikte çalışmak kültürü olmadığı için de bu insanlarla çalışmak çok zor"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Liderlerin ben merkezci olmalarının sebebi ise yeterli okuma yapmamaları olarak gösterilmiştir: *"STK liderlerinin maalesef büyük bir kısmı yeterince okumuyor. Yeterince okumadıkları için gelecek tahayyülleri zayıf oluyor. Daha mukayese kabiliyetleri zayıf oluyor. Fazla organizasyona odaklandıkları için de belki biraz daha ben merkezli olabiliyorlar"* (Ömer bey, saha araştırmacısı, 4 yıl). Engelleyici faktörlerin ikincisi ise gönüllü kuruluşların dayandığı kültürel temeldir: *"Bazı seküler kuruluşların çok farklı bakış açısı olabiliyor. Onlarla işbirliği yaparken kültürel bir farklılık oluşuyor ve anlaşmak zor olabiliyor. Diğer taraftan bazı dini grupların STK'larında da benzer şey olabiliyor. Yani cemaatinin veyahut da dini oluşumunun bakış açısıyla olaylara yaklaşıyor. Bu da profesyonelliği yaralıyor"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Benzer şekilde gönüllü kuruluşların temel ilkeleri de bir kültürel çatışma zemini olabilmektedir: *"Belirli çizgilerimiz var. İşte LGBTİ'yli bireylerle çalışan, bunu bir hak olarak deklare eden veya bunu yaygınlaştıran derneklerle çalışmak istemiyoruz. Yani ortak paydanın ve evrensellik atfedilen*

şeylerin, bizim için ve onlar için farklı olabileceği kişilerle aynı çatı altında bulunmak da istemeyiz" (Nuran hanım, kurum yöneticisi, 8 yıl). Gönüllü kuruluşlar arasında irtibatı ve işbirliğini engelleyen üçüncü faktör ise kurumsal yapının işleyişi olarak dikkat çekmektedir: *"İşte işbirliğine açıklar ama yine herkes kendi işine bakıyor diyebilirim pratikte, özellikle bir tık daha büyük bir kurumsa. Her ne kadar gerçekten herkeste o iyi niyet olsa da herkes kendi aktivitesini yerine getirmenin peşinde"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Çünkü özellikle büyük kurumlar için birlikte çalışma ve işbirliği kurma yeni bir iş yükü anlamına gelmektedir: *"Her işbirliği adımı yeni iş yükümlülüklerini de beraberinde getiriyor. Fakat her derneğin A işini, B işini, C işini yönetecek kapasitesi yok. Evet ortaya güzel bir iş çıkabiliyor, fakat tahayyül edilen projede iş kuvvetle muhtemel eşit dağılmıyor"* (Ömer bey, saha araştırmacısı, 4 yıl). Aynı zamanda büyük kurumsal yapıların bu birlikteliklerde daha ağır hareket etme durumları olduğu için de mevcut iş yüklerini artırdıkları anlaşılmaktadır: *"Ufak yapılar daha çabuk organize oluyor, büyük yapılar biraz daha burada zorlanıyor. Biz çabuk karar alıp hızlı hareket edebiliyoruz, ama büyük yapılar onu istişarelerine sunacaklar, toplantılarda görüşecekler, herkesin onayını alacaklar sonra faaliyete başlayacaklar. Yani biraz hantal kalıyorlar"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Bunun yanında işbirliği kurarken büyük kurumsal yapıların da küçük kurumsal yapıların da kendilerine göre birbirinden farklı gerekçeleri dikkat çekmektedir: *"Bu noktada birbirlerinin iç işleyişlerine karışırlar mı, işte acaba bana müdahil olur mu, çünkü daha küçüğü daha büyüğü var bu işin, acaba o bana müdahil olur mu, beni o şeyde ezer mi kaygısı oluyor"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Büyük kuruluşlarda ise *"Şimdi bir kurum var yıllar önce kurulmuş, maddi olarak bütçe olarak çok güçlü. Yani o daha ufak kurumlarla bir araya gelmek istemiyor. Kendisini daha böyle abi olarak görüyor. Yani en büyük engel aslında bu"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Bu kurumsallık düzeyindeki farklılık pratik olarak sahada da iş yapma biçimine yansıyarak kurumlar arasında bir çatışma alanı oluşturabilmektedir:

> "Bazısı müracaatçıyı merkeze çağırır, bazısı telefonla görüşür, bazısı sosyal inceleme için evine gider. Bunların farklı farklı çıktıları olabiliyor işte baktığınız zaman. Mesela bizim sosyal inceleme yapmamız gerekiyor, gidip onu gözlemlememiz gerekiyor. Ama bazı vakıflar veyahut dernekler sadece telefonla hallediyor. Ben güvenemiyorum ve tekrar yapmam gerekiyor, bu da iş kaybı, vakit kaybı ve verim kaybı. Bu noktada

> çatışıyorsunuz. Bize yönlendiriyor mesela STK'daki kişi, telefonla görüşmüş ama benim yöntem olarak daha fazla araştırmam gerekiyor. Senin yaptığını kabul edemem ama bir daha gidersem de vakit kaybı. Mesela bu bir çatışma alanı" (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl)

> "Bize çocuğu gönderen STK onun takibiyle ilgilenmediğinde mesela çocuk gelmiyor. Biz hizmet vermek istiyoruz, planımızı yapıyoruz, ona göre profesyonel meslek elemanını ayarlıyoruz, randevu oluşturuyoruz ama görüşemiyoruz. Bu sefer hem o ihtiyacı var ama hizmet alamamış oluyor, hem de benim hizmet kaybım oluyor. Hem benim vaktim gidiyor, hem de sonuçta bunun bir mali karşılığı da var, o da bi nevi israf oluyor" (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl)

Gönüllü kuruluşlar arasında birlikte iş yapmanın önündeki engellerin sonuncusu ise gönüllü kuruluşların aralarındaki rekabet durumudur: *"STK'ların hepsi İslami bakış açısıyla yapmıyor bu işi, kimi insani açıdan yapıyor, kimi de ticari anlamda yapıyor. Yani isim tabi ki vermiyorum da burada, mesela bildiğimiz birçok kurum var ki gelen şeylerin %50'sini, 60'ını, 70'ini idari işletim olarak gösteriyor"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). İdari işletim gideri gönüllü kuruluşların işleyişlerini sürdüren maliyeti göstermektedir ve bunu artırma çabası kurumlar arası bir rekabet oluşturabilmektedir: *"Çalışma alanını bir pazar olarak düşünün, orada bir rekabet halindesiniz. Çünkü bu tür yerler hep parayla dönüyor… İslami olarak da zekatın 8'de 1'i kime düşer, zekat müessesesinde çalışan insanlara düşer. Bizim geçim kaynaklarımız bu. İşte 8'de 1 oranın bu işleri çevirmeye yetebilmesi için ne yapmamız lazım, artırmamız lazım"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl).

Mevzubahis engellere ve zorluklara rağmen asgari açıdan da olsa gönüllü kuruluşların kendi aralarında belirli aralıklarla gerçekleştirdikleri koordinasyon toplantılarına katılım gösterdikleri anlaşılmaktadır: *"Toplantılar yapıldı ve ilişkiler devam ediyor, kısa da olsa hala devam ediyor. Sonuçta bir yerde sıkıştığınız zaman paslayabilirsiniz, bir şeyi çözemiyorsanız bu nasıl olur nasıl edilir diye bilgi alabilirsiniz"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Ancak koordinasyon toplantılarının Suriye sahasında bir nebze zor olduğu aktarılmıştır: *"Burada saha daha hareketli olduğu için İstanbul'a nazaran biraz daha zor. Hani oturup bir platformda konuşmak zorlaştırıyor, çünkü sürekli hareket halindesiniz. Ama şu da var, sahada olduğunuz için herkes birbirini tanıyor. Diğer sivil toplum kuruluşlarının en az bir temsilcisini illa ki tanıyorumdur"* (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Bu koordinasyon toplantıları

gönüllü kuruluşların birbirlerini tanımaları için de büyük bir fırsat zemin olmaktadır: *"Onların ne yaptığını, nasıl ilerlediğini mukayese edebiliyorsunuz. 'İnsan kendini insanla tanır' diye Goethe'nin bir sözü var. İnsan kendini insanda tanır, STK kendini STK'larda tanır, yani mukayese edebiliyorsunuz"* (Ömer bey, saha araştırmacısı, 4 yıl). Bu tanıma süreci ise bazı önyargıların kırılmasına yol açabilmektedir: *"Bir araya gelmeden önce kalıplaşmış fikirler vardı… Örnek veriyorum İslami referanslı bir sivil toplum kuruluşuyuz, Türkiye içindeki ya da bölgedeki algılarla size olan bakış açısını şekillendirebiliyorlar. Sizi militarize ediyorlar ve öteki gördükleri için herhangi bir platformda boy göstermenizi istemiyorlar. Ama zamanla sahada bu değişti"* (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Bazen de bu toplantılar üzerinden gönüllü kuruluşların sahip olunan ve gösterilen imajları arasındaki mesafe de keşfedilebilmektedir: *"Bazen gerçekten çok büyük kurumlar oluyor, ismini duyunca aa filan dediğimiz. Pratikte ise aslında bazı şeyleri gerçekten yapmış olmak için yaptıklarını görüyorsun. Biraz işin içinde olunca da anlıyorsun ki hani kimi kurumlar sadece sayıyı artırmaya çalışıyor, kimileri gerçekten içini doldurmaya çalışıyor"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Hatta zaman zaman bu tanınmanın bazı konularda sınırlandırıldığı dahi görülmektedir: *"İşte paylaşımlar yapılıyor alt yapılardan ve projelerden bahsediliyor. İşte bizim bahsettiğimiz proje karşı tarafta kullanılır mı? İşte alt yapılardan bahsederken bazı veriler saklayıp bazı verileri paylaşıyoruz, acaba bir dezavantajı olur mu? Bu gibi soru işaretleri oluyor kurumlarda"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Tüm bunların yanı sıra söz konusu koordinasyon toplantılarının anlamsız çabalar olduğu da ifade edilmektedir: *"İşte toplantılar şunlar bunlar, bir süre sonra iş yapmayı bırakıp toplantılarla uğraşıyorsunuz. Şu an mesela biz az personelle birçok iş takip ediyoruz. Öyle bir şey oldu mu, bir adam işi gücü bırakıp o toplantıları takip edecek"* (İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Bununla ilgili İsmail bey bir deneyimini eleştiri bağlamında iletmiştir:

> "Bir süre sonra bu işe girdiğiniz zaman, yaptığınız işin reklamını yapmak daha çok hoşunuza gitmeye başlıyor, bir yerde görünür olmak daha çok hoşunuza gidiyor. Asıl yaptığınız işi unutuyorsunuz… Mesela Vatan diye bir büyük otelde program yaptılar bizi de çağırdılar. Afişler dosyalar bilmem neler, o kadar bir görünürlük çabası var ki. Biz yönetim kurulu olarak gittik toplantıya, hani ciddi bir şey çıkar diye de bir ümitle gittik. Baktık ki sosyal medyada şurada burada, biz şunu yaptık bunu yaptık şu kadar insanı bir araya getirdik şunları konuştuk diyebilmek için yapmışlar. Ciddi de bütçeler var. Oraya verdikleri kira bedeli, ikramları şunları bunları koysanız, herhalde bizim 1-2 aylık

300-400 aileye yaptığımız yardımın üzerindeydi o maliyetler. Şu harcadıkları bütçeyi verseler bize, biz bu insanların birçok problemini çözeriz." (İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl)

Yerli gönüllü kuruluşların göç yönetimi sürecinde bir araya gelerek platform veya konfederasyon adıyla üst yapılanmalar kurdukları görülmüştür. Üst yapılanmalara yönelik saha çalışanlarının bakışlarında olumlu ve olumsuz bakış bir arada görünmektedir. İlk olarak olumlu bakış açısından yaklaşılacak olursa: *"Yetki devri her zaman iyidir. Bağımsızlık değil bağımlılık her zaman iyidir. Tam bağımsız Türkiye problemli bir ifade olduğunu düşünüyorum. Hayır bağımlı bir Türkiye ya da bağımlı bir Yunanistan, birbirine bağımlı bir coğrafya… Kuran'da ne diyor, kim ki 2 kişi bir araya gelir 3. benim, kim ki 4 kişi bir araya gelir 5. benim. Demek ki iş birliği her zaman ilahi dinlerde de tavsiye ediliyor"* (Ömer bey, saha araştırmacısı, 4 yıl). Bu üst yapıların önemli kazanımları bulunduğu düşünülmektedir: *"Batman-Diyarbakır özelinde söyleyebilirim. Mesela Suriyelilerle Yardımlaşma Platformu adı altında platform kuruldu, benzeri isimlerde birçok ilde de bunu görebilirsiniz. Aynı mantıkla ve aynı hissiyatla bunları oluşturdular ve o platformlarda mükemmel işler yaptılar. Yoksa 4-5 milyon insan bir yerde böyle sessiz sedasız olamazdı"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Üst yapılanmaların gönüllü kuruluşlar arasında işbirliğini daha da fazla artırdığı düşünülmektedir: *"Ben psikolojik yardım yapıyorum ama benim ilgilendiğim ailenin nakdi yardıma da ihtiyacı var, eğitim yardımına da ihtiyacı var mesela… Ama bu ağır işleyen bir durum, yani aklına gelirse, belki de gelmeyecek. Ama platform altında birlikte bir iş yapmaya başladığı zaman bu daha kolay olacak"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). İnsani yardım alanında kaynak kullanımını da olumlu etkileyeceği aktarılmıştır: *"Eğer buluşup bir platform oluşturulmazsa, diyelim ki siz ayrı bir kurumsunuz ben ayrı bir kurumum öbürü ayrı bir kurum, hepimiz kendi kendimize karar verdik. Kömür lazım oldu aldık kömürü, bu sefer de fazla geldi. Ne yapmamız lazım? Bizim bir araya gelip sen kömür sağla, ben gıda sağlayayım, sen de çadır sağla deriz"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Benzer şekilde çalışma ölçeğini de genişletmeye imkan tanıyacağı belirtilmiştir: *"Bizim gücümüz ve yardımlaşabileceğimiz yer sınırlı, başkasınınki de sınırlı. Ama birleştirirsek gücümüzü daha fazla yerlere ulaşma ihtimalimiz artacaktır"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Üst yapılanmaların yalnızca saha ile değil saha dışında da etki artırıcı bir gücü olduğuna dikkat çekilmiştir: *"Üst yapılar biraz toparlayıcı oluyor. İşte sorunlar daha rahat masaya*

yatırılabiliyor, çözümler daha rahat olabiliyor. Çünkü işte kamu kurumları ve üst kurumlarla onların bağlantıları daha kuvvetli oluyor" (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Yine kamuoyu açısından da benzer etki söz konusudur: *"Bir kamuoyu oluşturabilirsiniz, oluşabilecek manipülasyonlara karşı kitlesel bir önlem alabilirsiniz. Olabilecek algı yönetimlerinin önüne geçebilirsiniz ya da yapılacak çalışmalarda bir sivil toplum refleksiyle hareket edip o zemini sağlarsınız"* (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). İfade edilen avantajlı noktalar nedeniyle üst yapılanmaların hemen hemen her fırsatta konuşulduğu ama pratiğe taşınamadığı da aktarılmaktadır: *"Ortak bir şeye gelme noktasında birazcık kurumlarda istek de olması gerekiyor. Hani bu her toplantıda neredeyse söylenen bir şey, işte şu alanda bir çalışma grubu ortak bir grup olması vesaire gibi, ama pratikte gerçekten herkes özellikle kendi işiyle ilgileniyor"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl).

Üst yapılanmalara yönelik saha çalışanlarının bakışlarında olumsuz bir yaklaşımın olduğu da görülmektedir: *"Birlikte olan üst çatı adında isimler var, şu an isimlerini bilmiyorum, yani o derece önemsiz benim için. 100 tane dernek var ama 100 derneğin 90'ı aynı ortama ait. Sadece dernek ismi kurulmuş ve toplanılmış, işte bir program yapılabilmek amacıyla üst çatı anlamında kullanmışlar"* (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Üst yapıların saha ile irtibatlarının nispeten düşük olabileceğine dikkat çekilmiştir: *"Bu tür organizasyonlar, platformlar sahaya çok fazla hakim olmadığı için sıkıntılar yaşayabiliyor. Fikir olarak çok iyi. Kesinlikle sahayı görmeden, sahayla ilgili sorunları sahada teneffüs etmeden açıkçası yapamıyorsunuz"* (Cihad bey, saha çalışanı, 3 yıl). Saha ile söz konusu mesafenin nedeni ise bu tür yapılanmaların genellikle yönetim kademeleriyle sınırlı kalması olarak ifade edilmektedir: *"Kurumların yönetimlerinin personellerden ayrışan noktaları çok fazla. Yani mesela çalışıyorsunuz, çalıştığınız kurumun yönetimini hiç tanımayan bir sürü çalışan olabiliyor. Bu platformlar da genelde çalışanlardan ziyade yönetimlerin takip ettiği şeyler. O arada yönetim ve çalışanlar arasında büyük bir uçurum olabiliyor"* (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Üst yapı yönetiminin aynı zamanda birlikte çalışma kültürüyle de ilişkili olduğu ve bu nedenle yürüyemediği belirtilmiştir: *"Kurum kültürü diye bir şey var ve bu kendiliğinden oluşan bir şey. Kültür farklılığı olduğunda da bir arada olmak zor olabiliyor. Biraz böyle çalışmayı bilmediğimizden kaynaklı bence bu dağılmalar oluyor. Çok pes etmeden işte, tahammül ederek nasıl çalışacağımızı öğrenerek, bir araya gelinilmesi*

gerekiyor" (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl). Kültürün yerleşmesini engelleyen dikkat çekici bir faktör ise çalışanların uzun süre kurumlarında bulunmamaları olarak aktarılmıştır: *"Farklı bir platform oluşturuluyor iyi niyetle, 1. toplantı var 2. toplantı var 3. toplantıya çağırıyorsunuz. Göç alanında çalışanlar o kadar hızlı değişebiliyor ki 60 kişi diyeyim 30'u iş değiştirmiş ya da görev değişikliği yaşamış. Çok fazla çalışan sirkülasyonu da olabiliyor maalesef"* (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Söz konusu üst yapılanmalara ihtiyaç duyulmasının ve bu meselenin her geçen gün daha fazla gelişmesinin de eleştirilmesi gerektiği şu çarpıcı ifadelerle aktarılmıştır:

> "Aynı zamanda bu bir meslek dalına dönüşmüş durumda. Ben bunu kabullenemiyorum. Yani bir gün benim çalıştığım kuruma ihtiyacın olunmaması lazım. Evet Osmanlı'da da bir sürü vakıf dernek var, ama ne vardı? Göçmen kuşları besleme vakfı vardı, işte bilmem yolda kalanlar için vakıflar vardı. Büyük vakıflar da vardı evet ama imaratlar yaptılar, büyük şey yaptılar. Bizim hala insana yönelik olarak, aman aç kalmasın aman sefalet yaşamasın çalışmalarımız var. Yani bir gün bu kuruluşun da öbür kuruluşun da öbürünün de artık işi bitmesi lazım. Bizim artık buna iş dememiz lazım yani. Bu geçici bir görevdi, bunun bitmesi lazım bir şekilde. Biz bunu böyle ömürlük düşünürsek ya da böyle yüzyıllarca bir şey düşünürsek, işin içinden çıkamayız ve doğru bir düşünce olmaz kanaatimce. Bitecek gibi değil, hep daha da artıyor ve daha çok kuruluşa ihtiyacımız oluyor. 'Ya buraya yetiştiremiyorum, bir tane sen kur da sen burayla ilgilen' diyoruz yani. Bilmiyorum yani normalde bir devletin işte sivil toplum kuruluşuna ihtiyacı olmaması gerekiyor. He devlet dese ki hep beraber yapalım bu işi, o farklı bir durum. Ben devlet olarak yönetici olayım siz bu işi yapın, ben size vereyim siz dağıtın, mesela olabilir. Ama böyle ebediyete kadar bu çalışmalar olacak, bu benim hoşuma gitmeyen bir durum. Yani bir şekilde bitmesi lazım. Yani bu göreve bizim ihtiyacımızın olmaması gerekiyor ya da insanların buraya muhtaç olmaması gerekiyor" (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl)

İstanbul'da ise bu üst yapıların farklı bir görünüm sergilediği aktarılmıştır: *"İstanbul'da daha yavaş ilerliyor. Çünkü burada sorunlar daha fazla, çözümler de biraz sıkıntılı oluyor. Mesela burada kimlik kaydı yok ama biz sağlıktan, okuldan bahsediyoruz ama daha kayıt olamamış zaten. Hani başta sorunlar varken alt sorunlara giremiyoruz. Alt sorunlar da çok olduğu için bir kargaşa yaratıyor"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl). Bunun yanında sınır ihlalleri nedeniyle de İstanbul'da çabuk dağılmaların olduğu ifade edilmiştir: *"Bazı ön kabullerin ve şartların bütün kuruluşlar tarafından kabul edilip, ona göre davranılması gerekiyor. Yani işte sınırların net olması gerekiyor. Bu üst kuruluşun verimini*

artırmak istiyorsak bir kurum başka bir kurumun sınırına müdahale etmemesi gerekiyor" (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Diğer taraftan ilk dönemde insani yardım çalışmalarında bu üst yapılara ihtiyacın olduğu ama artık ihtiyacın kalmadığı için sürdürülmediği de aktarılmıştır: *"İstanbul'da da kuruldu, farklı farklı isimlerle. Ama şu anda çok öyle bir platforma ihtiyaç kalmadı. Çünkü herkesin sistemi oturdu, herkes iş yapıyor. Ama tabi platformlar üzerinden ikili ilişkiler bağlamında istişareler hala devam ediyor"* (Hamza bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Esasında buradan anlaşıldığı üzere saha çalışanları hangi alanda çalışıyorsa üst yapılanmaları da bu alana göre değerlendirmektedir.

4.2.4.3. Uluslararası Sivil Kuruluşlar

"Mutlaka o fonlar belli şeylere matuf veriliyor.
Bugün değilse 10 sene sonra"
(İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl)

Suriyeli göçü önce Suriye'yi, daha sonra Suriye'nin komşu ülkelerini aşarak Avrupa ülkelerini etkilemeye başladı. Bunun üzerine Birleşmiş Milletler ve birçok Avrupa ülkesi Suriyeli göçünde aktif rol almaya başladı. Bu noktada uluslararası sivil kuruluşların sürece dahil olması saha çalışanları arasında da farklı biçimlerde yorumlanmaktadır: *"Sahada koordinasyonun sadece yerel yönetim veya kamu değil, sivil toplum kuruluşları, hatta uluslararası kuruluşlarla da yapılmasını, yani paydaşların artmasını önemsiyorum. Bunu salata gibi düşünebilirsiniz. Doğru şeyleri koymanız koşuluyla çeşit ne kadar olursa lezzeti o kadar artıyor"* (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). "Salata"ya dahil olma görünümleri ise 4 farklı biçimde karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası sivil kuruluşlar ilk olarak kendi yönetimleri altında gönüllü kuruluşları bir araya getirerek koordinasyon toplantıları düzenlemektedir: *"UNICEF'in önderliğinde İstanbul'da bir eğitim çalışma grubu var. Biz onlarla her ay toplanıyoruz ve her ay işte herkes kendi yaptığı çalışmaları, kendi karşılaştığı sorunları anlatıyor. Hatta oraya bazen il milli eğitimden de geliyorlar, orada da bizim hazırladığımız raporları oraya sunabiliyorlar"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Ancak bu toplantılara tüm gönüllü kuruluşların katılmadığı da görülmektedir: *"Birleşmiş Milletlerin, UNCHR'nin bazı çalışma grupları var. İşte İstanbul çalışma grubu, Marmara bölgesi gibi bölge bölge de ayrılabiliyor.*

Ama yine küçük kurumların bundan çok haberdar olduğunu sanmıyorum. Hani görünürlük konusunda hep bilinen büyük kurumların daha çok ön plana çıktığı şeyler. O yüzden verimliliği tartışılabilir" (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Uluslararası sivil kuruluşların sahada ikinci görünme biçimi, hayır kaygısıyla çalışan mevcut gönüllü kuruluşlara sağladığı fonlar üzerinden gerçekleşmektedir: *"Mesela 2 sene önceki bir projemiz vardı, onun fon kurumu İngiltere'den uluslararası bir kuruluştu. Hem fon hem de materyalleri onlar karşılıyordu. Çocuklara burs veriyordu, aynı zamanda psikolojik destek de veriliyordu. Bunun gibi işbirlikleri vakfımız tarafından yapılıyor"* (Muhammed Ali bey, saha çalışanı, 4 yıl). Bunun yanında üçüncü görünüm olarak uluslararası sivil kuruluşlar, profesyonel kaygılarla çalışan gönüllü kuruluşlarla fonlar üzerinden partner çalışmalar yürütmektedir *"Hayır işiyle değil de ben meslek olarak bu işi yaptım diyen dernekler var. Bunlar işte Avrupa Birliği'nden, Birleşmiş Milletlerden, Avrupalı birçok ülkeden, bazen Siyonist kurum ve kuruluşlarından ödenek alıp bölgede çalışıyorlar. Bunlar da çok büyük paralara çalışıyorlar"* (Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl). Son olarak da belki bunun farkındalar belki de isimleri kullanılıyor ama özellikle sınır illerinde karşılaşılan informel yapılar aktarılmaktadır:

> "İnsani yardımın bir sektöre de dönüştüğü oluyordu. Reyhanlı'da bir dönem bayağı bir merdiven altı dernekler vardı. Hemen hemen hani her binanın altında bir tabela çakılıydı. Bunlar kim, kim kurdu, yasal bir dayanağı var mı yok mu, bir dönem böyle bir kontrolsüzlük de söz konusuydu… İşte bazı Türkiye'ye gelemeyen ya da Suriye'ye giremeyen yurt dışı kaynaklı STK'lar olabiliyor. Onlar da burada işte partner kuruluş adı altında 1-2 merdiven altı dernekle irtibata geçiyorlar. Yani işte valilikçe herhangi bir onayı olmayan, resmi olarak bir dernek hüviyeti olmayan, sadece sosyal medyada olan yapılar. İşte sizin yardımlarınızı Suriyeli ailelere ulaştırıyoruz diyerek geliyor. 1-2 resim, video çekip dağıttığını söylüyorlar, daha sonra onu da zimmetine geçirme ya da işte satmaya girişiyorlar. Diğer kurul kontrol etme, teftiş etme ya da bir geri bildirim konusunda bir geri dönüş de alamıyor. Böyle bir durumla 1-2 defa da karşılaştık" (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl)

Uluslararası sivil kuruluşların özellikle sahada yeteri kadar ve beklenildiği kadar destek vermediği saha çalışanları tarafından aktarılmıştır: *"Birleşmiş Milletlerin bu konuyla ilgili bir çalışmasını ben görmüyorum. Bu aslında sadece Türkiye'nin değil uluslararası arenanın bir sorunu… 10 sene oldu ve bu Türkiye'nin üstüne yıkılmış bir sorun gibi duruyor. Bunu çözebilse çözebilse Birleşmiş Milletler organları yine çözebilir diye*

düşünüyorum" (Oktay bey, kurum yöneticisi, 6 yıl). Doğrudan rol almamasına rağmen fon desteğiyle bu sürece katkı sağladıkları belirtilmektedir. Avrupa Birliği üzerinden gelen fonlarla talep edilen çalışmaların ise sahada bazı uyumsuzluklar taşıdığına dikkat çekilmiştir:

> "Özellikle Avrupa Birliği fonundan aldıklarımızda, çok fazla böyle tafsilatlı raporlar isteniyor ve hani bazen yaptığımız işin bile önüne geçen bir durum oluyor bu. Bunun biraz bazen uygulamada zorluğunu yaşıyoruz. Çünkü büyük kurumlar sahada ne olduğunu tam olarak bilmiyor. Mesela işte bize bir form veriyorlar, diyelim katılımcı formu, işte bir aktivite yaptığınızda bunu işte katılımcılar dolduracak vesaire. Ama kadın okuma yazma bilmiyor zaten. Ya da işte ne bileyim başka bir kurum, yine böyle sağlanan desteğin aktivitenin işte fotoğraflarının düzenli olarak iletilmesini istiyordu. Ama bu kitle yüzünün görünmesini istemeyen bir kitle ya da fotoğrafta yer almak istemiyor mesela. Yani sahadan çok haberdar olmamaları aslında bu büyük kurumların, bizim uygulamadaki işlerimizi çok zorlaştıran bir durum oluyor. Hani çok fazla işin dokümantasyon kısmındalar" (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl)

Göç yönetim sürecinde yer alan uluslararası sivil kuruluşların katkılarının düzeyi ve biçimi saha çalışanları arasında bir tartışma konusudur. Çünkü saha çalışanları özellikle topladıkları bilgilerde uluslararası sivil kuruluşların bir planlarının olduklarını düşünmektedirler: *"Alman vakıfları Sancaktepe ve Sultanbeyli'deki koordinasyon merkezlerine fon aktardı. İstedikleri ne biliyor musunuz? Suriyelilerle ilgili elde ettiğiniz bütün bilgileri istiyoruz, bu şartla yardım ederiz. Yani ne meslek sahibi, ne problemi var diye diyelim sen kayıt altına aldın, o kayıtların hepsini istiyor, öyle yardım ediyorlar"* (İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Almanya'nın özellikle insan kaynağı olarak değerlendirme planına dikkat çekilmiştir: *"Burada insani yardım kuruluşu adı altında hizmet veren yabancı menşeli dernekler var. Onlar bu tür aileleri tespit edip, işte seni Almanya'ya götürelim sana vatandaşlık verelim diyorlar. Bizse evrak talebiyle bezdiriyoruz adamı"* (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Hatta bu konuda özellikle Suriyeli çocuklara odaklı çalışmalarının da belli bir plan dahilinde olduğu öne sürülmektedir: *"Alman bir yardım kuruluşunun Reyhanlı'da bir yetimhanesi vardı. Bu yetimhanede 90 tane çocuk buharlaştı, kayboldu. Bunun Hatay Valiliği'nde kayıtları da var. O yetimhanede bulunan 90 çocuğun akıbetleri ne oldu kimse bilmiyor"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Kayıp çocukların hususen yetiştirilmek üzere Avrupa ülkelerine taşındığı iddia edilmiştir: *"Çocuklar kayıp, 10 yaşında 8 yaşında çocuklar kayıp. Devlet bir şekilde oradaki unsurlarıyla nasıl ediyor bilmiyoruz*

ayrıntısını. Avrupa'nın diğer ülkelerinde de duyuyoruz ciddi kayıp çocuklar var, onları yetiştiriyorlar belli yerlerde" (İsmail bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Saha çalışanlarını bu noktada kaygılandıran durum, kuruluşlar tarafından bu insanların kültürlerinin ve dinlerinin değiştirilme ihtimalleri olduğu anlaşılmaktadır: *"Şu an savaş bölgesinde uluslararası kurumlar aracılığıyla çocuklarımızı alabilmek için her türlü resmi politikayı yürütebiliyor. Sahip çıkıyoruz, yetim hamiliği ve benzeri falan denilip maddi anlamda destek veriliyor. Ama o çocuklar alınıp dini değiştiriliyor veyahut da paralı asker olabiliyorlar"* (Şamil bey, yardım koordinatörü, 10 yıl). Bu konuyla ilgili en çarpıcı aktarımı yaşadığı deneyim üzerinden Muhammed bey yapmaktadır:

> "Büyük bir kamp alanı oluşturulacak. Valilik toplantısında vali diyor ki altyapıyı kim hazırlayacak, kimse el kaldırmıyor İHH diyor ben hazırlayacağım. İşte ondan sonra peyzaj çalışmasını kim yapacak, kimse el kaldırmıyor İHH diyor tamam biz yapalım. Ondan sonra işte çadırlardı, işte konteynırdı şu, onları kim yapacak gene kimseden ses yok. Yabancı kuruluşlar da vardı, Almanlar var Amerikalılar var İngilizler var hepsinin kurumları var. Kimse elini kaldırmıyor İHH yine elini kaldırıyor tamam diyor ben yapacağım. Ne zaman iş eğitime geliyor, eğitimi kim verecek, bütün yabancı kuruluşların elleri havada, biz bu işe talibiz diyorlar. O eğitim verirken çocukların arasından ayıklıyorlar, işine yarayan zeka seviyesi işine yarayanları devşiriyorlar" (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl)

Örneğin eğitim konusunda bu etkinin görünür olduğu başka bir deneyimi ise Suriye saha çalışanı olan Cihad bey (saha çalışanı, 3 yıl) şu şekilde aktarmaktadır: *"Uluslararası bir STK Azez bölgesinde bir okuldaki gönüllü öğretmenlere maaş desteği sunmak istiyordu. Fakat müfredatta değişiklikler istedi. Dini derslerin kaldırılmasını, daha çok müzik ve benzeri derslerin eklenmesini istedi. Tabi vermiş oldukları ücretler çok iyi, şimdi içerideki halk da ekonomik anlamda çok zor durumdalar. Ama buna rağmen bu geri çevrildi"*. Söz konusu güvensizliğin karşılıklı olduğu ve bu gerginliğin uluslararası kuruluşlar tarafında da hissedildiği anlaşılmaktadır: *"Antep'te Kızılay'ın düzenlemiş olduğu bir toplantıya davet edildik, 60-65 tane Suriye'de aktif çalışan dernek çağrılmış… Birleşmiş Milletlerin adamı o toplantıda 'içeride yardımları kimlere dağıttığınızı biliyoruz, Suriye'ye olan yardımların önünü keseceğiz, istediğiniz gibi içeriye yardım götüremeyeceksiniz' dedi"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl).

4.2.4.4. Suriyeli Gönüllü Kuruluşlar

"Ben bölgedeyim hocam, yani kim ne yapıyor biliyorum orada. Şunu söyleyebilirim ki bölge, suistimale çok açık bir bölge"
(Halid bey, saha koordinatörü, 5 yıl)

Geride kalan 10 yıllık sürecin yeni ve önemli bir aktörü olarak Suriyeli gönüllü kuruluşlar tespit edilmiştir. Gerek içerideki savaş hali nedeniyle bürokratik işleri takip etmede, gerek derinlikli olarak ihtiyaç sahiplerini tanımada, gerekse de büyük grupları bir araya getirmede gönüllü kuruluşlar Suriyeli gönüllü kuruluşlarla koordinasyon ve işbirlikleri kurmaktadırlar: *"Birçok kurumun bir araya geldiği bir programa katılmıştım. Orada yetkililerden birisi Türk kurumlarının arasında bir koordinasyon olmadığını ama Suriyeli kurumlarda bunun olduğunu söylemişti. Hatta özellikle Güneydoğu'da bir koordinasyon şeması oluşturdular ve şu an onların domine ettiği bir alan haline geldi"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Suriyeli gönüllü kuruluşların özellikle Körfez ülkeleri tarafından desteklendiği ve bu yolla büyüdükleri aktarılmıştır: *"Şimdi aynı zamanda Arap kökenli kişiler de burada dernekler kuruyorlar, onlar da bu işin içine girmek istiyorlar. Özellikle bu noktada Körfez ülkeleri destekliyor bu yardım çalışmalarını, ama iş biraz ticarete dönmüş gibi hissediyorum"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Suriyeli gönüllü kuruluşların bürokratik işleri daha hızlı ve kolay yürütebilme stratejisi adına da üst yönetimi Türklerden seçtiği ama yapıyı tamamen Suriyelilerden oluşturduğu anlaşılmaktadır: *"Hani kurumların yönetimini Türklerden oluşturuyorlar, ama altta çalışanların tamamı işte Suriyeli. Böyle bir kuruma denk gelmiştim, bu şekilde bir yola gitmek en azından Türkiye'nin bazı bölgelerinde tercih edilebiliyor"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl).

Suriyeli gönüllü kuruluşların yerli gönüllü kuruluşlara sağladığı farklı boyutlarda imkanların olduğu aktarılmıştır. Örneğin insani yardımın erişiminde katkı sağlamışlardır: *"Buta'da bir kuşatma vardı ve hiçbir şekilde Buta'ya yardım girmiyordu. O dönem mesela Buta'da Suriyeli bir dernek üzerinden bütün yardımları Buta'ya soktuk. Orada da onlar Suriyeli oldukları için bir kanal açtılar, onların üzerinden çalıştık"* (Muhammed bey, kurum yöneticisi, 10 yıl). Yine gönüllü kuruluşların resmi evrak taleplerinde destek oldukları ifade edilmiştir: *"Örnek veriyorum ölüm belgesini siz Suriye'de resmi bir makamdan talep edemiyorsunuz. Şimdi bu bir nevi sadece bir kaşeye baktığı için bu orijinal mi, sahte mi bunu*

siz bulamazsınız. Bunu kim bilebilir? Suriye merkezli, Türkiye'de ikamet eden Suriyeli STK'lar. Onlar daha çok iyi tanıyorlar, hani o şeye maruz kalmamak için biz onlarla da çalışıyoruz" (Azad bey, saha koordinatörü, 6 yıl). Hedef kitle sağlamada da gönüllü kuruluşlara yardımlarda bulundukları dile getirilmiştir: *"Biz daha önce projelerimizde de onların eğitim salonunu kullanıyorduk ya da işte onların hedef kitlesini kullanıyorduk, yani onlar aracılığıyla faaliyetlerimizi duyuruyorduk… Özellikle hedef kitleye çok rahat ulaşabilmelerinin bir avantajı var mesela. Yani 1.000 kişilik bir aktivite de yapsa gerçekten bunu bulabiliyorlar"* (Zeynep hanım, proje koordinatörü, 4 yıl). Kurumsal işbirliklerinin yanında çok önemli başka bir işlevi ise karşılıklı iletişim kurmalarıdır. Bir yandan Suriyelilere dair yerli gönüllü kuruluşlara bilgi vermektedirler: *"O ırkın vatandaşının bir dernek kurması bizim birazcık işimize geliyor. Çünkü saha araştırmasına girmek zorunda kalmıyoruz. Yani yaptığımız işi kolaylaştırıyor ve hızlandırıyor. Niye? Onlar zaten takip ediyorlar"* (Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl). Diğer yandan yerli gönüllü kuruluşlara dair Suriyelilere bilgi vermektedirler: *"Bazı bilgileri paylaşmada işte Türkiyeli derneklere güvenmeyip Suriyelilerle paylaşanlar vardı. Suriyeli derneklerin hani buralar güvenli, buralarla da görüşebilirsiniz şeklinde yönlendirmesiyle işbirliği daha da bir güçlendi"* (Toprak bey, saha raportörü, 5 yıl).

Suriyeli gönüllü kuruluşlarla yeni çalışmaya başlayan ve bu aktörleri yeni tanıyanların da sayısı her geçen gün artmaktadır: *"Suriyeli herhangi bir kuruluşla sanırım 1-2 kere iletişimimiz olmuştur. Birlikte giydirme etkinliği yapmıştık ama şu an mesela devam etmiyoruz buna. Ama herhangi bir dezavantaj durumu yaşadığımız için değil, muhtemelen fırsatımız olmadığı içindir"* (Meryem hanım, saha koordinatörü, 6 yıl). Benzer şekilde ilişki kurmaya başlayanlar da olmaktadır: *"Suriyeli kuruluşlarla da yeni yeni işte irtibat kurmaya çalışıyoruz. Çünkü onlar da bu konuda çok gayretli, yapılan şeyleri daha düzenli yapmaya başladılar. Biz de onları yavaş yavaş tanımaya başlıyoruz"* (Nilüfer hanım, proje koordinatörü, 5 yıl). Tüm bu aktarımlardan da anlaşılmaktadır ki içine girdiğimiz ikinci 10 yıllık dilimin anahtar rollerinden birisi Suriyeli gönüllü kuruluşlardır ve yeni araştırmaların başlıklarında yer alması yakındır.

“Kadın anlatmaya başladı, nasıl oldu bilmiyorum
hepimiz hüngür hüngür ağlamaya başladık ve sesli ağlıyoruz.
Öyle bir şey anlattı ki dayanamadık. Bir insan buna asla asla layık olamaz.
Bilmiyorum inşallah bir an önce kuruluşlarımızın işi biter.
Bu iyilik yapma serüveni biter, buna ihtiyaç kalmaz.
Ben bu umut’tayım”

(Umut bey, proje koordinatörü, 6 yıl)

5. TARTIŞMA

Türkiye'nin ilk dalgasıyla 2011 yılının Nisan ayında tanıştığı Suriyeli göçü, bir kriz olmanın yanında her kriz durumu gibi içerdiği fırsatlar yönüyle (Teater, 2019: 229) sosyal hizmetler alanı için önemli bir deneyim süreci olmuştur. Söz konusu deneyim sürecinin sivil toplum ayağını ele alan bu karma yönteme dayalı araştırmada, Suriyelilere yönelik saha çalışmalarına dair hem nicel hem de nitel veriler toplanmıştır. Bu anlamda doğrudan Suriyelilere yönelik sosyal hizmet faaliyeti yürüten gönüllü kuruluşların çalışmaları nicel boyutu, bu süreci bizzat Suriyeli danışanlarla geçirerek birikim edinen saha çalışanlarının deneyimleri ise nitel boyutu oluşturmaktadır. Bu kapsamda yakınsayan paralel desene uyumlu olarak eş zamanlı toplanan nicel ve nitel veriler çözümlenirken ve yorumlanırken birleştirme yoluna gidilmiştir (Creswell ve Plano-Clark, 2018: 79). Yakınsayan paralel desende iki veri kümesi karşılaştırılırken net bir ayırma veya birleştirme beklenmemekle birlikte kavram temaları ekseninde dikkat çeken farklılıklar tartışma bölümünde ortaya konmaktadır (Creswell, 2017: 223). Buradan hareketle de araştırma sürecinde elde edilen nicel ve nitel verilerin yakınsayan ve ıraksayan noktalar üzerinden üçgenlemesi ise (Creswell, 2020: 699) bu bölümde Suriyeli göçü ve gönüllü kuruluşlar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler, koordinasyon ve işbirliği deneyimi şeklinde üç odak üzerinden yapılmıştır.

Suriyeli Göçü ve Gönüllü Kuruluşlar

Suriyeli göçüyle birlikte gönüllü kuruluşlarda biriken deneyimin aktarımı, katılımcılar ile araştırmacı arasında öncelikle bir bilgi zemini gerektirmektedir. Bu plan dahilinde araştırmada gönüllü kuruluşlarla yapılan nicel boyut gönüllü kuruluşlara ilişkin, saha çalışanlarıyla yapılan nitel boyut ise Suriyeli göçüne ilişkin bir bilgi çerçevesi içermektedir. Elde edilen bulgularda bu iki boyuta ilişkin gönüllü kuruluşların teşkilatlanması, gönüllü kuruluşların Suriye sahasına yönelmesi ve gönüllü kuruluşların Suriyelileri tanımlama biçimleri üzerine nicel ve nitel veriler arasında anlamlı irtibatlar keşfedilmiştir.

İlk olarak gönüllü kuruluşların teşkilatlanmasında Suriyeli göçünün önemli izlerini okumak mümkündür. Araştırma kapsamında incelenen gönüllü kuruluşların yalnızca %17,4'ünün 2000 öncesinde, %28'inin ise 2000-2010 yılları arasında İstanbul'da faaliyete

başladıkları görülmüştür. Bu kapsamda 2000'li yılların başlangıcında öne çıkan %11,4'lük artış, literatürde dikkat çekilen bir gelişmedir. Çünkü 2000'li yılların başında Avrupa Birliği üyelik sürecinde talep edilen uyum kriterlerinin gönüllü kuruluş sayısında doğrudan etkisi olduğu vurgulanmaktadır (Aldemir, 2020: 58). Bu noktada devletin özellikle kamu hizmetlerinde işbirliği, insan hakları ve sosyal politikalar noktasında teşvik edici uygulamalara gittiği aktarılmaktadır (Bikmen ve Meydanoğlu, 2006: 16). Araştırmaya katılan gönüllü kuruluşların %56'sının ise 2010 sonrası, yani Suriye göçünün yaşandığı tarihsel dilim içinde İstanbul'da faaliyete başladığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda Suriyeli göçünün gönüllü kuruluşlar üzerindeki ilk anlamlı izi niceliksel artış olarak okunabilmektedir. Nitekim nitel veriler de Suriyeli göçünden sonra özellikle uluslararası fonlarla birlikte gönüllü kuruluş sayısının arttığını ve yaygınlaştığını, hatta Türkiye'de ağırlıkla siyasal yapılanan gönüllü kuruluşların bu süreçte nitelik olarak da çeşitlendiğini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan yine saha çalışanlarının aktarımlarında Suriyeli göçüyle birlikte Türkiye'de gönüllülüğün kıymetinin anlaşıldığı ve gönüllü kuruluşların gönüllü sayısını artırdığı, artan sayıları nedeniyle saha çalışanı bulmanın artık eskisi kadar zor olmadığı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte nitel veriler ışığında gönüllü kuruluşların %50,7'sinin 20 ve üstü sayıda profesyonel ile faaliyet yürütüyor olması personel sayısında bir artış olarak okunabilmektedir. Ancak diğer taraftan gönüllü kuruluşların %80,1 oranında 50 kişiden daha az, hatta %30,7 oranında 10 ve daha az sayıda profesyonel istihdam ediyor olması, üçüncü sektörde küçük ve orta ölçekli gönüllü kuruluşların büyük ölçekli gönüllü kuruluşlara nazaran daha büyük bir konum teşkil ettiğini göstermektedir.

Suriyeli göçünün gönüllü kuruluşların teşkilatlanması üzerindeki diğer bir izinin teşkilatlanma düzeyiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Nitekim Suriyelilere yönelik faaliyetlerde bulunan İstanbul'daki gönüllü kuruluşların %85,3 oranında İstanbul merkezli teşkilatlanmalarına rağmen yine %38,6 oranıyla bu teşkilatlanmalarında uluslararası bir görünüm taşıdıkları dikkat çekmektedir. Bu noktada Suriye bölgesi, Türkiye'nin ulusal sınırlarının dışında yer aldığı için gönüllü kuruluşların teşkilatlanma düzeylerinde bir uluslararasılaşma etkisi oluşturduğu savunulabilir. Nitekim saha çalışanlarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen nitel verilerde Osmanlı'dan gelen tarihsel irtibata yapılan göndermeler dikkat çekmektedir. Suriyelilerle 100 yıl önce aynı toprağı paylaşıyor olmak,

mevcut akrabalık bağlarının 100 yıl öncesine dayandırılması, köklü tarihsel bağ nedeniyle aradaki sınır hattının "kurgulanmış sınırlar" olarak ifade edilmesi ve Suriye'nin sınırlar dışında kalan bir yer olarak kodlanmaması bu yorumu destekleyici veriler olarak öne çıkmaktadır.

İkinci olarak gönüllü kuruluşların Suriye sahasına yönelmeleri ile Suriyeli göçünün seyri arasında doğrusal bir ilişkiden bahsetmek mümkündür. Nicel verilerden Suriye'de çıkan iç savaşın başlamasıyla birlikte gönüllü kuruluşların %36'sının Suriyelilere yönelik çalışmaya başladıkları, %73,4'nün ise 2016 yılından önce Suriyelilere yönelik faaliyetlerde bulundukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada Suriye göçünün ilk beş yılında gönüllü kuruluşların gündemleri arasında Suriyelilerin üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. Ancak diğer taraftan söz konusu gönüllü kuruluşların yalnızca %29,4'ünün Türkiye'deki Suriyelilere odaklı çalıştığı, buna karşın gönüllü kuruluşlar arasında Suriye bölgesine ilişkin duyarlılığın daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu kapsamda saha çalışanlarının aktarımlardan da saha çalışmalarının son dönemde İstanbul'dan Suriye'ye doğru yöneldiği anlaşılmaktadır.

Gönüllü kuruluşların çalışmalarını Suriye sahasına yönlendirmesinde birden fazla faktör olduğu tespit edilmiştir. Nitekim Suriye'deki Suriyelilerin ihtiyaçlarının daha elzem olmasının, Suriye sahasında insanların 3/4'ünün hala çadırlarda yaşamasının, içeride iş ve üretim imkanının bulunmamasının etkisi aktarılmaktadır. Bununla birlikte İstanbul'daki Suriyelilerin hayati aşamayı geride bırakmalarının, Suriyeli ailelerin ve çocukların Türkiye'de hastane ve okullara alınmaya başlanmasının ve Suriyelilerin kentte bir düzen kurmaya başlamalarının da çalışmaların Suriye'ye yönelmesinde etkisi olduğu öğrenilmiştir. Diğer taraftan nitel verilerden anlaşılmaktadır ki gönüllü kuruluşlar, Suriye'de yaşam desteği sunma misyonunun yanında yeni göç hareketini de engelleme çabasındadır. Bu engelleme çabasında ise gönüllü kuruluşlar bir yandan Suriye'ye insani yardım taşırken diğer taraftan da Suriye'deki Türkiye kontrolünde olan bölgelerde okul, sağlık ocağı ve ev üzerinden imar çalışmaları yürütmektedir. Nitekim aktarımlarda da Türkiye kontrolündeki bölgede yapılan imar çalışmaları için bir yandan "geleceğe hazırlık" diğer yandan da "tampon bölge" şeklinde ifadeler kullanılmıştır. Son olarak gönüllü kuruluşların İstanbul sahasından çekilmesinde, deneyimlenen yardım istismarı vakalarının da olumsuz etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede dört ailenin birlikte yaşadığı söylenmesine rağmen yapılan hane incelemesinde

sonucun farklı çıkması, sosyal destek kartı aldığı kayıtlı olmasına rağmen bazı ihtiyaç sahiplerinin sosyal medya grubunda destek almamış gibi yapması, yine bazı ihtiyaç sahiplerinin kullanmadıkları boş daireyi gösterip yardım toplaması ve topladığı eşya yardımlarını satması yardım istismarı vakalarına örnek olarak aktarılmıştır.

Üçüncü olarak Suriyelilerin tanımlanmasında hukuki ve yerel dinamikler arasında var olan uyuşmazlığın gönüllü kuruluşlar arasındaki ayrışmaya da yansıdığı görülmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen nicel veriler göstermektedir ki Suriyelilere yönelik kavramsal tanımlamada ciddi bir karmaşa mevcuttur. Gönüllü kuruluşlar Suriyeli hedef gruplarını tanımlarken %22,7 oranında mülteci terimini ve %9,3 oranında sığınmacı terimini tercih etmişlerdir. Literatürde de mültecilik statüsüne "coğrafi çekince" şartı koyması nedeniyle Türkiye'de 1961 yılından beri söz konusu ayrışmanın yaşandığı desteklenmektedir (Kara ve Korkut, 2010: 155). Çalışma sürecinde bu yanılgının farkında olup olmadıkları sorulduğunda ise katılımcılar, mülteci kullanımının hatalı olduğunu bildiklerini ama sahada anlaşabilmek için kullanmak durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca saha çalışanları savaş faktöründen dolayı Suriyelilerin Türkiye'de özel statü içine alınmasının ilk dönemde anlamlı bir politika olduğuna, ancak uluslararası hukuk açısından isimlendirme karmaşasının sürmesinin orta vadede büyük sorunlar içerdiğine dikkat çekmektedir. Nitekim söz konusu "türünün tek örneği" olan geçici koruma statüsünün Suriyelilerde güvensizlik oluşturduğu, bu anlamda Suriyelileri "bir yere koyamama" durumunun Suriyeliler tarafından da algılandığı ve bu sebeple de her milliyetçi krizde "eyvah bizi gönderecekler endişesi" taşıdıkları saha çalışanları tarafından ifade edilmiştir. Bu anlamda yine saha çalışanları tarafından söz konusu sürecin göç politikasında Türkiye yönetimini revizyona zorladığı da aktarılmıştır. Elde edilen bu bulgu da literatürde Türkiye'nin geçmişin milliyetçi siyaseti ile geleceğin küresel siyaseti arasında seçim noktasında kaldığını öne süren araştırma ile uyumlu bir görünüm arz etmektedir (İçduygu, 2015: 12).

Suriyelilerin tanım karmaşasında gönüllü kuruluşların en fazla tercih ettiği terim %29,3 oranıyla muhacir olmuştur. Yanıtlar içerisinde en dikkat çekici veri olan bu seçimin temeline dair yine nitel aktarımlar önemli açıklayıcı bilgiler sunmaktadır. Özellikle göçün ilk sürecinde görülen, İslam tarihindeki Hz. Peygamberin tanık olduğu toplumsal dayanışma örneğine referansla kullanılan ve zaman zaman Türkiye'de resmi söyleme de yansıtılan ensar-

muhacir ilişkisinin izi görülmektedir. Bu minvalde saha çalışanlarının aktarımları arasında da bu izi yansıtan paylaşımlar dikkat çekmektedir. Nitekim "Kudüs gibi Bilad'üş-Şam topraklarının da müslümanların" olduğuna, bir süre bu yardımların süreceği ama onlar için "en kıymetli" olanı Suriyelilerin geri alacağına ve Suriyelilerin geri dönüp ülkelerini yeniden tesis edeceklerine vurgu yapılmaktadır. Esasında kavramsal olarak göçmen ya da mülteci yerine muhacir olgusunun kullanılmasının kültürel de bir göndermesi bulunmaktadır. Bu bağlamda Anadolunun hicret yurdu olarak tanımlanmasına ve Suriyelilerin geri dönerek ülkelerini yeniden tesis edeceklerine ilişkin bilinçli bir kodlama yapılmaktadır (Günaslan, 2022: 8). Bunun yanında Suriyelilerin tanımlanmasında geçmişten beri Türkiye halkı ile var olan tarih ve inanç birliğine de işaret edilmektedir. Bu noktada 100 yıl öncesinde aynı yönetim altında bulunulduğu, kültürel yakınlığın sınır illerinde daha iyi görünebildiği, çünkü "sonradan çizilen" sınırın akrabaları birbirinden ayırdığı, hatta ilerleyen süreçte Hatay'a yapıldığı gibi bir seçimle iki milletin tekrar tek olacağı yönündeki aktarımlar da söz konusu tarihsel irtibata göndermeler yapmaktadır. Son olarak muhacir tanımlamasının yüksek çıkması, Suriyelilere yönelik sahada çalışan gönüllü kuruluşlar arasında İslami duyarlılığa dayalı olanların oransal fazlalığı şeklinde yorumlanabilmektedir. Çünkü yapılan yardımlarla ilgili nitel aktarımlarda ifade edilen Hz. Peygamberin "komşusu açken tok yatan bizden değildir" sözü de gerek motivasyon kaynağı gerekse de perspektif noktasında bu yorumu destekler niteliktedir.

Sosyal Yardımlar ve Sosyal Hizmetler

Gönüllü kuruluşların Suriyelilere yönelik gerçekleştirdikleri saha çalışmalarını bir bütün olarak ele almak yerine sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler şeklinde ikiye ayırmak daha anlamlı analiz etme imkanı tanımaktadır. Çünkü bu yolla hem saha çalışmaları içerisinde sosyal hizmetin konumunu görmek hem de sosyal yardımlarla karşılaştırmasını yapmak mümkün olabilmektedir. Bu kapsamda elde edilen nicel ve nitel veriler arasında saha çalışmalarının görünümü, saha çalışmalarında değişim süreci, sosyal hizmetlerin büyüyen konumu ve sosyal hizmetlerin içinde sosyal çalışmanın yeri üzerine bir yakınsama keşfedilmiştir.

İlk olarak saha çalışmalarında ortaya çıkan genel görünümde Suriyelilere yapılan saha çalışmalarının ağırlığını ayni ve nakdi boyutuyla sosyal yardımların oluşturduğu görülmektedir. Bu çerçevede gönüllü kuruluşların sosyal yardım kalemleri arasında %76 oranıyla gıda ve kıyafet yardımı, %73,3 oranıyla nakdi yardım, %66,7 oranıyla hijyen malzemesi yardımı, %62,7 oranıyla barınma yardımı, %60 oranıyla medikal malzeme yardımı ve %53,3 oranıyla kırtasiye malzemesi yardımı öne çıkmaktadır. Bu yardım kalemlerinden de anlaşılacağı üzere temel tüketim malzemelerine ilişkin bir yoğunluk bulunmaktadır. Söz konusu nicel tablo, literatürde de Suriyelilere yapılan çalışmaların insani yardım ağırlıklı olduğuna yönelik sav ile paralellik göstermektedir (Aldemir, 2020: 16).

Sosyal yardımlarda oluşan ve nicel verilerin ortaya koyduğu bu yoğunluk durumunu, saha çalışanlarından elde edilen nitel veriler üç faktör üzerinden açıklamaktadır. Öncelikle 2011 yılından beri Suriye bölgesinde temel tüketim malzemelerine yönelik ihtiyacın sürdüğü aktarılmaktadır. Suriye içinde birçok binanın savaşta hasar görmesi nedeniyle insanların ciddi barınma sorunu yaşadıkları, çadır bölgeleri kurulmuş olsa dahi şahsa ait olması nedeniyle arazi sahiplerine kira verildiği, bölgede halen elektrik olmadığı için temel yaşamsal aktivitelerin kurulamadığı ve bölgedeki insanların temel gıdaya ciddi düzeyde ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir. Hatta o kadar ki sınır ötesine yapılan yardımların hala hayati önemi olduğu ve kapıların kapanması durumunda en fazla üç ay sonra büyük bir açlığın başlayacağı ifade edilmektedir. Diğer taraftan saha çalışmalarının sosyal yardımlar yönünde yoğunluk göstermesinde göçün ilk dönemlerinde İstanbul'a gelen Suriyeli göçmenlerin karşılanmayı bekleyen gıda, sağlık, barınma ve ısınma ihtiyacının etkisi olduğu anlaşılmıştır. Göçün plansız olması nedeniyle mülkiyetlerini arkada bırakan ilk göçmen grubun gıda ve kıyafet ihtiyaçlarının yanında kira ve fatura ödemeleri gibi barınma ihtiyaçları da öne çıkmıştır. Ayrıca ilk göçmen grubun göç şartları sonrası ortaya çıkan sağlık sorunları, savaşta uzvunu kaybedenlerin protez ihtiyacı ve yine ücretli olduğu için hastane ödemeleri ilk dönem saha çalışmalarının sosyal yardım ağırlıklı olmasına yol açmıştır. Son olarak da geriye dönük 10 yıla ilişkin yapılan görüşmelerde son iki yılı kapsayan pandemi krizinin etkisine değinilmiştir. Göç krizi içinde yeni bir krizi ifade eden pandemi sürecinde, sokağa çıkma kısıtlamalarının yerel yönetimlerle protokolü olmayan birçok gönüllü kuruluşu sahadan kopardığı, sosyal mesafe kuralları nedeniyle toplu organizasyonların ortadan kalktığı, yeni hijyen ve sağlık

giderlerinin ortaya çıktığı, HES kodu nedeniyle ilde kaydı olmayan göçmenlerin hastane hizmetlerinden mahrum kaldığı ve yeni dezavantajlıklar getiren bu süreçte ciddi sayıda gönüllü kuruluşun da çalışma seyrini yeniden temel ihtiyaçlara çevirdiği dile getirilmiştir.

İkinci olarak geride kalan 10 yıllık süre içerisinde Suriyelilerin değişen ihtiyaçlarıyla paralel olarak gönüllü kuruluşların saha çalışmalarında bir değişim süreci söz konusudur. Bu çerçevede elde edilen nicel veriler yalnızca genel görünümü yansıtmakta olup bunun bir süreç içerdiğine nitel veriler işaret etmektedir. Nitekim Suriyelilere yönelik sunulan sosyal hizmetler bağlamında gönüllü kuruluşların %66,7'si eğitim desteği, %53,3'ü tıbbi destek, %48'i uyum çalışması, %40'ı psiko-sosyal destek ve %36'sı hukuki destek faaliyetinde bulunduklarını belirtmiştir. Saha çalışanlarıyla yapılan derinlemesine mülakatlardan ise bu oranın son beş yılda gelişim gösterdiğine dikkat çekilmiştir. Buna göre ilk beş yılda gönüllü kuruluşların akut meselelere odaklandığı, sonraki beş yılda ise ihtiyaçlar doğrultusunda yardım kalemlerinin çeşitlendiği ve ihtiyaçlara göre de yeni faaliyet alanlarının açıldığı dile getirilmiştir. Örneğin kalış süresinin uzamasıyla birlikte Suriyeli çocukların eğitimleri meselesinin ihtiyaç oluşturması, İstanbul'da gerek iş yerinden hak ettiği ücreti alamama gerekse de 2019 yılında bir dönem uygulanan ikamet sınırlaması uygulamasındaki gibi Suriyelilerin hak ihlallerine maruz kalması, ayrıca kültürel farklılık ve süreç yönetiminden kaynaklı sosyal uyuma dair yerel halkta şikayetlerin artması gibi nedenlerden ötürü ikinci beş yılda insani yardım odaklı çalışmaların yerini diğer hizmet alanlarına bıraktığı anlaşılmaktadır. Nitekim literatürde de dikkat çekilen Türkiye'deki Suriyeliler arasında görünen düşük okur yazarlık oranı (Erdoğan, 2018: 247), yine gönüllü kuruluşların %66,7 oranıyla yeni dönemde öne çıkmaya başlayan eğitim desteklerinin gerekçesine işaret etmektedir. Özellikle son dönemde Suriyeliler odağında çalışan gönüllü kuruluşların gıda ve sağlık gibi insani yardımlar, danışmanlık ve eğitim gibi sosyal hizmetler dışında uyum faaliyetlerine, sanat projelerine ve araştırma çalışmalarına da yöneldiklerini ifade eden literatürle (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 21) araştırma kapsamında sahadan edinilen bulguların benzerlik taşıdığı söylenebilmektedir.

Üçüncü olarak araştırma kapsamında elde edilen nicel bulgular saha çalışmaları içerisinde sosyal hizmetlerin nispeten zayıf kaldığını düşündürmektedir. Ancak araştırmada elde edilen nitel veriler bunun aksi yönüne işaret etmekte ve Suriyelilerin ihtiyaçlarında

görünen değişimle birlikte sosyal hizmetlerin edindiği konumun büyüdüğünü göstermektedir. Nitekim nicel veriler üzerinden saha çalışmalarına bakıldığında gönüllü kuruluşların %50'sinin dahi yeni dönemin ihtiyaçları olan psiko-sosyal destek, meslek edindirme ve uyum çalışması gibi konulara yönelik faaliyet sunmadığı, sosyal yardımlar konusundaki katkı düzeyinin benzerini sosyal hizmetlerde göstermedikleri düşünülmektedir. Buna karşın nitel verilerde gönüllü kuruluşların özellikle saha deneyimlerinin etkisiyle sosyal yardım dağıtmak yerine güçlendirme çalışmalarına önem vermeye, sorunları yalnızca ekonomik değil psikolojik ve sosyolojik olarak da değerlendirme yapmaya, yardım istismarları nedeniyle her isteyene yardım etmek yerine seçici kriter geliştirmeye başladıkları aktarılmaktadır. Konu üzerine yapılan araştırmalar da benzer şekilde Suriyeli göçünün ilk evresinde çalışmaların barınma, gıda ve giysi gibi temel ihtiyaçlara odaklı yapıldığına, çünkü diğer hizmetler için bilgi ve donanım eksikliği ile karşılaşıldığına işaret etmektedir (Çorabatır ve Hassa, 2013: 19). Nitekim gönüllü kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalar içinde ilk dönemlerdeki temel ihtiyaçlara odaklı söz konusu orantısızlığın eleştirildiği görülmektedir (Kaçmazer, 2016: 144).

Bu noktada nitel verilerde Suriyeli göçünün sosyal hizmetler bağlamında hem gönüllü kuruluşlara hem de saha çalışanlarına çok boyutlu katkıları olduğu ortaya çıkmaktadır. Söz konusu aktarımlarda saha çalışanlarına birbirinden farklı sosyal hizmet vakaları deneyimleyerek krizle baş etme becerisi kazandırdığı, önceleri yüzeysel sorular üzerinden yapılan hane incelemelerinde artık daha kapsamlı sosyal inceleme yapmayı öğrettiği, kriz sürecinde girilen araştırma ihtiyaçlarıyla birçok konuda sahayla ilgili bilgi birikimi sağladığı, sosyal hizmetlerde kullanılan koruma ve uyum gibi birçok kavramın gündemlerine girdiği vurgulanmaktadır. Bu nispetle araştırmanın nitel bulguları göstermektedir ki ihtiyaç anlamında yalnızca niceliksel değil niteliksel okumanın da güç kazanmasıyla sosyal hizmet, sosyal yardımın ötesine geçmiştir ve mevcut durumdaki yetersizliklerine rağmen Suriyeli göçünün sosyal hizmetler alanında ciddi katkıları olmuştur. Bu kapsamda Suriyelilerin ihtiyaçlarında görünen değişimle birlikte sosyal hizmetlerin saha çalışmalarında edindiği konumun arttığı, ilk beş yılda sosyal yardım ağırlıklı gelişen saha çalışmalarının ikinci beş yılda sosyal hizmete bakan bir yön değişimine gittiği anlaşılmaktadır. Nitekim literatürde yapılan incelemede de Suriyeli göçünden sonra kurulan gönüllü kuruluşların büyük çoğunluğunun sosyal hizmetlere odaklı çalıştığı, önce kurulanların ise faaliyet merkezlerini

değiştirerek veya genişleterek sosyal hizmetlere kaydığı ifade edilmektedir (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 22). Bu kapsamda da hem ihtiyaç temelli hem de hak temelli gönüllü kuruluşların dil eğitiminden psiko-sosyal danışmanlığa, bilgi ve yönlendirmeden güçlendirmeye, istihdamdan hukuki desteğe kadar faaliyet yürüttüğü belirtilmektedir.

Dördüncü ve son olarak sosyal hizmetlerin içinde sosyal çalışmanın yeri, söz konusu gelişimin yönünü anlamak açısından anlamlı veriler içermektedir. Bu minvalde nicel ve nitel verilerin de ışık tuttukları noktalar üzerinden birbirini tamamlayan bir yakınsama içine girdikleri anlaşılmaktadır. Öncelikle gönüllü kuruluşların sosyal yardım faaliyetleri olarak gıda yardımında (%76), kıyafet yardımında (%76), nakdi yardımda (%73,3), hijyen malzemesi yardımında (%66,7), barınma yardımında (%62,7) ve medikal malzeme yardımında (%60) gösterdikleri katkı düzeyine nazaran sosyal hizmet faaliyetleri olarak uyum çalışmasında (%48), psiko-sosyal destekte (%40), meslek edindirmede (%32) ve hukuki destekte (%36) nispeten daha az katkı sundukları görülmektedir. Bununla birlikte Suriyelilere yönelik yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerinde birey odaklı (%85,3) ve aile odaklı (%80) çalışmaların grup odaklı (%34,7), kuruluş odaklı (%26,7) ve toplum odaklı (%44) çalışmalara göre ezici bir üstünlüğü dikkat çekmektedir. Bu noktada elde edilen nicel verilerin kendi içinde anlamlı bir tutarlılık taşıdığı anlaşılmaktadır. Buradan yaklaşımla sosyal hizmetlerin büyüyen konumuna rağmen sosyal yardım faaliyetlerinin gölgesinde gelişimini sürdürdüğü söylenebilmektedir. Bu durum esasında Türkiye'deki sosyal hizmet sunumlarının genel karakteristiği olduğuna ilişkin literatürde dikkat çekilen söylemle paralellik göstermektedir (Tuncay ve Tekin, 2021: 155). Diğer taraftan sosyal hizmetlerin gelişim yönünü ve bu gelişimde sosyal çalışmanın konumunu gösteren diğer anlamlı veri, sosyal hizmette öne çıkan 10 mesleki rolün (Sheafor ve Horejsi, 2016: 76-87) gönüllü kuruluşların çalışmalarındaki dağılımı olmaktadır. Nitekim elde edilen nicel bulgularda bağlantı kurma rolünün (%80) açık ara önde olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte sosyal hizmet rolleri arasında danışmanlık rolünün (%49,3), sosyal değişme rolünün (%34,7) ve ciddi hak mağduriyetleri yaşayan Suriyelilere yönelik savunma rolünün (%30,7) oranları ise süreç yönetimi için diğer anlamlı veriler olmaktadır. Bu noktada gönüllü kuruluşların Suriyelilere yönelik saha çalışmaları içinde halen sosyal yardımların yoğunluk göstermesiyle, saha çalışması gerçekleştiren ekip içerisinde sosyal çalışmacı istihdam oranı arasında etkisel bir ilişki olduğu düşünülmektedir.

Bununla ilgili olarak gönüllü kuruluşların %48'inin bünyesinde herhangi bir sosyal çalışmacı istihdam etmediği, %21,3'ünün bir veya iki sosyal çalışmacı, %18,7'sinin üç ile beş arası sosyal çalışmacı, %12'sinin ise altı ve üstü sosyal çalışmacı istihdam ettiği belirlenmiştir.

Genelde göç ve özelde Suriyelilere yönelik çalışan gönüllü kuruluşlar arasında sosyal çalışmacı istihdamının ciddi oranda düşük kalması ilk olarak sosyal hizmetin önemine dair farkındalık düzeyiyle ilişkili bir durumdur. Nitekim sosyal hizmet faaliyetlerinde etkin olarak sosyal yardım kavramlarının yer alması nedeniyle bir anlam kayması oluşmaktadır (Özdemir, 2018: 22). Kamuoyunda sosyal hizmet ile sosyal yardımlar eşdeğer görüldüğü için de sosyal yardım faaliyetinde bulunmanın herhangi bir ihtisas eğitimi gerektirmediği, sosyal çalışmacıların dışında kimselerin de sosyal hizmet yapabileceği yanılgısı yaygınlık göstermektedir. Esasında elde edilen bulgularda gönüllü kuruluşların %45,3'ünün her zaman, %29,3'ünün ise sıklıkla ihtiyaç sahibi Suriyelilere yönelik bilgi edinirken hane incelemesini kullandıklarını belirlenmiştir. Ancak bu noktada saha çalışanları, özellikle göçün en yoğun evresinde hane incelemelerine eğitimleri ne yönde olursa olsun gönüllülerin gittiğine dikkat çekmişlerdir. Hatta bu konuda yardımlarda seçici olunamadığı, toplumsal dayanışmayla gelen büyük bütçelerin ciddi "yardım istismarlarına kurban" gittiği, farklı yerlerden aldığı yardımlarla aylık geliri 20.000 TL'yi geçen aileler olurken ihtiyaç sahibi ciddi sayıda ailenin de ihtiyaç durumlarının sürdüğü aktarılmıştır. Bununla birlikte son dönemde hane incelemelerine sosyal çalışmacıların daha fazla katıldığı ve uyum çalışmalarına geçilen son evrede sosyal çalışmacıların mesleki bilgilerine daha fazla ihtiyaç duyulduğu da yine öne çıkan aktarımlar arasındadır. Buna göre sosyal çalışmacıların istihdam açısından olmasa dahi sosyal etki açısından görünürlüklerinin son dönemde arttığı söylenebilmektedir.

Koordinasyon ve İşbirliği Deneyimi

Suriyeli göçü bağlamında sosyal hizmetlerin gerek örgütlenme gerekse de işleyiş bakımından anlamlı göstergelerinden birisi gönüllü kuruluşların kurdukları ve yürüttükleri koordinasyon ve işbirliği ilişkisidir. Bu noktada gönüllü kuruluşların koordinasyon ve işbirliği deneyimleriyle ilgili elde edilen nicel ve nitel verilerde mevcut koordinasyon ve işbirliği durumu, ihtisaslaşma ve iş bölümü ihtiyacı ile Suriyeli göçünün yönetimi bağlamlarında anlamlı yakınsamalar tespit edilmiştir.

İlk olarak araştırmaya katılan gönüllü kuruluşların koordinasyon ve işbirliğinde mevcut durum anlamlı veriler sunmaktadır. Nitekim araştırma kapsamında incelenen gönüllü kuruluşların 10 yıllık çalışma geçmişinde kurdukları ilişkiler bir ağ yapısına yansıtıldığında, uluslararası boyutta Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (UNHCR), yerel ve ulusal boyutta ise Türk Kızılay'ın ve İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı'nın (İHH) ağ merkezleri oluşturduğu görülmektedir. Her iki ağ merkezine de literatürde özel olarak işaret edilmektedir. Söz gelimi BM'nin ilgili göç sorununa yönelik etkin bir aktör olmasını, sosyal sorunlar karşısında sivil yapılanmaları uluslararasılaşmaya iten küreselleşme sürecinin bir etkisi olarak okumak mümkündür (Şenkal, 2003: 102). Diğer taraftan Suriye sahasının ilk döneminden beri AFAD ile birlikte gönüllü kuruluşları organize eden Türk Kızılay (Erdoğan, 2018: 7) ve Suriye sahasında İslami duyarlılığa sahip gönüllü kuruluşlar arasında İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 77) literatürde de etkin birer aktör olarak önde gösterilmektedir. İkinci olarak gönüllü kuruluşların mevcut koordinasyon ve işbirliği durumunda yalnızca %33,3'ünün uluslararası sivil kuruluşlarla, %97,3'ünün ise yerel ve ulusal sivil kuruluşlarla koordinasyon ve işbirliği ağı kurduğu görülmektedir. Buna göre sahada hemen hemen hepsinin yerel ve ulusal gönüllü kuruluşlarla çeşitli konularda ve farklı boyutlarda irtibata açık olduğu, ancak uluslararası kuruluşlar konusunda bunun aksinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada gönüllü kuruluşların yerel ve uluslararası ağları arasında dikkat çeken mesafeyle ilgili saha çalışanlarının aktarımları açıklayıcı bir mahiyet taşımaktadır.

Uluslararası sivil kuruluşların koordinasyon toplantıları düzenleyen, fon desteği sağlayan veya partner çalışmalar yapan kuruluşlar olarak sahada üç biçimde göründüğü aktarılmaktadır. Bu görünümün ise saha çalışanları tarafından birbirine zıt şekilde yorumlandığı anlaşılmaktadır. Olumlu bakışta saha çalışanları tarafından uluslararası kuruluşların güçlü mali yapılarıyla partner olarak veya fon sağlayarak ciddi destek oldukları, sahadaki paydaşların birbirini tanımalarına imkan sağladıkları, sahadaki bu çoklu görüntünün ise doğru çeşit fazlalığıyla lezzeti artan "salata"ya benzediği ifade edilmiştir. Olumsuz bakışta ise saha çalışanları tarafından söz konusu fonların "belli şeylere matuf" verildiği, destek olduklarında ya sahada toplanan bilgileri talep ettikleri ya da eğitim müfredatına müdahale ettikleri, nitelikli Suriyeli göçmen grubu bu şekilde Avrupa'ya

taşıdıkları, çalışmalarında mutlaka bir "planlarının olduğu" dile getirilmiştir. Buradan da uluslararası kuruluşlar için literatürde ifade edilen "istihbarat topluyorlar", "karışıklık peşindeler", "nitelikli Suriyelileri kaçırıyorlar" gibi söylentilerin (Erdoğan, 2018: 254) sahada karşılaşılan durumla paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte uluslararası sivil kuruluşlara yönelik olumsuz bakışın diğer bir faktörünün de sahadaki işleyişten kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Nitekim yine elde edilen nitel veriler uluslararası kuruluşların sahaya üstten yaklaştığına, işin daha çok "prosedür tarafı"na odaklandığına, verdiği fon desteğin koşulu olarak istediği tafsilatların zaman zaman uyumsuz kaçtığına işaret etmektedir. Saha çalışanları arasında görünen bu ikili bakışın literatürde de benzer şekilde karşılık bulduğu görülmektedir. Olumlu olarak bakıldığında uluslararası sivil kuruluşların varlığının ve etkinliğinin uluslararası düzlemde çıkan savaşların ve çatışmaların durulmasında çok yönlü maliyet azaltıcı bir figür olduğuna dikkat çekilmektedir (Sellümi, 2016: 115). Olumsuz olarak bakıldığında ise Batı tarafından hususen desteklenen sivil toplum yapılarının bir Truva Atı yapılanması (Aktay, 2008: 58) ve siyasi proje unsurları olarak devletler düzleminde var olan ilişkinin benzerini sivil toplum düzeyinde sergilediği öne sürülmektedir (Emre, 2008: 96).

İkinci olarak gönüllü kuruluşlar arasındaki koordinasyon ve işbirliği deneyiminin yön kazanmasında saha çalışmalarıyla ortaya çıkan ihtisaslaşma ve iş bölümü ihtiyacının doğrudan etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Nitel verilerde saha çalışanlarının aktarımlarına göre Suriyeli göçünde ihtiyaçlar ve sorunlar iç içe bir görünüm arz etmektedir. Söz gelimi göçmen çocukların eğitimi, nakdi yardımlardan ayrı ele alınamamaktadır. Çünkü ailenin ihtiyaç düzeyi arttıkça yalnızca çocuğun eğitim materyalleri azalmamakta aynı zamanda gelir ihtiyacı nedeniyle çocuk işçiliği artmakta ve okul terki yaşanabilmektedir. Eğitim alanında çalışan bir gönüllü kuruluş, yeri geldiğinde çocuğun sağlık ihtiyacı, yeri geldiğinde ailenin karşılaştığı zor durum nedeniyle hukuki açıdan savunma ihtiyacı ve hatta yeri geldiğinde akran zorbalıklarına karşı medya çalışması yapma ihtiyacı ile karşı karşıya kalabilmektedir. Nitel aktarımlarda öne çıkan bu değerlendirmenin literatürden birçok eğitim örneğiyle örtüştüğü görülmektedir. Dil bariyeri nedeniyle veliler okullarla iletişim ve irtibat geliştirememektedir ve çocuğun eğitim sorununda öncelikli aşılmayı bekleyen engel dil olmaktadır (Rah vd., 2009: 352). Ayrıca geçmişten gelen kalıplaşmış bilgiler nedeniyle öğretmenlerin kalıp yargıları ve önyargılı tutumları yine çocuğun eğitimini sekteye

uğratabilmektedir (Roxas, 2010: 66). Özellikle de Suriyeli ailelerde görüldüğü üzere geçim zorluğu kültürel değerlerle örtüşerek çocuk işçiliği ve erken yaşta evlilik görünümüyle çocukları eğitimden uzaklaştırmaktadır (Watkins ve Zyck, 2014: 5). Bu ve benzeri iç içe durum örneklikleri göç alanında çalışan gönüllü kuruluşları da bazı birlikteliklere itmektedir.

Göç alanının çok boyutlu doğası nedeniyle gönüllü kuruluşlar arasındaki ihtisaslaşma ve iş bölümü ihtiyacı kuruluşlar arası işbirliklerinde yoğunluk oluştursa da çelişkili gibi görünen bir durum ortaya çıkmaktadır. Nitekim saha çalışmalarının işleyiş süreci üzerine elde edilen nicel verilerde görülmüştür ki gönüllü kuruluşların %77,3'ü irtibatlı kuruluşların, %57,3'ü de irtibatlı olunmayan kuruluşlar üzerinden ihtiyaç sahibiyle ilk bağlantıyı kurmaktadır. Benzer şekilde saha çalışanları koordinasyon ve işbirliğinin sahada etkinliği artırdığına, verimliliği yükselttiğine, hizmet tekrarlarını önlediğine, daha geniş bir alana yayılma imkanı tanıdığına ve yardım maliyetlerini düşürdüğüne dikkat çekmektedir. Ancak söz konusu görünüm başka bir nicel göstergeyle birlikte okunduğunda gönüllü kuruluşlar arasındaki koordinasyon ve işbirliğinin nispeten zayıf kaldığı düşünülmektedir. Nitekim gönüllü kuruluşların %64'ü 10 ve altında ağ sayısına sahiptir. Ağ merkezi konumunda olan Türk Kızılay ve İHH ise sınır ötesine akreditasyon taşıdığı için öne çıkmaktadır. İkinci en yoğun ağ merkezi olarak AID Uluslararası Doktorlar Derneği ve Pozitif Yaşam Derneği sağladığı tıbbi destekle gönüllü kuruluşların yalnızca %24 ve %22,7'siyle irtibat kurmaktadır. Medya çalışmalarıyla Suriyelilere yönelik faaliyet yürüten Human Movie Team'in yalnızca %13,3, hukuki destek sağlayan gönüllü kuruluşlar olarak Uluslararası Mülteci Hakları Derneği'nin yalnızca%18,7 ve MAZLUMDER'in yalnızca %12 oranında gönüllü kuruluşlarla irtibata sahip olduğu görülmektedir. Yani bu göstergeler ışığında gönüllü kuruluşların zaman zaman işbirliğine ihtiyaç duydukları, ancak bunu belirli gönüllü kuruluşlarla sınırlı tuttukları anlaşılmaktadır. Buna göre de Türkiye'deki gönüllü kuruluş yapılanmasında zayıf yön olarak öne çıkarılan gönüllü kuruluşlar arasındaki sınırlı işbirliğinin (Bikmen ve Meydanoğlu, 2006: 118-119), Suriyeli göçü ekseninde kısmen sürdüğü söylenebilmektedir. Mevzubahis mesafenin de özellikle göç sahasındaki insani, İslami ve ticari kaygılar temelli bir rekabetten kaynaklandığı yine saha çalışanlarının aktarımlarından anlaşılmaktadır. Literatürde de bu mesafenin proje odaklı çalışan yapılar için

gönüllülük duygusu ve yerel dinamiklere hakimiyet noktasında, yerel örgütlenmeler için ise kaynak sağlama ve deneyim noktasında zaafiyet oluşturduğuna dikkat çekilmiştir (Erder, 2017: 131).

Üçüncü ve son olarak gönüllü kuruluşların aralarındaki koordinasyon ve işbirliği ilişkisinin, Suriyeli göçü sonrası ortaya çıkan sosyal sorunların ve dahi Suriyeli göçünün yönetiminde kritik bir zemini teşkil ettiği aktarılmaktadır. Çünkü nitel bulgular başlığı altında belirtildiği üzere saha çalışanları Suriyeli meselesinin siyasi partiler ve medya tarafından siyasallaştırıldığına, sahada ciddi bir halk tepkisiyle karşılaşmaya başladıklarına, kamuoyunda olumsuz algının her geçen gün büyüdüğüne, ayrımcılık ve akran zorbalığının arttığına vurgu yapmaktadır. Bu noktada göç politikasının "ana damarı" niteliğinde olan koordinasyonun geliştirilmesinin önemli olduğu, çünkü bu sürecin çok aktörlülüğü gerektirdiği, tek başına ne kamunun ne de gönüllü kuruluşların bunun "altından kalkamayacağı", hatta bu süreç yönetiminde yalnızca gönüllü kuruluşların birbiri arasında değil uluslararası sivil kuruluşlar, Suriyeli gönüllü kuruluşlar, merkezi ve yerel boyutuyla kamu kurumları ve dahi üniversiteler tarafından da katkının gerektiği nitel verilerde aktarılmıştır. Söz gelimi gönüllü kuruluşların yalnızca 1/3'ünün (%33,3) uluslararası kuruluşlarla irtibat kuruyor olması, ya nadiren (%26,7) kurarak ya da hiçbir zaman (%28) kurmayarak yarısından fazlasının ise Suriyeli kuruluşlarla irtibatının zayıf kalması nitel verilerin nicel veriler tarafından da desteklendiğini göstermektedir. Bu aktörler içerisinde Suriyeli gönüllü kuruluşların önemi göç yönetiminde kritik bir yer tutmaktadır. Çünkü literatürde de göç yönetiminde göçmen sivil kuruluşların hem teorik hem de pratik bakımdan sağladığı katkılarla kaldıraç misyonu gerçekleştirdiğine dikkat çekilmektedir (Theodore ve Martin, 2007: 271).

Gönüllü kuruluşların koordinasyon ve işbirliği ilişkisinde kısmi bir zayıflığın bulunmasına ilişkin nitel aktarımlar iki noktada açıklayıcı işlev görmüştür. İlk olarak gönüllü kuruluşların geride kalan 10 yıl içerisinde ihtiyaca binaen platform ve konfederasyon şeklinde aralarında belli üst yapılanmalar da geliştirdikleri ancak bunun uzun soluklu gitmediği tespit edilmiştir. Bu anlamda ihtiyaç olmasına rağmen koordinasyon ve işbirliğini nispeten düşük düzeyde tutan faktörler arasında saha çalışanları gönüllü kuruluşlar arasındaki perspektif farkına, ilkeler arasında uyuşmazlık yaşanmasına,

işbirliğinin getireceği yeni iş yüküne, birlikte çalışma kültüründen mahrum olmaya, sahada ortaya çıkan rekabete ve toplantıları eyleme dönüştürmeme tutarsızlığına dikkat çekmişlerdir. Bu noktada ilkeleri doğrultusunda birbirinden ayrıştıkları için gönüllü kuruluşların aralarındaki koordinasyonun da zayıf kaldığı yönündeki araştırmanın (Çorabatır ve Hassa, 2013: 23) elde edilen bulgularla kısmen bir örtüşme içinde olduğu görülmektedir. Ayrıca sahada gözlemlenen başka bir durum ise göç alanındaki saha çalışanları arasında değişimin çok hızlı olduğudur. Bu yönde elde edilen nitel bulgularda saha çalışanları, göç alanında yüksek düzeyli bir personel değişimi yaşandığına, bir toplantıda görünenin diğer toplantıda görünemediğine, hatta bunun yetkili isimlerde de olduğuna dikkat çekmişlerdir. Yine saha çalışanları bunun en önemli faktörü olarak da sahanın ortaya çıkardığı tükenmişlik sendromuna işaret etmişlerdir. Bu minvalde göç yönetimindeki belirsizliklerin sürmesi, göçmen kitlenin eğitim düzeyinin düşük olması, ağır aktarımlar karşısında direnç kaybetme, ikincil travma deneyimleri ve hatta savaş sahnelerine tanık olma saha çalışanlarının aktarımlarında öne çıkan mesleki tükenmişlik gerekçeleridir. Sosyal hizmette mesleki tükenmişliği yönetme için kullanılan süpervizör sisteminin ise gönüllü kuruluşların yalnızca 19'u (%25,3) tarafından kullanıldığı nicel verilerde ortaya çıkmaktadır. Bu noktada görünen kurumsal destek eksikliğinde saha çalışanlarının anlamlı anılara ve anlara tutunmak, mesleğini hayırla birleştirdiğini düşünmek, daha fazla realist ve rasyonel bir tavır kuşanmak gibi bazı öznel stratejiler geliştirdikleri dikkat çekmektedir. Bireysel stratejiler geliştirmeyenlerin tükenmişlik sendromlarının ise "birkaç zamandır buradaki yerimi sorguluyorum", "artık bu kadar çok hikayeyi kaldıramayacağım", "duyarsızlaşmaya başladığım için kendime kızıyorum ve yeniden yıpranıyorum" ve "hiçbir şey artık bende eskisi gibi olmayacak" şeklinde söylemlerine yansıdığı görülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriye'den Türkiye'ye yönelik gerçekleşen kitlesel göç hareketinin 10. yılında gönüllü kuruluşlar zemininde biriken deneyimin betimleyici yaklaşımla ortaya konulmaya çalışıldığı bu araştırmaya beş nicel ve beş nitel olmak üzere toplam 10 araştırma sorusu kaynaklık etmiştir. Araştırmanın nihayetinde elde edilen sonuçların da yine araştırma sorularıyla irtibatlı olarak nicel ve nitel şeklinde aktarılmasının anlamlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın nicel aşamasında ilk olarak gönüllü kuruluşların Suriyelere yönelik çalışmalarını kapsayan saha sınırları sorulaştırılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın kurgulandığı dönemde İstanbul odaklı olarak Suriyelilere yönelik çalışan gönüllü kuruluşların incelenmesi hedeflenmiş olsa da araştırma sürecinde özellikle insani yardım yapan gönüllü kuruluşların Suriye'deki Suriyelilere yönelik daha fazla çalışma yürüttüğü keşfedilmiştir. Yine gönüllü kuruluşların saha sınırlarının zamansal boyutta da ağırlıkla 2011 yılına uzandığı sonucuna ulaşılmıştır. Nicel aşamada ikinci olarak gönüllü kuruluşların hedef kitlelerinde hangi Suriyeli gruplara daha fazla yöneldiği ve bu yönelimde bir yığılma olup olmadığı sorulaştırılmıştır. Bu kapsamda da her ne kadar çocuk ve hasta kategorisi küçük bir farkla öne çıksa da esasında yardım yapılacak hedef grupları belirlenirken ihtiyaç sahibi herkese koşma düşüncesinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Üçüncü olarak araştırma sorularıyla Suriyeli hedef gruplarına yönelik yapılan çalışmalarda sosyal hizmet faaliyetlerinin görünümü ortaya konulmak istenmiştir. Buna göre de geriye dönük 10 yıllık süreçte gerek göçün plansız ve aniden gerçekleşmesi gerekse son iki yılının pandemiye denk gelmesi nedeniyle saha çalışmalarının sosyal yardım ağırlıklı olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte son dönemde eğitim faaliyetlerinin öne çıkmaya başladığı tespit edilmiştir. Dördüncü araştırma sorusu Suriyelilere yönelik gönüllü kuruluşların sosyal hizmet faaliyetleri içinde sosyal çalışmanın ve sosyal çalışmacıların konumunu belirlemek amaçlı hazırlanmıştır. Bu doğrultuda da 10 yıllık süreç içerisinde özellikle ikinci beş yılda nispeten sosyal hizmetler adına olumlu bir gelişmeden bahsedilebilse de sosyal hizmetler içerisinde sosyal çalışmanın ciddi manada ihmal edildiği sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan olumsuz saha deneyimleri aktarımlarıyla da sosyal çalışmaya olan ihtiyaç düzeyinde bir artışın söz konusu olduğu belirlenmiştir. Son olarak gönüllü kuruluşların sahadaki diğer paydaşlarla koordinasyon ve işbirliği düzeyinin niceliksel görünümü ortaya konmak istenmiştir. Bu minvalde de Birleşmiş

Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) uluslararası çapta, Türk Kızılay'ının ve İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı'nın (İHH) ise ulusal çapta öne çıktığı tespit edilmiştir. Bunun yanında gönüllü kuruluşların genelde koordinasyon ve işbirliği ilişkisine açık olduğu ancak bu ilişkiyi de belirli kuruluşlarla yoğunlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın nitel aşamasında ilk olarak geride kalan 10 yıllık süreçte Suriyelilerin ihtiyaçlarındaki değişimin içeriği sorulaştırılmıştır. Buna göre de göçün ilk beş yılında akut ihtiyaçların daha fazla olduğu ve bu durumun da yapılan çalışmalarda insani yardımı öne çıkardığı, ancak ikinci beş yılda Suriyelilerin ihtiyaçlarının çeşitlendiği sonucu elde edilmiştir. İkinci olarak nitel araştırma sorularında gönüllü kuruluşların Suriyeli göçündeki işlevlerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Buna göre de gönüllü kuruluşların İstanbul sahasında yeni baştan hayat kurmalarında Suriyelileri güçlendirdiği ve bu süreçte Suriyelilere yönelik toplumsal öfkeyi ciddi boyutta sönümlediği, Suriye sahasında ise temel ihtiyaçları karşılamayı sürdürdüğü ve toplum kalkınmasına yönelik yeniden inşa çalışmalarının yoğunlaşmaya başladığı sonucuna erişilmiştir. Nitel aşamanın üçüncü araştırma sorusunda saha deneyiminin saha çalışanlarında oluşturduğu değişimin yönü sorulaştırılmıştır. Bu minvalde de maruz kalınan yardım istismarlarının etkisiyle İstanbul'daki saha çalışmalarında Suriyelilerden bir bıkkınlığın, tanık olunan olumsuz hayat koşullarının etkisiyle de Suriye'deki saha çalışmalarında bir tükenmişliğin söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Dördüncü olarak geriye dönük 10 yıllık Suriyeli göçü sürecinin Türkiye'deki sosyal hizmet sistemine olan katkılarının neler olduğu araştırma sorusu olarak kurgulanmıştır. Buna göre de saha çalışanlarının sahadaki ihtiyaçlar doğrultusunda yaptıkları araştırmalarla mesleki gelişim kazandıkları ve kriz yönetimi bakımından sahada çok yönlü uygulama becerileri edindikleri sonucu elde edilmiştir. Son olarak gönüllü kuruluşların göç yönetimi sürecinde edindikleri koordinasyon ve işbirliği deneyimlerinin pratik izleri nitel araştırma sorularına dahil edilmiştir. Buna göre de gönüllü kuruluşların koordinasyon ve işbirliği konusunda merkezi yönetim ilişkilerinde gerginlik, yerel yönetim ilişkilerinde belirsizlik, uluslararası kuruluşlarla ilişkilerinde tedirginlik, yerel gönüllü kuruluşlarla ilişkilerinde değişkenlik ve Suriyeli gönüllü kuruluşlarla ilişkilerinde ise eksiklik durumunun öne çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmacılar İçin Öneriler

- Araştırma sürecinde herhangi bir gönüllü kuruluş bünyesinde çalışmayıp sosyal medya aracılığıyla orta düzeyli bir gönüllü kuruluşun bütçesini yöneten gönüllülerin varlığı keşfedilmiştir. Bu "isimsiz kahramanlar" tarafından yönetilen sosyal medya gruplarındaki informel yardımlar, dinamikleri ve etkisi açısından çalışılabilir bir araştırma konusu olarak önerilmektedir.

- Araştırma kapsamında keşfedilen yeni bir gelişme olarak Suriyeli gönüllü kuruluşların öne çıkmaya başladığı gözlemlenmiştir. İhtiyaç biçimleri değişen Suriyelilerle ilgili olarak ikinci 10 yıl diliminde Suriyeli gönüllü kuruluşların daha etkin rol alacağı düşünülmektedir. Bu noktada geriye dönük deneyimleri veya işleyiş mekanizmaları üzerinden Suriyeli gönüllü kuruluşları yeni bir araştırma konusu olarak önerilmektedir.

- Sahada çalışmakta olan yerel gönüllü kuruluşların aralarında yaptıkları protokollere uluslararası sivil kuruluşları dahil etmediği ve onlara karşı mesafeli yaklaştıkları gözlemlenen diğer bir durum olmuştur. Söz konusu zayıf ağ ilişkisinin özellikle uluslararası kuruluşlar tarafından algılanma ve deneyimlenme süreci yeni bir araştırma konusu olarak önerilmektedir.

Uygulayıcılar İçin Öneriler

- Saha çalışması süresince yakından gözlemlendiği üzere İstanbuldaki gönüllü kuruluşlar yoğun çalışmakta ve çoğunlukla da çalışmalarını profesyonel çalışanlar yerine gönüllüler aracılığıyla yürütmektedirler. Bu noktada çalışmaların nihayete ermesiyle gönüllülerin iş deneyimlerini de kendileriyle birlikte götürebildikleri görülmektedir. Bu sebeple de hem iş yoğunluğunu yönetebilmek hem de saha çalışmalarında sürdürebilirliği sağlayabilmek için profesyonel çalışanlarını artırmaları önerilmektedir.

- Araştırma sürecinde gönüllü kuruluşların saha çalışanları arasında sosyal çalışmacıların oranının oldukça düşük olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle Suriyeli göçmenlerin yeni dönem sorun alanları olarak öne çıkan hak savunuculuğu, ruhsal güçlendirme, meslek edindirme, aile danışmanlığı ve sosyal uyum konularında etkili sonuçlar elde

edebilmeleri için profesyonel çalışanları arasında sosyal çalışmacıların sayısının ivedilikle artırılması önerilmektedir.

- Saha araştırmalarında incelenen bazı yerel gönüllü kuruluşların sahayı daha iyi bildikleri için yardımları Suriyeli gönüllü kuruluşlar üzerinden yaptıkları gözlemlenmiştir. Özellikle bürokratik işleyişi yürütecek olan yöneticiyi Türk seçen ama kadronun geri kalanını Suriyelilerden oluşturan Suriyeli gönüllü kuruluşlarla irtibatın geliştirilmesi önerilmektedir.

- Göç sahasında çalışan personeller arasında hızlı bir değişimin yaşandığı tespit edilmiştir. Sahada gerek karşılaştıkları vakaların ağırlığı gerekse de alanın içerdiği iş yoğunluğu nedeniyle ciddi sayıda istifalar görülmekte ve bu durum deneyim birikiminin sistemleştirilmesini engellemektedir. Bu olumsuz durumun önüne geçilebilmesi için de üst danışmanlık desteği olarak süpervizör sisteminin yaygınlaştırılması önerilmektedir.

- Suriye sahasında düşük ücretle eğitim vermeye hazır bir öğretmen grubu için dahi gönüllü fonu bulunamadığı, çünkü gönüllülerin ağırlıkla insani yardımı tercih ettikleri aktarılmıştır. Bu noktada gönüllülerin bilinç kazanmalarına yönelik toplum odaklı çalışmaların artırılması önerilmektedir.

- Araştırma sürecinde her geçen gün Suriyelilere yönelik artan kamuoyu tepkisinin gönüllü kuruluşlara da sıçradığı tespit edilmiştir. Söz konusu tepkiyi oluşturan medyadaki dezenformasyonları engellemek ve Suriyelilere yönelik ayrımcılığın önüne geçebilmek için makro düzey sosyal hizmet çalışmalarına ağırlık verilmesi önerilmektedir.

- Son olarak koordinasyon ve işbirliği üzerine süreç yönetiminde gönüllü kuruluşların sahada kendi kararlarına ve kaderlerine bırakıldığı görülmüştür. Bu noktada öncü rol alması beklenen ancak koordinasyon yükünü kaldıramadığı anlaşılan Göç İdaresi Başkanlığının, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünden gelen gelişiminin sürdürülmesi ve Göç Bakanlığına doğru sürecinin hızlandırılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Acar-Savran, G. (2013). *Sivil Toplum ve Ötesi: Rousseau, Hegel, Marx*. 3. baskı. İstanbul: Belge Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Ağcasulu, H. (2018). "Sosyal Bilimlerde İlişkileri İnceleyen Bir Yöntem: Sosyal Ağ Analizi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (2), 1915-1933.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022), Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050707-2.htm Erişim Tarihi 30.07.2022

Akatay, A. ve Harman, S. (2017). *Sivil Toplum Kuruluşları: Yönetim, Yönetişim ve Gönüllülük*. 4. baskı. Bursa: Ekin Yayınevi.

Akbaş, E. (2014). *Sosyal Çalışmada Çağdaş Eleştirel Perspektifler.* Ankara: SABEV Yayınları.

Akıncı, H. ve Altuntaş, M. (2021). "Türkiye Kızılay Derneği" (içinde) *Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşları: Yerel Yönetim, Sivil Toplum Kuruluşları ve Özel Sektör.* II. cilt. Editörler: Nebile Özmen ve Abdulhakim Beki. İstanbul: Efe Akademi Yayınevi, 157-174.

Aktay, Yasin (2008). "Doğu-Batı Ekseninde Sivil Toplum" (içinde) *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları.* Editörler: Murat Şentürk ve Aynur Erdoğan. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 53-71.

Aldemir, T. (2020). *İnsanlığın Geleceği ve Sivil Toplum.* İstanbul: Tirekitap Yayınevi.

Apak, H. (2014). "Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği", *Mukaddime,* 5(2), 53-70.

Apak, H. (2015). "Uluslararası Göç ve Sivil Toplum: Suriyeli Göçmen STK'lar" (içinde) *Genç Akademisyenler Sempozyumu I*. Mardin: Kadim Akademi, 274-282.

Artan, T. ve Arıcı, A. (2017). "İstanbul'da Yaşayan Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Değerlendirilmesi" (içinde) *Sosyal Çalışma Dergisi,* 1 (1), 1-21.

Aslan, S. (2010a). “Sivil Toplum: Kavramsal Değişim ve Dönüşüm”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (33), 188-212.

Aslan, S. (2010b). “Türkiye'de Sivil Toplum”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (31), 260-283.

Atatanır, H. (2019). *Sivil Toplum, Sosyal Yardım ve Hak Temelli Yaklaşım.* 2. baskı. Ankara: Dorlion Yayınları.

Balcı, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler.* 9. baskı. Ankara: Pegem Akademi.

Balgopal, P. R. (2000). *Social Work Practice with Immigrants and Refugees.* New York: Columbia University Press.

Barın, H. (2019). *Türkiye’deki Suriyelilerin Entegrasyonunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Ankara Örneği,* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Barton, A. (1968). “Bringing Society Back In: Survey Research and Macro-Methodology”, *American Behavioral Scientist,* 12, 1–9.

Bartram, D., Poros, M. V. ve Monforte, P. (2019). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar.* 2. Baskı. Çev. Itır Ağabeyoğlu Tuncay. Ankara: Hece Yayınları.

Bazeley, P. (2009). “Integrating Data Analyses in Mixed Methods Research”, *Journal of Mixed Methods Research,* 3 (3), 203-207.

Bektaş, İ. (2014). *Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim ve Yönetim Sorunları*. İstanbul: Semerci Yayınları.

Bikmen, F. ve Meydanoğlu, Z. (2006). *Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci.* Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu. TÜSEV Yayınları, 39.

Braun, V. ve Clarke, V. (2019). “Psikolojide Tematik Analizin Kullanımı”. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, *7* (2), 873-898.

BMYYK (2013). *Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı*. https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa66404 Erişim Tarihi 26.07.2022

BMYYK (2022). *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme* https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf Erişim Tarihi 26.07.2022

Brody, R. ve Nair, M. D. (2020). *Makro Sosyal Hizmet.* Çev: Sema Buz ve Mustafa Çağrı Ayalp. Ankara: Nika Yayınevi.

Buğra, A. (2013). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika.* 6. baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

Buz, S. (2008). "Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili", *Polis Bilimleri Dergisi,* 10 (4), 1-14.

Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri.* Çev.: Bal, B.U. ve Akbulut, İ. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Collett, J. (2004). "Immigration is a Social Work Issue", *Social Work, Immigration and Asylum: Debates, Dilemmas And Ethical İssues For Social Work and Social Care Practice*. Ed: D. Hayes ve B. Humphries, 77-95.

Cordero-Guzmán, H.R. (2005) "Community-Based Organisations and Migration in New York City", *Journal of Ethnic and Migration Studies,* 31(5), 889-909.

Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları.* Çev: Selçuk Beşir Demir. 3. baskı. Ankara: Eğiten Kitap.

Creswell, J. W. ve Plano-Clark, V. L. (2018). *Karma Yöntem Araştırmaları: Tasarımı ve Yürütülmesi.* Çev: Yüksel Dede ve Selçuk Beşir Demir. 3. baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Creswell, J. W. (2019). *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş.* Çev: Murat Sözbilir. 2. baskı. Ankara: Pegem Akademi.

Creswell, J. W. (2020). *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi.* Çev: Halil Ekşi. 3. baskı. İstanbul: Edam.

Çaha, Ö. (2016). *Sivil Toplum ve Devlet.* 6. baskı. Ankara: Orion Kitabevi.

Çiçekli, B. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü.* Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, 18.

Çiftci, E. G. ve Gönen, E. (2011). "Sosyal Hizmet Uygulamalarında Etik Karar Verme Süreci". *Toplum ve Sosyal Hizmet,* 22 (2), 149-160.

Çorabatır, M. ve Hassa, F. (2013). *Report on the Activities of Non Governmental Organisations for Syrian Refugees in Turkey.* Research Centre on Asylum and Migration. Ankara: Anıl Matbaa.

Deniz, A. Ç., Ekinci, Y. ve Hülür, A. B. (2016). *'Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu': Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı: Antep-Kilis Çevresi.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Deniz, T. (2014). "Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 18 (1), 175-204.

Doğan, A. S. (2021). *Türk Halkının Suriyeli Algısı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Duyan, V., Sayar, Ö. Ö., ve Özbulut, M. (2008). *Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak: Sosyal Hizmet Uzmanları ve Sosyal Hizmet Alanında Çalışanlar İçin Bir Rehber.* Ankara: Öncü Basımevi, 86.

Duyan, V. (2019). *Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri.* İstanbul: Nar Yayınevi.

Eco, U. (2020). *Tez Nasıl Yazılır?* Çev: Betül Parlak. 9. baskı. İstanbul: Can Yayınları.

Efe, S. ve Ulusoy, O. (2013). *117 Soruda Mülteci Hakları.* Ankara: İnsan Hakları Gündemi Derneği.

Emre, A. (2008). "Sivil Toplum Taleplerinin İçinde Ekonomik ve Sınıfsal Talepler Yoktur ve Ekonomik Adaletsizliğe Hiç Yer Verilmez" (içinde) *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları.* Editörler: Murat Şentürk ve Aynur Erdoğan. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 87-96.

Erder, S. (2017). "Suriye Göçü ve Sonrası" (içinde) *Sosyal Hizmetlerde Güncel Tartışmalar: Sosyal Hizmet(ler)i Yeniden Düşünmek Konferansları.* Ankara: Nika Yayınevi, 125-133.

Erdoğan, M. M. (2015). "Türkiye'ye Kitlesel Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler" (içinde) *Türkiyenin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler.* Editörler: Mehmet Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 317-342.

Erdoğan, M. M. (2017). *6. Yılında Türkiye'deki Suriyeliler: Sultanbeyli Örneği. Mülteciler Derneği*. https://www.raporlar.org/wp-content/uploads/2018/04/6-yilinda-Turkiyedeki-suriyeliler-sultanbeyli-ornegi.pdf Erişim tarihi: 11.11.2022

Erdoğan, M. M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum.* 2. baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erkilet, A. (2008). "Sivil Toplum Söyleminin Kapitalist Dünya-Sistemi Açısından En Önemli İşlevlerinden Biri Depolitizasyondur" (içinde) *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları.* Editörler: Murat Şentürk ve Aynur Erdoğan. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 73-86.

Esping-Andersen, G. (2013). "Altın Çağ Sonrası? Küresel Bir Ekonomide Refah Devleti İkilemleri" (içinde) *Sosyal Politika Yazıları.* Ed: Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder. 6. baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 53-100.

Genç, F. (2017). "Türkiye'de Göçmen Mücadelesinin İmkan ve Sınırları: Göçmen Dayanışma Ağı Deneyimi" (içinde) *Sosyal Hizmetlerde Güncel Tartışmalar: Sosyal Hizmet(ler)i Yeniden Düşünmek Konferansları.* Ankara: Nika Yayınevi, 143-163.

Gençer, M. (2017). "Sosyal Ağ Analizi Yöntemlerine Bir Bakış". *Yildiz Social Science Review,* 3 (2), 19-34.

Giddens, A. ve Sutton, P. W. (2017). *Sosyoloji-7. Edisyon.* 2. baskı, Haz. Senem Tüfekçioğlu vd., İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2022). *Geçici Koruma.* https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 (Erişim Tarihi, 27.07.2022)

Gönenç, A. A. (2001). *Sivil Toplum Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi.* İstanbul: Altkitap Yayınevi.

Gümüş, K. (2008). "STK'lar Sivil Toplumun Yerine Geçemez, Sivil Toplumun Katılımı İçin Çalışırlar" (içinde) *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları.* Editörler: Murat Şentürk ve Aynur Erdoğan. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 9-18.

Günaslan, E. (2022). *Muhacirler: Yaşanmış Göç Hikayeleri.* İstanbul: Tirekitap Yayınevi.

Hayata Destek Derneği (2016). *İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu.* (https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1505)

Hek, R. (2005). The Experiences and Needs of Refugee and Asylum Seeking Children in the UK: A Literature Review. University of Birmingham: Department for Education and Skills.

Hendriks, C. M. (2006). "Integrated Deliberation: Reconciling Civil Society's Dual Role in Deliberative Democracy", *Political Studies,* 54 (3), 486-508.

Ife, J. (2017). *İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet: Hak Temelli Bir Uygulamaya Doğru.* Ankara: Nika Yayınevi.

İçduygu, A., ve Aksel, D. B. (2012). *Irregular Migration in Turkey.* Geneva: International Organization for Migration.

İçduygu, A. (2015). "Syrian Refugees in Turkey: The Long Road Ahead", Working Paper, Transatlantic Council on Migration, Migration Policy Institute, Washington DC.

İçişleri Bakanlığı (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm Erişim Tarihi 26.07.2022

İçişleri Bakanlığı (2014). *Geçici Koruma Yönetmeliği.* https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf Erişim Tarihi 26.07.2022

İçişleri Bakanlığı (2022). *Dernek İstatistikleri.* https://www.siviltoplum.gov.tr/yillara-gore-faal-dernek-sayilari Erişim Tarihi 21.07.2022

İçişleri Bakanlığı (2022). *Dernekler Kanunu.* https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5253&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 Erişim Tarihi 24.07.2022

Jabbari, A. (2020). *Sosyal Hizmet Örgütlerinde Yönetim.* Ankara: Gece Kitaplığı.

Kaçmazer, M. (2016). "Toplumsal Kabul ve Yaraların Sarılması İçin STK Çalışmaları" (içinde) *Göçler ve Ortak Geleceğimiz Sempozyumu.* Ed: Yahya Ayyıldız. İstanbul: Tirekitap Yayınevi.

Kara, P. ve Korkut, R. (2010). "Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler", *Türk İdare Dergisi,* 467, 153-162.

Karataş, İ. (2021). *Konukseverliğin Sosyolojisi: Sivil Toplum Kuruluşlarının Türkiye'deki Suriyelilere Yaklaşımları,* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, İ. ve Yılmaz-Eren, E. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri.* İstanbul: SETA

Keyman, F. (2004). "Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum", *Sivil Toplum Geliştirme Merkezi STK Kapasite Geliştirme Eğitim Programı Ders Notları,* 23, 1-14.

Krysik, J.L. ve Finn, J. (2015). *Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması.* Çev: E. Erbay. Ankara: Nika Yayınları.

Kuckartz, U. (2010). "Realizing Mixed-Methods Approaches with MAXQDA" *Unpublished manuscript,* Germany: Philipps-Universität Marburg.

Kucur, F. (2021). *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek.* İstanbul: İz Yayıncılık

Mackreath, H. ve Sağnıç, Ş. (2017). *Türkiye'de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler.* İstanbul: Yurttaşlık Derneği.

Mardin, Ş. (2020). "Sivil Toplum" (içinde) *Türkiye'de Toplum ve Siyaset: Makaleler 1*. Ed: Mümtaz'er Türköne ve Tuncay Önder. 24. baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 9-19.

Moskal, M. (2015). "When I Think Home I Think Family Here and There: Translocal and Social Ideas of Home in Narratives of Migrant Children and Young People", *Geoforum,* 58, 143-152.

Mülteciler Derneği (2019). *Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar.* (https://multeciler.org.tr/suriyelilerle-ilgili-dogru-bilinen-yanlislar/) Erişim tarihi: 11.11.2022

Mülteciler Derneği (2022), https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/ Erişim Tarihi: 11.11.2022

Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar.* Çev: Özlem Akkaya. 8. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Öner, M. A. (2004). *Üçüncü Sektörde Mükemmel Yönetim Modeli.* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti.* 2. baskı. İstanbul: İTO Yayınları.

Özdemir, S. (2004). "Kar Gütmeyen Kuruluşlar" (KGK) ve Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Artan Rolü", *Journal of Social Policy Conferences,* 48, 129-161.

Özdemir, U. (2018), *Sosyal Hizmetin Ne'liği -Kavramlar, Tanımlar, Metodoloji- Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Özer, M. H. (2008). "Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 7 (26), 86-97.

Payne, M. (2020). *Modern Sosyal Hizmet Kuramı.* Çev: Kasım Karataş. Ankara: Nika Yayınevi.

Rah, Y., Choi, S. ve Thi Nuguyen, T. S. (2009). "Building Bridges Between Refugee Parents and Schools" *International Journal of Leadership in Education,* 12 (4), 347-365.

Reamer, F. G. (2018). *Sosyal Hizmet Etiği ve Değerleri.* Çev: Hakan Acar. Ankara: Nika Yayınevi.

Rogers, M., Whitaker, D., Edmondson, D. ve Peach, D. (2019). *Sosyal Hizmet Uygulaması İçin Beceri Geliştirmek.* Çev: Seda Attepe Özden ve Merve Deniz Pak. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Roxas, K. (2010). "Who Really Wants "The Tired, the Poor, and the Huddled Masses" Anyway?: Teachers' Use of Cultural Scripts with Refugee Students in Public Schools", *Multicultural Perspectives,* 12 (2), 65-73.

Safa, P. (2016). *Fatih Harbiye.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Sarıipek, D. B. (2017). "Hak Temelli Sosyal Politikadan Hayırseverlik Temelli Sosyal Politikaya Geçişte Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü", *İnsan ve İnsan,* 4 (11), 81-99.

Sellümi, M. (2016). *Üçüncü Sektör: Sivil Toplum Kuruluşları.* 2. baskı. İstanbul: Artı Eksi Yayınları.

Sezer, R. (2020). *Mülteci: Bir Aktivistin Mülteci Kampı Tanıklıkları.* İstanbul: Karakarga Yayınları.

Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. J. (2016). *Sosyal Hizmet Uygulaması: Temel Teknikler ve İlkeler.* Çev: Durdu Baran Çiftçi. 3. baskı. Ankara: Nika Yayınevi.

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (2020). Covid-19 Salgınının Türkiye'de Mülteciler Üzerindeki Etkilerinin Sektörel Analizi Raporu. https://www.stgm.org.tr/e-kutuphane/covid-19-salgininin-turkiyede-multeciler-uzerindeki-etkilerinin-sektorel-analizi Erişim tarihi: 11.11.2022

Sieber, S. D. (1973). "The Integration of Fieldwork and Survey Methods", *American Journal of Sociology,* 78 (6), 1335-1359.

Soyupek, Y., Akgül, A. ve Özkaya, Ö. (2015). "Bir Göç Politikası Olarak Segregasyon" (içinde) *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu.* Ed: Kadir Canatan ve diğerleri. İstanbul: İZU Yayınları, 259-269.

Suri, H. (2011). "Purposeful Sampling in Qualitative Research Synthesis", *Qualitative Research Journal*, 11 (2), 63-75.

Taşçı, F. (2018). *Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Taşğın, N. Ş. ve Özel, H. (2011). "Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü", *Toplum ve Sosyal Hizmet,* 22 (2), 175-190.

Teater, B. (2019). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş*. Çev: Abdullah Karatay. 2. baskı. Ankara: Nika Yayınevi.

Tezel, A. (2016). *Understanding State-Civil Society Relations in Education Provision for Non-Camp Syrian Children in Turkey,* Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Theodore, N. ve Martin, N. (2007). "Migrant Civil Society: New Voices In The Struggle Over Community Development", *Journal Of Urban Affairs,* 29 (3), 269-287.

Thompson, N. (2017). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak.* 3. baskı. Ankara: Dipnot Yayınları.

Tomanbay, İ. (2011). *Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetlerde Önce Kavram: Sosyal Çalışmada Kavram Sorunu.* Ankara: SABEV Yayınları.

Tomanbay, İ. (2017). *Sosyal Çalışmayı Yapılandırmak: Kavramlar, Oluşum, Nitelik, Uygulama.* 3. baskı. Ankara: SABEV Yayınları.

Tosun, G. E. (2008). "STK'ların Nasıl Görünmek İstediklerine Karar Vermeleri, Onların Toplumsal Kimliği Açısından Yaşamsal Öneme Sahiptir" (içinde) *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları.* Editörler: Murat Şentürk ve Aynur Erdoğan. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Tuncay, T. ve Tekin, H. H. (2021). *Sosyal Hizmet Mesleğinin ABC'si: Temel Kavramlar, Sosyal Sorunlar, Çalışma Alanları, Müdahale Ölçekleri.* Ankara: Nika Yayınevi.

Tuncel, G. (2011). *Sivil Toplum ve Devlet.* Malatya: Bilsam Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2022). https://sozluk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 21.07.2022

Uğur, S. (2013). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri.* Bursa: Ekin Yayınevi.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (2022). https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/01vakiflarin-turlerine-gore-dagilimi-13082021.pdf Erişim Tarihi: 21.07.2022

Vakıflar Genel Müdürlüğü (2022). https://cdn.vgm.gov.tr/mevzuat/4721-sayili-turk-medeni-kanununun-vakiflar-ile-ilgili-maddeleri.pdf Erişim Tarihi: 24.07.2022

Watkins, K. ve Zyck, A. (2014). *Living on Hope, Hoping for Education: The Failed Response to the Syrian Refugee Crisis.* London: Overseas Development Institute.

Yaman, F. (2017). *Avrupa'da İslam ve Sivil Toplum: Almanya Örneği.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Yanık, C. (2013). *Dünyada ve Türkiye'de Çokkültürlülük.* Ankara: Sentez Yayıncılık.

Zastrow, C. (2016). *Sosyal Hizmete Giriş*. Çev: Aslıhan Aykara vd. 4. Baskı. Ankara: Nika Yayınevi.

FORMLAR

FORM 1: Anket Soru Formu

1. Gönüllü kuruluşunuzun tam adı nedir?

2. Gönüllü kuruluşunuzun İstanbul konumuna göre teşkilatlanması nasıldır?
   a) İstanbul özelinde teşkilatlanma
   b) İstanbul merkezli ulusal teşkilatlanma
   c) İstanbul merkezli uluslararası teşkilatlanma
   d) İstanbul şubeli ulusal teşkilatlanma
   e) İstanbul şubeli uluslararası teşkilatlanma

3. Gönüllü kuruluşunuzun İstanbul çatısı altında kaç personel faaliyet göstermektedir?
   a) 10'dan az
   b) 10-20 arası
   c) 21-50 arası
   d) 51-100 arası
   e) 100'den fazla

4. Gönüllü kuruluşunuzun İstanbul'daki personelleri arasında kaç sosyal çalışmacı bulunmaktadır?
   a) Hiç bulunmuyor
   b) 1-2 kişi
   c) 3-5 kişi
   d) 6-10 kişi
   e) 10'dan fazla

5. Gönüllü kuruluşunuz ne zamandan beri İstanbul'da sosyal hizmet faaliyetlerinde bulunmaktadır?
   a) 1980 ve öncesi
   b) 1981-2000 arası
   c) 2001-2010 arası
   d) 2011-2015 arası
   e) 2016 ve sonrası

6. Gönüllü kuruluşunuz ne zamandan beri İstanbul'da aktif olarak Suriyelilere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinde bulunmaktadır?
   a) Savaş çıktığından beri (2011 sonrası)
   b) Savaş çıktıktan kısa bir süre sonra (2012-2013 arası)
   c) Savaş çıktıktan bir süre sonra (2014-2016 arası)
   d) Son dönemde (2017-2019 arası)
   e) Yakın zamanda (2020 sonrası)

7. Hangi Suriyeli gruplara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinde bulunulmaktadır?

a) Yalnızca İstanbul'daki Suriyeliler
b) Yalnızca Türkiye'deki Suriyeliler
c) Yalnızca Suriye'deki Suriyeliler
d) İstanbul'daki ve Suriye'deki Suriyeliler
e) Türkiye'deki ve Suriye'deki Suriyeliler

8. Gönüllü kuruluş olarak Türkiye'deki Suriyelileri nasıl tanımlıyorsunuz?
   a) Göçmen
   b) Misafir
   c) Muhacir
   d) Mülteci
   e) Sığınmacı
   f) Suriyeli
   g) Diğer: …… (belirtiniz)

9. Gönüllü kuruluş olarak Suriyeli hedef kitlenizde aşağıdaki gruplarından hangileri yer almaktadır? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
   a) Çocuk
   b) Dul
   c) Engelli
   d) Evsiz
   e) Genç
   f) Hasta
   g) İnsan ticareti mağduru
   h) Kadın
   i) Madde bağımlısı
   j) Öğrenci
   k) Şiddet mağduru
   l) Yaşlı
   m) Yetim
   n) Diğer: …… (belirtiniz)

10. Gönüllü kuruluş olarak Suriyelilere yönelik ne tür sosyal yardım faaliyetlerinde bulunuyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
   a) Barınma yardımı
   b) Eşya yardımı
   c) Gıda yardımı
   d) Hijyen malzemesi
   e) Isınma yardımı
   f) Kırtasiye malzemesi
   g) Kıyafet yardımı
   h) Medikal malzeme
   i) Nakdi yardım
   j) Oyuncak malzemesi
   k) Diğer: …… (belirtiniz)

11. Gönüllü kuruluş olarak Suriyelilere yönelik ne tür sosyal hizmet faaliyetlerinde bulunuyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
    a) Akademik çalışma
    b) Bilgi ve Yönlendirme
    c) Eğitim desteği
    d) Hukuki destek
    e) Meslek edindirme
    f) Psiko-sosyal destek
    g) Tercüman desteği
    h) Tıbbi destek
    i) Uyum çalışması
    j) Diğer: …… (belirtiniz)

12. Hedef kitlenizde yer alan ihtiyaç sahibi ile ilk bağlantıyı nasıl kuruyorsunuz? (Sıklık düzeyine göre işaretleyiniz: 1. Hiçbir zaman - 2. Nadiren - 3. Bazen - 4. Sıklıkla - 5. Her zaman)
    (1) (2) (3) (4) (5) - Şahsi başvurular
    (1) (2) (3) (4) (5) - Bölge ziyaretinde yapılan tespitler
    (1) (2) (3) (4) (5) - Üçüncü kişilerin yönlendirmesi
    (1) (2) (3) (4) (5) - İrtibatlı kuruluşların yönlendirmesi
    (1) (2) (3) (4) (5) - Diğer kuruluşların yönlendirmesi

13. İhtiyaç sahibinin gereksinimleriyle ilgili bilgileri nasıl temin ediyorsunuz? (Sıklık düzeyine göre işaretleyiniz: 1. Hiçbir zaman - 2. Nadiren - 3. Bazen - 4. Sıklıkla - 5. Her zaman)
    (1) (2) (3) (4) (5) - Sözlü beyan
    (1) (2) (3) (4) (5) - Yazılı beyan
    (1) (2) (3) (4) (5) - Belge ibrazı
    (1) (2) (3) (4) (5) - Hane incelemesi
    (1) (2) (3) (4) (5) - Mahalle incelemesi
    (1) (2) (3) (4) (5) - Yetkili kuruluştan bilgi edinilmesi
    (1) (2) (3) (4) (5) - Suriyeli kuruluştan bilgi edinilmesi

14. Gönüllü kuruluş tarafından hangi düzeylerde sosyal hizmet faaliyetlerinde bulunuyorsunuz?
    (Evet) (Kısmen) (Hayır) - Birey odaklı
    (Evet) (Kısmen) (Hayır) - Aile odaklı
    (Evet) (Kısmen) (Hayır) - Grup odaklı
    (Evet) (Kısmen) (Hayır) - Kuruluş odaklı
    (Evet) (Kısmen) (Hayır) - Toplum odaklı

15. Saha çalışanları aşağıdaki sosyal hizmet rollerinden hangilerini gerçekleştirmektedir?
    (Evet) (Kısmen) (Hayır) - Araştırma
    (Evet) (Kısmen) (Hayır) - Bağlantı kurma

(Evet) (Kısmen) (Hayır) - Danışmanlık
(Evet) (Kısmen) (Hayır) - Eğitim
(Evet) (Kısmen) (Hayır) - Planlanma ve geliştirme
(Evet) (Kısmen) (Hayır) - Profesyonellik
(Evet) (Kısmen) (Hayır) - Savunma
(Evet) (Kısmen) (Hayır) - Sosyal değişme
(Evet) (Kısmen) (Hayır) - Süpervizyon
(Evet) (Kısmen) (Hayır) - Vaka yönetimi

16. Gönüllü kuruluşunuz sahada Suriyelilere yönelik çalışan uluslararası kuruluşlardan hangileriyle irtibatlıdır? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
(1) İrtibat bulunmuyor
(2) Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)
(3) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)
(4) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)
(5) Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)
(6) Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM)
(7) Care International
(8) Caritas Türkiye
(9) Save the Children
(10) Small Projects Istanbul
(11) Uluslararası Af Örgütü (Amnesty)
(12) Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)
(13) Diğer: …… (belirtiniz)

17. Gönüllü kuruluşunuz sahada Suriyelilere yönelik çalışan yerel ve ulusal gönüllü kuruluşlardan hangileriyle irtibatlıdır? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
(1) İrtibat bulunmuyor
(2) Acil Yardım Gönüllüleri Derneği (ACİLDER)
(3) AID Uluslararası Doktorlar Derneği
(4) Anadolu Eğitim ve Davet Gönüllüleri Federasyonu (Anadolu Platformu)
(5) Anda Kardeşe Vefa Derneği
(6) Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı
(7) Beşir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
(8) Bir Dünya İyilik Derneği
(9) Bir İnsan Dünyaya Bedeldir Sağlık ve Eğitim Gönüllüleri Derneği (BİSEG)
(10) Boğaziçi Vakfı
(11) Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
(12) Çocuk İstismarı ve İhmali İle Mücadele Derneği (ÇİP)
(13) Darul Eytam Vakfı
(14) Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
(15) Deva Dayanışma ve Eğitim Vakfı
(16) Dünya Doktorları Derneği
(17) Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD)
(18) Fetih 1453 Derneği

(19) Fetih İnsani Yardım Vakfı
(20) Genç Hayat Vakfı
(21) Hacı Habibullah Geredevi Vakfı (HAGEV)
(22) Hak İnsani Yardım Derneği
(23) Hayat Yolu Derneği
(24) Hayata Destek İnsani Yardım Derneği
(25) Hayrat İnsani Yardım Derneği
(26) Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği
(27) Human Movie Team
(28) İnsan Eğitimi Kültür ve Yardımlaşma Vakfı (İnsan Vakfı)
(29) İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)
(30) İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER)
(31) İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
(32) İnsana Değer Veren Dernekler Federasyonu (İDDEF)
(33) İnsanı İnşa Derneği
(34) İnsanı Müdafa ve Kardeşlik Derneği (İMKANDER)
(35) İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV)
(36) İnsani Hayat Derneği
(37) İsimsiz İyilikler Grubu
(38) İstanbul Ensarları Dayanışma Platformu
(39) İyiliğe Çağrı Uluslararası İnsani Yardım Derneği
(40) İyilik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (İyilik Derneği)
(41) İyilikhane Çocuk Derneği
(42) İyilikte Yarışanlar Derneği
(43) Masum Eli Derneği
(44) Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
(45) Maya Vakfı
(46) Mutlu Yuva Derneği
(47) Mülteci Destek Derneği (MUDEM)
(48) Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği)
(49) Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD)
(50) Nef Vakfı
(51) Önce İnsan Uluslararası Kadın ve Çocuklarla Dayanışma Derneği
(52) Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği (Özgür-Der)
(53) Pozitif Yaşam Derneği
(54) Rahmet Eli Yetimler Derneği
(55) Rahmet İnsani Yardım Derneği
(56) Sadaka Gölgesi İnsani Yardım Derneği
(57) Sadakataşı Derneği
(58) Selamet Uluslararası İnsani Yardım Derneği
(59) Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM)
(60) Tarlabaşı Toplumunu Destekleme Derneği (Tarlabaşı Toplum Merkezi)
(61) Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)
(62) Türk Kızılay

(63) Türkiye Diyanet Vakfı
(64) Uluslararası İnsani Himaye ve Yardım Derneği (IHCRO)
(65) Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC)
(66) Uluslararası Mülteci Hakları Derneği
(67) Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEF)
(68) Umut Ol İnsani Yardım Derneği
(69) Verdiğin Senindir İnsani Yardım Derneği
(70) Verenel Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
(71) Yardımeli Uluslararası İnsani Yardım Derneği
(72) Yardımhane Derneği
(73) Yeryüzü Çocukları Derneği
(74) Yeryüzü Doktorları Derneği
(75) Yetim Vakfı
(76) Yuva Derneği
(77) Diğer: …… (belirtiniz)

FORM 2: Mülakat Soru Formu

1. Gönüllü kuruluştaki pozisyonunuz/statünüz nedir? Saha çalışmalarında aktif olarak yer alıyor musunuz?
   Sondaj: Ne zamandan beri saha çalışmalarında aktif olarak yer alıyorsunuz?

2. Saha deneyiminizden hareketle İstanbul'da yaşayan Suriyelilerle ilgili genel izleniminizi aktarır mısınız?
   Sondaj: İstanbul'da yaşayan Suriyelileri sosyo-kültürel özellikleri, ihtiyaçları ve karşılaştıkları sorunlar açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

3. Suriye'den Türkiye'ye yönelik olan bu göç dalgasının ardından ortaya çıkan sorunlar ve olası çözüm yolları üzerine düşüncelerinizi belirtir misiniz?
   Sondaj: Suriyeli göçü dalgasında gönüllü kuruluşların önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?

4. Türkiye'de Suriyelilere yönelik yapılan gönüllü çalışmaların 10 yılda geldiği noktayı öncesi ve sonrasını karşılaştırarak nasıl değerlendiriyorsunuz?
   Sondaj: Suriyeli göçü size göre Türkiye'deki sosyal hizmet sistemine neler katmıştır?

5. Geçen 10 yıllık süre zarfında Suriyelilerle çalışırken edindiğiniz olumlu ve olumsuz deneyimler nelerdir?
   Sondaj: Bu deneyimleriniz sizde ne gibi değişiklikler oluşturdu?

6. Geçen 10 yıllık süreçte yerel halkın gönüllü kuruluşlara bakışını ve yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?
   Sondaj: Bu süreçte kamuoyunu olumlu veya olumsuz yönde etkileyen olaylar nelerdir?

7. Merkezi ve yerel yönetimle hangi düzeyde bir koordinasyon ve işbirliği içinde oldunuz?
   Sondaj: Bu irtibat durumu size ne gibi avantaj ve dezavantaj kazandırmaktadır?

8. Diğer (yerli, Suriyeli ve uluslararası) gönüllü kuruluşlarla hangi düzeyde bir koordinasyon ve işbirliği içinde oldunuz?
   Sondaj: Bu irtibat durumu size ne gibi avantaj ve dezavantaj kazandırmaktadır?

9. Gönüllü kuruluşların bir araya gelerek platform ve konfederasyon gibi ortak üst yapılanmalar oluşturmasıyla ilgili olumlu ve olumsuz olarak ne düşünüyorsunuz?
   Sondaj: Gönüllü kuruluşların yaklaşımlarındaki hangi unsurlar bu üst yapılanmaları olanaklı veya olanaksız kılmaktadır?

10. Size göre Suriyeliler'in geleceğiyle ilgili Türkiye'yi kısa, orta ve uzun vadede nasıl bir tablo bekliyor ve bu yönde neler yapılmalıdır?
    Sondaj: Suriyelilere yönelik olarak geri dönüş politikalarına mı yoksa sosyal uyum politikalarına mı yoğunlaşılmasını öneriyorsunuz, neden?

EKLER

EK 1: Gönüllü Olur Formu

T.C. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Enver Mengü tarafından yürütülen "Suriyeli Göçü Bağlamında Sosyal Hizmetlerin Sivil Örgütlenmesi ve İşleyişi: İstanbul'daki Gönüllü Kuruluşlar Üzerine Bir Karma Yöntem Araştırması" başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı İstanbul'da doğrudan Suriyelilere yönelik sosyal hizmet faaliyetinde bulunan gönüllü kuruluşların 10. yılını doldurmaya yaklaştığımız dönemde Suriyeli göçü üzerine biriken tecrübe ve birikimlerini bir araya getirmektir. Araştırmada sizden tahminen 1 saat ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya tüm gönüllü kuruluşların saha deneyimine sahip ve kurumsal kimliği yansıtan çalışanları bağlı oldukları kurumlarını hitaben 1 anket yanıtlayacaklardır. Böylelikle toplamda 77 gönüllü kuruluştan 77 katılımcı ile anket yapılacaktır. Bunun yanında saha deneyimine sahip, konuşma isteği yerinde ve konuşma birikimi yeterli düzeyde olan bir grup katılımcı ile de derinlemesine mülakat yapılacaktır. Derinlemesine mülakat ise veri doyumuna erişinceye kadar sürdürülecek olup mülakatta ortalama 25 katılımcı hedeflenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için "ortak katılımcı havuzuna" aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya [redacted] e-posta adresi ve [redacted] numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Kısaca araştırmanın amacı, İstanbul'da doğrudan Suriyelilere yönelik sosyal hizmet faaliyetinde bulunan gönüllü kuruluşların Suriyeli göçü üzerine biriken tecrübe ve birikimlerini saha çalışanları gözüyle bir araya getirmektir. Araştırmanın anket ve mülakat şeklinde iki boyutu bulunmaktadır. Anketler yüz yüze yapılacak ve doldurulan anketler google form üzerinden muhafaza edilecektir. Mülakat kayıtlarında ise katılımcıların kişisel bilgilerine yer verilmeyecek ve raporlama sürecinde yanıtlar kullanılırken katılımcıların gerçek isimleri değiştirilecektir. Araştırma raporu hazırlandıktan sonra google form üzerinden ilgili anket formu kaldırılarak tüm veriler silinecektir. Mülakat kayıtları alınan ses kayıt cihazından da tüm görüşme kayıtları tamamen silinecektir. Silme işleminin bilgisi araştırmanın başında katılımcılara iletilecektir. Ayrıca görüşmenin başında görüşmeye katılan tüm katılımcılara talep etmeleri halinde araştırmanın nihai raporunun iletileceği bilgisi de verilecektir.

Araştırmacının

Adı-Soyadı: [redacted]

İmzası: [redacted]

İletişim Bilgileri: [redacted]

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının

Adı-Soyadı:

İmzası:

İletişim Bilgileri:

EK 2: Araştırmaya Katılan Gönüllü Kuruluş Listesi

1. Acil Yardım Gönüllüleri Derneği (ACİLDER)
2. AID Uluslararası Doktorlar Derneği
3. Anadolu Eğitim ve Davet Gönüllüleri Federasyonu (Anadolu Platformu)
4. Anda Kardeşe Vefa Derneği
5. Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı
6. Beşir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
7. Bir Dünya İyilik Derneği
8. Bir İnsan Dünyaya Bedeldir Sağlık ve Eğitim Gönüllüleri Derneği (BİSEG)
9. Boğaziçi Vakfı
10. Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
11. Çocuk İstismarı ve İhmali İle Mücadele Derneği (ÇİP)
12. Darul Eytam Vakfı
13. Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
14. Deva Dayanışma ve Eğitim Vakfı
15. Dünya Doktorları Derneği
16. Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD)
17. Fetih 1453 Derneği
18. Fetih İnsani Yardım Vakfı
19. Genç Hayat Vakfı
20. Hacı Habibullah Geredevi Vakfı (HAGEV)
21. Hak İnsani Yardım Derneği
22. Hayat Yolu Derneği
23. Hayata Destek İnsani Yardım Derneği
24. Hayrat İnsani Yardım Derneği
25. Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği
26. Human Movie Team
27. İnsan Eğitimi Kültür ve Yardımlaşma Vakfı (İnsan Vakfı)
28. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)
29. İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER)
30. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
31. İnsana Değer Veren Dernekler Federasyonu (İDDEF)
32. İnsanı İnşa Derneği
33. İnsanı Müdafa ve Kardeşlik Derneği (İMKANDER)
34. İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV)
35. İnsani Hayat Derneği
36. İsimsiz İyilikler Grubu
37. İstanbul Ensarları Dayanışma Platformu
38. İyiliğe Çağrı Uluslararası İnsani Yardım Derneği
39. İyilik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (İyilik Derneği)
40. İyilikhane Çocuk Derneği
41. İyilikte Yarışanlar Derneği
42. Masum Eli Derneği
43. Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

44. Maya Vakfı
45. Mutlu Yuva Derneği
46. Mülteci Destek Derneği (MUDEM)
47. Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği)
48. Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD)
49. Nef Vakfı
50. Önce İnsan Uluslararası Kadın ve Çocuklarla Dayanışma Derneği
51. Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği (Özgür-Der)
52. Pozitif Yaşam Derneği
53. Rahmet Eli Yetimler Derneği
54. Rahmet İnsani Yardım Derneği
55. Sadaka Gölgesi İnsani Yardım Derneği
56. Sadakataşı Derneği
57. Selamet Uluslararası İnsani Yardım Derneği
58. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM)
59. Tarlabaşı Toplumunu Destekleme Derneği (Tarlabaşı Toplum Merkezi)
60. Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)
61. Türk Kızılay
62. Türkiye Diyanet Vakfı
63. Uluslararası İnsani Himaye ve Yardım Derneği (IHCRO)
64. Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC)
65. Uluslararası Mülteci Hakları Derneği
66. Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEF)
67. Umut Ol İnsani Yardım Derneği
68. Verdiğin Senindir İnsani Yardım Derneği
69. Verenel Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
70. Yardımeli Uluslararası İnsani Yardım Derneği
71. Yardımhane Derneği
72. Yeryüzü Çocukları Derneği
73. Yeryüzü Doktorları Derneği
74. Yetim Vakfı
75. Yuva Derneği

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

tez

ORİJİNALLİK RAPORU

%3	%2	%0	%1
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
2	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<%1
3	doczz.net İnternet Kaynağı	<%1
4	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
5	doczz.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1
6	9lib.net İnternet Kaynağı	<%1
7	ogrenmetasarimlari.com İnternet Kaynağı	<%1
8	www.hku.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
9	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1

ETİK KURUL İZNİ

İÜC Tarih ve Sayı: 13.12.2021-260163

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-74555795-050.01.04-260163 13.12.2021
Konu : 2021/213 sayılı Etik Kurul Onayı

Sayın Enver MENGÜ
İ.Ü.C Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Doktora Programı Öğrencisi

İlgi : 03.09.2021 tarihli, bila sayılı yazı

Yürütücülüğünü üstlendiğiniz ***"Suriyeli Göçü Bağlamında Sosyal Hizmetlerin Sivil Örgütlenmesi ve İşleyişi: İstanbul'daki Gönüllü Kuruluşlar Üzerine Bir Karma Yöntem Araştırması"*** başlıklı ***"Doktora Tezi"*** başvurunuz etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

COVİD-19 salgının Ülkemizde yayılması nedeniyle, Kurulumuz 09.09.2021 tarihinde on-lıne platformda gerçekleştirilen toplantısında yapılan değerlendirmeler sonucunda; elektronik belge sistemi (EBYS) ile uygunluğu bildirilen yazının ve eki formun ilgili makamlarca **"Etik Kurul Onayı"** belge olarak değerlendirilmesi hususunda;

Gereği için bilgilerinizi rica ederim.

[redacted]
Başkan

Ek:1 Form

KURUM İZNİ

İNSANİ YARDIM VAKFI

[redacted]

Sayı : 5254 20.01.2023
Konu : Doktora Teziniz Hakkında

Sayın Enver MENGÜ

Vakfımız nezdinde Suriye bölge ziyareti gerçekleştirerek, yürütmekte olduğunuz "Suriyeli Göçü Bağlamında Sosyal Hizmetlerin Sivil Örgütlenmesi ve İşleyişi: İstanbul'daki Gönüllü Kuruluşlar Üzerine Bir Karma Yöntem Araştırması" başlıklı doktora teziniz için saha çalışanlarının mahremiyetini gözeterek, Vakfımızın saha deneyimi için gerekli olan verileri kullanmanız hususunda herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Bilgilerinize sunarız.

NOT: Bu yazı yalnızca doktora tezi için kullanılması amacıyla verilmiştir.

[redacted]
Başkan Yardımcısı

ÖZGEÇMİŞ